శ్లో॥ ధరణిమయీం తరణిమయీం
పవనమయీం గగనదహనహోతృమయీమ్।
అమ్బుమయీమిన్దుమయీ-
మమ్బామనుకమ్పమాదిమామీక్షే॥ 18

శ్లో॥ లీనస్థితి మునిహృదయే
ధ్యానస్తిమితం తపస్యదుపకమ్పమ్।
పీనస్తనభరమీడే
మీనధ్వజతన్త్రపరమతాత్పర్యమ్॥ 19

శ్లో॥ శ్వేతా మన్థరహసితే
శాతా మధ్యే చ వాఙ్మనోఽతీతా।
శీతా లోచనపాతే
స్ఫీతా కుచసీమ్ని శాశ్వతీ మాతా॥ 20

శ్లో॥ పురతః కదా ను కరవై
పురవైరివిమర్దపులకితాఙ్గలతామ్
పునతీం కాఞ్చీదేశం
పుష్పాయుధవీర్యసరసపరిపాటీమ్॥ 21

శ్లో॥ పుణ్యా కాపి పురన్ధ్రీ
పుఙ్ఖితకన్దర్పసమ్పదా వపుషా।
పులినచరీ కమ్పాయాః
పురమథనం పులకనిచులితం కురుతే॥ 22

శ్లో॥ తనిమాద్వైతవలగ్నం
తరుణారుణసమ్ప్రదాయతనులేఖమ్।
తటసీమని కమ్పాయా-
స్తరుణిమసర్వస్వమాద్యమద్రాక్షమ్॥ 23

శ్రీః

మూకపఞ్చశతీ

ఆర్యాశతకమ్

సారోల్లాసినీ వ్యాఖ్యా

శ్లో॥ కారణపరచిద్రూపా
కాఞ్చీపురసీమ్ని కామపీఠగతా।
కాచన విహరతి కరుణా
కాశ్మీరస్తబకకోమలాఙ్గలతా॥ 1

శ్లో॥ కఞ్చన కాఞ్చీతిలకం
కరధృతకోదణ్డబాణసృణిపాశమ్।
కఠినస్తనభరనమ్రం
కైవల్యానన్దకన్దమవలమ్బే॥ 2

శ్లో॥ చిన్తితఫలపరిపోషణ-
చిన్తామణిరేవ కాఞ్చినిలయా మే।
చిరతరసుచరితసులభా
చిత్తం శిశిరయతు చిత్సుధాధారా॥ 3

శ్లో॥ కుటిలకచం కఠినకుచం
కున్దస్మితకాన్తి కుఙ్కుమచ్ఛాయమ్।
కురుతే విహృతిం కాఞ్చ్యాం
కులపర్వతసార్వభౌమసర్వస్వమ్॥ 4

శ్లో॥ పఞ్చశరశాస్త్రబోధన-
పరమాచార్యేణ దృష్టిపాతేన।
కాఞ్చీసీమ్ని కుమారీ
కాచన మోహయతి కామజేతారమ్॥ 5

శ్లో॥ పరయా కాఞ్చీపురయా
పర్వతపర్యాయపీనకుచభరయా।
పరతన్త్రా వయమనయా
పఙ్కజసబ్రహ్మచారిలోచనయా॥ 6

శ్లో॥ ఐశ్వర్యమిన్దుమౌలే-
రైకాత్మ్యప్రకృతి కాఞ్చిమధ్యగతమ్।
ఐన్దవకిశోరశేఖర-
మైదమ్పర్యం చకాస్తి నిగమానామ్॥ 7

శ్లో॥ శ్రితకమ్పాసీమానం
శిథిలితపరమశివధైర్యమహిమానమ్।
కలయే పాటలిమానం
కఞ్చన కఞ్చుకితభువనభూమానమ్॥ 8

శ్లో॥ ఆదృతకాఞ్చీనిలయా-
మాద్యామారూఢయౌవనాటోపామ్।
ఆగమవతంసకలికా-
మానన్దాద్వైతకన్దలీం వన్దే॥ 9

శ్లో॥ తుఙ్గాభిరామకుచభర-
శృఙ్గారితమాశ్రయామి కాఞ్చిగతమ్।
గఙ్గాధరపరతన్త్రం
శృఙ్గారాద్వైతతన్త్రసిద్ధాన్తమ్॥ 10

శ్లో॥ కాఞ్చీరత్నవిభూషాం
కామపి కన్దర్పసూతికాపాఙ్గీమ్।
పరమాం కలాముపాసే
పరశివవామాఙ్కపీఠికాసీనామ్॥ 11

శ్లో॥ కమ్పాతీరచరాణాం
కరుణాకోరకితదృష్టిపాతానామ్।
కేలీవనం మనో మే
కేషాఞ్చిద్భవతు చిద్విలాసానామ్॥ 12

శ్లో॥ ఆమ్రతరుమూలవసతే-
రాదిమపురుషస్య నయనపీయూషమ్।
ఆరబ్ధయౌవనోత్సవ-
మామ్నాయరహస్యమన్తరవలమ్బే॥ 13

శ్లో॥ అధికాఞ్చి పరమయోగిభి-
రాదిమపరపీఠసీమ్ని దృశ్యేన।
అనుబద్ధం మమ మానస
మరుణిమసర్వస్వసమ్ప్రదాయేన॥ 14

శ్లో॥ అఙ్కితశఙ్కరదేహా-
మఙ్కురితోరోజకఙ్కణాశ్లేషైః।
అధికాఞ్చి నిత్యతరుణీ-
మద్రాక్షం కాఞ్చిదద్భుతాం బాలామ్॥ 15

శ్లో॥ మధురధనుషా మహీధర-
జనుషా నన్దామి సురభిబాణజుషా।
చిద్వపుషా కాఞ్చిపురే
కేలిజుషా బన్ధుజీవకాన్తిముషా॥ 16

శ్లో॥ మధురస్మితేన రమతే
మాంసలకుచభారమన్దగమనేన।
మధ్యేకాఞ్చి మనో మే
మనసిజసామ్రాజ్యగర్వబీజేన॥ 17

శ్లో॥ కలయామ్యన్తః శశధర-
కలయాఙ్కితమౌలిమమలచిద్వలయామ్।
అలయామాగమపీఠీ-
నిలయాం వలయాఙ్కసున్దరీమమ్బామ్॥ 42

శ్లో॥ శర్వాదిపరమసాధక-
గుర్వానీతాయ కామపీఠజుషే।
సర్వాకృతయే శోణిమ-
గర్వాయ సమర్ప్యతే హృదయమ్॥ 43

శ్లో॥ సమయా సాన్ధ్యమయూఖైః
సమయా బుద్ధ్యా సదైవ శీలితయా।
ఉమయా కాఞ్చీరతయా
న మయా లభ్యేత కిం తు తాదాత్మ్యమ్॥ 44

శ్లో॥ జన్తోస్తవ పదపూజన-
సన్తోషతరఙ్గితస్య కామాక్షి।
బన్ధో యది భవతి పునః
సిన్ధోరమ్భఃసు బమ్భ్రమీతి శిలా॥ 45

శ్లో॥ కుణ్డలి కుమారి కుటిలే
చణ్డి చరాచరసవిత్రి చాముణ్డే।
గుణిని గుహారణి గుహ్యే
గురుమూర్తే త్వాం నమామి కామాక్షి॥ 46

శ్లో॥ అభిదాకృతిర్భిదాకృతి-
రచిదాకృతిరపి చిదాకృతిర్మాతః।
అనహన్తా త్వమహన్తా
భ్రమయసి కామాక్షి శాశ్వతీ విశ్వమ్॥ 47

శ్లో॥ పౌష్పికకర్మవిపాకం
పౌష్పశరం సవిధసీమ్ని కమ్పాయాః।
అద్రాక్షమాత్తయౌవన-
మభ్యుదయం కిఞ్చిదర్ధశశిమౌలేః॥ 24

శ్లో॥ సంశ్రితకాఞ్చీదేశే
సరసిజదౌర్భాగ్యజాగ్రదుత్తంసే।
సంవిన్మయే విలీయే
సారస్వతపురుషకారసామ్రాజ్యే॥ 25

శ్లో॥ మోదితమధుకరవిశిఖం
స్వాదిమసముదాయసారకోదణ్డమ్।
ఆదృతకాఞ్చీఖేలన-
మాదిమమారుణ్యభేదమాకలయే॥ 26

శ్లో॥ ఉరరీకృతకాఞ్చిపురీ-
ముపనిషదరవిన్దకుహరమధుధారామ్।
ఉన్నమ్రస్తనకలశీ-
ముత్సవలహరీముపాస్మహే శమ్భోః॥ 27

శ్లో॥ ఏణశిశుదీర్ఘలోచన-
మేనఃపరిపన్థి సన్తతం నమతామ్।
ఏకామ్రనాథజీవిత-
మేవమ్పదదూరమేకమవలమ్బే॥ 28

శ్లో॥ స్మయమానముఖం కాఞ్చీ-
మయమానం కమపి దేవతాభేదమ్।
దయమానం వీక్ష్య ముహు-
ర్వయమానన్దామృతామ్బుధౌ మగ్నాః॥ 29

శ్లో॥ కుతుకజుషి కాఞ్చిదేశే
కుముదతపోరాశిపాకశేఖరితే।
కురుతే జనో మనోఽయం
కులగిరిపరిబృ(వృ)ఢకులైకమణిదీపే॥ 30

శ్లో॥ వీక్షేమహి కాఞ్చిపురే
విపులస్తనకలశగరిమపరవశితమ్।
విద్రుమసహచరదేహం
విభ్రమసమవాయసారసంనాహమ్॥ 31

శ్లో॥ కురువిన్దగోత్రగాత్రం
కూలచరం కమపి నౌమి కమ్పాయాః।
కూలఙ్కషకుచకుమ్భం
కుసుమాయుధవీర్యసారసంరమ్భమ్॥ 32

శ్లో॥ కుట్మలితకుచకిశోరైః
కుర్వాణైః కాఞ్చిదేశసౌహార్దమ్।
కుఙ్కుమశోణైర్నిచితం
కుశలపథం శమ్భుసుకృతసమ్భారైః॥ 33

శ్లో॥ అఙ్కితకచేన కేనచి-
దన్ధంకరణౌషధేన కమలానామ్।
అన్తఃపురేణ శమ్భో-
రలఙ్క్రియా కాపి కల్ప్యతే కాఞ్చ్యామ్॥ 34

శ్లో॥ ఉరరీకరోమి సన్తత-
మూష్మలఫాలేన లాలితం పుంసా।
ఉపకమ్పముచితఖేలన-
ముర్వీధరవంశసమ్పదున్మేషమ్॥ 35

శ్లో॥ అఙ్కురితస్తనకోరక-
మఙ్కాలఙ్కారమేకచూతపతేః।
ఆలోకేమహి కోమల-
మాగమసంలాపసారయాథార్థ్యమ్॥ 36

శ్లో॥ పుఞ్జితకరుణముదఞ్చిత-
శిఞ్జితమణికాఞ్చి కిమపి కాఞ్చిపురే।
మఞ్జరితమృదులహాసం
పిఞ్జరతనురుచి పినాకిమూలధనమ్॥ 37

శ్లో॥ లోలహృదయోఽస్మి శమ్భో-
ర్లోచనయుగలేన లేహ్యమానాయామ్।
లాలితపరమశివాయాం
లావణ్యామృతతరఙ్గమాలాయామ్॥ 38

శ్లో॥ మధుకరసహచరచికురై-
ర్మదనాగమసమయదీక్షితకటాక్షైః।
మణ్డితకమ్పాతీరై-
ర్మఙ్గళకన్దైర్మమాస్తు సారూప్యమ్॥ 39

శ్లో॥ వదనారవిన్దవక్షో
వామాఙ్కతటీవశంవదీభూతా।
పురుషత్రితయే త్రేధా
పురన్ధ్రిరూపా త్వమేవ కామాక్షి॥ 40

శ్లో॥ బాధాకరీం భవాబ్ధే-
రాధారాద్యమ్బుజేషు విచరన్తీమ్।
ఆధారీకృతకాఞ్చీం
బోధామృతవీచిమేవ విమృశామః॥ 41

శ్లో॥ దగ్ధషడధ్వారణ్యం
దరదలితకుసుమ్భసమ్భృతారుణ్యమ్।
కలయే తవ తారుణ్యం
కమ్పాతటసీమ్ని కిమపి కారుణ్యమ్॥ 66

శ్లో॥ అధికాఞ్చి వర్తమానా-
మతులాం కరవాణి పారణామక్ష్ణోః।
ఆనన్దపాకభేదా-
మరుణిమపరిణామగర్వపల్లవితామ్॥ 67

శ్లో॥ బాణసృణిపాశకార్ముక-
పాణిమముం కమపి కామపీఠగతమ్।
ఏణధరకోణచూడం
శోణిమపరిపాకభేదమాకలయే॥ 68

శ్లో॥ కిం వా ఫలతి మమాన్యై-
ర్బిమ్బాధరచుమ్బిమన్దహాసముఖీ।
సమ్బాధకరీ తమసా-
మమ్బా జాగర్తి మనసి కామాక్షీ॥ 69

శ్లో॥ మఞ్చే సదాశివమయే
పరశివమయలలితపౌష్పపర్యఙ్కే।
అధిచక్రమధ్యమాస్తే
కామాక్షీనామ కిమపి మమ భాగ్యమ్॥ 70

శ్లో॥ రక్ష్యోఽస్మి కామపీఠీ-
లాలికయా ఘనకృపామ్బుకాలికయా।
శ్రుతియువతికున్తలీమణి-
మాలికయా తుహినశైలబాలికయా॥ 71

శ్లో॥ శివ శివ పశ్యన్తి సమం
శ్రీకామాక్షీకటాక్షితాః పురుషాః।
విపినం భవనమమిత్రం
మిత్రం లోష్ఠం చ యువతిబిమ్బోష్ఠమ్॥ 48

శ్లో॥ కామపరిపన్థికామిని!
కామేశ్వరి! కామపీఠమధ్యగతే!।
కామదుఘా భవ కమలే!
కామకలే కామకోటి! కామాక్షి॥ 49

శ్లో॥ మధ్యేహృదయం మధ్యేని(టి)టలం
మధ్యేశిరోఽపి వాస్తవ్యామ్।
చణ్డకరశక్రకార్ముక-
చన్ద్రసమాభాం నమామి కామాక్షీమ్॥ 50

శ్లో॥ అధికాఞ్చి కేలిలోలై-
రఖిలాగమయన్త్రతన్త్రమన్త్రమయైః।
అతిశీతం మమ హృదయం
విషమశరద్రోహిజీవనోపాయైః॥ 51

శ్లో॥ నన్దతి మమ హృది కాచన
మన్దిరయన్తీ నిరన్తరం కాఞ్చీమ్।
ఇన్దురవిమణ్డలకుచా
బిన్దువియన్నాదపరిణతా తరుణీ॥ 52

శ్లో॥ శమ్పాలతాసవర్ణం
సమ్పాదయితుం భవజ్వరచికిత్సామ్।
లిమ్పామి మనసి కిఞ్చన
కమ్పాతటరోహి సిద్ధభైషజ్యమ్॥ 53

శ్లో॥ అనుమితకుచకాఠిన్యా-
మధివక్షఃపీఠమఙ్గజన్మరిపోః।
ఆనన్దదాం భజే తా-
మానఙ్గబ్రహ్మతత్త్వబోధిసిరామ్॥ 54

శ్లో॥ ఐక్షిషి పాశాఙ్కుశధర-
హస్తాన్తం విస్మయార్హవృత్తాన్తమ్।
అధికాఞ్చి నిగమవాచాం
సిద్ధాన్తం శూలపాణిశుద్ధాన్తమ్॥ 55

శ్లో॥ ఆహితవిలాసభఙ్గీ-
మాబ్రహ్మస్తమ్బశిల్పకల్పనయా।
ఆశ్రితకాఞ్చీమతులా-
మాద్యాం విస్ఫూర్తిమాద్రియే విద్యామ్॥ 56

శ్లో॥ మూకోఽపి జటిలదుర్గతి-
శోకోఽపి స్మరతి యః క్షణం భవతీమ్।
ఏకో భవతి స జన్తుః
లోకోత్తరకీర్తిరేవ కామాక్షి॥ 57

శ్లో॥ పఞ్చదశవర్ణరూపం
కఞ్చన కాఞ్చీవిహారధౌరేయమ్।
పఞ్చశరీయం శమ్భో-
ర్వఞ్చనవైదగ్ధ్యమూలమవలమ్బే॥ 58

శ్లో॥ పరిణతవతీం చతుర్ధా
పదవీం సుధియాం సమేత్య సౌషుమ్నీమ్।
పఞ్చాశదర్ణకల్పిత-
పదశిల్పాం తాం నమామి కామాక్షీమ్॥ 59

శ్లో॥ ఆదిక్షన్మమ గురురా-
దాదిక్షాన్తాక్షరాత్మికాం విద్యామ్।
స్వాధిష్ఠచాపదణ్డాం
నేదిష్ఠామేవ కామపీఠగతామ్॥ 60

శ్లో॥ తుష్యామి హర్షితస్మర-
శాసనయా కాఞ్చిపురికృతాసనయా।
స్వాసనయా సకలజగ-
ద్భాసనయా కలితశమ్బరాసనయా॥ 61

శ్లో॥ ప్రేమవతీ కమ్పాయాం
స్థేమవతీ యతిమనఃసు భూమవతీ।
సామవతీ సత్యగిరాం
సోమవతీ శిరసి భాతి హైమవతీ॥ 62

శ్లో॥ కౌతికినా కమ్పాయాం
కౌసుమచాపేన కీలితేనాన్తః।
కులదైవతేన మహతా
కుట్మలముద్రాం ధునోతు నః ప్రతిభా॥ 63

శ్లో॥ కేనాపి మిలద్దేహా
యూనా స్వాహాసహాయతిలకేన।
సహకారమూలదేశే
సంవిద్రూపా కుటుమ్బినీ రమతే॥ 64

శ్లో॥ కుసుమశరగర్వసమ్ప-
త్కోశగృహం భాతి కాఞ్చిదేశగతమ్।
స్థాపితమస్మిన్కథమపి
గోపితమన్తర్మయా మనోరత్నమ్॥ 65

శ్లో॥ తాడితరిపుపరిపీడన-
భయహరణనిపుణహలముసలా।
క్రోడపతిభీషణముఖీ
క్రీడసి జగతి త్వమేవ కామాక్షి॥ 90

శ్లో॥ స్మరమథనవరణలోలా
మన్మథహేలావిలాసమణిశాలా।
కనకరుచిచౌర్యశీలా
త్వమమ్బ! బాలా కరాబ్జధృతమాలా॥ 91

శ్లో॥ విమలపటీ కమలకుటీ
పుస్తకరుద్రాక్షశస్తహస్తపుటీ।
కామాక్షి! పక్ష్మలాక్షీ
కలితవిపఞ్చీ విభాసి వైరిఞ్చీ॥ 92

శ్లో॥ కుఙ్కుమరుచిపిఙ్గమసృ-
క్పఙ్కిలముణ్డాలిమణ్డితం మాతః।
జయతి తవ రూపధేయం
జపపటపుస్తకవరాభయాబ్జకరమ్॥ 93

శ్లో॥ కనకమణికలితభూషాం
కాలాయసకలహశీలకాన్తికలామ్।
కామాక్షి! శీలయే త్వాం
కపాలశూలాభిరామకరకమలామ్॥ 94

శ్లో॥ లోహితమపుఞ్జమధ్యే
మోహితభువనం ముదా నిరీక్షన్తే।
వదనం తవ కుచయుగలం
కాఞ్చీసీమాఞ్చ కేఽపి కామాక్షి॥ 95

శ్లో॥ లీయే పురహరజాయే!
మాయే! తవ తరుణపల్లవచ్ఛాయే!।
చరణే చన్ద్రాభరణే!
కాఞ్చీశరణే! నతార్తిసంహరణే!॥ 72

శ్లో॥ మూర్తిమతి ముక్తిబీజే
మూర్ధ్ని స్తబకితచకోరసామ్రాజ్యే।
మోదితకమ్పాకూలే
ముహుర్ముహుర్మనసి ముముదిషాస్మాకమ్॥ 73

శ్లో॥ వేదమయీం నాదమయీం
బిన్దుమయీం పరపదోద్యదిన్దుమయీమ్।
మన్త్రమయీం తన్త్రమయీం
ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీమ్॥ 74

శ్లో॥ పురమథనపుణ్యకోటీ
పుఞ్జితకవిలోకసూక్తిరసధాటీ।
మనసి మమ కామకోటీ
విహరతు కరుణావిపాకపరిపాటీ॥ 75

శ్లో॥ కుటిలం చటులం పృథులం
మృదులం కచనయనజఘనచరణేషు।
అవలోకితమవలమ్బిత-
మధికమ్పాతటమమేయమస్మాభిః॥ 76

శ్లో॥ ప్రత్యఙ్ముఖ్యా దృష్ట్యా
ప్రసాదదీపాఙ్కురేణ కామాక్ష్యాః।
పశ్యామి నిస్తులమహో
పచేలిమం కిమపి పరశివోల్లాసమ్॥ 77

శ్లో॥ విద్యే! విధాతృవిషయే!
కాత్యాయని! కాలి! కామకోటికలే!।
భారతి! భైరవి! భద్రే!
శాకిని! శామ్భవి! శివే! స్తువే భవతీమ్॥ 78

శ్లో॥ మాలిని! మహేశచాలిని!
కాఞ్చీఖేలిని విపక్షకాలిని తే।
శూలిని విద్రుమశాలిని
సురజనపాలిని కపాలిని నమోఽస్తు॥ 79

శ్లో॥ దేశిక ఇతి కిం శఙ్కే
తత్తాదృక్తవ ను తరుణిమోన్మేషః।
కామాక్షి! శూలపాణేః
కామాగమసమయతన్త్రదీక్షాయామ్॥ 80

శ్లో॥ వేదణ్డకుమ్భడమ్బర-
వైతణ్డికకుచభారార్తమధ్యాయ।
కుఙ్కుమరుచే నమస్యాం
శఙ్కరనయనామృతాయ రచయామః॥ 81

శ్లో॥ అధికాఞ్చితమణి కాఞ్చన-
కాఞ్చీమధికాఞ్చి కాఞ్చిదద్రాక్షమ్।
అవనతజనానుకమ్పా-
మనుకమ్పాకూలమస్మదనుకూలామ్॥ 82

శ్లో॥ పరిచితకమ్పాతీరం
పర్వతరాజస్య సుకృతసంనాహమ్।
పరగురుకృపయా వీక్షే
పరమశివోత్సఙ్గమఙ్గళాభరణమ్॥ 83

శ్లో॥ దగ్ధమదనస్య శమ్భోః
ప్రథీయసీం బ్రహ్మచర్యవైదగ్ధీమ్।
తవ దేవి తరుణిమశ్రీ-
చతురిమపాకో న చక్షమే మాతః॥ 84

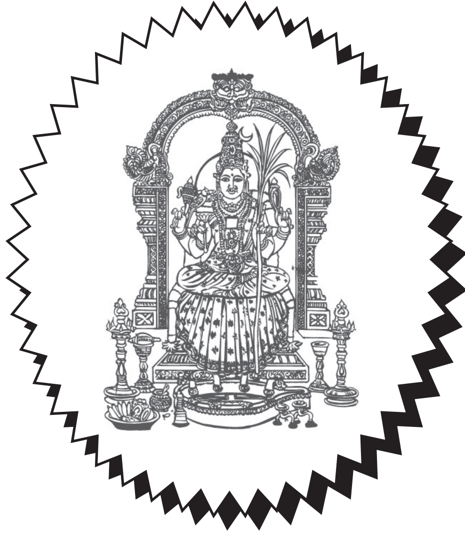
శ్లో॥ మదజలతమాలపత్రా
వసనితపత్రా కరధృతఖనిత్రా।
విహరతి పులిన్దయోషా
గుఞ్జాభూషా ఫణీన్ద్రకృతవేషా॥ 85

శ్లో॥ అఙ్కే శుకినీ గీతే
కౌతుకినీ పరిసరే చ గాయకినీ।
జయసి సవిధేఽమ్బ! భైరవ-
మణ్డలినీ శ్రవసి శఙ్ఖకుణ్డలినీ॥ 86

శ్లో॥ ప్రణతజనతాపవర్గా
కృతరణసర్గా ససింహసంసర్గా।
కామాక్షి! ముదితభర్గా
హతరిపువర్గా త్వమేవ సా దుర్గా॥ 87

శ్లో॥ శ్రవణచలద్వేదణ్డా
సమరోద్దణ్డా ధుతాసురశిఖణ్డా।
దేవి! కలితాన్త్రషణ్డా
ధృతనరముణ్డా త్వమేవ చాముణ్డా॥ 88

శ్లో॥ ఉర్వీధరేన్ద్రకన్యే
దర్వీభరితేన భక్తపూరేణ।
గుర్వీమకిఞ్చనార్తిం
ఖర్వీకురుషే త్వమేవ కామాక్షి॥ 89

ఆర్యాశతకమ్

శ్లో॥ జలధిద్విగుణితహుతవహ-
దిశాదినేశ్వరకలాశ్వినేయదలైః।
నలినైర్మహేశి! గచ్ఛసి
సర్వోత్తరకరకమలదలమమలమ్॥ **96**

శ్లో॥ సత్కృతదేశికచరణాః
సబీజనిర్బీజయోగనిశ్రేణ్యా।
అపవర్గసౌధవలభీ-
మారోహంత్యమ్బ కేఽపి తవ కృపయా॥ **97**

శ్లో॥ అన్తరపి బహిరపి త్వం
జన్తుతతేరన్తకాన్తకృదహన్తే!।
చిన్తితసన్తానవతాం
సన్తతమపి తన్తనీషి మహిమానమ్॥ **98**

శ్లో॥ కలమఞ్జులవాగనుమిత-
గలపఞ్జరగతశుకగ్రహౌత్కణ్ఠ్యాత్।
అమ్బ! రదనామ్బరం తే
బిమ్బఫలం శమ్బరారిణా న్యస్తమ్॥ **99**

శ్లో॥ జయ జయ జగదమ్బ! శివే
జయ జయ కామాక్షి జయ జయాద్రిసుతే।
జయ జయ మహేశదయితే
జయ జయ చిద్గగనకౌముదీధారే॥ **100**

శ్లో॥ ఆర్యాశతకం భక్త్యా
పఠతామార్యాకటాక్షేణ।
నిస్సరతి వదనకమలా-
ద్వాణీ పీయూషధోరణీ దివ్యా॥ **101**

కంచన	=	ఒకానొక;
కాంచీతిలకమ్	=	కాంచీనగరశ్రేష్ఠవస్తువును;
అవలంబే	=	ఆశ్రయించెదను.

తాత్పర్యము :-

కైవల్యానందహేతువు ధనుర్బాణాంకుశపాశములను బాహువులచే ధరించినట్టి కఠినములైన పాలిండ్ల బరువుచే వంగియున్న ఒకానొక కాంచీనగర శ్రేష్ఠవస్తువు నాశ్రయించెదను.

వివరణము :-

1) తిలకమనగా నువ్వు గింజంత బొట్టు. అలంకారములలో మిక్కిలి చిన్నది అయినను అది లేకపోవుట అమంగల వైధవ్యమునకు సూచకము. మిగిలిన సొమ్ములు లేకున్నను అదియొక్కటి ఉన్నచో చాలును. మిగిలిన సొమ్ములు మంచిదే, లేకున్నను ఇబ్బంది లేదు. కావున తిలకమలంకార శ్రేష్ఠము. శరీరమున తిలకము వలె సర్వదర్శనీయమైన మరియొక అలంకారముండదు. అట్లే కాంచీనగరమున ఎన్నో దర్శనీయవస్తువు లున్నవి. మిగిలిన వానిని చూచినను చూడకున్నను ఇబ్బంది లేదు. పోవునది లేదు. కాని శ్రీ కామాక్షీదేవిని చూడక తిరిగివచ్చితిమేని కాంచీనగరయాత్ర వ్యర్థము. అదిగాక కైవల్యానందమునే జారవిడుచుకొన్నవార మగుదుము కావున కామాక్షీదేవి అభేదాధ్యవసాయముచే కాంచీనగరతిలకముగా చెప్పబడినందున నీ శ్లోకమున అతిశయోక్త్యలంకార మున్నది.

2) తిలకశబ్దము ఒకానొక వృక్షమునకు వాచకము. దానికి పండ్లుండునో లేదో తెలియదుగాని ఈ కాంచీనగర తిలకవృక్షము చన్నులను పండ్లబరువుచే వంగియున్నది. వానిలోని రసము త్రావిన వారికి కైవల్యానందమే లభించును. అనగా ఆ భక్తశిశువునకు మరొక వేద్యాంతరముండదు. మరొక బాధ్యాంతరముండదు. తాను తప్ప మరొక వస్తువే గోచరించదు. కడుపు నిండుటకన్న కైలాసము మరొకటేమున్నది. ఒకసారి భక్త శిశువులు ఆ రసమును గ్రోలిన చాలును. మరల ఆకలియే వేయదు. వారలకు కడుపు నింపుకొను అవసరమే రాదు.

3) కైవల్యానందమొక వృక్షము. దానికి కామాక్షీదేవియే కందము. కందము నుండి మొలకవచ్చి అది వృక్షమగును. అదియొక్కటే సంసారతాపమును నివారించి హృదయమునకు చల్లదనము నొసగును.

4) పండ్లబరువుచే చెట్టు వంగియున్నది. ఆ చెట్టుక్రింద శిశువులాడు కొనుచున్నారు. ఆకలివేసి ఆ పండ్లరసము త్రాగినారు. ఇక ఆ చెట్టును విడచి బయటకు రానే రారు. మూకమహాకవి యిట్టివారు. ఎక్కవలసిన అవసరము లేకయే ఆ చెట్టు ఫలముల నాశ్రితుల కిచ్చును. ఇప్పుడా వృక్షమొకటి యుండగా దానిని విడచి ఎంతో

శ్రీః

మూకపఞ్చశతీ

ఆర్యాశతకమ్

సారోల్లాసినీ వ్యాఖ్యా

అవ॥:- మూక మహాకవి కాంచీనగరమున వెలసిన కామాక్షీ నామముగల శ్రీదేవి నైదువందల శ్లోకములలో స్తుతింపదలచి మొదటి శతకముయొక్క ఆరంభమును ఆ అమ్మవారిని కరుణారూపిణిగా పేర్కొనుచున్నాడు.

శ్లో॥ కారణపరచిద్రూపా
కాఞ్చీపురసీమ్ని కామపీఠగతా।
కాచన విహరతి కరుణా
కాశ్మీరస్తబకకోమలాఙ్గలతా॥ 1

ప్రతిపదార్థము :-

కాంచీపురసీమ్ని	=	కాంచీపురప్రదేశమున;
కామపీఠగతా	=	కామపీఠమును పొందిన;
కారణపరచిద్రూపా	=	కారణపరచైతన్యమే స్వరూపముగాగల;
కాశ్మీరస్తబకకోమలాంగలతా	=	కుంకుమపూగుత్తులవలె కోమలమైన తీగవంటి దేహముగల;
కాచన	=	ఒకానొక;
కరుణా	=	దయ;
విహరతి	=	విహరించుచున్నది.

తాత్పర్యము :-

కారణపరచైతన్యరూపిణి కామపీఠము నాశ్రయించినదై కుంకుమ పూగుత్తివలె మృదువైన తీగవంటి దేహముగల యొకానొక **దయ** కాంచీపుర ప్రదేశమున విహరించు చున్నది.

వివరణము :-

1) **అయోధ్యా మథురా మాయా కాశీ కాంచీహ్యవంతికా। పురీ ద్వారవతీ చైవ సప్తైతా మోక్షదాయికాః॥** (అయోధ్య, మథుర, మాయ, కాశి, కాంచి, అవంతి,

ద్వారక అను నేడు నగరములు మోక్షదాయకములు) అను ప్రసిద్ధ శ్లోకము కాంచీనగరమును మోక్షదాయక నగరముగా పేర్కొనుచున్నది. భారతమాత కర్మభూమి, ఉపాసనా(యోగ) భూమి, జ్ఞానభూమి, భక్తిభూమి. ప్రపంచమున మరెచ్చటను లేని వర్ణాశ్రమ ధర్మకర్మ మిచటనే చేయబడుచున్నందున ఇది కర్మభూమి. సకామ కర్మలనాచరించి భారతీయులు స్వర్గలోకమునుగాని ఇతర పుణ్యలోకములనుగాని అత్యధికసౌఖ్యానుభవముగల పునర్జన్మనుగాని పొందగలరు. నిష్కామకర్మల నాచరించి మోక్షమార్గమున మొదటిదైన కర్మ అగు యోగభూమిలో కొంతకాలము విహరించి చిత్తశుద్ధిని సంపాదించి చిత్తముయొక్క ఏకాగ్రత కొఱకై యోగభూమిలో చివరి సోపానములైన ఉపాసనాభూమికలలో ప్రవేశించి చివఱకు పరచైతన్యములో తన (జీవ) చైతన్యమును ప్రవిలాపింపజేయు జ్ఞానభూమిలో ప్రవేశించి తదనంతరము జీవన్ముక్తిని, దేహపాతానంతరము కైవల్యముక్తిని పొందెదరు. పై శ్లోకమునందలి సప్తపురములు సప్తసంఖ్యగల ఉపాసనాభూములకు సంకేతములు. ప్రతివ్యక్తి శరీరము నందీ భూములున్నట్లే సమష్టి భారతమాత పార్థివశరీరమునందున్నట్లు భావించుకొన్నప్పుడు పై పట్టణములు మూలాధారాది సహస్రారాంత సప్తకమల (చక్ర)ములకు సంకేతములని భావించుకొనవలెను. కటిపై నుండెడి యొక ఆభరణము కాంచి. అది కటిస్థానమందలి శరీరాంతర్భాగపు సుషుమ్నా నాడీమూలముగా కుండలినికి ఆధారముగా ఉండుటచే అచటి చక్రము మూలాధారమనబడును. దానికి కాంచిశబ్దము లక్షణావృత్తిచే బోధకము. అది మొదటి ఉపాసనా భూమి. అయోధ్య చివరి ఉపాసనాభూమియైన సహస్రారమునకు లక్షకము. **దేవానామ్ పూరయోధ్యా** అని ఉపనిషత్తు నందు అయోధ్యా శబ్దమును సహస్రారవాచకముగా ప్రయోగించినది. ఇట్లే యథాసంభవముగా మిగిలిన పట్టణములను మిగిలిన చక్రములకు సంకేతములుగా భావించుకొనవచ్చును. కాంచీపురసీమ్ని అను పదములోని చివరిపదము సీమయను పదము ఉపాసనాభూములకు క్రింది సరిహద్దు అయిన మూలాధారచక్రమును వ్యంజింపజేయునని సులభముగానే గ్రహించవచ్చును. సీమశబ్దము సరిహద్దు అను అర్థమునకు వాచకము గదా! భగవద్గీత భక్తి కర్మోపాసన (ధ్యానము) లను మూడింటిని యోగశబ్దము చేతనే బోధించును. జ్ఞానమును సాంఖ్యశబ్దముచే బోధించును. మోక్షమార్గమున చివరిభాగము (ఆత్మ) జ్ఞానము జ్ఞానప్రాప్తితో మోక్షమార్గప్రయాణము పూర్తి యగును.

2) కామ (పీఠ) పూర్ణజాలంధర ఓడ్యాణ శబ్దములు యోగశాస్త్ర ప్రసిద్ధములు. కాంచియందు కామపీఠమున్నది. దానియందు శ్రీకామాక్షీదేవి వేంచేసియున్నది. కాదిపద బహులమైన ఈ శ్లోకమున దక్షిణాత్యభాషా సాధారణమైన వడి (యతి)యని పిలువబడు నొకవిధమైన అనుప్రాస శబ్దాలంకార మున్నది. కామాక్షీ శబ్దము వలె కరుణా శబ్దము కూడ కకారమాది యందుగలది కావున కాది విద్యను వ్యంజింపజేయును. ఆ దేవి కాదివిద్యారూపిణి యనుటలో సందేహము లేదు. ఈ శ్లోకము నందలి దాదాపు అన్ని

పదములను కాదులే. కాదివిద్యాప్రాధాన్యమును సూచించునట్టివే. కంచిలో ప్రసిద్ధమైన శంకర పీఠమున్నది. దానికి కామకోటి పీఠమను పేరున్నది. ఒకప్పుడీ మూకకవియు వారి గురువులును ఈ పీఠమున 19వ, 20వ ఆచార్యులుగా నుండిరట! కామపీఠశబ్దమా పీఠమును సూచించును.

3) చైతన్యము స్వయముగా కార్యకారణ భావములకతీతమే యైనను కారణమైన మాయయందు ప్రతిబింబించినప్పుడా చైతన్యము పరమని కారణమని చెప్పబడును. పరశబ్దము కారణభావమును కూడ నతిక్రమించుననను నర్థమును ఇచ్చును. కావున చైతన్యముయొక్క ఈ ప్రతిబింబనము సంసార కారణ మగుటయు పారమార్థకముగా మిథ్యలే అను నర్థమును వ్యంజింపజేయును.

4) అమ్మవారి అంగము కుంకుమపూగుత్తివంటిది అను అర్థమిచ్చు **కాశ్మీరస్తబకకోమలాంగలతా** అను సమాసమున వాచకలుప్తోపమాలంకారమున్నది. లతాశబ్దమా కామాక్షీదేవియొక్క అంగకార్శ్యమును బోధించును. కా, చన అను శబ్దములు ఆ కామాక్షీదేవి మాటలతో చెప్పరానిది. అనగా అనిర్వాచ్య అను నర్థమును బోధించును. **యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ** (తై. 2.4) అను ఉపనిషద్వాక్యార్థము నాశబ్దములు సంగ్రహించును. **కరుణా**శబ్దము అభేదాధ్యవసాయముచే కామాక్షీదేవి శబ్దము లేకున్నను కామాక్షీదేవిని బోధించుటచే నీ శ్లోకమున అతిశయోక్త్యలంకారమున్నది.

5) ఈ శ్లోకము ఆర్యాఛందస్సు కలది. ఆర్యాశబ్దవాచ్యయు పూజ్యురాలును అయిన అమ్మవారిని కవి ఆర్యావృత్తమున స్తుతించుటచే కవి వృత్తౌచిత్యమును బాటించినాడని గమనింపవలెను.

అవ:– పై శ్లోకమున శ్రీ కామాక్షీదేవి కాంచీపురమున విహరించు కరుణగా పేర్కొనబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆ కాంచీపురమున దర్శనీయములలో అమ్మవారొక్కరే శ్రేష్ఠమని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కఞ్చన కాఞ్చీతిలకం
కరధృతకోదణ్డబాణసృణిపాశమ్।
కఠినస్తనభరనమ్రం
కైవల్యానన్దకన్దమవలమ్బే॥ 2

ప్రతిపదార్థము :–

కరధృతకోదండబాణసృణిపాశమ్	=	చేతులలో ధరింపబడిన ధనువు బాణము అంకుశము, పాశము గల;
కఠినస్తనభరనమ్రమ్	=	కఠినములైన చనులబరువుచే వంగియున్న;
కైవల్యానందకందమ్	=	కైవల్యానందమునకు పుట్టుచోటైన;

సహస్రారము మకుటస్థానము. దానిపైకెక్కుటకు హిమాలయముయొక్క సర్వస్వము కావుననే కామాక్షీదేవి యనెడి కుండలినికి సుకర సహజకార్యమైనది. మలయ వింధ్యాది కులపర్వతములు మూలాధారాది షట్చక్రములు వానికన్న ఎత్తైన హిమాలయము ఆ చక్రములపై నున్న సహస్రారమునకు సంకేతము. సహస్రారమున వేయిరేకులున్నట్లు హిమాలయమున వేలకొలది శిఖరములున్నవి. ఆ కులపర్వతసార్వభౌమ హిమాలయము నుండి చిత్సుధాధార యనదగిన గంగ ప్రవహించును. క్రింద నున్న సర్వభూములు ఆప్లావితములు ఆప్యాయితములు నగును. కావున ఆ చిత్సుధాధార ఆ హిమాలయపర్వతసార్వభౌముని సర్వస్వము. ఆమె శ్రీ కామాక్షీదేవి. హిమాలయమునుండి పుట్టిన గంగ భారతభూమియందు విహారము చేసినట్లు పార్వతీదేవి కామాక్షీ రూపమును ధరించి కాంచియందు విహార మొనర్చుచున్నది. ఈ విహారము చక్రములలో కుండలినీ విహారము వంటిదని **కురుతే** అని కృధాతువు నాత్మనేపదముగా ప్రయోగించుటచే తెలియును. పార్వతీదేవి స్వాత్మానందము కొఱకే స్వాత్మకొఱకే కాంచియందు విహారము చేసికొనుచున్నది అని వ్యంగ్యమగుచున్నది. కావున పార్వతీదేవియొక్క దర్శనము కాంచీనగరమును చేరిన భక్తులకు సులభమైనది. అట్లు చేరిన భక్తులందరు కుండలినీ మార్గమున చరించు సాధకయోగిపుంగవులతో సామ్యము నొందుచున్నారు. కామాక్షీదేవి కాంచియందు చరించుటకు బ్రహ్మాండాది పురాణోక్తములైన కారణము లామె యిచ్ఛ కనుగుణములుగా ప్రవర్తిల్లినవి. కాంచీపురమందలి యేకామ్రనాథుడే ఆమెకు స్వాత్మయై యున్నాడు. అందుకొఱకే ఆమె అటవిహారము స్వాత్మానందము కొఱకే చేసికొనుచున్నది. కాదనుటకు వద్దనుటకు మనమెవ్వరము.

2) కుండలినీ మార్గమున సూర్యచంద్రబింబముల వంటి కఠినస్తన పర్వతములు రెండున్నవి. అవి మార్గమున చరించు సాధక యోగిజీవుల కమృతము వంటి క్షీరమొసగి సేదదీర్చుచుండును. అను అర్థమును **కఠినకుచమ్** అను సమాసము వ్యంజింపజేయుచున్నది. వంకరలు తిరిగిన ముంగురులు సహస్రారకమలముయొక్క సహస్రదళములవలె నున్నవి అను నర్థమును **కుటిలకచమ్** అను సమాసము వ్యంజింపజేయును.

3) **కుందస్మితకాంతి, కుంకుమచ్ఛాయమ్** అను రెండు సమాసములు రక్తశుక్లప్రభామిశ్రయైన గురుచరణారవింద కాంతిసూచకములు. సూర్యబింబము కుంకుమచ్ఛాయము, చంద్రబింబము కుందచ్ఛాయము కావున అమ్మవారి పాదములందే కాక స్తనములందును రక్తశుక్లప్రభామిశ్రమున్నది. చంద్రునికి కుందచ్ఛాయకలుగుటకు అమ్మవారి అనుగ్రహము కారణము. కావుననే అమ్మవారి చిఱునవ్వుయొక్క కుందచ్ఛాయ ఆమె అనుగ్రహించినప్పుడు చంద్రునకు కలిగినది. అమ్మవారి స్తనములు శివాలింగనముచే శివుని ఱొమ్మునందలి భస్మముయొక్క పూత అంటి కుందచ్ఛాయములైనవి. వానియందు

శ్రమ పడిననే ఫలముల నొసగగల యితరవృక్షముల నాశ్రయించిన వారవివేకులు.

5) ఈ వృక్షమాశ్రితులకు ఫలముల నొసగుటయే కాదు వారి శత్రువులను పారద్రోలు నాయుధముల శాఖాబాహువులలో ధరించియున్నది. ధనుర్బాణ పాశాంకుశములా ఆయుధములు. ఆ చెట్టు నాశ్రయించిన వారి కామక్రోధాది శత్రువులు పారిపోవుదురు. అట్టి వృక్షమొక కాంచీనగరమునందే యున్నది. ఆమె కామాక్షియే.

6) మొదటి శ్లోకమున చెప్పబడినట్లామె లతయా? ఈ శ్లోకమున చెప్పబడినటుల వృక్షమా? ఫలములనొసగిన జాలును. అది లతయైన నేమి, వృక్షమైన నేమి? ఆమెను స్త్రీయనుకొన్నచో లత, పురుషుడనుకొన్నచో వృక్షము. ఒకదానిని విడచి మరొకటి యుండదు. కామాక్షీదేవిని విడచి ఏకామ్రేశ్వరుడు కాని, ఏకామ్రేశ్వరుని విడచి కామాక్షిగాని యుండదు. వారిరువురు కాంచీనగర వాసులు. ఇరువురు కాదు. ఒకటియే. ఒక్కరే.

7) కాంచీనగరియే యొక పుణ్యాంగన. ఆమె కామాక్షీదేవినే తిలకముగా అనగా బొట్టుగా ధరించినది. ఆ తిలకమువలననే ఆ నగరి ముత్తైదువ యగుచున్నది. చూచువారికి పుణ్యము కలిగించుచున్నది. సాధకులారా! ఆ కామాక్షీ నామ తిలకమునే భ్రూమధ్యమున దర్శింపుడు. కాంచీనగరమే ఆ భ్రూమధ్యము. కామాక్షియే ఆ జ్యోతిరూపతిలకము. తద్దర్శనమే కైవల్యానందమునకు పరంపరాసాధనము.

8) **కంచన** అనుటచే ఆ కామాక్షీ దేవిని మాటలతో వర్ణించుట యసాధ్యమని తెలియును.

అవ:- పై మొదటి రెండు శ్లోకములలో శ్రీకామాక్షీదేవి కామితార్థదానమున కల్పలతగా కల్పవృక్షముగా వ్యంజింపజేయబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె చింతామణిగా పేర్కొనబడుచున్నది.

శ్లో॥ చిన్తితఫలపరిపోషణ-
చిన్తామణిరేవ కాఞ్చీనిలయా మే।
చిరతరసుచరితసులభా
చిత్తం శిశిరయతు చిత్సుధాధారా॥ 3

ప్రతిపదార్థము :-

కాంచీనిలయా	=	కాంచియందు నివసించు కామాక్షీదేవి;
చింతిత ఫలపరిపోషణ చింతామణిః+ఏవ	=	చింతించిన ఫలమును పరిపోషించు చింతామణియే;
చిరతర సుచరితసులభా	=	ఎంతోకాలము చేసిన సత్కర్మాచరణములచే

సులభముగా లభించునట్టి;

చిత్సుధాధారా	=	చైతన్యామృత ప్రవాహరూపిణియు నగు ఆమె;
మే	=	నాయొక్క;
చిత్తమ్	=	మనసును;
శిశిరయతు	=	చల్లబఱచుగాక.

తాత్పర్యము :-

చింతింపబడిన ఫలములను చక్కగా పోషించి యిచ్చుటలో ఆ కామాక్షీదేవి చింతామణియే. ఆమె కాంచియందు నివసించునట్టిది. ఆమె చైతన్యామృతప్రవాహరూపిణి కావున నా చిత్తమును చల్లబఱచుగాక.

వివరణము :-

1) సురాసురులు క్షీరసముద్రమును చిలుకగా పుట్టిన వస్తువులలో చింతామణి యొకటి. చింతామణి శబ్దము కోరిన కోర్కెల నొసగు మణియను అర్థము నిచ్చును కాని యది మోక్షము నొసగజాలదు. కావున ఆ మణి కాపేరు సమంజసము కాదు. కామాక్షీదేవికే ఆ పేరు బాగుగా సరిపోవును. ఆమె మోక్షమును ఇతరములైన ఫలములనన్నిటిని ఇచ్చును.

2) దేవతలు చింతామణి సాయముననే తమను సేవించువారు కోరిన ఫలముల నొసగుదురు. వారికట్లు చేయగల శక్తి నొసగు చింతామణి కామాక్షీదేవియే.

3) పుణ్యస్త్రీలు తమ తమ కాంచులలో మణులను పొదిగించుకొని ధరించెదరు. పుణ్యస్త్రీయగు భారతమాత (భూమి) కాంచీనగరమును కాంచిగా అనగా మొలనూలుగా ధరించినది. ఆ కాంచికొక మణి పొదగబడినది. అది చింతామణి. ఆ మణి కామాక్షీ దేవియే.

4) శ్రీ కామాక్షీదేవి చిత్సుధాధార జ్ఞానామృత ప్రవాహము. తచ్చింతనమే చిత్తమును చల్లబఱచుననగా నిక అందు మునిగిన వారి చిత్తము చల్లబడునని వేరుగా చెప్పనవసరము లేదు. చంద్రకాంతమణి స్పర్శము హిమస్పర్శము. హైమవతీనదీ జలస్పర్శము (స్నానము) శరీరములను చల్లబఱచునవియే యైనను శ్రీకామాక్షీదేవివలె చింతించు వారి హృదయములను చల్లబఱపజాలవు. కావున నిందు వ్యతిరేకాలంకారవ్యక్తి యున్నది.

5) గడచిన పెక్కు జన్మలలో బహువిధములైన పుణ్యకర్మల నాచరించిన సుచరితులకే ఆ కామాక్షీదేవి సుఖముగా లభించును. చరమజన్మముననే ఆమె యందు భక్తి కలుగును. ఆ తరువాత వారికి జన్మలేదు అను విషయము మూడవ పాదము వ్యంజింపజేయును.

6) ఈ శ్లోకమున అన్ని పాదములలో చికారము ఆది యందున్నది. ఇది దాక్షిణాత్యసంప్రదాయమున వడియని పిలువబడు అనుప్రాసమను శబ్దాలంకారము,

శ్రీకామాక్షీదేవి చింతామణిగా చిత్సుధాధారగా అభేదాధ్యవ సాయము చేసి చెప్పబడినందున అతిశయోక్త్యలంకారము నున్నవి. ఈ శ్లోకమున నాల్గవపాదమధ్యమున కూడ చికారావృత్తిరూపమైన వడియను శబ్దాలంకార మున్నది. చిత్సుధాధార అను సమాసము కుండలినీ వేధముచే సహస్రారచంద్ర మండల నిర్గతమగు సుధాధార సూచింపబడుచున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున **శ్రీ కామాక్షీదేవి** స్త్రీభావము పుంభావము కలదిగా చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున స్త్రీపుంభావాతీతయని తెలుపుటకు నపుంసకలింగ విశేష్యములతో పేర్కొనబడుచున్నది.

శ్లో॥ కుటిలకచం కఠినకుచం
కున్దస్మితకాన్తి కుఙ్కుమచ్ఛాయమ్।
కురుతే విహృతిం కాఞ్చ్యాం
కులపర్వతసార్వభౌమసర్వస్వమ్॥ 4

ప్రతిపదార్థము :-

కుటిలకచమ్	=	వంకర దిరిగిన ముంగురులుకల;
కఠినకుచమ్	=	కఠినములైన చన్నులుకల;
కుందస్మితకాంతి	=	మొల్లలవంటినవ్వు కాంతిగల;
కుంకుమచ్ఛాయమ్	=	కుంకుమపూవువంటి కాంతిగల;
కులపర్వత సార్వభౌమ సర్వస్వమ్	=	కులపర్వత చక్రవర్తియొక్క సర్వస్వము;
కాంచ్యామ్	=	కాంచీపురియందు;
విహృతిమ్	=	విహారమును;
కురుతే	=	చేయుచున్నది.

తాత్పర్యము :-

వంకరలు తిరిగిన ముంగురులుకల, కఠినములైన పాలిండ్లుగల, మొల్ల పువ్వువంటి నవ్వు తెలుపు, కుంకుమపూవువలె యెఱుపుగల, హిమాలయ పర్వత చక్రవర్తియొక్క సర్వస్వమనదగిన **శ్రీకామాక్షీదేవి** కాంచీపురియందు విహరించుచున్నది.

వివరణము :-

1) భూమియందు సప్తకుల పర్వతములున్నవి. మిగిలిన పర్వతముల కవి రాజులు. వానికిని హిమాలయపర్వతము రాజు కావున అది కులపర్వత సార్వభౌమత్వము నందినది. శరీరమందు మూలాధారాది, ఆజ్ఞాచక్రాంతముూనైన కులమార్గమున్నది. ఆ కులమార్గమున కుండలిని చరించి చివఱకు అకులమని చెప్పబడు సహస్రారమును చేరుకొనును. కులమార్గమును వ్యాపించియున్న భారతభూమికి (కామాక్షీదేవికి)

కుచశబ్దముచే చెప్పబడు స్తనముల బరువుకల;

పంకజసబ్రహ్మచారిలోచనయా	= కమలములకు సహపాఠులైన కన్నులుగల;
అనయా	= ఈమె (శ్రీకామాక్షి) చేత;
వయమ్	= మేము;
పరతంత్రాః	= దాసులమై;
(స్మః	= ఉన్నాము.)

తాత్పర్యము :-

కాంచీనగరమునే తన నగరముగా చేసికొన్న పర్వతములకు మారు పేరైన స్తనముల బరువుగల, కమలములవంటి కన్నులుగల, ఈ కామాక్షీదేవిచేత దాసులుగా చేయబడియున్నాము.

వివరణము :-

1) బ్రహ్మాండము లోపల పిండాండము. పిండాండము (స్థూల శరీరము)లో ప్రాణేంద్రియాత్మక సూక్ష్మశరీరము. దానిలోపల అజ్ఞానము (కారణ శరీరము). దానికిని లోపల ప్రత్యగాత్మ యున్నది. దానికి ప్రత్యక్చైతన్యమని, జీవుడనియు పేర్లు కలవు. ఆ జీవునకు వెలుపల తూలాజ్ఞానము (వ్యష్టికారణ శరీరము), దానికి వెలుపల సూక్ష్మశరీరము, దానికి బహిరంగముగా స్థూలశరీరము (పిండాండము). అట్టి స్థూలశరీరములకన్నింటికి ఆవరణముగా (బహిరంగముగా) బ్రహ్మాండము. దానికావల మూలావిద్య. దానికావల పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఈ పరమాత్మకే 'పర' అను పేరు కలదు. ఈ ప్రత్యక్పరములకైక్యము కల్గుటయే కైవల్యము. అదియే పరమమోక్షము. అమ్మవారు పరయనగా బ్రహ్మాండము లన్నింటిని తనయందు ధ్వస్తములుగా నొనరించుకొన్న చైతన్యమే స్వరూపముగాగల దేవతయని అర్థము. అట్లు సర్వాభిమాన రహితయగు పరయగు ఆ అమ్మవారు కాంచీపురమును తన పురమని అభిమానించుట వింత. అది భక్తజనులను తరింపజేయుట కొఱకు ఏర్పరచుకొన్న అభిమానము. అంతేకాదు దేవాలయము నందుగల యొక విగ్రహమును కూడ తన స్థూలదేహముగా నభిమానించుట మరొక వింత. ఆ స్థూలదేహవిగ్రహమునకు కన్నులున్నవి. అవి పంకజస బ్రహ్మచారులు. అనగా పంకజసదృశ్యములు అని చెప్పబడుటచే **పంకజస బ్రహ్మచారిలోచనయా** అను సమాసమున ధర్మలుప్తోపమా లంకారమున్నది.

2) ప్రథమ పాదమున పదాంతానుప్రాసము ప్రథమ, ద్వితీయ పాదాంతానుప్రాసము, తృతీయ చతుర్థ పాదాంతానుప్రాసము, అను శబ్దాలంకారములీ శ్లోకమున నున్నవి.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు పరయని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున పరమేశ్వరుని

అమ్మవారు కుంకుమలేప మొనర్చినది. లత్తుకపూసిన అమ్మవారి ఎఱ్ఱనిపాదములపై విభూతి పూసిన శివుని ఫాలము సోకుటచే అమ్మవారి పాదములందు కుందచ్ఛాయ నెలకొన్నది. అమ్మవారి పెదవు లెఱ్ఱనివి. ఆమె చిఱునవ్వు తెల్లనిది. కావున కుందకుంకుమ చ్ఛాయలు ముఖమునందును కలవు. ఈ ఛాయలు మొత్తమమ్మవారి అర్ధనారీశ్వర త్వమును చాటుచున్నవి. అమ్మవారు అరుణ, శివుడు శుద్ధస్ఫటిక సంకాశుడనుట ప్రసిద్ధము.

4) నాలుగు పాదములు కకారముతో నారంభింపబడుటచే నీ శ్లోకమున దాక్షిణాత్యాలంకారమైన **వడి** యను శబ్దాలంకారమున్నది. సమాసముల అంతములలో కచకుచ శబ్దములుండుటచే ప్రథమ పాదమున పదాంతప్రాసము అను శబ్దాలంకార మున్నది. విషయియగు కులపర్వతసార్వభౌమ సర్వస్వముగా అభేదాధ్యవసాయముచే శ్రీ కామాక్షీదేవి పేర్కొనబడినదే. విషయమైన కామాక్షీదేవిని చెప్పు శబ్దము లేక పోవుటచే నిందు అతిశయోక్త్య లంకారమున్నది. కులపర్వతసార్వభౌమసర్వస్వము అని భంగ్యంతరముగా శ్రీ కామాక్షీదేవి చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకార మీ శ్లోకమున నున్నది. ద్వితీయపాదమున పాదమధ్యమున కూడ వడియను దాక్షిణాత్యాలంకారమున్నది.

5) చిఱుత+నవ్వు=చిఱునవ్వు.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి ముఖమునందలి రక్తశుక్లప్రభామిశ్రణము, ఆచార్యపాదద్వంద్వమున నున్నట్లు (ప్రసిద్ధమైనది) పేర్కొనబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి దృష్టిపాతమున ఆచార్యత్వమారోపింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ పఞ్చశరశాస్త్రబోధన-
పరమాచార్యేణ దృష్టిపాతేన।
కాఞ్చీసీమ్ని కుమారీ
కాచన మోహయతి కామజేతారమ్॥ 5

ప్రతిపదార్థము :-

పంచశరశాస్త్ర బోధన పరమాచార్యేణ	= కామశాస్త్రబోధనకు పరమాచార్య రూపమైన
దృష్టిపాతేన	= కటాక్షముతో
కాచన	= ఒకానొక
కుమారీ	= బాలిక
కామజేతారమ్	= కాముని జయించిన వానిని(శివుని)
మోహయతి	= మోహింపజేయుచున్నది.

తాత్పర్యము :-

కామశాస్త్రబోధము నొనరించుటలో ప్రథమాచార్యత్వమును బొందిన

దృష్టిపాతముతో కాంచీపురసీమయందలి యొకానొక **కుమారి** కామారియైన శివుని మోహింపజేయుచున్నది.

వివరణము :-

కాంచీపుర పరిసరములందొక కుమారి యున్నది. ఆమె బాల్యమును దాటి యౌవనమునందడుగిడినదో లేదో కాముని జయించిన శివునే మోహింపజేయుచున్నది. ఉదయాద్యౌవనత్వమును బోధించు కుమారీ శబ్దమీ యర్థమును వ్యంజింపజేయును. ఆ కుమారి కటాక్షము కామశాస్త్రమును బోధించుటలో పరమాచార్యమైనది. పరమాచార్యుడనగా తనకు మరొక ఆచార్యుడు లేనివాడు. అట్టి పరమాచార్యత్వము కామాక్షీదేవియందే సంభవము. ఇతరత్ర అసంభవము. ఇతరుడెవడేని నేను పరమాచార్యుడనని చెప్పిన ఆ మాట నమ్మరానిది. వాని బోధలు కూడా నమ్మరానివే. **ఆచార్యవాన్ పురుషో వేద** (ఛా.6.14.2) అను మాట ఆచార్యుని ద్వారా జ్ఞానమును బొందినవాడు మాత్రమే జ్ఞానబోధ యందధికారి యని, ఆచార్యుడు లేకుండనెవనికిని జ్ఞానము కలుగదని చెప్పుచున్నది. శ్రీకామాక్షీదేవియే స్వయముగా జ్ఞానవే స్వరూపముగాగలది. ఆమె జ్ఞానఘనవిగ్రహ. ఆ విగ్రహమందలి అవయవములన్నియు జ్ఞానఘనములే. కావున పరమాచార్యత్వము నామె చూపు పొందుటలో వింత లేదు. ఇంతకు ప్రథమాచార్యరూపమగు అమ్మవారి చూపు ఏ జ్ఞానము నొసగును. అది కామశాస్త్ర జ్ఞానము. వాస్తవమునకు ఆ శాస్త్రము కామోపజ్ఞకము అనగా మన్మథోపజ్ఞము. కాని కామునిచే నా కామశాస్త్రమును ప్రవర్తింపజేసినది సర్వజ్ఞానరూపిణియగు అమ్మవారి చూపే. ఆమె కటాక్షమునకు పాత్రుడైన వాత్స్యాయనుడాకామ శాస్త్రమును భూలోకమున ప్రవర్తింపజేసెను. ఇది తృతీయ పురుషార్థమైన కామముయొక్క సిద్ధికి హేతువు. కాని వాస్తవమునకు ఇచటి పంచశరశాస్త్రము కాది విద్యాశాస్త్రము. ఈ విద్య పంచశరునకు (కామునకు) పంచశరయగు అమ్మవారి ఉపాసనచే లభించినది. ఆ తరువాత ఆ కాదివిద్యాశాస్త్రమును అమ్మవారి అనుగ్రహమునకు పాత్రుడైన హయగ్రీవుడగస్త్యునకు బోధించెను. ఆ విధముగా అది లోకమున ప్రవర్తిల్లెను. ఎందఱాచార్యుల ద్వారా ఆ శాస్త్ర మీలోకమున ప్రవర్తిల్లినను ప్రథమాచార్యత్వమమ్మవారి కటాక్షమునందే యున్నది.

2) అమ్మవారి కటాక్షము కాముని అన్ని ఆయుధములకన్నా గొప్పది. అది పడిన వాని పైననే ఆయుధములు పనిచేయుట పనిచేయకపోవుట అను వికల్పము సంభవించును. లౌకిక సుఖమును కోరి అమ్మవారి నారాధించి ఆమె కటాక్షమును బొందినవాడు తృతీయ పురుషార్థసిద్ధికి కావలసిన ఐశ్వర్యమును అనిదమైన ప్రియురాండ్రతోడి బహువిధ సంభోగములను పొందును. అలౌకిక సుఖమును కోరి అమ్మవారి నారాధించి ఆమె కటాక్షమును అనగా దృష్టిపాతమును పొందిన వానికి కాదివిద్యాప్రాప్తి తద్వారా కైవల్యము కలుగును. ఇది యిట్లుండగా కాముని బూడిదచేసినాననుకొనుచున్న కామవిజేత యగు శివుడు అమ్మవారి దృష్టిపాతముతో

మోహమును పొందినాడు. కైవల్యసుఖమునకు దూరుడై జీవేశ్వర భేదమునొంది సంచరించి దుఃఖముల పాలైనాడు. అనగా ఎవడమ్మవారి నాశ్రయింపక జ్ఞానియైనాననుకొన్నను వాని జ్ఞానము నమ్మవారు తన దృష్టిపాతమున తొలగించి సంసారిని చేయును. సంసారులొకవేళ కైవల్యమందగోరి అమ్మవారి నారాధించినచో ఆమె దృష్టిపాతము కలిగి శివాత్వమును అనగా జీవశివైక్యరూప కైవల్యమును పొందును. బంధమోక్షములు రెండును అమ్మవారి దృష్టిపాతముననే కలుగును. శివుడు జీవుడగుట, జీవుడు శివుడగుట, అమ్మవారి దృష్టిపాతము చేతనే సంభవించును. ఇట్లు కామశాస్త్రము తత్ఫలమైన కామోపభోగమును తద్ధేతువైన సంభోగచాతుర్యము మొదలగు లౌకిక సుఖములను కలిగించుటకు కావలసిన కామశాస్త్రజ్ఞానమునుగాని మోక్షమునకు పరమ్పరా సాధనములలో పరమమైన కాదివిద్యాశాస్త్రజ్ఞానమునుగాని నేర్చుకొనవలె నన్నచో అమ్మవారి దృష్టిపాతమే ఆచార్యత్వము వహించును. కావున ఉభయవిధకామశాస్త్ర బోధములో అమ్మవారి దృష్టిపాతమే ఆచార్యత్వము వహించును.

3) ఎంతటి ఆచార్యుడైనను బ్రహ్మసూత్రోపనిషదాదుల నధ్యాపనము చేయువాడైనను అందమైన కుమారియొక్క కాంచీ సీమయందు దృష్టి పడెనేని లేక ఆ కుమారియొక్క దృష్టిపాతమునకు పాత్రుడయ్యెనేని మోహమును పొందునను అర్థాంతరము నీ శ్లోకము వ్యంజింపజేయును. ఈ శ్లోకము నాల్గవదైన కటాక్షశతకమున కాంతరమంగలాచరణము వంటిది.

4) బేసిపాదములందు ఆది ప్రాసము, నాల్గవపాదమధ్యమున వడియను శబ్దాలంకారములున్నవి. దృష్టిపాతమం దాచార్యారోపముండుటచే నిట రూపకాలంకారమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున శివపారతంత్ర్య హేతువుగా దృష్టిపాతము వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆ దృష్టిపాతమునకు ఆధారమైన అమ్మవారి లోచనము మూకాది భక్తపారతంత్ర్య హేతువుగా వర్ణింపబడినది.

శ్లో॥ పరయా కాఞ్చీపురయా
పర్వతపర్యాయపీనకుచభరయా।
పరతన్త్రా వయమనయా
పఙ్కజసబ్రహ్మచారిలోచనయా॥ 6

ప్రతిపదార్థము :-

పరయా = శ్రేష్ఠురాలైన;
కాంచీపురయా = కాంచీపురమునే తన నగరముగా చేసికొన్న;
పర్వతపర్యాయపీనకుచభరయా = పర్వతవాచి శబ్దములకు పర్యాయమైన

గ్రామమంతయు నుండును. ఏదోయొక కారణముచే నొకవైపున ఇండ్లు పాడయి బీడయి ఆ ఆలయము సీమగతమగును.

9) మూలాధార సుషుప్తయగు జీవరూపమైన కుండలిని ఆజ్ఞాంతకుల మార్గమును దాటి శివరూపయగును. కావున శ్రీ కామాక్షీదేవి జీవులందు ప్రత్యగాత్మరూపిణిగాని, శివునియందు పరరూపిణిగా నుండి ప్రత్యగైక్యమును, శివునితోడి ఐకాత్మ్యమును, రెంటిని కలిగియుండి చివరకు తదుభయైక్యరూపిణియై పోవుటయే ఐకాత్మ్య ప్రకృతియను సమాసముయొక్క తాత్పర్యము. ఈ శ్లోకమునను పర్యాయోక్త్యలంకార మాలిక యున్నది.

అవ:– చతుర్దశభువనాత్మకబ్రహ్మాండరూపమైన శివునైక్యమమ్మవారని పూర్వశ్లోకమున చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారు కంచుకితభువన భూమగా చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ శ్రితకమ్పాసీమానం
శిథిలితపరమశివధైర్యమహిమానమ్।
కలయే పాటలిమానం
కఞ్చన కఞ్చుకితభువనభూమానమ్॥ 8

ప్రతిపదార్థము :–

శ్రితకంపాసీమానమ్	= కంపానదీ తీరభూసీమ నాశ్రయించిన;
శిథిలితపరమశివధైర్యమహిమానమ్	= పరమశివుని ధైర్యమహిమమును శిథిల మొనర్చిన;
కంచుకితభువనభూమానమ్	= భువనాధికవైశాల్యమునే కంచుకముగా వేసికొనిన;
కంచన	= ఒకానొక;
పాటలిమానమ్	= ఎఱుపును;
కలయే	= ధ్యానించెదను.

తాత్పర్యము :–

కంపానదీతీర భూసీమనాశ్రయించిన, పరమశివుని ధైర్యమహిమమునే శిథిలమొనర్చిన, భువనసమూహమునే చొక్కాగా చేసికొని ధరించిన ఒకానొక ఎఱుపును ధ్యానించెదను.

వివరణము :–

1) కంపానదీతీరమున కాంచీనగరమున్నది. ఆ నగరమందలి దేవాలయమున కామాక్షీదేవి యున్నది. ఆ గుడి ఆమె కాధారముగా కనిపించినను సమస్త బ్రహ్మాండముల కామెయే ఆధారభూమియై యున్నది. ఆ బ్రహ్మాండమునే ఆమె పొడుగు చొక్కాగా ధరించి

ఐశ్వర్యము (బ్రహ్మాండాద్యణ్వంతము) అమ్మవారని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఐశ్వర్యమిన్దుమౌలే–
రైకాత్మ్యప్రకృతి కాఞ్చీమధ్యగతమ్।
ఐన్దవకిశోరశేఖర–
మైదమ్పర్యం చకాస్తి నిగమానామ్॥ 7

ప్రతిపదార్థము :–

ఇందుమౌలేః	= చంద్రుడు శిరమందుగల శివునియొక్క
ఐశ్వర్యమ్	= ఐశ్వర్యము
ఐకాత్మ్యప్రకృతి	= జీవేశ్వరైక్యజ్ఞానహేతువు
కాంచిమధ్యగతమ్	= కాంచినగర మధ్యమున నున్న
ఐందవకిశోరశేఖరమ్	= నెలబాలుడు శిరోభూషణముగాగల
నిగమానామ్	= వేదములయొక్క
ఐదమ్పర్యమ్	= తాత్పర్యము
చకాస్తి	= ప్రకాశించుచున్నది.

తాత్పర్యము :–

అమ్మవారనగా చంద్రశేఖరుని ఐశ్వర్యము. ఆతనివలె బాలచంద్రుని శిరమున దాల్చియున్నది. వేదములయొక్క తాత్పర్యము. జీవేశ్వరైక్య జ్ఞానహేతువు. ఆమె కాంచీనగర మధ్యమున నున్నది.

వివరణము :–

ఐశ్వర్యమనగా ఈశ్వరత్వము. అది ఈశ్వరుని యందున్నపుడే అతడీశ్వరుడగును. ఐశ్వర్యములేనివాడు ఈశ్వరుడుగాడు. అమ్మవారి వలననే ఈశ్వరుని కీశ్వరత్వము వచ్చినది. ఆమె లేనియెడల నాతని కీశ్వరత్వమే లేదు. ఈశ్వరుడు అనగా ప్రభువు. దాసులున్నచో ప్రభువుండును. దాసులు లేనిచో ప్రభువగుట యెట్లు? ఎవరికాతడు ప్రభువగును? అమ్మవారు శివునకు దాసురాలు. దాసియగు అమ్మవారికి శివుడు ప్రభువు కావున అమ్మవారి వలన ఆతని కీశ్వరత్వమేర్పడినది. ఐశ్వర్యమనగా బ్రహ్మాండశరీరత్వము అనగా బ్రహ్మాండమునే శరీరముగా కలిగియుండుట, బ్రహ్మాండ మంతయు అమ్మవారే. ఆ దేవీరూప బ్రహ్మాండము శరీరముగాగలవాడు, **శరీరం త్వం శమ్భోః** అని సౌందర్యలహరిలో అమ్మవారు శివుని శరీరమని చెప్పినారు శంకరులు. బ్రహ్మాండముయొక్క పై భాగమైన ఆకాశమున చంద్రుడుండును. ఆ ఆకాశమే అనగా ఆ ద్యులోకమే లేక ఆ నీలాకాశమే అమ్మవారి శరీరమునందలి శిరస్సు. ఆ ఆకాశ శిరమున మొగలిరేకు వంటి చంద్రరేఖ నమ్మవారలంకరించుకొన్నది. కావున అమ్మవారు ఐందవ కిశోరము శేఖరముగాగలదైనది. ఆ బ్రహ్మాండ స్థూలదేహోపాధి యందభిమానము కలవాడై శివుడును

ఇందుమౌళియైనాడు. ఆ అభిమానము లేనివాడు బ్రహ్మాండ రూపమైన తన స్థూలశరీరము నందభిమానమును విడచిననాడు శివుడు చంద్రమౌళి కాజాలడు. కావున చంద్రమౌళి యొక్క ఈశ్వరత్వము బ్రహ్మాండరూపిణియైన అమ్మవారి మీద ఆధారపడియున్నది. దాదాపు అన్ని జగద్గురు పీఠములలో చంద్రమౌళీశ్వరుడున్నాడు. ఆ పీఠముల యైశ్వర్యమంతయు అమ్మవారే. అమ్మవారిదే. ఆ ఐశ్వర్యములేని నాడా పీఠముల కడకెవరో యొకరిద్దఱు పోవుదురేమో కాని బ్రహ్మాండమైన సంఖ్యలో సకాములైన భక్తుల కాపీఠములతో పనియే యుండదు. ఈశ్వరుని శక్తి ఐశ్వర్యము. ఈశ్వరుని శక్తియనగా మాయ. అదియే సర్వబ్రహ్మాండముల సృష్టిస్థితిలయముల నొనరించును. అట్లొనరించియు ఈశ్వరునికి తత్కర్తృత్వ మంటగట్టును. అందుచే ఆ నిర్గుణుడు సగుణుడైనాడు. సత్వరజస్తమోగుణ రూపైశ్వర్యము కలవాడైనాడు. ఆమె బ్రహ్మాండరూపిణి. బ్రహ్మాండాభిన్న అగుటయే కాదు శివాభిన్న కూడ కావున చంద్రమౌళివలె ఐందవకిశోరశేఖరమైనది. ఈ బ్రహ్మాండ మంతయు ప్రవిలాపము నందగా ఆమె జీవత్వ బ్రహ్మత్వముల వీడి ఏకాత్మత్వము నందును. జీవత్వేశ్వరత్వముల వీడి యేకాత్మ రూపము నందిన జీవన్ముక్తులలో విదేహ ముక్తులలోని ఐకాత్మ్య మామెయే. వారి ఐకాత్మ్య హేతువైన జీవైశ్వరైక్య జ్ఞాన రూపచరమవృత్తియు ఆమెయే. ఆ చరమ వృత్తివలన జీవత్వేశ్వరత్వములు వీడిపోయి ఐకాత్మ్యము శేషించును. ఆ ఐకాత్మ్యము చరమవృత్తి రూపిణియైన అమ్మవారి వలన కలుగును. కావున అమ్మవారు ఐకాత్మ్యప్రకృతి యని చెప్పబడినది. అర్థప్రపంచరూపమైన బ్రహ్మాండమంతయు అమ్మవారైనట్లే, శబ్ద ప్రపంచమంతయు అమ్మవారే. శబ్ద ప్రపంచమున స్వతః ప్రమాణమైన నిగమములు అమ్మవారి రూపములే. అమ్మవారు వాగ్రూపిణి యని రఘువంశాది మంగళాచరణమున కాళిదాసు సూచించినాడు. పెక్కు పురాణవాక్యములమ్మవారు వాగ్రూపిణియని చెప్పినవి. ఆ వేదములు వానికి శిరస్సు లనదగినవి. ఉపనిషత్తులు, వాని అన్నింటి తాత్పర్యము, అమ్మవారి యందే. కావున అమ్మవారు నిగమతాత్పర్యమని చెప్పబడినది.

2) శరీరమున నాభ్యాది శిరఃపర్యంతభాగము మూలాధారాది సహస్రార పర్యంతభాగము ముఖ్యమైనది. ఉపాసనా భూమియు కూడ నైయున్నది. కాలుసేతులు కొమ్మలవంటివి. షట్చక్రములకు నిలయమైన వెన్నెముక దాని శిరోభాగమైన కపాలమును ఉపాసనా భూములు. కావున ఆ భాగము ముఖ్యమైనది. ఆ ముఖ్యమైన పాదభాగమును వేరుచేయు నడిమి భాగమున కాంచి ధరింపబడును. కాంచి సమీపమున నున్న మూలాధార స్వాధిష్ఠానము లందు సమయమతస్థు లమ్మవారి నుపాసించుట నంగీకరింపరు. కావున నాభ్యాది సహస్రారాంతభాగ ముపాసనాభూమిగా నేను పేర్కొనుట జరిగినది. కౌలాది మతము ననుసరించి షట్చక్రముల నుపాసనాభూమి యని చెప్పితిని. ఇట్లు ముఖ్యాముఖ్య శరీరమధ్యమున కాంచి ధరింపబడును. అనగా ఇటకు పై నుండిన చక్రములలో అమ్మవారి నుపాసింపుడని అమ్మవారిని కాంచుడని సాధకులకు మధ్యగత కాంచి

యుపదేశించుచున్నది.

3) మధ్యగతమై జారుచున్న కాంచియను కాంచనాభూషణమును తదలంకృతమైన కామినీ శరీరమును కాంచిన వారధమ (నాభ్యదః) శరీర పరిపోషణ పరితృప్తులు ఉపాసకులు కాజాలరు.

4) **నీవారశూకవత్తన్వీ పీతాభాస్వత్యణూపమా–** అను శ్రుతి ననుసరించి అణూపమయైన అమ్మవారిని (కృశాంగిని) కాంచిన వారు ధన్యులు.

5) కాంచీమధ్యమున పొదగబడిన రత్నమమ్మవారు. కాంచియందది దూరము నుండి చూచువారికి అదృశ్యమైనను దానిచేతనే కాంచికి వెలకట్టబడును. కాంచీనగర మందలి అమ్మవారిని చూడక కాంచినగరమును చూచువాడు వరిపొట్టు కొఱకు ప్రాకులాడువాడు. సారము అనదగిన అమ్మవారు కాంచిమధ్యమున ఉన్నది. ఆమెయే కాంచబడవలెను. తదితరమును కాంచుట వరిపొట్టునకై ప్రాకులాడుటయే.

6) **ఐశ్వర్యమ్** అను పదముయొక్క ఆద్యంతవర్ణ ప్రత్యాహారముచే నొక **ఐంకారమును**, ద్వితీయ పాదాద్యంతవర్ణ ప్రత్యాహారము చేతనొక **ఐంకారము**ను తృతీయ పాదాది యందొక **ఐంకారము**ను ఐదమ్పర్యమ్ అను శబ్దముయొక్క ఆద్యంత వర్ణములయొక్క ప్రత్యాహారముచే మరొక **ఐంకారము**ను ఈ విధముగా నాలుగైంకారము లీ శ్లోకమున నుద్ధరింపబడుట కవకాశము కలదు. ప్రథమపాదము ఐశ్వర్యములలోని అకారము ఇందుమౌలేః లోని ఏకారమును సంధానించి మరొక ఐంకారము నుద్ధరించుకొనవచ్చును. అట్లే కాదివిద్యాద్యక్షరమును ఐకాత్మ్య, చకాస్తి పదముల మధ్యమున కిశోరకాంచి పదముల ఆది యందును దర్శింపవచ్చును. కాది విద్యాద్వితీయాక్షరమును ఇందుమౌలేః అను ఐందవ కిశోర శేఖర అను సమాసముయొక్క చివరి పదమునను రెండుమార్లు దర్శింపవచ్చును. ఈ అంశములు కొన్ని తాంత్రిక మోదావహములు. ఇట్లెన్నియేని ఈ మూకమహాకవియొక్క పంచశతకములందు దర్శించుకొనవచ్చును. పరదేవతా మంత్రములో ఐకారముయొక్క పరమ తాత్పర్యమీ శ్లోకమున సూచితమని బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు (మూకపంచశతి కాంధ్ర పద్యానువాద తాత్పర్యముల గూర్చినవారు) చెప్పి యున్నారు. వారైందవ కిశోరశేఖర మను సమాసమునకు చిచ్చంద్రమండలాధి ష్ఠాత్రి యను నర్థమును సూచించినారు.

7) ఈ శ్లోకమున కామాక్షీదేవి ఇందుమౌళ్యైశ్వర్యమని నిగమైదమ్పర్యమని భంగ్యంతరముగా చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది.

8) కాంచీ పురసీమయందు కామాక్షి యున్నదని యొకసారి ఆమె కాంచిమధ్యగతయని, మరొకసారి చెప్పుటలోని విరోధము నిట్లు పరిహరించు కొనవచ్చును. మన భారతదేశమునగల గ్రామముల మధ్యమున నొక ఆలయముండును. అది గ్రామదేవతాలయమైన అగుగాక, బొడ్డురాయి యైనను అగుగాక. దీనిచుట్టు ఇండ్లు,

వివరణము :-

1) బేధజ్ఞానము దుఃఖహేతువు. అదియే ద్వైతము. ద్వైతము లేకపోవుట అద్వైతము. అది ఆనందరూపము. గడచిన శ్లోకమున ఆనందాద్వైతకందలిగా అమ్మవారు చెప్పబడినది. ద్వైతమనాది. అనగా దాని ఆరంభము ఎప్పుడో తెలియదు. ద్వైతముయొక్క ఆది యేదో తెలియదు. తెలియని ఆదిగల అనాది ద్వైతము నశించును. నశించినప్పుడు అద్వైతము సిద్ధించును. అది ఆనందరూపము. సృష్టికి పూర్వము బ్రహ్మమొకటే యుండెనట. అది యేకాకిగా నుండి ఆడుకొనలేకపోయినది. ఆనందింపలేకపోయినది. తనలో భేదమును కల్పించుకొన్నది. కుడి ఎడమలుగా విభజించుకొన్నది. కుడిభాగము పుం రూపమును, ఎడమభాగము స్త్రీరూపమును పొందినది. అది అర్ధనారి అర్ధపురుషము. ఆ అర్ధనారీశ్వర మొకటి. అది పూర్తిగా విడిపోయి, విడిపోయిన ఎడమభాగము సంపూర్ణ స్త్రీభావమునంది దక్షునకు కూతురుగా నొకపరి, హిమవత్పర్వతరాజునకు ఒకపరి జన్మించి కొంతకాలము విముక్తమై యుండి పురుషత్వము సంతరించుకొన్న శివునితో నైక్యమును అనగా అద్వైతమును పొందయత్నించి అద్వైత స్థితినందుకొన్నది. ఇదియే శృంగారాద్వైతము. స్త్రీ పురుషు లిరువురొకచోట జేరుట, కౌగలించుకొనుట, మేమిరువురు మొకటే యనుకొనుట, ఒకటే యన్నట్లు ప్రవర్తిల్లుట, ఒకరి సుఖము మరొకరి సుఖముగా ఒకరి దుఃఖము మరొకరి దుఃఖముగా భావించుకొనుట శృంగారాద్వైతహేతువు. ఒకచోట నుండినవారు విడిపోవునప్పుడు దుఃఖించుట, అట్లు విడిపోయినవారు మరల కలిసికొన యత్నించి కలసికొనుట శృంగారాద్వైతమునకు హేతువైన ప్రేమగా పేర్కొనబడును. శరీరము లద్వైతము నొంద జాలవు. మనసులు కూడ పూర్తిగా అద్వైతము నొందజాలవు. అయినను కలసికొనవలెనని, కలసిపోవలెను, కలిసిపోయి తీరవలెను అను తీవ్రేచ్ఛ ప్రేమ యనబడును. విడిగా దూరదేశము లందున్నప్పుడును భావాకాశమున ఒకటై పోయినట్లు, ఒకటై పోవుచున్నట్లు భావించుట, శృంగారాద్వైతహేతువైన **ప్రేమ** యనబడును. కోపించుకొన్నను కొట్లాడుకొన్నను మానసికముగా ఒకటే యనుకొనుట ప్రేమ యనబడును. ప్రేమ ప్రకారములు అనంతములు. అనిర్వాచ్యములు. అయినను ఒక శాస్త్రము దానిని వివరింపబూనినది. నిర్వచింపబూనినది. సిద్ధాన్తీకరించ బూనినది. అదియే శృంగారాద్వైతతంత్ర సిద్ధాంతము. శృంగారాద్వైత తంత్రము అనగా శృంగార శాస్త్రము. దానిలోని కామశాస్త్రమను లౌకిక శృంగార విభాగము తృతీయపురుషార్థ సిద్ధికి కాదివిద్య యను నామాంతరముగల మరొక కామప్రోక్తమైన ఉపాసనా శాస్త్రము. అలౌకికశృంగార శాస్త్ర విభాగము తురీయమై లౌకిక పురుషార్థము యొక్క సిద్ధికి హేతువులై ద్వివిధములుగా నున్న శాస్త్రము. శరీరమనస్సుల భూమికలలో అద్వైతము సాధించుటకు కామశాస్త్రము, ఆత్మీయ భూమికలలో ఐక్యమును సాధించుటకు కామప్రోక్తోపాసనాశాస్త్రమును ప్రవర్తిల్లినవి. ఆ శాస్త్రద్వయసిద్ధాంతము శ్రీకామాక్షీదేవియే. విడిపోవుట కలిసిపోవుట అనునవి శరీరమనోభూమికలలోనే జరుగును. వీని వియోగములో ఆత్మ భిన్నమనుభ్రాంతి

పాతబడిన వెంటనే చించి పారవేయుచుండును. మరల నొక బ్రహ్మాండమును సృజించి ధరించి కొంతకాలమునకు మరల చించి పారవేయును. ఇది ఆమె పని. పనిలేని పని. పనికాని పని. పనికిరాని పని యని చెప్పుటకు మనము పనికి రామేమో! అదియే ఆమె లీలయేమో?

2) ఆమె ఒక ఎఱుపు కాదు. మెఱుపు కాదు. ఎఱుపు మెఱుపు. ఆమె ఒక విద్యుల్లేఖ. పరమేశ్వరుడు తెల్లని మేఘము కానిచో నీలతోయదమే అగుగాక. ఆమె మాత్రము తన్మధ్యమున మెఱసి అదృశ్యమై పోవును. ఈ బ్రహ్మాండములన్ని ఆమె మెఱుపులోనే కనిపించును. ఆ మెఱుపు లేనిచో బ్రహ్మాండములు లేనట్టివే. కనబడిననే పుట్టినవనుకొందుము. కనబడకయే పోయిన పుట్టిన వనుమాట యెట్లు పొసగును. సాక్ష్యమేది? దృష్టియే సాక్ష్యము. అదియే సృష్టివ్యవహార హేతువు. భావము తెలుపు. అది పగలు. అభావము నలుపు, అది రాత్రి. ఆ రెండిటి సంధిలోని సంధ్య యెఱుపు అమ్మవారనవలెను. భావాభావముల సంధియన్న, సదసద నిర్వాచ్యా మిథ్యయన్నను శబ్దభేదమే కాని అర్థభేదము లేదు. భావాభావములు పరస్పర విరుద్ధములు కావున సదసత్తుకాదీ జగమనిరి. చివరికి దానిని సత్తని చెప్పిరా, అసత్తని చెప్పిరా, ఎట్లును చెప్పరానిదని చెప్పిరి. పొసగకున్నను దానిని తెలుపు నలుపుల మధ్య, అనగా పగటికి రాత్రికి మధ్యనున్న సంధియని చెప్పిరి. నిద్రాజాగ్రన్మధ్యగతమైన లేక జాగ్రన్నిద్రా మధ్యగతమైన స్వప్నమనిరి. చెప్పరానిదన్నవారనిర్వాచ్యమనిరి. చెప్పవచ్చు ననుకొన్నవారు సంధ్యయనిరి. స్వప్నమనిరి. అదేదో అనుభూతియే చెప్పలేక పోయినంత మాత్రమున అనుభూతిని కాదనలేము కదా! అనుభూతిని లేదనలేము గదా! కంచన (ఒకానొక అనిర్వాచ్య) అను పద మీయర్థమును వ్యంజించును.

3) **మానమ్** అను శబ్దము నాలుగు సార్లు నాలుగు పాదముల చివఱ ప్రయోగింపబడుటచే నీ శ్లోకమున అంత్యానుప్రాసమను శబ్దాలంకారమున్నది. ఇందు పాటలిమగా అమ్మవారు భంగ్యంతరమున చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకార మున్నది. ✤

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారియొక్క శిథిలత పరమశివధైర్యమైన మహిమ చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆ మహిమకు కారణమైన ఆరూఢయౌవనాటోపము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆదృతకాఞ్చీనిలయా-
మాద్యామారూఢయౌవనాటోపామ్।
ఆగమవతంసకలికా-
మానన్దాద్వైతకన్దలీం వన్దే॥ 9

ప్రతిపదార్థము :-

ఆదృత కాంచీనిలయామ్ = కాంచీనగర నిలయము నందాదరము గల;

ఆద్యామ్	=	ఆద్యురాలైన;
ఆరూఢ యౌవనాటోపామ్	=	యౌవనగర్వ (పర్వత)ము నెక్కిన;
ఆగమవతంసకలికామ్	=	వేదములు తమ తలలందు శిరోభూషణముగా ధరించిన మొగ్గయగు;
ఆనందాద్వైతకన్దలీమ్	=	ఆనందాద్వైత వృక్షమునకు మొలకయగు;
దేవీమ్	=	దేవిని గూర్చి;
వందే	=	నమస్కరించుచున్నాను.

తాత్పర్యము :–

కాంచీ నగరమందు నివసించు నాదరముగల యౌవనగర్వపర్వతము నెక్కిన ఆగమయువతుల తలలందు అలంకారముగా వెలయు మొగ్గయు, ఆనందాద్వైత వృక్షమునకు మొలకయునగు కామాక్షీదేవికి నమస్కరించుచున్నాను.

వివరణము :–

కాంచీనగరము వింతలకెన్నిటికో పుట్టిల్లు. ఆ వింతలలో బ్రహ్మాండము లన్నింటిని తన పొట్టలో నింపుకొన్న కామాక్షీదేవి కాంచీనగర మందుండుట గొప్ప వింత. ఆ నగరమున నివసించుట కాదరము చూపుట గొప్ప వింత. తానొక శరీరము ధరించి తన నివాసమునకై కాంచీనగరమును అమ్మవారు నిర్మించుకొన్నది, కావున కాంచీనగరనిర్మాణమున కాది యందే అమ్మవారున్నది. కాంచీనగరమునకే కాక సర్వబ్రహ్మాండములకును ఆదియందామె యున్నది. ఆమె **ఆరూఢయౌవన**గానే ఆవిర్భవించినది. ఆరూఢయౌవనగా ఏ స్త్రీయు జన్మించదు. అట్టియెడ తానొక్కతెయే అట్లావిర్భవించినానను గర్వమామెకున్నదా? ఏ యువతి యౌవనమును నిత్యము కాదు. తన యౌవనము నిత్యమను గర్వము ఆమెకున్నదా? దేవతా స్త్రీల యౌవనము నిత్యమైనను అనిత్యత్వ మాపేక్షితము. కావున ప్రళయమందది నశించునట్టిదే. తన యౌవనమాప్రళయ కాలమున సైతము నశించని దను గర్వమామెకున్నదా? మేరుపర్వతద్వయమును కాఠిన్యమున మించిన స్తనద్వయము కలిగినదాన నను గర్వము ఆమెకుండుట యుచితమే కావచ్చును. ఇట్టి యౌవనగర్వముగల అమ్మవారిని వేదమాతలు తమ తలలో కలికగా ధరించినారు. వేదమాతృశిరోవతంస కలికయగు అమ్మవారు ఆనందాద్వైత వృక్షమునకు మొలక. శివానందాద్వైతస్థాణువెప్పుడు కందలించినదో దానికి కొమ్మలు రెమ్మలు నెప్పుడుద్భవించి పెరిగిపోయినవో, పత్రములెప్పుడు నిండినవో అది యెప్పుడు మొగ్గ దొడిగినదో తెలియదు. కాని శివానందాద్వైతవృక్షము, కందలి అమ్మవారే. కందలి అమ్మవారైనప్పుడు వృక్షమును అమ్మవారే. కందలియే వృక్షత్వమందును. **వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠత్యేక స్తేనేదమ్పూర్ణ మ్పురుషేణ సర్వమ్** (శ్వే. 3. 9) అను శ్రుతిసూక్తికి సార్థకత్వమును కలిగించినదా? కందలియైన అమ్మవారే ఆనందాద్వైతవృక్షము. మూలాధారమున కందలించి సహస్రారమున పూర్ణత్వము నందును. నదీజలములు సముద్ర

జలమందద్వైతత్వ మొందినట్లు తైత్తిరీయోపనిషత్తునందు మనుష్యానందము మొదలు బ్రహ్మానందము వఱకుగల దశ విధానందములు పేర్కొనబడినవి. బ్రహ్మానందమున అన్ని ఆనందములు (ఇహ లౌకిక విషయానంద సహితముగ) అద్వైతత్వము నందును. సమాధ్యభ్యా సారంభకాలమున కందలించిన ఆనందాద్వైతవృక్షము **యత్ర యత్ర మనో యాతి తత్ర తత్ర సమాధయః** అను రీతిగా సహజ సర్వానందాద్వైతస్థితిని పొంది పూర్ణత్వము నందుకొనును. కందలి పూర్ణత్వమునందుట అను వృక్షపరిణామముయొక్క ఆరోపణ వ్యంగ్యమే. అమ్మవారి యందు కందలీత్వారోపణము వ్యంగ్యమే కావున ఇందు రూపకాతిశయోక్త్యలంకార మున్నది. ఆగమవతంసకలికాత్వారోపణము కూడ వ్యంగ్యమే కావున అది మరొక రూపకాతిశయోక్త్యలంకారము. ఈ శ్లోకమున ఆకారము మొదలుగల పదములు ఐదున్నవి. వానిలో ఆద్యాపదము ద్వితీయమగుట వింత. శబ్దరూపిణి యైన అమ్మవారిలో ఇట్టి శాబ్దికాద్భుతములు (శబ్దచమత్కారముల వింతలు) ఎన్నియో ఉన్నవి. అట్లుండుట వింతకాదు. మూకమహాకవి కవితలో అట్లుండక పోవుటయే వింత. **ఆగమవతంసకలిక**గా **ఆనందాద్వైతకన్దలి**గా అమ్మవారు అను విషయముయొక్క నిగరణముండుటచే రూపకాతిశయోక్త్యలంకారమిందున్నది.

అవ॥:– పై శ్లోకమున ఆనందాద్వైతము ప్రస్తావింపబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆనందాద్వైతహేతువైన **శృంగారాద్వైతము** ప్రస్తావింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ తుఙ్గాభిరామకుచభర–
శృఙ్గారితమాశ్రయామి కాఞ్చిగతమ్।
గఙ్గాధరపరతన్త్రం
శృఙ్గారాద్వైతతన్త్రసిద్ధాన్తమ్॥ 10

ప్రతిపదార్థము :–

తుంగాభిరామకుచభరశృంగారితమ్	= ఎత్తైన అందమైన స్తనముల బరువుచే సింగారింపబడిన;
కాంచిగతమ్	= కాంచీనగరమున నున్న;
గంగాధర పరతంత్రమ్	= శివునకు విధేయమైన;
శృంగారాద్వైతతంత్రసిద్ధాన్తమ్	= శృంగారాద్వైత శాస్త్ర సిద్ధాంతమును; (అమ్మవారిని)
ఆశ్రయామి	= ఆశ్రయించెదను.

తాత్పర్యము :–

ఎత్తైన అందమైన స్తనముల బరువుచే సింగారించుకొన్న శివునకు విధేయమై కాంచిలో నున్న శృంగారాద్వైతతంత్ర సిద్ధాంతము నాశ్రయించెదను.

తొడిగియున్నట్టివి. ఆమె కన్నులలో కరుణ మొగ్గతొడుగుట చిద్విలాసము కావున ఆ చూపులును చిద్విలాసములే. చిద్విలాసముగానే కమ్పానదీతీర విహారమున్నది. సర్వబ్రహ్మాండముల కావల శ్రీమన్నగరమున నివసించు దేవి బ్రహ్మాండములోని ఏకదేశమగు కమ్పానదీతీరమున చరించుటకు కరుణయే కారణము. ఇక్కడి జీవులకు దర్శనమిచ్చుటకై యామె విగ్రహము ధరించినది. అనుగ్రహము చూపినది. వీరికి తరించు సౌభాగ్యము ప్రసాదించినది. ఆ దేవి కమ్పాతీరమున నివసించుటకు కమ్పానదీతీర కాంచీపురజనుల పుణ్యము చేసినారు. కమ్పానది పూర్వజన్మమున నేదేని పుణ్యమొనరించినదా? ఆచరించినను అమ్మవారిని మృత్యులోకములోని యొక ప్రదేశమున కట్టివేయ గలిగినదా పుణ్యము? అమ్మవారి నిక్కడకు ఈ పుణ్యము రప్పించగలదను నియమమేదైన ఉన్నదా? ఉన్నను దానికామె సర్వస్వతంత్ర నిరంకుశ కట్టుబడవలెనా! ఆమె యక్కడకు వచ్చుట జీవులొనర్చిన పుణ్యముల ఫలము కాదు. తమ పుణ్యముల ఫలముగా ఆమె నిక్కడకు రప్పించుకొన్నామని గర్వించుట వారి కుచితము కాదు. అది సత్యము కూడ కాదు. ఈ పుణ్యమునకే ఫలమీయవలె నని ఆమె తలచుకొనియే గదా ఆ ఫలమిచ్చును. అట్లు తలచుకొన్న దేవి అల్పపుణ్యమునకును ఆ ఫలము నీయవలెనని తలచుకొనలేదా! మహా పుణ్యమునకు ఈ ఫలమీయగూడదని తలచుకొనలేదా! ఏ తలపైనను ఆమె తలచినదే గదా! మనుష్యులకీ తలంపు కావలె. ఈ విధమైన శరణాగతి కావలె. తమ పుణ్యముల కా శక్తిలేదను నిరహంకారము కావలె. కర్మసిద్ధాంతమున ఈశ్వరికి ఫలప్రదాతృత్వ మంగీకరించిన నాడే నిరహంకార పూర్వక శరణాగతి సిద్ధాంతమునకు పునాదిపడినది. ఈ కర్మలకీఫలమని వేదస్మృతి పురాణాదులలో కొన్ని కర్మలకు ఫలములుగా కొన్ని విధములైన సుఖభోగములు చెప్పబడిన మాట వాస్తవమే యైనను ఆ గ్రంథములలో అన్ని కర్మలు వానికి అన్ని ఫలముల చెప్పుట సాధ్యమగునా! స్థాలీపులాకన్యాయముగా చెప్పిన కొన్ని కర్మల కున్న ఫలములీయవలెనని అమ్మవారు నియమము పెట్టుకొనవలె. పెట్టుకొన్న నియమమును పాటింపవలె. పాటించినదో లేదో చూచువారెవరు? పాటించ కున్నచో ఆమె నెవరేమి చేయగలరు. శ్రుతిస్మృత్యాదులు కూడ ఆమె యాజ్ఞలే కదా! అవి యెన్నో తెలియదు. వానిలో నెన్ని ఫలములై పోయినవో తెలియదు. ఆనాడు సృష్ట్యారంభమున కొన్ని శ్రుతి స్మృత్యాది రూపాజ్ఞల నిచ్చి యున్నను అవి యన్నియు మనమెఱుగుదుమా? ఎంతటి మహావిద్వాంసులైన ఎఱుగుదురా? వారు సర్వజ్ఞులా? సర్వజ్ఞత్వము నామెయే దాచి పెట్టుకున్నది. మనమెఱిగి ఈ కర్మ చేసితిమి. దీనికి ఫలమీశాస్త్రమున ఇట్లున్నది. నీ వీయవైతివని ఎవరేని అమ్మవారిని నిలదీసి నారనుకొందము. నీవు చేసిన ఆ కర్మలలో నీయాలోపములున్నవి కావున నీయలేదు అని చెప్పిన మీరేమి చేయుదురు? ఇది యంతయు గందరగోళముగ నున్నది. ఆమె కరుణతోడనే జీవుల కర్మలు, బలాత్కారము చేతకాదు. కమ్పాతీరమున చేరింది కరుణ మొగ్గదొడిగిన చూపుల బఱపుచున్నది. ఎక్కడ వారైనను అక్కడ కేగి ఆ కరుణా

యేర్పడును. ఆ భ్రాంతి తొలగుటకు ఆత్మ యొకటే అని సిద్ధాంతీకరింపవలెను. అదియే ముక్తిహేతువు. ఆ సిద్ధాంతమే శ్రీ కామాక్షీదేవి స్వరూపము.

2) ఈ శ్లోకమున నాలుగుపాదములలో ఆద్యనుప్రాసమను శబ్దాలంకార మున్నది.

3) అమ్మవారికి ఎత్తైన అందమైన కుచముల బరువు శృంగారముగా నున్నది. ఆ రెండు స్తనముల మధ్య ఎడమ లేకపోవుటయే ఆ శృంగారము. ఇది యున్నది కావుననే శివుడీ కామాక్షీదేవితో నద్వైతమొందుటకు యత్నించినాడు, యత్నించుచున్నాడు, యత్నించుచున్నట్లు కనబడుచున్నాడు. శివుని శృంగారాద్వైత సిద్ధి వాంఛకమ్మవారి స్తనద్వయ శృంగార దర్శనమే హేతువు ప్రేరకము కావచ్చును. ఆ స్తనముల బరువు క్షీరహేతుకము. శ్రీ కామాక్షీ గంగాధర సంగమమున జనించిన, జనింపబోవు, జనించుచున్న సమస్త జీవశిశువుల కడుపులు నిండవలెనన్న అవి ఎంత పెద్దగా బరువుగా నుండవలెనో అంత పెద్దగా బరువుగా ఉన్నవి. శివుని గాఢాలింగనమున నవి వామనీ భూతములైనను అతనికి పర్వత కఠినస్పర్శనానుభూత మొనర్చి ఆనందింపజేయును. జీవుల ముఖములలోనికి క్షీరధారలు కురిపించును. ఆ స్తనముల బరువును పురుషాయిత సమయములలో శివునకు ప్రత్యక్షము. ఇతరులకనుమేయము. ఈ శ్లోకమున నాల్గుపాదములలో నాదిప్రాస మున్నది. అమ్మవారు సిద్ధాంతమని భంగ్యంతరముగా చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున శృంగారద్వైత తంత్రము ప్రస్తావింపబడినది. ఈ శ్లోకమున తత్ప్రవక్తయగు కాముడు పుట్టిన చోటైన అమ్మవారి **అపాంగము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కాఞ్చీరత్నవిభూషాం
కామపి కన్దర్పసూతికాపాఙ్గీమ్।
పరమాం కలాముపాసే
పరశివవామాఙ్కపీఠికాసీనామ్॥ 11

ప్రతిపదార్థము :–

కాంచీరత్నవిభూషామ్	= కాంచీనగరికి రత్నాలంకారమైన;
కందర్పసూతికాపాంగీమ్	= మన్మథుని ప్రసూతిగృహమైన కటాక్షములు గల;
పరశివ వామాంకపీఠికాసీనామ్	= పరశివునెడమ తొడయను పీఠముపై కూర్చొనియున్న;
కామ్ అపి	= ఒకానొక;
పరమామ్	= శ్రేష్ఠమైన
కలామ్	= కలను;
ఉపాసే	= ఉపాసించెదను.

తాత్పర్యము :-

కాంచీనగరికి రత్నాలంకారమైన, కాముని జన్మగృహమైన కటాక్షము గల, పరశివునెడమ తొడపై కూర్చొనియున్న ఒకానొక **శ్రేష్ఠమైన కల** నుపాసించెదను.

వివరణము :-

1) కాంచీనగరి (దేవత) యొక్క కాంచిని ధరించినది. ఆ కాంచియందు ఒక అద్భుతమైన రత్నము (కామాక్షీదేవి) పొదగబడినది. ఆ కాంచి సువర్ణ నిర్మితము. ఇట్లా కాంచి రత్నభూషణమైనది. అది కాంచీనగర ప్రాకారము. కాంచీనగర దేవతకు మేఖల దానికి భూమండలమొక మేఖల. దానికి బ్రహ్మాండమొక కాంచి. దానికి మహదాది సప్తకరూపమైన కాంచియున్నది. ఆ కాంచియందు ఒక రత్నభూషణము. అది ఈ లోకమును ప్రకాశింపజేయుచున్నది. కాంచీనగర దేవత తన శిరమున నొక రత్నభూషణము ధరించినది. కాంచీనగరదేవత దాని వెలుగులో ప్రకాశించుచున్నది. ఆ కాంచీ రత్నభూష కామాక్షీదేవి. ఆమె కన్నుల కదలికలో బరిహాసమున్నది. ఆమె కన్నులలో కామమున్నది. అది కూడా చిద్విలాసమే. సృష్ట సంకల్పమున్నది. ఆ సంకల్పముతో నామె స్వాత్మరూపుడైన ముక్కంటియైన శివుని జూచినది. కామాక్షీ భావము నందిన ఆతనికిని సృష్టిసంకల్పము జనించినది. ఆతడు ఆమెను జూచినాడు. ఆమె కన్నులలోని చిద్విలాసకామమును జూచినాడు. ఆమె శివుని వామాంక మందాసీనయైనది. తదుభయము కూడి మరల కామాక్షియైనది. ఉన్మేష నిమిషోత్పన్న విపన్న భువనయైనది. కామున కామె కన్నులు సూతికాగృహము. మన్మథుడందుండి జన్మించినాడు. శివుని కామిని జేయదలచినాడు. శివుడు కాముని దహించినాడు. వాని నమ్మవారు కన్నుల నుండి పుట్టించినది. ఈ కన్నుల కామజనన సంహృతులకు ఉన్మేషనిమిషములకు భువనోత్పత్తి విపత్తులకు అంతము లేదు ఆదిలేదు. అది నిరంతము, కొనసాగు ప్రక్రియా చక్రము. ఈ చక్రము నుండి ఎవడో కామరహితుడై బయటపడును. వాడు నిర్గుణ శివుడగును. సగుణ శివునకాత్మ యగును. కామాక్షికిని ఆత్మ యగును. ఆ ఆత్మ కన్నులు కలిగి కామము కలిగి కామాక్షి యగును. ఆమెయే ముముక్షులోకమనెడి కాంచికి రత్నభూషణము. ఆమెయే ముముక్షులోక శిరోధార్యము. ఆమెకు భిన్నముగా శివుడుగాని బ్రహ్మాండముగాని కాముడుగాని లేరు. అంతయు నామెయే. ఆమెయే సర్వము నగును. ఏమియుకాదు. ఆమె పరశివాభిన్న. పరశివుడు వృత్త స్వరూపుడు. ఆ వృత్తము ద్విధా విభక్తమై వామదక్షిణార్ధరూపమైనది. అందు వామము స్త్రీ యైనది. వామాక్షియైనది. కామాక్షియైనది. వామాంక పీఠికాసీన యైనది. దక్షిణము విరూపాక్షమైనది. త్ర్యక్షమైనది. వృత్తములోని ఏకదేశము కలయనబడును. దాని యాకృతి చంద్రరేఖాకృతి. పూర్ణచంద్రుడు పరశివాభిన్న శివుడు వృత్తాకృతి సహస్రారకృతి. తదేకదేశము కల. అది వృత్తములోని సమస్తైక దేశములలో నున్నది. ఆమె పరమకల. పరశివాభిన్న శివుడు వృత్తము. అది ద్విధమై అర్ధచంద్ర ధరమైనది. షోడశవిధమై షోడశకలా పరిపూర్ణమైనది. ఆ కలకు **షోడశి** యనుపేరు. షోడశకలల

సమాహారమైన పూర్ణచంద్రుడును షోడశియే. ఆ షోడశి పరమకల. అమాకల సాదాఖ్యకల. కొన్ని గ్రంథములలో మహాషోడశియని మహాసప్తదశియని పేర్కొన బడినది. షోడశకలల సమాహారము సప్తదశము కదా! ఆమెకు నమస్కారము. నమస్కారమనగా వంగుట. వంగుట యనగా కలాత్వము నందుట. తన పాదములనే తాను పట్టుకొనుట, శివైక్యము నందుట, పూర్ణత్వమందుట, పూర్ణవృత్తాకృతి భజించుట, దీర్ఘవృత్తాకృతి భజించుట, శివలింగాకృతి నందుట ఇది యంతయు పరమకలా విలాసము. ఆ పరమకలకు నమస్కరించెదనని మూకమహాకవి మొకరిల్లుచున్నాడు. మనమును మొకరిల్లెదము.

2) అమ్మవారు పరమకలగా భంగ్యంతరమున చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకార మున్నది. పూర్వార్ధము కాచేత వడి కూర్పబడినది. ఉత్తరార్ధమున ఆది ప్రాసము కూర్చబడినది.

అవ:- పూర్వశ్లోకమున అమ్మవారి దృష్టిపాతములలోని కందర్పసూతికాత్వము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆ దృష్టిపాతములందలి కరుణాకోరకితత్వము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కమ్పాతీరచరాణాం
కరుణాకోరకితదృష్టిపాతానామ్।
కేళీవనం మనో మే
కేషాఞ్చిద్భవతు చిద్విలాసానామ్॥ 12

ప్రతిపదార్థము :-

కమ్పాతీరచరాణామ్	= కమ్పానదీతీరమున చరించు;
కరుణా కోరకిత దృష్టిపాతానామ్	= కరుణ మొగ్గతొడిగిన కటాక్షములు కల;
కేషాంచిత్	= అనిర్వచనీయములైన;
చిద్విలాసానామ్	= చిద్విలాసములకు;
మే	= నాయొక్క;
మనః	= మనస్సు;
కేళీవనమ్	= విహారోద్యానము;
భవతు	= అగుగాక!

తాత్పర్యము :-

కమ్పానదీతీరమున చరించు కరుణ మొగ్గతొడిగిన చూపుగల అనిర్వచనీయములైన చిద్విలాసములకు నామనస్సు కేళీవన మగుగాక!

వివరణము :-

1) కమ్పానదీతీరమున విహరించు శ్రీకామాక్షీదేవి చూపులు కరుణ మొగ్గ

ఆ దేవతకే సృష్టికాలమున బ్రహ్మయని, స్థితికాలమున విష్ణువని, సంహారకాలమున రుద్రుడని పేర్లు కలిగినందున ఆ ముప్వురు ఆ దేవతకన్న భిన్నులు కారు. శక్తులలో వారు ముప్వురా పనులు జేయుదురని చెప్పియున్నాము కదా. అప్పుడాముప్వురు ఆ శక్తుల విడచిరేని ప్రేతకల్పులగుదురు. వారాశక్తులతో సృష్టిస్థితిసంహారము లొనర్చునప్పుడు అమ్మవారు సాక్షిగా నుండును. చూచువాడు సాక్షి. చూచుట కన్నుల పని. కావున ఆ ముప్వురు ఆమె కన్నులలో నున్నారని చెప్పబడినది. ఇంతేగాక ఆ ముప్వురికే మూడు శక్తుల నొసగిన ఏకైక శక్తి యామె. ఆ మూడు శక్తులును ఆ యేకశక్తికి చెందినవే. త్రిమూర్తులా ఏకశక్తికి భిన్నులు కారని ఈ వఱకే చెప్పబడినది. అందుచే కామాక్షియే త్రివిధములైన సృష్టిస్థితిసంహారకృత్యము లొనర్చుననుట సిద్ధమైనది. ఇది పురాణసమ్మతమతము. ఆగమములందు ఈశ్వర కృత్యము లైదు అని చెప్పబడినవి. పై మూడు కృత్యములకు తిరోధానము అనుగ్రహము అను రెండు కృత్యములను కలిపినచో పంచకృత్యములగును. అప్పుడు ఆ కృత్యము లొనర్చు వారైదుగురగుదురు. బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులు ముగ్గురు ఈశ్వరుడొకడు, సదాశివుడు మరొకడు, కలిసి పంచేశ్వరులేర్పడుదురు. ఈ ఐదుగురిలోను ఏకైక శక్తియే భిన్న విధములుగా పనిచేయుట చేత పంచకృత్యములు సాగిపోవుచుండ ఆ యైదుగురేమి చేయుచున్నట్లు? ఆ ఏకైక శక్తిని మోయుచున్నారు అని మాత్రమే చెప్పనగును. వారేమి చేయుటలేదు గనుక ప్రేతప్రాయులు శవప్రాయులు అని చెప్పబడినారు. వారిలో పీఠమునకుండు నాలుగు కాళ్ళుగా మొదటి నల్వురున్నారు. పరశివుడు ఆ పీఠఫలకముగా నున్నాడు. ఫలకము మీద అమ్మవారు కూర్చొనియున్నది అనగా ఆమెకు పరశివుడు పీఠమైయున్నాడు. ఆ పరశివుడు త్రిమూర్తులకు పంచమూర్తులకు మొదటివాడు కావున ఆ ఆదిమ పరశివుడు త్రిమూర్తులకు పంచమూర్తులకు మొదటివాడు కావున ఆ ఆదిమ పరశివుడు అమ్మవారికి పీఠఫలకమై యుండ మిగిలిన నలుగురు ఆ పీఠపాదములై యున్నారు. ఫలక ప్రాధాన్యమును బట్టి ఆ పీఠము పర (శివ) పీఠముగా పేర్కొనబడినది. తత్ప్రదేశము నందున్నట్లు పరమయోగులకు మాత్రమే దృశ్యమగును. **పరశివుడు శుద్ధస్ఫటిక మూర్తి.** ఆ మూర్తిపై ఎఱ్ఱగా అమ్మవారున్నది. ఆ అమ్మవారు అరుణిమ సర్వస్వము. ఇట్టిదీ సంప్రదాయము కావున అమ్మవారు అరుణిమ సర్వస్వసంప్రదాయముగా పేర్కొనబడినారు. మరొకరు ధవళిమ సంప్రదాయమన్నను అనవచ్చును. ఇంతకు ఈ రంగులు సరూపకే, నిరూపకే రంగులు నుండవు. నిర్గుణ కేగుణములును లేవు. ఆ నిరూపనిర్గుణయే వివిధ వర్ణములలో వివిధ సంప్రదాయజ్ఞుల రుచి భేదములతో భాసిల్లునట్లు పేర్కొనబడును. వానిలో నరుణిమ సంప్రదాయము లలితా కామేశ్వరీ రాజరాజేశ్వరి దేవతా భేదములచే భిన్నభిన్నముగా నున్నది. అట్లే కాలిమ సంప్రదాయము కాళీ భేదములతో, ధవలిమసంప్రదాయము సరస్వతీ శివాది భేదములతో భిన్న భిన్నములుగా నున్నవి. మూకకవి యిప్పుడీ యరుణిమ సంప్రదాయము నాశ్రయించి నా మనము అరుణిమ సర్వస్వసంప్రదాయ రూపిణియగు అమ్మవారితో అనుబంధము

కోరకములను కోసికొనవచ్చును. మీరున్నచోటనే యుండియు వానిని కోసికొనవచ్చును. ఆ చూపులు ఏ గోడకు కొట్టుకొని యాగిపోవునట్టి సూర్యకిరణాదుల వంటి అల్పములు కావు. మనోగుహలో ప్రవేశించుట కసమర్థములు కావు. ఆమె కరుణాకోరకితదృష్టిపాతము లున్నవి. మీరున్నారు. మధ్య నేనెవరను. నేను చిద్రూపుడను. అమ్మవారి ఆత్మగా సైతము నేనే యున్నాను. ఆ చూపులన్నియు చిద్రూపుడనైన నాయొక్క విలాసములే, చిద్విలాసములే. ఆ చిద్విలాసములు విహరించుటకు నామనస్సే ఉద్యానమగుగాక! మీరందఱు చిద్రూపిణినైన నాయొక్క విలాసములే-అని అమ్మవారు మూకమహాకవి ద్వారా చెప్పుచున్నది. మూకమహాకవి తన మనస్సాచిద్విలాసములు విహరించుట కుద్యానమగు గాక యని యున్నాడు.

ఇది చదివిన ప్రతివాడును అట్లు కోరుకొనుచున్నట్లే యగును. ఇదే స్తుతికావ్యపు అనన్యవైభవము. భగవదనన్యత్వ సిద్ధి తత్ప్రయోజనము.

అవ॥:– పై శ్లోకమున ఉద్యానప్రసక్తి వచ్చినది. వృక్షము ప్రసక్తానుప్రసక్తము. ఈ శ్లోకమున ఆమ్రవృక్షము ప్రసక్తమై తన్మూలవాసియగు శివునికి నయన పీయూషముగా అమ్మవారు వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆమ్రతరుమూలవసతే–
రాదిమపురుషస్య నయనపీయూషమ్।
ఆరబ్ధయౌవనోత్సవ–
మామ్నాయరహస్యమన్తరవలమ్బే॥ 13

ప్రతిపదార్థము :–

ఆమ్రతరుమూలవసతేః	= ఆమ్రవృక్షముయొక్క మూలము నివాసముగాగల;
ఆదిమపురుషస్య	= మొదటిపురుషుడైన శివునియొక్క;
నయన పీయూషమ్	= నేత్రామృతమైన;
ఆరమ్భయౌవనోత్సవమ్	= యౌవనోత్సవము నారంభించిన;
ఆమ్నాయరహస్యమ్	= వేదగుహ్యమును;
అంతః	= లోపల;
అవలంబే	= పట్టుకొనియుందును.

తాత్పర్యము :–

మామిడిచెట్టుయొక్క మూలమును నివాసముగా చేసుకొన్న ఆదిమ పురుషుని నేత్రామృతమైన యౌవనోత్సవము నారంభించిన వేదగుహ్యమును హృదయము లోపల విడువక పట్టుకొందును.

వివరణము :-

1) ఆమ్రవృక్షమునకు **రసాలము** అనునది సంస్కృత పర్యాయము. ఆ వృక్ష ఫలము రసభరితమగుటయే ఆ పర్యాయ మేర్పడుటకు కారణము. అందుచేత ఆమ్రఫలము **ఫలరాజము.** ఆమ్రవృక్షము **వృక్షరాజము.** శివుడామ్ర వృక్షమూలమునే ఏల యాశ్రయించెను. రామానుసంధానము కొఱకు ద్వితీయాక్షరములోని ఆకారమును ప్రథమాక్షరాకారములో సావర్ణ్యము కారణముగా లీనమొనరించిన రామాశబ్దము రామ్ అగును. దాని నావృత్త మొనర్చిన (ఆ) మ్రామ్రామ్రామ్రా యని అగుననుటలో ఆమ్రశబ్దముయొక్క రామశబ్దముయొక్కయు ఆవృత్తి యేర్పడును. రామశబ్దమున కాత్మ యర్థము. శివుడు స్వాత్మానుసంధానమొనర్చుకొనుటకు విస్మృతి బడనీయక ఆమ్రశబ్దము స్మరింపజేయును. తదర్థమైన ఆమ్రవృక్షముయొక్క మూలమున వసతి యేర్పాటు చేసికొనుట కిది కారణము కావచ్చును. ఆ ఆమ్ర మేకామ్రనాథ నామము కలది. తన్మూలవసతియగు శివున కేకామ్రేశ్వరుడని పేరు కలిగినది. ఆ శివుడు రామానుసంధాన మొనర్చునంటిమి కదా. అనుసంధానము భావనామయ రూపమును భావనానేత్రముల ముందుంచును. శివుడాయనుసంధానముచే తన రామను స్వాత్మరూపిణిని దర్శించినాడు. ఆమె యాతని నేత్రముల నమృతము గురిపించినది. ఈ ప్రపంచమంతయు పోయినను ఆతనికి చింతలేదు. లోకమున పీయూషము లభింపదు. లభించిన దానితోడనే మనుష్యులు తృప్తిపడవలె. శివునకు స్వాత్మారామారసమే లభించినది. దానిముందు పీయూషము గంజి వంటిది మాత్రమే. ఆ రామ కామాక్షీదేవియే. ఆరబ్ధయౌవనోత్సవ ఆమె. యౌవనమున అడుగిడు సమయమున లోకమునందలి రామయే మనోరాజ్య మేలునది యగును. ఇక స్వాత్మారామ రామా రూపము ధరించిన శివుని కన్నులలో నమృతము బోయుచుండుటకయి యౌవనారంభోత్సవ మొనర్చు కొనుచున్న రామగా స్వాత్మారామమే యవతరింప నన్యస్మృతి యెట్లుండును. అన్యస్మృతి లేని అట్టి సమాధిలోనే శివుడెప్పటినుండియో ఉన్నాడు. ఎప్పటికిని ఉండును.

2) వేదముల ఆవృత్తి ఆమ్నాయ మనబడుట ఆవృత్తియే పరమావధిగల వేదమునకును ఆమ్నాయమని పేరు కలిగినది. ఆమ్నాయముల అర్థమెఱుగుటయే కష్టము. ఇక వాని రహస్యమెఱుగుట కష్టమని చెప్పనక్కఱలేదు. అమ్మవారి ఆ ఆమ్నాయరహస్యమును ఆమ్నాయముల గుట్టును మూకకవి విప్పినాడు. దానిని తనలోనే దాచుకొన్నాడు. దాచుకొని పట్టుకొని యున్నానని చెప్పుచున్నాడు. ఆయన పంచశతి చదువుడు. ఆ పట్టు వదిలించుకొని ఆ రహస్యము గోచరమగునేమో చూడుడు. నాలుగు ఆకారములతో ఆరంభింపబడి పద్యమును శోభింపజేయుచున్నది.

3) అమ్మ **ఆగమరహస్యమని** భంగ్యంతరముగా చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున నేకామ్రేశ్వరు **డాదిమపురుషుడు**గా పేర్కొనబడినాడు. ఈ శ్లోకమున నాతడు **ఆదిమపరపీఠరూపుడు**గా పేర్కొనబడుచున్నాడు

శ్లో॥ అధికాఞ్చి పరమయోగిభి-
రాదిమపరపీఠసీమ్ని దృశ్యేన।
అనుబద్ధం మమ మానస
మరుణిమసర్వస్వసమ్ప్రదాయేన॥ 14

ప్రతిపదార్థము :-

అధికాంచి	= కాంచీనగరియందు;
ఆదిమపరపీఠసీమ్ని	= మొదటి శ్రేష్ఠమైన పరమశివుడను పీఠప్రదేశమున;
పరమయోగిభిః	= శ్రేష్ఠయోగులచేత;
దృశ్యేన	= చూడదగిన;
అరుణిమసర్వస్వసంప్రదాయేన	= పూర్ణారుణిమ సమ్ప్రదాయముచేత;
మమ	= నాయొక్క;
మానసమ్	= మనస్సు;
అనుబద్ధమ్	= అనుబంధింపబడినది.

తాత్పర్యము :-

కాంచీనగరియందు ఆదిమపరశివుడను పీఠమున పరమయోగులచే చూడదగిన అరుణిమ సర్వస్వసమ్ప్రదాయముతో నా మనమునకు అనుబంధ మేర్పడియున్నది.

వివరణము :-

1) **క** అనగా **బ్రహ్మ. అ** అనగా **విష్ణువు. మ** అనగా **రుద్రుడు.** ప్రకృతిలోని రజస్సుయొక్క సత్త్వముయొక్క తమస్సుయొక్క శక్తులచేత సృష్టి పాలన సంహార రూపకృత్యముల నిర్వహించుచున్నారు. రజస్సు ఎఱుపుచేత, సత్త్వము తెలుపుచేత, తమస్సు నలుపుచేత సూచింపబడుచుండును. ఈ మూడు గుణములు త్రిమూర్తులకున్నట్లే మూడు రంగులు అమ్మవారి కన్నులలో నున్నవి. అమ్మవారి కన్నులలోని ఆ మూడు రంగులు సత్త్వరజస్తమోగుణములు. గుణములు గుణిలను విడచి యుండవు. అనగా త్రిమూర్తులను విడచి యుండవు. త్రిమూర్తులామె కన్నులలో నున్నందుననే అమ్మవారికి కామాక్షియను పేరు కలిగినది. ఈ త్రిమూర్తులు శుద్ధసత్త్వ ప్రధానములైన ఆ త్రిగుణముల నాశ్రయించి యీశ్వరత్వమునంది సృష్టిస్థితిసంహారముల జేయుచున్నను, వారమ్మవారి కనుసైగలను బట్టియే ఆ పనుల జేయుచున్నందున వారు ముప్వురు ఆమె కన్నులలోనే ఉన్నారు అని చెప్పవలెను. అదిగాక శ్రుతి ఒక్క దేవతయే సృష్టిస్థితి సంహారము లొనర్చునని చెప్పినది.

మనః = మనము;
రమతే = ఆడుకొనుచున్నది.

తాత్పర్యము :-

తియ్యని నవ్వు, బలిసిన కుచముల బరువు, మందగమనముగల మన్మథుని సామ్రాజ్యగర్వమునకు హేతువు (శ్రీకామాక్షీదేవి)తో ఆడుకొనుచున్నాను, ఆనందించు చున్నాను.

వివరణము :-

1) ముక్కంటి కంటిమంట గాలిన మన్మథుడు అమ్మవారి కన్నులలో పునర్జన్మము నందినాడు. పెరిగినాడు, రాజైనాడు, సామ్రాట్టైనాడు. ఆతనికి సామ్రాట్టు నైతినను గర్వము కలిగినది. ఆ గర్వమునకు బీజము అమ్మవారు. ఆమె సాయము చేతనే తనను గాల్చి తన సామ్రాజ్యమును బూడిదపాలు చేసిన శివుని దేహమున బూడిదపూసిన ఆతని ఉరమున అమ్మవారి కుచముల కుంకుమ పూసి శివునెగతాళి చేసి తన సామ్రాజ్యమును తిరిగి సాధించితినను గర్వమునకు హేతువు అమ్మవారు. ఆమె లేకున్న మన్మథునకు సామ్రాజ్యప్రాప్తిగాని తజ్జనిత గర్వముగాని కలుగుట కవకాశమే లేదు. అమ్మవారు **మన్మథసామ్రాజ్య గర్వబీజము**గా భంగ్యంతరమున చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది. ద్వితీయ, చతుర్థపాదములం దంత్యప్రాసమున్నది. ద్వితీయపాదమధ్యమున దాక్షిణాత్యమైన యతి అనగా వడియున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున పురుషపారార్థ్యముగల ప్రకృతియొక్క స్త్రీమయమూర్తి వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆ ప్రకృతియొక్క అష్టమూర్తిమయత్వము వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ ధరణిమయీాం తరణిమయీాం
పవనమయీాం గగనదహనహోతృమయీామ్।
అమ్బుమయీామిన్దుమయీా-
మమ్బామనుకమ్పమాదిమామీక్షే॥ 18

ప్రతిపదార్థము :-

ధరణిమయీామ్ = భూమూర్తి;
తరణిమయీామ్ = సూర్యమూర్తి;
పవనమయీామ్ = వాయుమూర్తి;
గగనదహనహోతృమయీామ్ = ఆకాశమూర్తి అగ్నిమూర్తి యజమానమూర్తి;
అంబుమయీామ్ = జలమూర్తి;
ఇందుమయీామ్ = చంద్రమూర్తియునైన;

కలిగియున్నదని చెప్పుచున్నాడు.

2) లత్తుక, పారాణి పూయకయే అమ్మవారి పాదములెఱ్ఱనివి. ఆ యెఱ్ఱని పాదముల పై భాగములైన ప్రపదములను దాకుచు నెఱ్ఱని చీరయున్నది. అది బిగించిన నడుమెఱ్ఱనిది. దాని పైనున్న స్తనములు కుంకుమపూలరక్తము పూయకయే యెఱ్ఱనివి. ఆ రసము పూయబడి మఱింత యెఱ్ఱనైనవి. వానిపైని గళమెఱ్ఱనిది. చిబుకమెఱ్ఱనిది. దానిపైని అధరము తాంబూలరసమంటక మునుపే యెఱ్ఱనిది. ఆ రసముచే నది మరింత యెఱ్ఱనైనది. దంతములు తెల్లముత్తెముల వలె నున్నను తాంబూలరసమంటి దానిమ్మ గింజలవలె యెఱ్ఱబారినవి. నాసిక, ఫాలమును ఎఱ్ఱనివే. పైగా ఫాలమున సిందూర తిలకమున్నది. ధరించిన సొమ్ములన్ని తప్తకాంచనమయములు, పద్మరాగమణిమయములు కావున నవియు నెఱ్ఱనివే. ఇదంతయు కలిసి అరుణిమ సర్వస్వసంప్రదాయము అనగా అమ్మవారు. **ధవలిమకాలిమారుణిమ** సంప్రదాయములలో లౌహిత్యం విమర్శః అను తాంత్రిక సూక్తి ననుసరించి అరుణిమ సంప్రదాయమునకు ప్రాచుర్యము కలదు. అందును దక్షిణదేశమున దానికి మరింత ప్రాచుర్యము.

3) సరిపాదములలో అంత్యానుప్రాసమను శబ్దాలంకారమున్నది. అరుణిమ సర్వస్వ సంప్రదాయమున అమ్మభంగ్యంతరమున చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకార మున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి అరుణిమ చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి **తరుణిమ** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అఙ్కితశఙ్కరదేహా-
మఙ్కురితోరోజకఙ్కణాశ్లేషైః।
అధికాఞ్చి నిత్యతరుణీ-
మద్రాక్షం కాఞ్చిదద్భుతాం బాలామ్॥ 15

ప్రతిపదార్థము :-

అధికాంచి = కాంచీనగరియందు;
అంకురితోరోజకంకణాశ్లేషైః = అంకురించిన స్తనకంకణాలింగనముల చేత;
అంకిత శంకరదేహామ్ = చిహ్నితమైన శంకర దేహముకల;
నిత్యతరుణీమ్ = నిత్యయౌవనయగు;
కాంచిత్ = ఒకానొక;
బాలామ్ = బాలను;
అద్రాక్షమ్ = చూచితిని.

తాత్పర్యము :-

కాంచీ నగరియందు అంకురించిన స్తనకంకణాశ్లేష చిహ్నిత శంకరదేహము కల యొకానొక నిత్యతరుణియైన బాలను చూచితిని.

వివరణము :-

1) శ్రీ కామాక్షీదేవి శంకరునాలింగనము చేసికొన్నది. ఆమె స్తనము లందలి కుంకుమ పూరసమంటుకొని శివుని యురము అంకితమైనది. ఆతని కంఠము నందమ్మవారి కంకణముల యొత్తిడిచే గుర్తు లేర్పడినవి. ఆమె నిత్యతరుణి కావున ఆమె ఉరోజములయొక్క చిహ్నములు శంకరు నురము నంటుకొన్నవి. ఎత్తైన శంకరునాలింగనము చేసికొనుటకు బాహువులెత్తబడుటచే నామె కంకణము లాతని కంఠమున గుచ్చుకొని గుర్తులు మొలపించినవి. నిత్య తరుణీమ్ అనియే చెప్పినాడు. కాని నిత్యబాలామ్ అని అనక పోవుటచే నిరంతరము శంకరునల్లుకొని పోవుట సూచింపబడుచున్నది. ఆ తరుణి అద్భుతబాల యని పేర్కొనుటచే శంకరునాట పట్టించుట వ్యంగ్యమగుచున్నది. పెద్దలు పిల్లల నాడింపవలె కాని చిన్నదియైన అమ్మవారు పెద్దయైన శివునాడించుట అద్భుతమని అద్భుతయను విశేషణము వ్యంజింపజేయును. అద్భుత బాలగా భంగ్యంతరమున చెప్పుటచే పర్యాయోక్త్యలంకార మున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున వాచ్యమైన ఆలింగనము చేత అమ్మవారిలోని కామ (స్వరూప)ము వ్యంగ్యమైనది ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి బాహ్యాశరీరమందలి కామరూపము వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ మధురధనుషా మహీధర–
జనుషా నన్దామి సురభిబాణజుషా।
చిద్వపుషా కాఞ్చీపురే
కేలిజుషా బన్ధుజీవకాన్తిముషా॥ 16

ప్రతిపదార్థము :-

మధురధనుషా	= తీయని విల్లుకల;
సురభి బాణజుషా	= సుగంధిలమైన అమ్ముగల;
బంధుజీవకాంతిముషా	= బంధుజీవపుష్పముయొక్క కాంతిని దొంగిలించు;
కాంచిపురే	= కాంచీనగరియందు;
కేలిజుషా	= ఆటకలిసిన;
చిద్వపుషా	= చైతన్యమే శరీరముగాగల;
మహీధరజనుషా	= కొండయందు జన్మగలదానిచేత;
నందామి	= ఆనందించుచున్నాను.

తాత్పర్యము :-

చెఱుకు విల్లు, పూవులు బాణములుగాగల బంధుజీవపుష్పముయొక్క కాంతి నపహరించు చైతన్య శరీరము గలిగి, కాంచిపుర మందాడుకొను, పర్వతము నందు పుట్టిన శ్రీ కామాక్షీదేవి చేత ఆనందించుచున్నాను.

వివరణము :-

1) తీయని విల్లనగా చెఱుకు విల్లు. సురభిబాణమనగా పూబాణము. ఇవి రెండు ఇక్షుకోదండ పుష్పబాణములు అమ్మవారి కున్నట్లే మన్మథునకున్నవి. ఇరువురి శరీరములు బంధుజీవకాంతి నపహరించునట్లెఱ్ఱగానే యున్నవి. కాని మన్మథుడు చిత్తజనితమైన వపువుగలవాడు. కాని చిద్వపువు కాజాలడు. అమ్మవారి వపువు చిద్రూపము కావున ఆమె చిద్వపువు. మన్మథుడు చిత్తములలోనే నాడు కొనును. అమ్మవారు స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరములందంతటను ఆడుకొన్నట్లు కాంచీనగర మందును ఆడుకొనును. ఈ సామ్యవైషమ్యములు స్ఫురించుటచే నీ శ్లోకమున వ్యతిరేకాలంకార స్ఫూర్తియున్నది. ఈ శ్లోకములందలి పెక్కు పదములలో అంత్యానుప్రాసమున్నది. బంధుజీవకాంతిముషా అను సమాసమున ఉపమాలంకార స్ఫూర్తి ఉన్నది. అమ్మవారు మహీధర జనువుగా భంగ్యంతరమున చెప్పబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది.

2) మూకకవి ఆనందించుటకు హేతువు అమ్మవారని ఫలితార్థము. ఇచటి తృతీయ హేతుబోధకము.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి రూపము కామునకున్నదని వ్యంజింప జేయబడినది. ఈ శ్లోకమున మనసిజ **(కామ)** సామ్రాజ్య గర్వబీజముగా అమ్మవారు చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ మధురస్మితేన రమతే
మాంసలకుచభారమన్దగమనేన।
మధ్యేకాఞ్చి మనో మే
మనసిజసామ్రాజ్యగర్వబీజేన॥ 17

ప్రతిపదార్థము :-

మధురస్మితేన	= మధురమైన చిఱునవ్వుగల;
మాంసలకుచభారమందగమనేన	= బలిసిన కుచముల బరువుతో నేర్పడిన మందగమనముగల;
మనసిజ సామ్రాజ్య గర్వబీజేన	= మన్మథుని సామ్రాజ్యగర్వమునకు కారణమైన ఒక విత్తనము చేత;
మధ్యేకాంచి	= కాంచీనగర మధ్యమున;
మే	= నాయొక్క;

శ్లోకమున అమ్మవారు **వాఙ్మనోతీతురాలని** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ శ్వేతా మన్థరహసితే
శాతా మధ్యే చ వాఙ్మనోఽతీతా।
శీతా లోచనపాతే
స్ఫీతా కుచసీమ్ని శాశ్వతీ మాతా॥ 20

ప్రతిపదార్థము :-

శాశ్వతీ = నిత్యయగు;
మాతా = తల్లి;
మంథరహసితే = మందహాసము నందు;
శ్వేతా = తెల్లనిది;
మధ్యే = నడుమున;
శాతా = కృశించినది;
వాఙ్మనోఽతీతా = వాక్కునకు, మనస్సునకు అందనిది;
లోచనపాతే = దృష్టిపాతమున;
శీతా = చల్లనది;
కుచసీమ్ని = కుచప్రదేశమున;
స్ఫీతా = లావైనది.

తాత్పర్యము :-

శ్రీ కామాక్షి శాశ్వతమాత. ఆమె మందహాసము తెల్లనిది. నడుము సన్ననిది. దృష్టిపాతము చల్లనిది. కుచసీమ లావైనది. ఆమె వాఙ్మనస్సులకు అందనట్టిది.

వివరణము :-

1) వాఙ్మనోతీతయని చెప్పుటకు వాక్కే కావలెను. అయినను ఆమెను గూర్చి సమగ్రముగ చెప్పినట్లు కాదు. ఆమెకు జాతిగుణక్రియలు లేవు, గావున జాతిగుణక్రియావాచకశబ్దము లామెను చెప్పలేవు. ఆమె ఏద్రవ్యమును కలిగిలేదు, కావున ఏ ద్రవ్యవాచకశబ్దమును ఆమెను చెప్పజాలవు. ఆమెకు ఏ సంజ్ఞయులేదు, అందువలననే శబ్దములు ఆమెను చెప్పజాలవు. మనస్సు తెలిసికొనునట్టి వేవియు నామెకడ లేవు గావున, మనస్సునకు గూడ నామె గోచరము గాదు, కావున వాఙ్మనోతీత యని చెప్పబడినది. **యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ (తై.2.4)**-అను శ్రుతి యర్థము సమాసము తెలుపును. శ్వేతా అను పదము అమ్మవారి మందహాసము తెలుపును గావున అది గుణవాచక శబ్దము. అట్లే శాతా శబ్దమామె నడుముయొక్క కార్శ్యగుణమును, శీతా శబ్దమామె దృష్టిపాతములోని శైత్యగుణమును, స్ఫీతాశబ్దము ఆమె కుచసీమయందలి మాంసలతా గుణమును చెప్పుటచే నీ శబ్దములన్నియు గుణవాచకములు. అవి యన్నియు

ఆదిమామ్ = మొదటి;
అంబామ్ = తల్లిని;
అనుకంపమ్ = కంపానదీతీరమున;
ఈక్షే = చూచుచున్నాను.

తాత్పర్యము :-

భూమి, సూర్య, వాయు, ఆకాశ, అగ్నిమూర్తి, యజమాన, జల, చంద్ర రూపాష్టమూర్తిమయమగు మొదటి తల్లిని కంపానదీతీరమున చూచుచున్నాను.

వివరణము :-

1) పంచభూతములు సూర్యచంద్రులు (బుద్ధిమనస్సులు) యజమానుడు (అహంకారము) అను ఎనిమిది ప్రకృతియొక్క మూర్తులు. శివుడందు బ్రతిబింబించి యుండుటచే అష్టమూర్తియను బిరుదమును శివుడు కొట్టివేసినాడు కాని నీరూపుడు నిర్గుణుడునైన శివున కష్టమూర్తులు కాదు గదా ఏయొక్క మూర్తియు లేదు. **చంద్రమా మనసో జాతః** అను శ్రుతి ననుసరించి చంద్రమనస్సులకు వ్యష్టి సమష్టి భారము జన్యజనక భావమును ప్రసిద్ధములు. సూర్యునియొక్క ప్రకాశము చంద్రునియందు ఫలించి చంద్రత్వమాతనికి కలిగించును. ఆ ప్రకాశమే ప్రతిఫలింపక పోయిన చంద్రుడను వ్యవహారమే యుండకపోవును. అట్లే చంద్రుడు కనిపించుట కనిపించకపోవుట చేత ఆతని సత్త సందేహాస్పద మగుట ప్రసిద్ధము. అందుచే సందేహవృత్తి మనస్సు అని చెప్పబడినది. సూర్యుని ప్రకాశము నందట్టి సందేహము లేదు. ఆతడు నిత్యము ప్రకాశించును. రాత్రియందు సైతము దేశాంతరము ప్రకాశించుననుట శాస్త్రసిద్ధమైన సత్యము. ఆతడు నిరంతరము ప్రకాశించుట నిశ్చితము కావున నిర్ణయాత్మక బుద్ధి సూర్యసంకేతమైనది. భగవద్గీతలో(7.4) **భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ। అహంకార ఇతీయమ్మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా॥** అను శ్లోకమున చంద్రసూర్య యజమానులకు బదులు మనోబుద్ధ్యహంకారములే పేర్కొనబడినవి. ఇట్లు అష్టమూర్తుల భిన్నప్రకారోక్తుల కేకవాక్యత కల్పించుకొని తీరవలెను. ఈ ప్రకృతి స్త్రీరూపమును ధరించి సర్వసృష్టిహేతువగుటచే ఆదిమాంబగా ఇచట చెప్పబడినది. కామాక్షి ఇట ఆదిమాంబగా భంగ్యంతరమున పేర్కొనబడుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమిందున్నది.

2) స్త్రీరూపము పంచభూతముల మనోబుద్ధ్యహంకారముల పరిణామమై నందున ఇచట మయట్ప్రత్యయము వికారార్థకము. ప్రకృతి యిట్లు పరిణమించుట పురుషుని భోగార్థమేకాని ప్రకృతికిట్లు పరిణమించుటలో స్వార్థమేమియు లేదు. అందుచేత ప్రకృతి పరార్థయనబడును. పర(పురుషుని) అర్థ కొఱకైనది. ప్రకృతి కావున దానికి పారార్థ్యము స్వాభావికము. ఈ పురుష సంయోగము లేక ప్రతిబింబము చేతనే ప్రకృతిలో పరిణామము కలుగును. స్త్రీ పురుష దేహములు రెండును ప్రకృతి పరిణామములే కాని స్త్రీశరీరమున ప్రకృతికి కించిదధిక ప్రాధాన్యము, పురుషశరీరమున పురుషునికి కించిదధిక

ప్రాధాన్యముండుటచే పురుషుల కన్న అధికముగా స్త్రీలు పారార్థ్యము కలిగియుందురు. ఈ అంశము వ్యవహారానురోధముతో చెప్పబడినది. వాస్తవమున స్త్రీ పురుష శరీరములు ప్రకృతియే. వానిలో పురుషుడే ఆత్మగా నుండును. ఆదిమాంబ అష్టమూర్తిమయి ప్రకృతిరూపిణి. ఆమెను చూచుట (బ్రహ్మము) ఆత్మయైన శివుని పని ఇట. (బ్రహ్మ) శివతాదాత్మ్యముతో (జీవుడైన) మూకకవి ప్రకృతిని చూచుచున్నాడని అర్థము వ్యంగ్యమగుచున్నది. **ధరణి తరణి; పవన గగన దహన,** అను పదద్వయ పదత్రయములలో వృత్త్యనుప్రాస మున్నది. **అంబామనుకంపమాదిమాం** అను పదములకారదులై దాక్షిణాత్యమైన వడి యను అలంకారమును ఆకార బహులములై శయ్యా సౌభాగ్యమును కలిగియున్నవి. తృతీయ చతుర్థపాదములందాదిప్రాసమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున ప్రకృతియొక్క అష్టమూర్తి పరిణామము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ప్రకృతియైన కామాక్షి రూపము ముని హృదయమున లయించుట ప్రస్తావింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ లీనస్థితి మునిహృదయే
ధ్యానస్తిమితం తపస్యదుపకమ్పమ్।
పీనస్తనభరమీడే
మీనధ్వజతన్త్రపరమతాత్పర్యమ్॥ 19

ప్రతిపదార్థము :–

మునిహృదయే	= మునుల హృదయమున;
లీనస్థితి	= లీనమైన స్థితిగల;
ధ్యానస్తిమితమ్	= ధ్యాననిశ్చలమైన;
ఉపకమ్పమ్	= కమ్పానదీ సమీపమున;
తపస్యత్	= తపమొనర్చుచున్న;
పీనస్తనభరమ్	= బలిసిన స్తనముల బరువుగల;
మీనధ్వజతంత్రపరమతాత్పర్యమ్	= కాదివిద్యాతంత్ర పరమతాత్పర్యమును;
ఈడే	= స్తుతించెదను.

తాత్పర్యము :–

ముని హృదయమున లీనస్థితి గలిగిన, ధ్యాన నిశ్చలమైన, కమ్పానదీ తీరమున తపమొనర్చుచున్న లావైన స్తనముల బరువుగల, కాదివిద్యా తంత్రమునకు పరమతాత్పర్యరూపిణియైన శ్రీకామాక్షీదేవిని స్తుతించెదను.

వివరణము :–

1) సుందరదేవతావిగ్రహములను పగులకొట్టుట ఉద్యమముగా చేపట్టిన విమతులు పేట్రేగినకాలమున ఆ విగ్రహముల రూపములంతకు ముందు తమను దర్శించి

ధ్యానించిన మునుల హృదయములలో పదిలముగా దాగియుండును. విగ్రహములు ధ్వస్తములైనను తిరిగి వానిని శిల్పులకు వర్ణించి చెప్పి వారు మరల నిర్మింపజేయుదురు. వానికి శాశ్వతత్వమును కలిగించెదరు. ఇదియే అమ్మవారి ముని హృదయమున లీనమైన స్థితి. ముని హృదయములలో లీనమైన కాలమున వారి హృదయములలో నితరము లేవియు గోచరింపవు. ఆ విగ్రహముల చిద్రూపతయే వ్యాపించియుండి వానిలో మిక్కిలి యానందమునే నింపును. పరమమునియైన సదాశివుని హృదయమున లీనమయి యుండి తొలత నాతని హృదయమున భాసించియే ఆ పిమ్మట బాహ్యశరీరము నమ్మవారు ధరించును. ఇట్లు అమ్మవారు మునిహృదయమునుండి బయటకు పోయి విహరించి మరల ఆతని హృదయముననే లీనమగుస్థితి కలిగియుండును. అమ్మవారు స్వయముగ సదాశివుని ధ్యానించుచుండును. అప్పుడామె యంగము నందు మనస్సునందును స్తిమితత్వము అనగా నిశ్చలత్వముండును. కదలని కామాక్షీ విగ్రహము ధ్యాన స్తిమితత్వమును ప్రకటించుట లేదా? ఒకసారి చూచి గ్రహింపుడు. ఆ నిశ్చల విగ్రహమును చూచునప్పుడామె కమ్పాతీరమున తపమొనర్చునట్లు కనబడుటలేదా! మరొకసారి చూచి గ్రహింపుడు. అమ్మవారు కాదివిద్యా తంత్ర (శాస్త్ర)ముయొక్క పరమతాత్పర్యమై యున్నది. శాస్త్రములలో నెన్నియో విషయములుండును. ఒక్కొక్కపుడు వానిలో పరస్పర విభేదము లుండును. వానిని సవిమర్శముగా పరిశీలించి గ్రంథకర్త తాత్పర్యమేదో గ్రహింపవలెను. తాత్పర్యగ్రాహకలింగము లాఱున్నవి.

1) ఉపక్రమోప సంహారములు	**2) అభ్యాసము**
3) అపూర్వత	**4) ఫలము**
5) అర్థవాదము	**6) ఉపపత్తి.**

వీని సాయమున, అనగా ఆ తంత్రముయొక్క ఉపక్రమోప సంహారములలో నేమి చెప్పబడినది, ఏ విషయము మరల మరల చెప్పబడినది. ఏ విషయమునం దపూర్వత (ప్రమాణాంతరాగోచరత) ఉన్నది, ఏ విషయమున తాత్పర్యము గ్రహించిన గ్రంథపఠనము సఫలమగును, ఏ విషయమును స్తుతించుట కాఖ్యాయికలు చెప్పబడినవి, ఏ విషయము నంగీకరించుటలో నుపపత్తి యున్నది, అను ఆఱంశముల సవిమర్శముగా పరిశీలించిన, గ్రంథ తాత్పర్యముగా నా విషయము గోచరించును. కాదివిద్యాతంత్ర మిట్లు పరిశీలింపబడగా అమ్మవారి యేకత్వము, అనగా అమ్మవారే తాత్పర్యముగా తేలినందున ఆమె మీనధ్వజతంత్రముయొక్క పరమతాత్పర్యము అని చెప్పబడినది.

2) నాలుగు పాదముల ఆదియందు ప్రాసమున్నది. కావున నిట వృత్త్యనుప్రాసమను శబ్దాలంకారమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు మీనధ్వజతంత్రపరమతాత్పర్యమని చెప్పబడినది. ఈ

శరీరసౌందర్యము నిత్యనూతనము కావున అది మొదటిరాత్రి యలంకరించుకొని వచ్చినప్పటి సౌందర్యము రవంతయు తగ్గినట్లు లేదు. శివుడామెను చూచి ఆ తొల్లింటి సంభోగములు జ్ఞప్తికి వచ్చి ఇకముందు సంభవింపబోవు సుఖపారవశ్యమును తలచుకొని పులకితుడైనాడు. పులకలతో శరీరమంతట కప్పబడినవాడైనాడు. అంతగా పులకితుడగునట్లు చేయు రూపసంపద యౌవనసంపద కలిగిన శరీరమామెది.

2) ఆమె ఒక పుణ్యపురంధ్రి యనగా పురమును ధరించినది. పురమనగా శరీరము. పురశబ్దమునకు పట్టణము అను అర్థము కూడా నున్నది. ఆ పట్టణము చిన్నరాజ్యమునకు రాజధాని కావచ్చును లేక త్రిలోకసామ్రాజ్యము నకో సర్వబ్రహ్మాండసామ్రాజ్యమునకో రాజధాని కావచ్చును. ఆమెకు కాంచీ పులినతలములలో విహరింప నిచ్చ జనించిన దనగా కాంచీపుర భాగ్యమెట్టిదో దాని మనోహరిత యెట్టిదో ఊహించుకొననగును. ఇంతకును ఈ పురంధ్రి ఏ పురుషుని కోరివచ్చినది. ఆయన పురమథనుడు. త్రిపురములను ఫాలనేత్ర జ్ఞానాగ్నితో దగ్ధ మొనర్చినవాడు. పురంధ్రీపురమథనుల సంయోగమనగా ప్రకృతికి ఆత్మకు నేర్పడిన సంయోగము. అది సృష్టిహేతువు. ప్రలయమున వారికి వియోగము కలిగినట్లనిపించును. సృష్టికి పూర్వము సంయోగము కలిగినట్లు అనిపించును. కాని వారిది నిత్యసంయోగము, వియోగరహితము. ఈ సంయోగ, వియోగములు కేవలము నటనమే. అసలు సంయోగమే లేదు. సృష్టియే లేదు. సృష్టిహేతు సంయోగసంభావనమున్నది. ఈ శ్లోకమున ఆ సంభావనము చేయబడినది. కాంచీనగర పరిసరములలో కమ్పాతీర పులినతలములలో ప్రతిదినమెన్నో యువతీయువకుల జంటలు విహరించుటకు వచ్చుట సాధారణము. కాళిదాసు మేఘసందేశమున చెప్పినట్లిచట పొదలు (గుహలు) వారి యౌవనమదగంధమును వ్యాపింపజేయుచుండునేమో, అట్టి అచట జంటలలో శివమిథునభావమును విరక్తుడు మహాభక్తుడునైన మూకకవి చేసినాడనుకొనుటలో దోషము కానరాదు.

అవ:– పూర్వశ్లోకమున కమ్పానదీ పులిన ప్రస్తావనమున్నది. ఈ శ్లోకమున కమ్పానదీతటము ప్రస్తావింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ తనిమాద్వైతవలగ్నం
తరుణారుణసమ్ప్రదాయతనులేఖమ్।
తటసీమని కమ్పాయా–
స్తరుణిమసర్వస్వమాద్యమద్రాక్షమ్॥ 23

ప్రతిపదార్థము :–

కమ్పాయాః	= కంపానదియొక్క;
తటసీమని	= తీరప్రదేశమున;

అవయవముల గుణములు తెలిపినను అవయవియగు అమ్మవారి గుణరహితత్వమును వ్యంజింపబడుచున్నది.

2) ఈ శ్లోకమున నాలుగు పాదముల ఆదియందు ప్రాసమున్నది. గుణవాచకముల జెప్పి వాఙ్మనోతీతా యనుటలో విరోధాలంకారస్ఫూర్తియున్నది. ఆమె నిర్గుణ తత్త్వమును వాఙ్మనస్సులు చెప్పలేక పోయినను సగుణతత్త్వము నవి కొంత కొంత చెప్పునని విరోధమును పరిహరించు కొనవచ్చును.

3) ఇచట మాతా యని చెప్పి ఆమె సౌందర్యమును వర్ణించుట యుచితమా అని ఒక ప్రశ్న కలుగుచున్నది. మాతృత్వము యౌవనమునందే సిద్ధించును. కాని ముసలమ్మ సంతానమును కనదు. శిశువున కామె పుష్కలముగా పాలీయ వలసినప్పుడు ఆమె కుచసీమ స్ఫీతముగా నుండవలసినదే. యౌవన ముడిగిన తల్లి పాలను గూడ శిశువున కీయలేదు. శిశువునకు తల్లి యందముగా లేకున్నను యందముగా కన్పించును. అది ఆ శిశువునకున్న ప్రేమకు నిదర్శనము. వాస్తవమునకు శిశువునందు దయగలిగియుండుటయే తల్లియొక్క సౌందర్యము. ఈ సౌందర్యవర్ణనము ఆ సౌందర్యమునకు వ్యంజకము.

అవ:– పై శ్లోకమున శ్రీకామాక్షీదేవి **మాత**యని చెప్పబడినది. స్త్రీయొక్క మాతృత్వము సంభోగరూప పురుష విమర్దమున సిద్ధించును. అది ఈ శ్లోకమున చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ పురతః కదా ను కరవై
పురవైరివిమర్దపులకితాఙ్గలతామ్
పునతీం కాఞ్చీదేశం
పుష్పాయుధవీర్యసరసపరిపాటీమ్॥ 21

ప్రతిపదార్థము :–

పురవైరివిమర్దపులకితాంగలతామ్	= శివుని కౌగిలింత చేత పులకించిన తీగ వంటి శరీరముగల;
కాంచీదేశమ్	= కాంచీనగర ప్రాంతమును;
పునతీమ్	= పవిత్రమొనర్చుచున్న;
పుష్పాయుధవీర్యసరసపరిపాటీమ్	= మన్మథుని వీర్యముయొక్క సరసపరిపాటీయైన దానిని;
కదా	= ఎప్పుడు;
పురతః	= ఎదుట;
కరవై ను	= చేసికొందునో.

తాత్పర్యము :-

పురవైరియొక్క బిగికౌగిలింతలచే పులకితశరీరముగల, కాంచీ దేశమును పవిత్రమొనర్చు మన్మథుని వీర్యముయొక్క సరసపరిపాటియగు శ్రీకామాక్షీదేవి నెప్పుడు నాముందట సాక్షాత్కరించుకొనగలుగుదునో.

వివరణము :-

1) తండ్రి గదిలోనికి పోవునప్పుడు తల్లి మరొక గదిలో శిశువును నిద్రపుచ్చును. తండ్రితో ఆమె గడపిన కాలమెంతో నొకప్పుడా తల్లి మఱచి యుండును. వెంటనే శిశువు జ్ఞప్తికి వచ్చును. తండ్రిగది వీడి శిశువు పడుకొన్న గదిలోనికి వచ్చును. అప్పటికి శిశువు మేల్కొని యుండవచ్చును లేక నిద్రపోవుచుండవచ్చును. లేక తల్లిని గానక బిక్కుబిక్కుమని యెదురు చూచు చుండవచ్చును. ఆ సమయమున శిశువునకు తల్లి సాక్షాత్కరించినచో శిశువుయొక్క సంతోషమునకు అవధి యుండదు. అట్టి తీవ్రసంతోషమును కలిగించుటకే ఒకప్పుడు తల్లి కొంచెము సేపు శిశువునకు కనబడకుండ నుండును. ఏమైననేమి తల్లి రావలెను. ఎట్లు రావలెను. తండ్రి కలయికతో పులకించి రావలెను. ఆ సమయమున శిశువేది కోరిన అది యిచ్చును. అది సంతోషసమయము గదా. కావున మూకకవి పురవైరిపులకితాంగలత యగు కామాక్షీదేవీ సాక్షాత్కారమును కోరుకొనుచున్నాడు. కొంచెమాలస్యము నామె యొనర్చినను పురవైరికి వార్థమచే నేర్పడిన ఆ ఆలస్యమును సహించుట కాతడు సిద్ధమయి యున్నాడు. కాని ఆమెను ఎంతకాలమునకు చూడగలడో అతడెరుగడు. త్వరగా వచ్చిన బాగుండునే యని యనుకొనుచున్నాడు. కామాక్షీదేవిచే వలపించుకొన్న పురుషుడు పురవైరి. ఆమె యేమో త్రిపురసుందరి, ఆ త్రిపురముల ధ్వంసమొనర్చినగాని ఆ త్రిపురముల లోపలనున్న కామాక్షీదేవి యాతనికి లభింపదు. తనకు కామాక్షీదేవికి సంయోగము కలుగకుండ అడ్డుగోడలైయున్న త్రిపురములపై నాతడు వైరము వహించెను. ఆ అడ్డుగోడల ధ్వంసమొనర్చి వచ్చిన నాయకు నామె యెదురేగి కౌగలించుకొనెను. ఆతడును ఆమెను చిరవియోగానంతరము ఆ వియోగక్లేశము తీరునంతవఱకు కౌగిలింతలతో సరససల్లాపములతో ముంచెత్తెను. వియోగతాపము శమించుటతో కామాక్షీదేవి ముఖము ఆనందమున విప్పారును. అట్టి కామాక్షీదేవి దర్శనమునకై మూకకవి యెదురు చూచుచున్నాడు. ఆ కాంచీ నగర ప్రదేశమాది దంపతుల మన్మథవీర్యసరసపరిపాటులతో పవిత్రమొనర్చుచు లేక యే కైలాసాదులలోనో యా యానందసంభోగములను ముగించుకొని కాంచీ ప్రదేశమందలి శిశువుల భక్తుల నుద్ధరించుట కొఱకు ఆ ప్రదేశమును పవిత్ర మొనరించుచు నెప్పుడు వచ్చునో యని మూకకవి యెదురు చూచుచున్నాడు.

2) నాలుగు పాదములు పకారారంభములై వడిని కలిగి యున్నవి. మొదటి రెండు పాదములలో ఆది ప్రాసమున్నది. ద్వితీయ పాదమధ్యమున కూడ వడి యున్నది. శ్రీకామాక్షీదేవి పుష్పాయుధవీర్యసరసపరిపాటిగా భంగ్యంతరమున చెప్పబడుటచే

పర్యాయోక్త్యలంకార మున్నది. ఈ శ్లోకమున ఇట్టి శ్లోకముల యందు వర్ణింపబడిన **శివాశివసంభోగవర్ణనము కుండలినీ సహస్రారవేధము**ను తెలుపునని అభిజ్ఞులు చెప్పెదరు.

అవ॥:- పై శ్లోకమున శివయొక్క పులకితత్వము చెప్పబడినది. ఈశ్లోకమున **శివుని పులకితత్వము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ పుణ్యా కాపి పురన్ధ్రీ
పుఙ్ఖితకన్దర్పసమ్పదా వపుషా।
పులినచరీ కమ్పాయాః
పురమథనం పులకనిచులితం కురుతే॥ 22

ప్రతిపదార్థము :-

కమ్పాయాః	= కమ్పానదియొక్క;
పులినచరీ	= ఇసుకతిన్నెలలో చరించు;
కా అపి	= ఒకానొక;
పుణ్యా	= పుణ్యవతియైన;
పురంధ్రీ	= ముత్తైదువ;
పుంఖితకందర్పసంపదా	= మన్మథునికి ఱెక్కలు మొలపింపజేయు సంపదయైన;
వపుషా	= శరీరముతో;
పురమథనమ్	= శివుని ;
పులకనిచులితమ్	= పులకలతో కప్పబడిన వానినిగా ;
కురుతే	= చేయుచున్నది.

తాత్పర్యము :-

కమ్పానదియొక్క ఇసుకతిన్నెలలో విహరించు నొక పుణ్యాంగన మన్మథుని ఱెక్కలు మొలపింపజేయు రూపసంపదగల శరీరముతో శివుని పులకితు నొనర్చుచున్నది.

వివరణము :-

1) కమ్పానదీ తీర పులినములో విహరించు పుణ్యపురంధ్రి శ్రీకామాక్షీ దేవి, ఏకామ్రేశ్వరున కామె సుపరిచతయే. తత్సంభోగమున తనకు గలిగిన పారవశ్యము ఆతని కింకను జ్ఞప్తిలో నున్నది. ఆ సంభోగము తరువాత కొన్ని దినము లెవరి ఆలయములలో వారున్నారు. ఇరువురికి పునస్సంధానకాంక్ష కలిగినది. ఆమె ఆలయమునుండి బయలుదేరి కమ్పాతీరపులినతలముల చేరుకొన్నది. అవి యన్న ఆమె కెంతో ఇష్టము. వానిని చూచినప్పుడెల్ల ఆ పులినతలములలో ఎన్నిమార్లు తామిరువురు కలసి సంభోగించి సుఖపారవశ్యము నొందిన వేళలో జ్ఞప్తికి వచ్చినవి. సరిగా ఆ సమయముననే అదిగో ఏకామ్రేశ్వరు డెదురు పడినాడు. లోకమోహకమైన ఆమె

సరసిజ దౌర్భాగ్య జాగ్రదుత్తంసే = కమలముల దౌర్భాగ్యమున మేల్కొనువాడు (చంద్రుడు) శిరోభూషణముగాగల;
సంవిన్మయే = జ్ఞానస్వరూపమైన;
సారస్వతపురుషకారసామ్రాజ్యే = సరస్వతికి సంబంధించిన ప్రయత్నము యొక్క సమ్పూర్ణతయందు;
విలీయే = లీనమగుచున్నాను.

తాత్పర్యము :–

కాంచీనగరప్రదేశము నాశ్రయించిన, చంద్రుడు శిరోభూషణముగాగల జ్ఞానమయమైన **సారస్వతప్రయత్నపరిపూర్ణత** (అమ్మవారి) యందు లీనమగు చున్నాను.

వివరణము :–

సరసిజదౌర్భాగ్యమునందు, అనగా కమలములను ముకుళింపజేసి వానిని సౌభాగ్యమునకు (కాంతికి) దూరమొనర్చి దౌర్భాగ్యమును (సంకోచమును కాంతి హీనతను) కలిగించుటయందు జాగ్రత్, అనగా మేల్కొనువాడు, అనగా చంద్రుడు . అట్టి చంద్రుని ఉత్తంసముగా అనగా శిరోభూషణముగా ధరించిన దమ్మవారు. శివుడు పూర్ణచంద్రుని తలదాల్చుకున్నను అర్ధచంద్రునో చంద్రషోడశ భాగరూప కలనో ధరించినను చంద్రశేఖరుడే. అట్లే అమ్మవారును చంద్రశేఖరయే. చంద్రుడనుటకు బదులు సరసిరుహదౌర్భాగ్య జాగ్రత్ అనుట పర్యాయోక్తమే. శిరము లోపలి వెలుగు సహస్రారకమలమే చంద్రమండలము. దానిని చిచ్చంద్రమండలమని కూడ కొందరు పేర్కొందురు. ఆ చంద్రమండలకాంతిచే మూలాధారాద్యాజ్ఞాంత కమలములు ముకుళించుకొని యుండుటపై యర్థమీ శ్లోకముననున్నదని చెప్పినవారు శ్రీకల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులవారు. ఇది బాగుగానే ఉన్నది. కాని వారు **సరసిజదౌర్భాగ్యజాగ్రదుత్తంసే** అను పదము చంద్రశేఖర అను నర్థము నిచ్చుచుండగా దానికి చంద్రరేఖాకిరీట యని అర్థము చెప్పినారు. రేఖావాచక శబ్ద మాసమాసమున లేదు. పైగా రేఖయని చెప్పుట చిచ్చంద్రమండలము అని వారు చెప్పిన సూచ్యార్థమునకు అనుగుణము కాదు. రేఖా శబ్దము మూలమున నున్నప్పుడు అది చిచ్చంద్రమండలమును సూచించును అని చెప్పుట దోషము కాదు. కాని మూలమున రేఖావాచక శబ్దమే లేనప్పుడట్లు చెప్పనవసరము లేదు. రేఖచేత కమలములకు కించిన్ముకుళీ భావము కలుగవచ్చును. కాని పూర్ణముకుళీ భావము కలుగదు. సూర్యాభావ మాపని చేయుననచో ముకులమను కార్యము చంద్రరేఖదని చెప్పనవసరమే లేదు. కవుల దృష్టిలో కమలముకులము సూర్యాస్తమయమునకు, చంద్రోదయమునకు కార్యము గానే కన్పించును. శిలాది నిర్మిత దేవ విగ్రహములందు శిలాత్వాదిబుద్ధి కూడదని అవి కళాన్యాసాదులచే సంవిన్మయత్వము నొందునని పెద్దలు చెప్పుదురు. అందుచేత కామాక్షీ విగ్రహము సంవిన్మయము. దేవి ప్రకృతిరూపిణిగా చిద్రూపిణిగా వర్ణింపబడుట సంప్రదాయసిద్ధము. అందుచే మూకమహాకవి అమ్మవారిని సంవిన్మయే అని కీర్తించినారు. పురుషకారశబ్దమునకు

తనిమాద్వైతవలగ్నమ్ = కార్శ్యముతో నభేదమొందిన నడుముగల
తరుణారుణసంప్రదాయ తనులేఖమ్ = తరుణారుణ సమ్ప్రదాయరూపమైన తనురేఖకల;
ఆద్యమ్ = మొదటి;
తరుణిమసర్వస్వమ్ = యౌవనసర్వస్వమును;
అద్రాక్షమ్ = చూచితిని.

తాత్పర్యము :–

కమ్పానదీతీరమున నొక యౌవనసర్వస్వ మనదగిన కామాక్షీదేవిని చూచితిని. ఆమె తన శరీరమున తరుణారుణరేఖలతో తరుణారుణ సమ్ప్రదాయమును సృష్ట్యాది నుండి నేటిదాక కాపాడుకొనుచు వచ్చినట్లున్నది.

వివరణము :–

1) పరతత్త్వమును శిశురూపమున భావించుట శైవసంప్రదాయము లేక శిశుసంప్రదాయము. **కరారవిందేన పదారవిన్దమ్ముఖారవిన్దే వినివేశయన్తమ్। వటస్య పత్రస్య పుటే శయానమ్ బాలమ్ముకుందమ్మనసా స్మరామి॥ (కృ.క.–2)** ఇత్యాది శ్లోకములలో చెప్పబడిన బాలముకున్దోపాసన శిశుసంప్రదాయమై యున్నది. అట్లే పరతత్త్వమును యువరూపమున భావించుట తరుణిమ సమ్ప్రదాయము. ఇట్లే పరతత్త్వమును నల్లనిదని భావించుట కాలిమ సంప్రదాయమని, తెల్లనిదని భావించుట ధవలిమ సంప్రదాయ మని, ఎఱ్ఱనిదని భావించుట అరుణ సమ్ప్రదాయము. ఈ విషయమిది వఱకు ప్రస్తావింపబడినది. ఆ విధముగనే పరతత్త్వమును తరుణమని అరుణమని తారుణ్యారుణముల నొకచోట కలిపి యుపాసించుట తరుణారుణ సంప్రదాయము. అమ్మవారి శరీరములో నా తారుణ్యారుణ్యములు రెండు నొకచోట నుండుట నీ మూకకవి **తరుణారుణ సంప్రదాయతనులేఖమ్** అని చెప్పినాడు. తరుణిమసర్వస్వమను మాట ఇది వఱకే వివరింపబడినది. అది ఆద్యమని చెప్పుట ఈ శ్లోకమున నున్నది. అట్లమ్మవారు ఆద్య, తరుణిమసర్వస్వమని చెప్పుట పర్యాయోక్త్యలంకార మగుననుట స్పష్టము. తరుణిమము విడిగా చెప్పబడినందున తరుణారుణ శబ్దములోని తరుణ శబ్దము లేత అను నర్థమున ప్రయోగింపబడినట్లు భావించుకొనవచ్చును. అట్లే అరుణ శబ్దము సూర్యవాచకముగా భావించుకొన వచ్చును. అప్పుడు తరుణారుణ శబ్దములు బాలసూర్యుని బోధించును. బాలసూర్యుడెఱ్ఱనివాడు కావున ఆమె తనులేఖలో అరుణిమ సంప్రదాయమున్నట్లు స్పష్టమగును. బాలసూర్యమండలపు టెఱుపున అమ్మవారి అరుణిమను చూచుట కూడ సంప్రదాయసిద్ధమే. సూర్యస్థానమైన అనాహతకమలమున అమ్మవారిని ధ్యానించుట కూడ ఈ సంప్రదాయమునకే చెందును. ఈ శ్లోకమున చెప్పబడిన తరుణిమ సంప్రదాయము రాధాకృష్ణోపాసనలో ప్రసిద్ధముగా నున్నట్టిదే. భాగవతమున గర్గసంహిత యందు, బ్రహ్మవైవర్తపురాణమునను, ఈ సంప్రదాయపు జాడలు పుష్కలముగా

కనిపించును. అచట కృష్ణుడు నలుపు. ఇచటి కామాక్షి ఎఱుపు. ఇది మరొక భేదము. స్త్రీపురుషభేదము మాట చెప్పనక్కఱలేదుగదా. **తనిమాద్వైతవలగ్నమ్** అను సమాసమున్నది. తనిమాద్వైత మను నొక అద్వైత మిచటను కన్పడును. ఇచట తనిమవలగ్నముల అద్వైతము నీ సమాసము బోధించును. కార్శ్యమనగా అమ్మవారి నడుమే. అమ్మవారి నడుమనగా కృశత్వమే. ఇంతకు మించిన కృశత్వము మఱెక్కడ ఏ నడుముననుకన్పించదు అనుట ఫలితార్థము.

2) ఈ శ్లోకమున సరిపాదములలో ఆది ప్రాసమున్నది. అన్ని పాదములలో తకారాదిత్వమను వడియున్నది. ద్వితీయ పాదమధ్యమున కూడ వడియున్నది. తను లేఖా శబ్దము ఆమె శరీరకాంతికార్శ్యముల వ్యంజింపజేయును.

అవ:- పై శ్లోకమున **తరుణిమసర్వస్వము**గా అమ్మవారు చెప్పబడినది. తరుణి తరుణిమ పురుష భోగార్థమే. అందుచేత నీ శ్లోకమున పురుషుడైన అర్ధశశిమౌళి అభ్యుదయమే ఆమె యౌవనమని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ పౌష్టికకర్మవిపాకం
పౌష్పశరం సవిధసీమ్ని కమ్పాయాః।
అద్రాక్షమాత్తయౌవన-
మభ్యుదయం కిఞ్చిదర్ధశశిమౌలేః॥ 24

ప్రతిపదార్థము :-

కమ్పాయాః	= కమ్పానదియొక్క;
సవిధసీమ్ని	= సమీప ప్రదేశమున;
పౌష్పశరమ్	= మన్మథునకు సంబంధించిన;
పౌష్టికకర్మవిపాకమ్	= పౌష్టిక కర్మల పరిణామమైన;
ఆత్తయౌవనమ్	= యౌవనము నొందిన;
కించిత్	= ఒకానొక;
అర్ధశశిమౌలేః	= శివునియొక్క;
అభ్యుదయమ్	= అభ్యుదయమును (శ్రీకామాక్షీదేవిని);
అద్రాక్షమ్	= చూచితిని.

తాత్పర్యము :-

కమ్పానదీ సమీపమున మన్మథుని పౌష్టిక కర్మల పరిపాకముగా యౌవనము పొందిన అర్ధచంద్రమౌళియొక్క యొకానొక అభ్యుదయమని చెప్పదగిన అమ్మవారిని చూచితిని.

వివరణము :-

పౌష్టికకర్మలని, శాంతికర్మలని వైదికపుణ్యకర్మలు ద్వివిధములు. వానిలో శాంతికర్మలు పాపమును(పూర్వజన్మసంచితమైన దానిని శాంతింపజేసి ఈ శరీరమును కల్పించుట ద్వారా) తమ పనిని ప్రారంభించిన ప్రారబ్ధకర్మల ద్వారా కలిగిన కలుగబోవు దుఃఖముల ననుభవించు శక్తిని, వాని తీవ్రతను తట్టుకొను శక్తిని కలిగించునట్టివి. పౌష్టికములు శరీరపుష్టిని ఇతరములైన శారీరక మానసికములైన సుఖములను మంగలములను కలిగించునట్టివి. ఆయుర్వేద శాస్త్రమున శరీరపుష్టిని కలిగించు ఔషధముల కర్మలు, వాజీకరణములు, రోగముల శమింపజేయు నౌషధకర్మలు నున్నవి. అవి అట్లుండుగాక. ప్రస్తుతము మన్మథుడు కొన్ని పౌష్టిక కర్మలొనరింప తత్పరిపాకమున అమ్మవారికి యౌవనము కలిగినది. ఇప్పుడు దానిచేత తన పూర్వ విరోధియైన శివుని గెలువవచ్చునని సంతోషించుటకు ఆమె యౌవనము కారణమైనది. ఇప్పుడు తన పుష్పబాణముల సాన బెట్టుచున్నాడు. అమ్మవారి శరీరమంతయు పుష్పగంధము పుష్ప సుకుమారము అనగా అది మన్మథుని కమ్ముల పొదియైనది. దీనిని చూడగానే శివుడు తన యోటమిని సంతోషముతో నంగీకరించినాడు. ఇది తన యభ్యుదయముగా భావించినాడు. తాను వియోగకాలమున చేసిన తపమంతయు ఫలించినదను కొన్నాడు. నాడు మన్మథుని దహించి సంపాదించిన పాపము నిక కడిగి కొనవచ్చుననుకొన్నాడు. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రమేసినట్లు పుష్పశరుని ప్రలయకాలాభీలఫాలనేత్రాగ్నివృష్టిని గురిపించి కాల్చివేయుట శివునకు ధర్మము కాదు, అను రీతి వచ్చిన అపకీర్తిని తొలగించుకొని మన్మథసామ్రాజ్యము నేలుకొనవచ్చు ననుకొన్నాడు. ఇహపరలోకముల కలుగు సౌఖ్యము అభ్యుదయ మనబడును. చంద్రమౌలి కామాక్షిని గూర్చి దాంపత్యధర్మమవలంబించుటకు వీలును కలిగించునట్టి దమ్మవారి యౌవనము. కావున దాని నాతడు అభ్యుదయముగా భావించినాడు.

2) ఉత్తరార్ధమున అకారాది పదముల ప్రయోగించుటచే వడి గూర్చబడినది.

అవ:- పై శ్లోకమున శివుడర్ధశశిమౌలిగా పేర్కొనబడినాడు. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారు **చంద్రావతంసగా** వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ సంశ్రితకాఞ్చీదేశే
సరసిజదౌర్భాగ్యజాగ్రదుత్తంసే।
సంవిన్మయే విలీయే
సారస్వతపురుషకారసామ్రాజ్యే॥ 25

ప్రతిపదార్థము :-

సంశ్రితకాంచీదేశే	= కాంచీనగరదేశము నాశ్రయించిన;

వివరణము :–

1) ఏణశిశు శబ్దమునకు ఏణశిశులోచనములను అర్థమును లక్షణ నాశ్రయించి చెప్పవలెను. ఇందుపమానవాచకలుప్తోపమాలంకారమున్నది. లోకములోని అన్నింటిని ఇది యిట్లు అని వివరింపవచ్చును. అమ్మవారు మాత్రమిట్లని చెప్పుటకు వీలుకానిది. కావున ఆమె ఇట్లు అను అర్థమిచ్చు ఏవమ్ అను పదమునకు దూరముగానే యుండును.

2) ఇందు పంచదశీ ద్వితీయాక్షర మైదు సార్లు ఆవృత్తమైనది. ప్రథమ ద్వితీయ పాదములలో తృతీయచతుర్థపాదములలో నాది ప్రాసమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి లోచనముల **ధైర్యము** చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి ముఖమందలి **స్మితము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్మయమానముఖం కాఞ్చీ–
మయమానం కమపి దేవతాభేదమ్।
దయమానం వీక్ష్య ముహు–
ర్వయమానన్దామృతామ్బుధౌ మగ్నాః॥ 29

ప్రతిపదార్థము :–

స్మయమానముఖమ్	= మందహాసమొనర్చుచున్న ముఖముగల;
కాంచీమ్	= కాంచీనగరమును;
అయమానమ్	= చేరుకొనుచున్న;
దయమానమ్	= దయజూపుచున్న;
కమ్ అపి	= ఒకానొక;
దేవతాభేదమ్	= దేవతా విశేషమును;
ముహుః	= మాటిమాటికి;
వీక్ష్య	= చూచి;
వయమ్	= మేము;
ఆనన్దామృతామ్బుధౌ	= ఆనందామృతసముద్రమునందు;
మగ్నాః	= మునిగితిమి.

తాత్పర్యము :–

మాకమ్మవారి ముఖము నవ్వుచున్నట్లు కనిపించుచున్నది. కాంచీనగరమును చేరుకొనుచున్నట్లు, అందఱిపై దయజూపుచున్నట్లు అనిపించుచున్నది. ఆ అమ్మ ఏదో యొక అనిర్వాచ్య ప్రభావముగల దేవతయని తోచుచున్నది. ఆమెను మాటిమాటికి

కొందఱు అధికారులతో తన యాశ్రితులకు వారి కార్యములలో ననుకూలింపుమని కోరుట అను అర్థమును చెప్పుదురు. మరికొందఱు పురుషకారశబ్దమునకు పౌరుష ప్రయత్నము (స్త్రీలచే చేయబడు యత్నముకూడ పౌరుషమే. కొన్ని సందర్భములలో స్త్రీలు కూడ పురుషశబ్దవాచ్యలే యగుదురు) అను అర్థము చెప్పుదురు. సాధారణముగా క్రింది యుద్యోగులు పై అధికారులచే తమ కార్యముల ఫలింప జేసికొనుటకై వారి భార్యల నాశ్రయించి ఆమె పురుషకారమునకై ప్రార్థించు చుందురు. అట్లే నను బ్రోవుమని (రామునకు) చెప్పవే। అని భక్తులు సీతమ్మను ప్రార్థించినారు. సారస్వతపురుషకార మిచ్చుట ఉత్తమవాఙ్మయాధ్యయనపాండిత్య సంపాదనోత్తమ గ్రంథ గ్రథనాదిరూపము. ఆ ప్రయత్నముల కనుకూల ఫలసంధానవైభవమును సామ్రాజ్యపదము బోధించును.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి కాంచీదేశాశ్రయణము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున **కాంచీప్రదేశఖేలనాదరము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ మోదితమధుకరవిశిఖం
స్వాదిమసముదాయసారకోదణ్డమ్।
ఆదృతకాఞ్చీఖేలన–
మాదిమమారుణ్యభేదమాకలయే॥ 26

ప్రతిపదార్థము :–

మోదితమధుకరవిశిఖమ్	= పూవులు బాణములుగాగల;
స్వాదిమసముదాయసారకోదండమ్	= చెఱుకువిల్లుగల;
ఆదృతకాంచీఖేలనమ్	= కాంచీనగర ప్రదేశమున నాడుటయం దాదరముకల;
ఆదిమమ్	= మొదటి;
ఆరుణ్యభేదమ్	= ఒక విధమైన ఎఱుపును;
ఆకలయే	= ధ్యానించెదను.

తాత్పర్యము :–

పూలు బాణములుగాగల, చెఱుకువిల్లుగాగల, కాంచీనగర ప్రదేశములలో నాడుకొనుటయం దాదరముగల ఒకానొక **అరుణిమ** విశేషమును ధ్యానించెదను.

వివరణము :–

1) మధుకరము లనగా తుమ్మెదలు. వానికి మోదము కలిగించు పూలు మోదితమధుకరములు. ఆ పూలు బాణములుగాగలది అమ్మవారు. స్వాదిమములనగా తీయదనములు. వాని సముదాయముయొక్క సారము చెఱుకు నందుగలదు. కావున

చెఱుకు స్వాదిమసముదాయసారముగా పేర్కొనబడినది. ఆ చెఱుకు విల్లుగాగల దమ్మవారు. రాగి యెఱ్ఱనిది. బాలారుణు డెఱ్ఱనివాడు. కమల మెఱ్ఱనిది. కురువింద మెఱ్ఱనిది. మంకెనపూ వెఱ్ఱనిది. ఇట్లెన్నియేని యెఱుపు లున్నవి. అమ్మవారి యందొక యెఱుపున్నది. ఆ యెఱుపున కదియే సాటి. అది జగదాదిమమైన ఎఱుపు. సృష్ట్యాది ప్రలయాంతకాలము పగలు, ప్రలయాది సృష్ట్యంతకాలము రాత్రి. పగలు తెల్లనిది. రాత్రి నల్లనిది. ఆ రెండింటి నడుమ సంధ్య కలదు. అది యెఱ్ఱనిది. సృష్ట్యారంభమందలి విమర్శశక్తి యెఱుపు. సృష్టిహేతువైన రజోగుణ మెఱుపు. ఇచ్ఛాశక్తి యెఱుపు. అది అమ్మవారి యెఱుపు. సంధ్యలో దానిని ధ్యానించువారు సంధ్యోపాసకులు. ఇచ్ఛాశక్తి యెఱుపని చెప్పితిని. దానికి కామమని మరొక పేరు, సృష్టీచ్ఛగల సర్వేశ్వరుడు కామేశ్వరుడు. ఆతని అర్ధాంగి కామేశ్వరి. లోకమందలి స్త్రీపురుషుల సంయోగేచ్ఛ కూడ కామమే. దాని కధిదేవత మన్మథుడు. ఆతనికి పూలబాణములు, చెఱుకువిల్లు ఉన్నవి. కామేశ్వరునికున్నవి కామేశ్వరికిని ఉన్నవి. లలితాదేవికున్నవి. ఆమె నుపాసించుటచే ఆతని కవి ప్రాప్తించినవి. అమ్మవారిని నుపాసించువా రమ్మవారివంటి వేషము ధరింపవలెనని ముందే పూలను బాణములుగా, చెఱుకును విల్లుగా, చేసికొన్నాడేమో తెలియదు. ఇచట కామాక్షీదేవికి పూలబాణములు, చెఱుకువిల్లు కలదని చెప్పుటకు ప్రయోగించిన శబ్దములు మిక్కిలి చమత్కారావహములు. అమ్మవారి కరుణచే అట్టి శబ్దప్రయోగమబ్బిన **మూకకవి ధన్యుడు.** అన్ని పాదములందాదిప్రాసమున్నది. పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి చెఱుకువిల్లునందు స్వాదిమమున్నదని చెప్పబడినది. అట్లే ఆమె పూలబాణములందు మధువున్నదని సూచింపబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారు స్వయముగా **ఉపనిషదరవిందకుహరమధుధార**గా వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఉరరీకృతకాఞ్చీపురీ–
ముపనిషదరవిన్దకుహరమధుధారామ్।
ఉన్నమ్రస్తనకలశీ–
ముత్సవలహరీముపాస్మహే శమ్భోః॥ 27

ప్రతిపదార్థము :-

ఉరరీకృతకాంచిపురీమ్ = కాంచిపురి నంగీకరించిన;
ఉపనిషదరవిందకుహర మధుధారామ్ = వేదాంత కమల గర్భమధుధారయైన;
ఉన్నమ్రస్తనకలశీమ్ = ఎత్తైన కలశముల వంటి స్తనములు కల;
శమ్భోః = శివునియొక్క;
ఉత్సవలహరీమ్ = సంతోష ప్రవాహమును;
ఉపాస్మహే = ఉపాసించెదము.

తాత్పర్యము :-

కాంచీపురవాసము నంగీకరించిన వేదాంతములనెడి కమలముల గుహలందలి మధుధారయైన, ఎత్తైన కుండలవంటి స్తనములు కల, శివుని సంతోషముల ప్రవాహమైన అమ్మవారిని ధ్యానించెదము.

వివరణము :-

1) తృతీయ పాదాంతమున **కలశీమ్** శబ్దము చేత **క్లీం కారమును,** చతుర్థపాద ప్రథమ సమాసాంత(హరీమ్) మున **హ్రీం కారమును,** దానియందలి ద్వితీయ తృతీయ పదములలో **ఐంకారము** నుద్ధరించుకొనవచ్చును. మొత్తము శ్లోకమున శ్రీం, సౌః అను మిగిలిన శక్తి ప్రణవద్వయమును కూడ ఉద్ధరించుకొనవచ్చును. కావున నీ **శ్లోకపారాయణమధిక ఫలదము.** నాలుగు పాదముల మొదట, చతుర్థపాదముయొక్క మధ్యను వడి యున్నది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి స్తనముల ఔన్నత్యము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున లోచనముల ధైర్ఘ్యము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఏణశిశుదీర్ఘలోచన–
మేనఃపరిపన్థి సన్తతం నమతామ్।
ఏకామ్రనాథజీవిత–
మేవమ్పదదూరమేకమవలమ్బే॥ 28

ప్రతిపదార్థము :-

ఏణశిశుదీర్ఘలోచనమ్ = జింకపిల్లకన్నులవలె పొడవైన కన్నులుగల;
సంతతమ్ = ఎల్లప్పుడు;
నమతామ్ = నమస్కరించువారియొక్క;
ఏనఃపరిపంథి = పాపములకు విరోధియైన;
ఏవమ్పదదూరమ్ = ఏవమ్ అను పదమునకు దూరమైన;
ఏకమ్ = ఒక;
ఏకామ్రనాథజీవితమ్ = ఏకామ్రనాథుని జీవితమును;
అవలమ్బే = ఆశ్రయించెదను.

తాత్పర్యము :-

జింకపిల్ల కనులవలె పొడవైన కన్నులుగల, ఎల్లప్పుడు నమస్కరించు వారి పాపముల బొగొట్టు ఇట్లని చెప్పరాని యొక ఏకామ్రనాథుని జీవితమైన శ్రీ కామాక్షీదేవి నాశ్రయించెదను.

పాదములందాది ప్రాసమున్నది. అన్ని పాదములందు క కారారమ్భమున్నది. అమ్మవారి స్తనములు దోర్మూలముల నొరసి కొనుచు కుండలవలె నున్నవని చెప్పుటచే నుపమాలంకార మున్నది. గురువిందగింజలుకూడ ఎఱ్ఱగా నుండును. వాని కింద నలుపు కనబడదు. వాని ఎఱుపు, అమ్మవారి స్తనముల యెఱుపు ఒకతీరుగా నుండుటచే వాని గోత్రమే శరీరమున నున్నదని చెప్పవచ్చును.

2) గోత్రగాత్ర అను పదబంధమున వృత్త్యనుప్రాసమను శబ్దాలంకారమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి గాత్రమందు కురువిందసాదృశ్యము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమెయందు **కుంకుమశోభ** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కుట్మలితకుచకిశోరైః
కుర్వాణైః కాఞ్చిదేశసౌహార్దమ్।
కుఙ్కుమశోణైర్నిచితం
కుశలపథం శమ్భుసుకృతసమ్భారైః॥ 33

ప్రతిపదార్థము :–

కుట్మలితకుచకిశోరైః	= మొగ్గతొడిగిన చిన్న కుచములుగల;
కాంచిదేశసౌహార్దమ్	= కాంచిదేశముతో మైత్రిని;
కుర్వాణైః	= చేయుచున్న;
కుంకుమశోణైః	= కుంకుమవలె నెఱ్ఱనైనవియునగు;
శంభుసుకృతసంభారైః	= శివుని పుణ్యముల అతిశయముల చేత;
కుశలపథమ్	= మంగల మార్గము;
నిచితమ్	= నింపబడినది.

తాత్పర్యము :–

మొగ్గలవంటి చిన్నకుచములుగల కాంచిదేశముతో స్నేహమొనర్చు చున్న కుంకుమపూత పూసినట్లెఱ్ఱనైయున్న శివుని పుణ్యములచే క్షేమమార్గము నిండియున్నది.

వివరణము :–

ప్రథమపాదముచే నమ్మవారి యౌవనారమ్భస్థితి సూచింపబడినది. ద్వితీయపాదమున కాంచిదేశమందలి నివాసమే ఆ దేశముతో స్నేహము చేయుటగా నుత్ప్రేక్షింపబడినది. కుంకుమ పూయకున్నను కుంకుమ పూసినట్లమ్మవారి శరీరమంతయున్నదని తృతీయపాదారమ్భసమాసము తెలుపుచున్నది. శంభుని పుణ్యసంభారములు అని బహువచనము చేత అమ్మవారు చెప్పబడుటచే కవికి ఆమె యందున్న పూజ్యభావము వ్యక్తమగుచున్నది.

చూచి మేము ఆనందామృతసముద్రములో మునిగితిమి.

వివరణము :–

1) నాలుగు పాదములం దాదిప్రాసమున్నది. అమ్మవారి సాక్షాత్కారమున కలుగు స్వానందానుభవమును మూకమహాకవి చెప్పుచున్నారు.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి ముఖమందలి స్మితము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి శిరమందలి **చంద్రరేఖ** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కుతుకజుషి కాఞ్చిదేశే
కుముదతపోరాశిపాకశేఖరితే।
కురుతే జనో మనోఽయం
కులగిరిపరిబృ(వృ)ఢకులైకమణిదీపే॥ 30

ప్రతిపదార్థము :–

కాంచిదేశే	= కాంచీనగర ప్రదేశమున;
కుతుకజుషి	= కుతూహలమును పొందిన;
కుముదతపోరాశిపాకశేఖరితే	= చంద్రుడే శిరోభూషణముగాగల;
కులగిరిపరివృఢకులైకమణిదీపే	= కులగిరులకు ప్రభువైన హిమవంతుని కులమునకు మణిదీపమైన అమ్మవారియందు;
అయమ్	= ఈ;
జనః	= జనుడు (మూకకవి);
మనః	= మనస్సును;
కురుతే	= చేయుచున్నాడు.

తాత్పర్యము :–

కాంచిదేశవాసకుతూహలముగల, చంద్రుని శిరోభూషణముగా ధరించిన, హిమవంతుని కులమును వెలిగించు మణిదీపమైన అమ్మవారియందు ఈ మూకకవి మనస్సు కలిగియున్నాడు.

వివరణము :–

1) కుముదములనగా (తెల్ల) కలువలు. వాని తపస్సునకు ఫలముగా చంద్రుడు పాలసముద్రమున జనించినాడు. వాని నేలుచున్నాడు. అతడు రాగానే ఆ కలువలు వికసించును. ఆతడు దూరము కాగానే అవి ముకుళించుకొని పోవును. ఒక విధముగా వారిమధ్య భార్యాభర్తృబంధ మేర్పడినది. కుముద శబ్దము నపుంసకమైనను వానియందు స్త్రీత్వమునే కవులు దర్శించినారు. అదిగాక అవి యొక తీగకు పూచిన పూలు. తీగకు

స్త్రీత్వము సంస్కృత భాషలో శబ్దలింగ మాధారముగా నెప్పుడో యేర్పడినది. ఈ పూవు తీవకు ముఖముగా నుండును. భర్త వచ్చినప్పుడు భార్యముఖము వికసించినట్లు కుముదము చంద్రోదయమున వికసించును. అందుచేత చంద్రుడు కుముదతపోరాశిపాకముగా నిట చెప్పబడినాడు. నాలుగు పాదములు **కు** వర్ణముతో నారంభింపబడినవి. నాల్గవపాద మధ్యమున కూడ వడి యున్నది.

2) అమ్మవారు దీక్షయజ్ఞమున యోగబలమున ఆత్మాహుతి చేసికొని ప్రాణత్యాగ మొనర్చుకొని హిమవంతునికి కూతురుగా పుట్టుటచే ఆతని వంశము వెలిగిపోయినది. ఆతడు అమ్మవారు పుట్టుటచేతనే కులపర్వతప్రభువై వారిచే పరివేష్టింపబడి పర్వత సామ్రాజ్య వైభవము ననుభవించు చున్నాడు. అమ్మవారిని చూచినప్పటి నుండామెపై మూకకవి మనసు చేసికొన్నాడు. ఆమె కనబడక పోయిన చంద్రుడు కనబడనప్పటి కలువయే యైనాడు. ప్రేమ భార్యాభర్తల సొమ్మేకాదు. భర్తకు భార్య మీద నున్న ప్రేమకు తక్కువ కాకుండ శిశురూపభక్తునకు మాతృరూపదేవతయం దుండును.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి శీర్షమున చంద్రరేఖ యున్నట్లు చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి దేహమందలి **విద్రుమసాదృశ్యము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ వీక్షేమహి కాఞ్చీపురే
విపులస్తనకలశగరిమపరవశితమ్।
విద్రుమసహచరదేహం
విభ్రమసమవాయసారసంనాహమ్॥ 31

ప్రతిపదార్థము :-

కాంచిపురే	=	కాంచీనగరమున
విపులస్తనకలశగరిమపరవశితమ్	=	పెద్ద కుండలవంటి స్తనముల బరువుచే పరవశించిన
విభ్రమసమవాయసారసన్నాహమ్	=	విలాసముల సమూహపు సారముయొక్క సంసిద్ధతగల
విద్రుమసహచరదేహమ్	=	పగడములకు సహచరమైన దేహముగల అమ్మవారిని
వీక్షేమహి	=	చూచెదము గాక.

తాత్పర్యము :-

కాంచీనగరమున పెద్దకుండలవంటి చనులబరువుచేత పరవశము చేయబడిన విలాసనివాసమైన పగడపురంగు దేహముగల అమ్మవారిని చూచెదము గాక.

వివరణము :-

1) **విద్రుమసహచరదేహమ్** అను సమాసమున ధర్మలుప్తోపమాలంకార మున్నది. నాలుగు పాదములలో **వ**కారారంభమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి దేహమునందలి విద్రుమసాదృశ్యము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున **కురువిందసాదృశ్యము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కురువిన్దగోత్రగాత్రం
కూలచరం కమపి నౌమి కమ్పాయాః।
కూలఙ్కషకుచకుమ్భం
కుసుమాయుధవీర్యసారసంరమ్భమ్॥ 32

ప్రతిపదార్థము :-

కురువిందగోత్రగాత్రమ్	=	కురువింద మణుల గోత్రమునందు బుట్టినట్లున్న శరీరముగల;
కమ్పాయాః	=	కమ్పానదియొక్క;
కూలచరమ్	=	ఒడ్డున తిరుగు;
కమ్+అపి	=	ఒకానొక;
కూలంకషకుచకుమ్భమ్	=	కూలముల నొరయు కుండలవంటి కుచములుగల;
కుసుమాయుధవీర్యసారసంరమ్భమ్	=	మన్మథుని వీర్యసారముయొక్క వేగమును (అమ్మవారిని);
నౌమి	=	నమస్కరించెదను.

తాత్పర్యము :-

కురువిందమను గోత్రమున పుట్టినట్లున్న శరీరముగల, కమ్పానదీ తీరమున విహరించు కులముల నొరయు కుండలవంటి కుచములుగల, ఒకానొక కుసుమాయుధ వీర్యసార సంరమ్భ రూపిణియైన అమ్మవారికి నమస్కరించెదను.

వివరణము :-

1) రావణగంగలో లభించునొక విధములైన ఎఱ్ఱని మణులు కురు విందము లనబడును. అమ్మవారి శరీర మామణులు పుట్టిన గోత్రమున బుట్టినట్లెఱ్ఱగా నున్నవి. సాధారణముగా నొక గోత్రమున బుట్టిన వారందఱు రంగు మొదలైన అంశములలో పోలికలుగలవారై యుందురు. అందువలన కురువిందమణులు అమ్మవారి శరీరము నొక గోత్రమని చెప్పబడుటచే నుపమాలంకార స్ఫూర్తి యున్నది. ద్వితీయ తృతీయ

ఆ జ్యోతిర్దర్శనముచే త్రిపురములైన కారణసూక్ష్మస్థూల దేహము లందభిమానము నశించును. ఆ జ్యోతీరూపకుండలిని శివుడు లాలించినాడు. ఇది పూర్వార్ధ వ్యంగ్యార్థము. ఆమె కుండలినీరూపకామాక్షి. కాంచి దగ్గఱ కమ్పానదీ తీరమున విహరించుచున్నది. తొలుత మూలాధారమున కుమారిగా కుండలినీ విహరించునని తరువాత పతి ప్రియమై సహస్రార చంద్రమండలి శివుని జేరుకొనుననియు తంత్రములు పేర్కొనును. ఆ కమ్పాతీర కాంచీ ఖేలనము మూలాధారమున తొలుతటి విహారములు శివుని యా లాలనము. సంతతము అనగా నిరంతము. పాదములన్ని యుకారారంభములై వడి కలిగియున్నది. చతుర్థ పాదమున పాదమధ్యమున కూడ వడి యున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు శివునిచే లాలింపబడినదని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె శివుని అంకమునకే అలంకారమని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అఙ్కురితస్తనకోరక–
మఙ్కాలఙ్కారమేకచూతపతేః।
ఆలోకేమహి కోమల–
మాగమసంలాపసారయాథార్థ్యమ్॥ 36

ప్రతిపదార్థము :–

కోమలమ్	= మృదువైన;
అంకురితస్తనకోరకమ్	= అంకురించిన స్తనములను మొగ్గలుగల;
ఏకచూతపతేః	= ఏకామ్రేశ్వరునియొక్క;
అంకాలంకారమ్	= అంకమున కలంకారమైన;
ఆగమసంలాపసారయాథార్థ్యమ్	= వేదసంలాపముల సారసత్యమైన;
ఏకమ్	= ఒకదానిని (అమ్మవారిని);
ఆలోకేమహి	= చూచెదము గాక.

తాత్పర్యము :–

అంకురించిన చనుమొగ్గలుగల, ఏకామ్రేశ్వరుని అంకమునకు అలంకారమైన కోమలమైన వేదవాక్యముల సారసత్యమునొకదానిని చూచెదము గాక.

వివరణము :–

ఏకచూతపతి అను శబ్దము ఒక మామిడిచెట్టుయొక్క ప్రభువని యొక యర్థమును, ఏకైకమైన గొప్పదైన మామిడిచెట్టు అను మరొక యర్థమును ఇచ్చును. మొదటి యర్థము భర్తయైన ఏకామ్రేశ్వరునొడి కలంకారమమ్మవారు. ఆమెకు మొలచిన మొగ్గలవంటి స్తనములున్నవి. ఆమె లేత వయస్సు కలది. అనుభవము నొసగుటకు

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు శివుని పుణ్యరాశిగా చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె **శివుని అంతఃపురము**గా చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అఙ్కితకచేన కేనచి–
దన్ధంకరణౌషధేన కమలానామ్।
అన్తఃపురేణ శమ్భో–
రలఙ్క్రియా కాపి కల్ప్యతే కాఞ్చ్యామ్॥ 34

ప్రతిపదార్థము :–

కేనచిత్	= ఒకానొక;
కమలానామ్	= కమలములయొక్క;
అంధంకరణౌషధేన	= గుడ్డితనమును కలుగజేయు నౌషధము చేత;
అంకితకచేన	= చిహ్నితములైన కచములుగల;
శమ్భోః	= శివునియొక్క;
అంతఃపురేణ	= అంతఃపురముచేత;
కాంచ్యామ్	= కాంచినగరమందు;
కా+అపి	= ఒకానొక;
అలంక్రియా	= అలంకారము;
కల్ప్యతే	= కల్పింపబపడుచున్నది.

తాత్పర్యము :–

కచములందు చంద్రుని భూషణముగా ధరించిన శివుని అంతఃపురమైన అమ్మవారిచేత కాంచినగరమున నొక అలంకారము కూర్చబడినది.

వివరణము :–

1) అందఱకు వెలుగు నిచ్చు చంద్రుడు కమలములను గుడ్డివానినిగా జేయును. ఒకరిని గుడ్డివారిగా చేయుటకు మరొక రౌషధముల ప్రయోగించుట అరుదుగానైనను లోకమున నున్నది. ఇచట అమ్మవారౌషధమును తన వెంట్రుకలకు పూసికొన్నది. వెంట్రుకలకు ఆంధ్యము మరింత నల్లదనము కలిగి యుండవచ్చును లేక పోవచ్చును. కాని కమలములకు గుడ్డితనము వచ్చినది. అవి ముడిచికొని పోయినవి. వానినట్లు ముడిచికొని పోవునట్లు చేయుట చేత చంద్రుడంధకరణౌషధమైనాడు. ఆ చంద్రునితో అమ్మవారి కచములంకితమైనవి. తెల్లని చంద్రుని కేశములలో పువ్వును తురిమినట్లు అమ్మవారు తురిమికొనుటచే ఆమె జడ నలుపు మరింత స్పష్టముగా కనబడినది. తెల్లని వస్తువు ప్రక్కన ఉంచిన చాలును నల్లని వస్తువుయొక్క నలుపు మరింత స్పష్టముగా కనబడుచున్న దనుట పూర్వార్ధమున వ్యంజింపజేయబడినది. అమ్మవారి ముఖ సౌందర్యమును చూచి కమలములు ఎప్పటినుండియో నిప్పులు

పోసికొనుచున్నవి. వాని ఆ అసూయను చూచి తన శిరమున అంధకరణౌషదమును ధరించి తన తలనొప్పి తగ్గించుకొనుటతో పాటు కమలముల తిక్క కుదిర్చినది. వానిని గుడ్డివానిని చేసినది. అనియు పై పూర్వార్ధము వ్యక్తీకరించుచున్నది. కమలము లమ్మవారి యొక్క ముఖమును చూచి మాత్రమే అసూయ జెందుట లేదు. ఆమె పాదములు, కరతలములు, నాభి మొదలగు వానిని చూచియు కమలము లసూయ నొందినవి. కమలముల కా యసూయ అవి పూచి పూయకముందే ఆరంభమైనది. పై శ్లోకమున **కుట్మలితకుచకిశోరైః** అని చెప్పుటచే ఆమె స్తనములు కమలముల మొగ్గలవలె నున్నవి అని సూచింపబడినది. వానిని చూచి కూడ కమలముల మొగ్గలకు అసూయ కలిగినది. ఇకముందు అమ్మవారి ఏ యితర అవయవములను చూచియు నీసుకొనకుండ నీ అంధంకరణౌషధము ప్రయోగించుట జరిగినది. కాని ఈ ఔషధమును ఎవరికి కీడు జరుగునో వారిపై ప్రయోగించనక్కఱలేదు. ఆ ఔషధము తాముపయోగించినంత మాత్రమున ఉద్దిష్టులగు వారిపై పనిచేయునని ఇదంతయు పూర్వార్ధమున వ్యక్తమగుచున్నది. ఉత్తరార్ధమున అమ్మవారు కాంచీనగరమున నివాసమేర్పఱచుకొని కాంచీ నగరమునకే శోభ చేకూర్చినదని చెప్పబడినది. **కాపి** అనుటచే ఆ శోభ ఇట్టిదని గాని ఇంతదనిగాని చెప్పరాదను అర్థము గ్రహింపబడుచున్నది. అన్ని పాదములు 'అ'తో ఆరంభములై వడిని కలిగించుచున్నవి.

2) రాణులంతఃపురముల నుందురు. అవి సుందరములుగ నుండును. నగరమునకే అవి శోభను కూర్చుచుండును. జడమైన నగరమునకు జడమైన మరొక సుందరభవనముచేత శోభ యేర్పడవచ్చును. అమ్మవారి అంతఃపురము దేవాలయము. దానిచే కాంచీనగరమునకు శోభ యేర్పడినది. సమష్టిలోని యొక వ్యష్టిచే సమష్టికి శోభ యేర్పడును. అమ్మవారు కాంచీనగరదేవత. శోభ నొకచోటనుండి చేయుచున్నది.

3) కాంచీనగరమమ్మవారి కాంచియే. ఆమెచేతనే ఆ కాంచి కలంకారము. అమ్మవారు అ కాంచన కంచిలోని అద్భుతరత్నము.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు కాంచి నలంకరించుట చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారు శివునిచే లాలింపబడుట చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఉరరీకరోమి సన్తత-
మూష్మలఫాలేన లాలితం పుంసా।
ఉపకమ్పముచితఖేలన-
ముర్వీధరవంశసమ్పదున్మేషమ్॥ 35

ప్రతిపదార్థము :-

ఊష్మలఫాలేన = అగ్ని ఫాలమందుగల;
పుంసా = పురుషునిచేత;
సంతతమ్ = ఎల్లప్పుడు;
లాలితమ్ = లాలింపబడిన;
ఉపకమ్పమ్ = కమ్పానదీ సమీపమున;
ఉచితఖేలనమ్ = తగిన ఆటలుగల;
ఉర్వీధరవంశసమ్పదున్మేషమ్ = పర్వత వంశసంపదకు వికాసమైన అమ్మవారిని;
ఉరరీకరోమి = అంగీకరించెదను.

తాత్పర్యము :-

ఆవిరులు చిమ్ముచున్న ఫాలనేత్రముగల పురుషునిచే నిరంతరము లాలింపబడిన కమ్పానదీ తీరమున తగిన ఆటల నాడుకొను పర్వతవంశ సంపదకు వికాసము కలిగించిన అమ్మవారిని అంగీకరించెదను.

వివరణము :-

ఫాల మావిరులు కల దనగా ఫాలమందగ్ని యున్నట్లే. ఫాలమందగ్ని యున్నదనగా ముఖమునందగ్ని యున్నట్లే. కాని అగ్నిర్ముఖమ్ అగ్నియే పరమేశ్వరుని ముఖమను సూక్తియున్నది. మరియు **ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ** పరమేశ్వరుని ముఖము నుండి అగ్ని పుట్టినదని పురుషసూక్తము నందున్నది. అట్లే పరమేశ్వరుని కన్ను నుండి సూర్యుడు పుట్టినాడనియు పురుషసూక్తము చెప్పును. ముఖమంతయు నగ్నియే కావున కన్ను నుండి అగ్ని భేదమైన సూర్యుడు పుట్టుట ఉపపన్నమగు చున్నది. ఆ సూర్యుడు పుట్టుట కుడికన్నునుండి. అందువలన దక్షిణాక్షి పురుషోపాసనము. సూర్యోపాసనము సాన్నిహిత్యము కలిగియున్నవి. చక్షురింద్రియ మొక్కటే రెండు కన్నులనుండి పనిచేయునట్లు సూర్యుడే సూర్యచంద్రాగ్ని రూపమున శివుని ముఖమునందలి మూడుకన్నులలో పనిచేయుచున్నాడనియు లేక ఒకే అగ్ని త్రినేత్రములలో సూర్యచంద్రాగ్ని రూపమున పనిచేయుచున్నదనియు చెప్పవచ్చును. అందఱికి కన్నులు రెండే యుండగా శివునకు మూడవ కన్ను ఫాలమునందున్నది. అందఱు అజ్ఞానులు. శివుడు జ్ఞాని. ఫాలనేత్రము అందలి అగ్ని జ్ఞానమునకు ప్రతీకము. యోగదృష్టిలో జ్ఞానాగ్ని ప్రపంచ ప్రవిలాపము నొనరించును. ఇతిహాసమున శివుడు ప్రలయకాలమున మూడవకన్ను తెఱచి ప్రపంచమును బూడిద చేసినట్లు చెప్పును. ఊష్మమును చిమ్ము ఫాలముగల పురుషునిచే లాలింపబడుట అమ్మవారి సౌభాగ్యము. మరే పడతికి ఆ భాగ్యము కలుగలేదు. అమ్మవారు పుట్టుటచే పర్వతవంశ సంపదున్మేషము జరిగినది కావున ఆమెయే ఆ ఉన్మేషముగా చెప్పబడినది. ఒక్కొక్క బాలిక జన్మించిన పిదప ఆ వంశమున ఆ యింట సంపద పెంపొందుట జరుగుట హిమవంతునింట త్రైలోక్యసంపదయే ఉన్మేషము నందినది. తదుపాసనముచే యోగిలోకము ధన్యమైనది. భ్రూమధ్యమున జ్యోతిర్దర్శనమును యోగులు చేయగలుగుదురు. శివుడు మహాయోగి. ఆతని ఫాలమున జ్యోతియెప్పుడు దర్శనమిచ్చును.

శ్లో॥ మధుకరసహచరచికురై-
ర్మదనాగమసమయదీక్షితకటాక్షైః।
మణ్డితకమ్పాతీరై-
ర్మఙ్గళకన్దైర్మమాస్తు సారూప్యమ్॥ 39

ప్రతిపదార్థము :-

మధుకరసహచరచికురైః	= తుమ్మెదల పోలికగల ముంగురులు కల;
మదనాగమసమయదీక్షితకటాక్షైః	= మదన శాస్త్ర సిద్ధాంతాచారములందు దీక్షగైకొన్న;
మండితకమ్పాతీరైః	= కమ్పాతీరము నలంకరించిన;
మదనాగమసమయదీక్షితకటాక్షైః	= కాదివిద్యా సమయ దీక్షితములైన చూపులుగల;
మంగలకందైః	= మంగలములకు జన్మహేతువైన అమ్మవారితో;
మమ	= నాకు;
సారూప్యమ్	= సమానరూపత;
అస్తు	= కలుగుగాక.

తాత్పర్యము :-

అమ్మవారి ముంగురులు తుమ్మెదల వంటివి. ఆమె కటాక్షములు మదనాగమ సమయదీక్షితములు. అమ్మవారు కమ్పాతీరము నలంకరించినది. మంగలములకు కందములైన అమ్మ వారి సారూప్యము నాకు కలుగుగాక.

వివరణము :-

మదనాగమ మనగా కాదివిద్యాశాస్త్రము అని యొక యర్థము. వాత్స్యాయనాద్యుపబృంహితమైన కామశాస్త్రము అని మరియొక యర్థము. తదుభయమునందు అమ్మవారి కటాక్షములే మొదలు దీక్ష తీసికొని శివునుపాసించి ఆతనిని సాక్షాత్కరించుకొన్నవి. ఆ కటాక్షములకు పాత్రులైన శాక్తేయులలో కొందఱు కౌలదీక్షను, కొందఱు సమయదీక్షను తీసికొన్నవారు. అమ్మవారి కటాక్షములే సమయదీక్షితులకు పరమాచార్యములు. అవి కామాక్షీదేవి కన్నులలోని కామునినుండియే సమయదీక్ష తీసికొన్నందున ఆ కటాక్షములు సమయ దీక్షితములు. కౌలదీక్షితులకు పరమాచార్యులెవ్వరో మూకకవి చెప్పలేదు. అట్లు చెప్పకపోవుటచే నాకవికి కౌలదీక్షితులకన్న సమయదీక్షితులం దాదరమెక్కువ యున్నదని, ఆ కవి స్వయముగా సమయదీక్షితుడు కావచ్చునని యూహించు కొనవచ్చును. కామాక్షీదేవి కాదివిద్యారూపిణి. కామాక్షి శబ్దము కూడ కాది. అట్లే కాళీదేవియు కాదివిద్యారూపిణి. కాళీ శబ్దము కూడ కాదియే. కౌలమతమున కూడ కాదివిద్యోపాసకులున్నారు. కామాక్షీదేవి యేదో యొక సమయమున సమయాదేవిగా అవతరించినది. శ్రీ శంకరులు సౌందర్యలహరిలో **సహసమయయా లాస్యపరయా** అని ఆ సమయాదేవి లాస్యపర అని చెప్పినారు. కావున

రెండవ యర్థము శివుడొక మోక్షఫలకమైన గొప్ప మామిడిచెట్టు. ఆయన సమీపమున అమ్మవారు కోమలలతయై యున్నది. ఆ లతకు స్తనములు మొగ్గలై యున్నవను భావము నొసగుటకు కారణమగును. మొదటి భావమున ఉపమాలంకారము, రెండవ భావార్థమున రూపకాలంకారము స్ఫురించును. వాక్కునకు సారము సత్యము. అసత్యవాక్యము నిస్సారము. ఆ వేదముల సారమమ్మవారు. ఆమెను అట్లు గుర్తించని వారు సారమును గ్రహింపని వారు. వారి వాక్కులయథార్థములు. నాలుగు పాదములు ఆ కారాదులై వడి కలిగియున్నవి. అంకాలంకారమను సమాసమున, ఏకమ్, ఆలోకేమహి అను పదములలో వృత్త్యనుప్రాసమను శబ్దాలంకారమున్నది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు **శివుని అంకాలంకార** మని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె **శివుని మూలధన**మని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ పుఞ్జితకరుణముదఞ్చిత-
శిఞ్జితమణికాఞ్చి కిమపి కాఞ్చిపురే।
మఞ్జరితమృదులహాసం
పిఞ్జరతనురుచి పినాకిమూలధనమ్॥ 37

ప్రతిపదార్థము :-

పుంజితకరుణమ్	= ఘనీభవించిన దయయైన;
ఉదంచిత శింజిత మణికాంచి	= పూజనీయ ధ్వనిగల మణి కాంచిగలదైన;
మంజరిత మృదుల హాసమ్	= చిరునవ్వు గుత్తిగా చేసికొన్న;
పింజరతనురుచి	= పింజరవర్ణదేహకాంతిగల;
కిమపి	= ఒకానొక;
పినాకిమూలధనమ్	= శివుని మూలధనమును;
కాంచిపురే	= కాంచిపురియందు;
అస్తి	= ఉన్నది.

తాత్పర్యము :-

అమ్మవారు పుంజీభూత దయ. మణిమయకింకిణుల మంజుల ధ్వనిగల కాంచిగలది. ఆమె నవ్వు పూలగుత్తియే. ఆమె తనువు పింజర వర్ణకాంతిగలది. ఆమె శివునియొక్క మూలధనము.

వివరణము :-

మూలధనమింత యుండవలెనని, అంతకు మించినది దానధర్మ వ్యాపారాదులకు వినియోగించవలెనని గృహయజమాని నిర్ణయించుకొనవలెను. సామాన్య అవసరములకు వ్యాపారాదులచే నార్జించిన ధనమును వినియోగించు కొనవచ్చును.

కాని మూలధనమును వినియోగింపరాదు. మూలధనమనగా కొందఱి పెట్టుబడి, ధనము, మూలధనమని దానివలన వచ్చు వడ్డి లాభము మొదలయినవి గృహావసరములకు వినియోగించవలెను. వీలైనప్పుడల్లా మూలధనమును పెంచుకోవలెను. మరికొందఱి దృష్టిలో మూలధనమనగా నిట్టిది. మూలధనము నితరుల కెవ్వరికి కంటబడకుండ తెలియబడకుండ కాపాడుకొనబడిన ధనము. ఇది మఱికొందఱి దృష్టిలో మూలధనము. అందఱి దృష్టిలోను మూలధనము సురక్షితముగా నుంచుకొనదగినది. శివునకు మూలధనము కామాక్షీదేవి. ఆమెను అర్ధదేహముగా కాదు ఆత్మగా శివుడు చూచుకొనును. పినాకమని శివుని ధనువునకు పేరు. ఇతరుల ధనువునకు ఆ పేరు లేదు. కావున శివుడే పినాకి. నాలుగుపాదములలో ఆదిప్రాసమున్నది. మణికాంచి, కాంచిపురే అను పదములలో ముక్తపదగ్రస్త మను శబ్దాలంకార మున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు శివుని మూలధనమని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున **సౌందర్యామృతమాల** యని చెప్పబడినది.

శ్లో॥ లోలహృదయోఽస్మి శమ్భో-
ర్లోచనయుగలేన లేహ్యమానాయామ్।
లాలితపరమశివాయాం
లావణ్యామృతతరఙ్గమాలాయామ్॥ 38

ప్రతిపదార్థము :–

లాలితపరమశివాయామ్	= లాలింపబడిన పరమశివుడుగల;
శమ్భోః	= శివునియొక్క;
లోచనయుగలేన	= రెండుకన్నుల చేత;
లేహ్యమానాయామ్	= నాకబడుచున్న;
లావణ్యామృతతరంగమాలాయామ్	= సౌందర్యమను అమృతముయొక్క తరంగముల మాలెయందు;
లోలహృదయః	= ఆసక్తమైన హృదయముగలవాడనై;
అస్మి	= ఉన్నాను.

తాత్పర్యము :–

పరమశివుని లాలించు, ఆతని రెండు కన్నులచే నాకబడుచున్న సౌందర్యామృత తరంగముల మాలెయైన అమ్మవారి యందు ఆసక్తమైన హృదయముగలవాడనైతిని.

వివరణము :–

1) సాధారణముగా భర్త పెద్దవాడు, భార్య చిన్నది. కావున భర్త భార్యను

లాలించవలెను. భర్త బయట ఒత్తిడులకు గురియై ఇంటికి వచ్చినపుడు భార్య కూడ అతనిని లాలించవలెను. 35వ శ్లోకమున శివుడు అమ్మవారిని లాలించు నట్లున్నది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారే శివుని లాలించినట్లు చెప్పబడినది.

2) ఖాద్య పదార్థములు కంటికందముగా కనబడిన మంచిదే. ఒకవేళ అవి అట్లు కనబడక పోయినను నాలుకకు అంటించుకొన్నప్పుడు రుచి యనిపించవలెను. ఆ రుచియే ఖాద్య పదార్థముల అందము అని చెప్పనగును. రుచి యనునది ఉప్పన, పులుపు, వగరు, చేదు, కారము, తీపి అను ఆఱు విధములుగా నుండును. ప్రకృతి యందు ఉప్పు అధికముగా లభించును. దాని రుచి ఉప్పన. అన్ని రుచులు కలిసియున్న పదార్థములు మన శరీరమునకు ఆవశ్యకములు. ముఖ్యముగా తీపిగల పదార్థములు ఉప్పుగల పదార్థములు ఎక్కువ ఆవశ్యకములు. అట్లని వానిని అవసరమునకు మించి తీసికొనరాదు. పదార్థములను వండి తినవలసి వచ్చినపుడు వానిలో ఉప్పు తప్పక కలుపవలసి యుండును. అట్లు కలిపిన అవి ఎక్కువ కాలము నిలువ యుండును. ఉప్పులేని కూర యొప్పదు అని యెవరో యొక కవి యన్నాడు. **'పదునుగ మంచికూర నలపాకము చేసిననైన నందు నింపొదవెడు నుప్పు లేక రుచి పుట్టదు'** అని భాస్కరకవి యన్నాడు. అనగా కూర కందమును, రుచిని యిచ్చునది ఉప్పు అని ఆతని అభిప్రాయము. ఖాద్యముల కందము రుచియని ఈ వఱకే చెప్పితిని. అందమును సంస్కృత భాషలో లావణ్యము అందురు. లావణ్యము అను శబ్దము దృశ్య పదార్థముల అందమునకు అర్థవిస్తృతిచే వాచకమైనది. చూచుట యనునది యొక విధముగా కంటి(చూపు)లో నంటిన అందము తెలియును. నాలుకతో తెలియదగినది ఖాద్య పదార్థముల లావణ్యము తెలియదగినది. లావణ్య శబ్దముయొక్క యోగార్థము ఉప్పన రూఢ్యర్థము అందము అనగా లావణ్యము భక్ష్యభోజ్య లేహ్యచోష్య రూప చతుర్విధాహారముల లోనను సర్వవిధ ఖాద్యములలోనను ఉండదగినది అని సారాంశము. అమృతము తీయనిది కావున నాలుక కంటించుకొనదగినది. లావణ్యము కంటి కంటించుకొన దగినది. ఈ కవి లావణ్యామృతము కంటి(చూపు) కంటించుకొనదగినది (కంటితో నాకదగినది) అను అర్థము నొసగు లేహ్యమాన శబ్దమును ప్రయోగించినను అమ్మవారు లావణ్యామృత తరంగముగా చెప్పబడినది. అది కంటితో నాకదగినది అని చెప్పబడినది.

3) నాలుగు పాదములు **ల** కారారంభము కలిగి వడిని, లకార బాహుల్యము కలిగి వృత్త్యనుప్రాసమును కూర్చుకొన్నవి.

అవ:– పై శ్లోకమున అమృతప్రస్తావన మున్నది. ఈ శ్లోకము మధు శబ్దముతో నారంభింపబడినది.

కాని అర్థానుగుణము కాదు. కావున బాధమును అనగా నాశమును ఆ అనగా పూర్తిగా కరీమ్ అనగా కలిగించునది అని అర్థము చెప్పికొని బాధాకరి యను బాధాకర ప్రయోగమును సమర్థించుకొనవలెను.

2) ఆధారకమలము (మూలాధార కమలము) స్వాధిష్ఠానకమలము, మణిపూర కమలము, అనాహతకమలము, విశుద్ధికమలము, ఆజ్ఞాకమలము అను ఆఱు కమలములు ఆరోహణక్రమమున అనగా గుదము నుండి వదనము వఱకు వేఱు వేఱు స్థానములలో నుండును. శిరమున సహస్రారకమలముండును. ఈ కమలములలో అమ్మవారు విహరించును. ఇవి ప్రతి మనుష్యుని యందుండును కాని యోగులు మాత్రము ఈ కమలములలో కుండలినీశక్తి విహరింపజేయుదురు. మొదటి ఆఱు కమలములలో జీవరూపముగా నున్న కుండలినీశక్తి సహస్రారమున శివైక్యము నందును. జీవకుండలిని ఒక్కొక్క కమలముల జంటను దాటుచు ఒక్కొక్క అభిమానమును వీడుచు చివఱకు ఆజ్ఞాకమలమును దాటునప్పుడు జీవభారమును పూర్తిగా వీడి సహస్రారమున శివైక్యము నందును. జీవునకు దేహత్రయాభిమానము అవస్థాత్రయాభిమానమును ఉండవు. ఈ దేహత్రయావస్థాత్రయములు వ్యష్టిసమష్టి భేద భిన్నములై యుండును. ఆధారీకృతకాంచీమ్ అను సమాసముచేత కాంచీనగరము భారతమాత కాధారకమలముగా నున్నదని వ్యంజితమగును. శివుడు బోధామృత సముద్రము. అమ్మవారు బోధామృత వీచి. వీచి, సముద్రములకు భేదము నంగీకరించి శివశక్తులలో శివుడు పురుషుడని సముద్రుడని, శక్తి స్త్రీయని వీచి యని వ్యవహారములు చేయబడినవి. అంతే తప్ప ఆస్వాదమున శివశక్తులకు భేదము లేదు. కామాక్షీదేవి వీచియైనచో ఏకామ్రేశ్వరుడు సముద్రము. ఒకటి అమృతవీచి, ఇంకొకటి అమృతసముద్రము. వారిరువురు బోధస్వరూపులే, అమృతస్వరూపులే, బోధామృతస్వరూపులే. విమృశామః అనుటచే శ్రీ కామాక్షీదేవి విమర్శరూపిణి యని వ్యంగ్యమగుచున్నవి. బోధమనగా ప్రకాశము. శివుడు ప్రకాశసముద్రము. తద్విమర్శము తదాస్వాదము శ్రీకామాక్షీదేవి. ప్రకాశము ధర్మి, విమర్శ ధర్మము. ధర్మిధర్మముల కభేదము. ఒకదానిని విడచి మఱొకటి యుండవు. సముద్రమును విడచి తరంగము, తరంగమును విడచి సముద్రముండదు.

3) నాలుగు పాదములలో ఆదిప్రాసమున్నది.

అవ:– వీచి సముద్రముల వంటివి కలా చంద్రబింబములు. పై శ్లోకమున అమ్మవారు బోధామృతవీచి యని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె **శశధర కలాంకిత మౌళిగా** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కలయామ్యన్తః శశధర–
కలయాఙ్కితమౌలిమమలచిద్వలయామ్।

శంకరులు సమయదీక్షితులు. తత్పీఠాచార్యులలో నొకరైన మూకుల కాదీక్ష పరమ్పరాలబ్ధము. శంకరుల పరమగురువులు సుభగోదయస్తుతిలో సమయమతమును బహుధా ప్రశంసించిరి. కౌలమతమును నిరసించిరి. పర్యాయశబ్దవాచ్యలైన కాళీదేవియు సమయాదేవియు కామాక్షీదేవియొక్క యవతారములైనను వారి నుపాసించు వారిలో పెక్కుమత భేదము లేర్పడి ఆయా మతములందత్యధికాభిమానములతో ఒకరు మఱొకరి మతముల నిరసించి స్వమతముల ప్రశంసించిరి. కౌలులు మూలాధార స్వాధిష్ఠానములలో అమ్మవారి నుపాసింతురని ఆ చక్రములు తమోమయములు కావున వారు తామసులని గౌడపాదులు వారిని నిరసించిరి. కౌలపరమాచార్యులను ప్రసిద్ధిని పొందిన భాస్కరులు (భాసురానందనాథులు) తమ లలితాసహస్రనామ **సౌభాగ్యభాస్కర** నామకభాష్యమున కౌలసమయమతభేదముల చక్కగా వివరించినారు.

1) కౌలులు బాహ్యాకాశమున శ్రీ చక్రమును కల్పించుకొని యుపాసించెదరు. 2) కౌలులు మూలాధారస్వాధిష్ఠానములలో అమ్మవారి నుపాసించెదరు. సమయులు మణిపూరమాదిగ నూర్ధ్వ చక్రములలో అమ్మవారి నుపాసించెదరు. 3) కౌలులు కులార్ణవాది గ్రంథములను ప్రమాణముగా అంగీకరించెదరు. సమయులు వసిష్ఠశుకసనకాదిరచిత **శుభాగమపంచకము**ను ప్రమాణముగా స్వీకరించెదరు. 4) మద్యమాంసాది నివేదనమును కౌలు లొనరించెదరు. దానిని భాస్కరులు ఖండించక పోవుటచేత సమయమతస్థులలో నొకరు భాస్కరమత ఖండనగ్రంథమును రచించుటచేతను, సమయులైన సింహంభట్ల రామమూర్తిశాస్త్రి ప్రభృతులు మద్యమాంసాది నివేదనమును భాస్కరులు సమర్థించుటను విమర్శించుటచేతను భాస్కరులు కౌలపక్షపాతము వహించెనని చెప్పవచ్చును. ఇంతేగాక భాస్కరులు కౌలిక ప్రమోదము కొఱకు తమ గురువులు ఛల సూత్రములపై వ్రాసిన పరిభాషలకు సౌభాగ్యభాస్కరమును వ్రాసినందున భాస్కరులు కౌళులే యనుట నిస్సందేహము. లలితాసహస్రనామ స్తోత్రముయొక్క భాస్కరపాఠమే జగద్గురు పీఠములలో నేటికిని ఆదరింపబడుట చేత ఆతడు సమయి యని కొందరు భ్రమించుటచే నీవిషయమింతగా వ్రాయవలసి వచ్చినది. సమయులు మద్యమాంసాదులను అమ్మవారికి నివేదించరు. సమయమతాను కూల **లలితాసహస్రనామ జయమంగళ పాఠము** (నాచే ముద్రించబడినది)న సుమారు నూరుభేదములున్నవి. కొన్ని భాస్కర పాఠములు సర్వదా దుష్టములు. సమయాచారానుసారము మణిపూరమున పాద్యాది భూషణాంతోపచార సమర్పణము కావింపవలెను. అనాహతమున తాంబూలాంతోపచారసమర్పణము చేయవలెను. విశుద్ధియందు దక్షిణా సమర్పణము చేయవలెను. ఆజ్ఞయందు నీరాజనము సమర్పించవలెను. ఆ తరువాత అమ్మవారిని సహస్రారమునకు బంపి అటు శివునితో నామెకు సంయోగమును భావించి వారికడ్డముగా నొక తిరస్కరిణి యున్నట్లు భావించి సాధకుడు ప్రక్కింట కొంతకాలము (వారి సమాగమము పూర్తి అయి అమ్మవారు బయటకు వచ్చువఱకు) వసించి మరల తన గృహమున కొచ్చినట్లు భావింప వలెను. ఇది

సమయాచారము అని భాస్కరులు వివరించినారు. అమ్మవారితో సారూప్యమును మూకకవి **మమాస్తు సారూప్యమ్** అని కోరుకున్నారు. సారూప్యమొకవిధమైన ముక్తి. ముక్తిభేదములో నొకటి సారూప్యముక్తి యనగా అమ్మవారి రూపముతో సమానమైన రూపము నుపాసకుడు పొందుట. ఇది అమ్మవారి లోకమునకు పోయిన వారికి కోరుకొన్నచో లభించునట్టిది. అమ్మవారి లోకమునకు పోవుట సాలోక్యముక్తి. అమ్మవారి లోకమున ఆమెకు దగ్గఱగా నుండుట సామీప్యముక్తి. అమ్మవారి శరీరావయవ భూషణాదులలో చేరుట సాయుజ్యయని కొందఱి మతము. మరికొందఱు అమ్మవారితో నభేదమును పొందుటయే సాయుజ్యముక్తి యందురు. జగద్వ్యాపారవర్జమైన అమ్మవారి అణిమాది బహువిధైశ్వర్య ప్రాప్తి సార్ష్టిముక్తియని కొందఱు చెప్పెదరు. ఈ యన్ని ముక్తుల కన్న మిన్న అమ్మవారి ఆత్మతో సాధకుని ఆత్మయొక్క అభేదము సిద్ధించుట కైవల్యముక్తి యనబడును. నాలుగుపాదములు మకారాదులు కావున వడి కలసి యున్నవి.

అవ:- పై శ్లోకము మధుశబ్దముతో నారంభింపబడినది. మధువు వదనారవింద నిష్ఠము కావున ఈ శ్లోకము వదనారవింద యను సమాసముతో నారంభింపబడు చున్నది.

శ్లో॥ వదనారవిన్దవక్షో
వామాఙ్కతటీవశంవదీభూతా।
పురుషత్రితయే త్రేధా
పురన్ధ్రిరూపా త్వమేవ కామాక్షి॥ 40

ప్రతిపదార్థము :-

కామాక్షి	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
త్వమ్ ఏవ	= నీవే;
పురుషత్రితయే	= ముగ్గురు పురుషులందు;
వదనారవిందవక్షోవామాంకతటీ -వశంవదీభూతా	= ముఖ కమలమున, వక్షమున, వామాంకతటమున, వశంవద యైనదానవై
త్రేధా	= మూడు విధములుగా;
పురంధ్రిరూపా	= స్త్రీరూపములుగల దానవైనావు.

తాత్పర్యము :-

ఓ కామాక్షీదేవీ! ముగ్గురు పురుషుల వదనారవిందవక్షోవామాంక తటములలో పరవశవై మూడు విధముల స్త్రీ రూపముల ధరించి యున్నదానవు నీవే.

వివరణము :-

బ్రహ్మయొక్క ముఖమున సరస్వతీదేవిగా, విష్ణువుయొక్క వక్షమున

లక్ష్మీదేవిగా, రుద్రునియొక్క వామాంకతటమున కాళీదేవిగా నున్నదానవు నీవే. పురుషులెందఱున్నను ముగ్గురు మూర్తులను అనగా బ్రహ్మవిష్ణురుద్రుల మించిన పుణ్యపురుషులు ఇతరులెవరు లేరని, పరశివుడే ఈ త్రిపురుషత్వమునందినాడు కావున పరశివుని యర్ధాంగియైన కామాక్షీదేవి తాను పురంధ్రీత్రయముగా నవతరించినది. ఈ త్రిపురంధ్రులు త్రిపురుషులు మొత్తము ఏర్పడిన దమ్మవారి కామము అనగా ఇచ్ఛ చేతనే అని కామాక్షి యను సంబోధము సూచించుచున్నది. పూర్వార్ధమున వకారబాహుల్యముచే వృత్త్యనుప్రాసమేర్పడినది. ఉత్తరార్ధపాదముల ఆదిలో వడియు ప్రాసయును నున్నవి.

అవ:- పై శ్లోకమున ఆజ్ఞాకమల స్థానమైన వదనము, అనాహత కమల స్థానమైన వక్షము ప్రస్తావింపబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆధారాది కమలములందు అమ్మవారు విహరించునని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ బాధాకరీం భవాబ్ధే-
రాధారాద్యమ్బుజేషు విచరన్తీమ్।
ఆధారీకృతకాఞ్చీం
బోధామృతవీచిమేవ విమృశామః॥ 41

ప్రతిపదార్థము :-

భవాబ్ధేః	= సంసారసముద్రమునకు;
బాధాకరీమ్	= బాధను కలిగించు;
ఆధారాద్యమ్బుజేషు	= ఆధారము మొదలైన కమలములందు;
విచరంతీమ్	= బాగుగా తిరుగు;
ఆధారీకృతకాంచీమ్	= ఆధారముగా జేసికొనబడిన కాంచీనగరముగల;
బోధామృతవీచిమ్+ఏవ	= జ్ఞానామృత తరంగమునే;
విమృశామః	= చింతించెదము.

తాత్పర్యము :-

సంసారసముద్రమును బాధించు ఆధారాది కమలములలో విహరించు కాంచీ నగరము నాధారముగా చేసికొన్న జ్ఞానామృతతరంగమునే చింతించెదము.

వివరణము :-

సంస్కృత భాషలో బాధ శబ్దమునకు నాశమను అర్థమున్నది. బాధా శబ్దమునకు పీడయను నర్థమున్నది. అమ్మవారు భవాబ్ధికి నాశమునే కలిగించగలదు. దాని సమూలనాశమే సాధకులకు కావలెను. దానికి బాధ కలిగించుట అక్కఱలేదు. ఇక్కడ **బాధకరీమ్** అని యుండుటయే ఉచితము. బాధాకరీమ్ అనుట ఛందోనుగుణమే

ప్రతిపదార్థము :-

శర్వాది పరమ సాధక గుర్వానీతాయ	= శివుడు మొదలైన పరమసాధక గురువులచే తేబడిన;
కామపీఠజుషే	= కామపీఠమును పొందిన;
సర్వాకృతయే	= అన్ని ఆకృతులుగల;
శోణిమగర్వాయ	= ఎఱుపుగర్వము కొఱకు;
హృదయమ్	= మనస్సు;
సమర్ప్యతే	= సమర్పింపబడుచున్నది.

తాత్పర్యము :-

శివాది పరమసాధకగురువులచే తేబడిన కామపీఠమున పొందిన అన్ని ఆకృతులుగల ఎఱుపు గర్వమనదగిన అమ్మవారికి హృదయము సమర్పింప బడుచున్నది.

వివరణము :-

1) సిద్ధిని (శివైక్యమును) పొందవలసినవాడు శిష్యుడు. ఆతడు సాధన చేయవలెను. కాని సాధన ఎట్లు చేయవలెనో ఒకప్పుడు శిష్యుడై యుండి సాధన చేయు సాధకుడుగా నుండి సిద్ధిని సాధించి గురుత్వమును పొందిన గురువు తన శిష్యునకు విధానమును ఉపదేశించును. శిష్యుడు సాధకుడై సిద్ధిని పొందును. ఆ తరువాత గురువై తన నాశ్రయించిన మరొక శిష్యునకు సాధన విధానము నుపదేశించును. ఇది గురుశిష్య పరమ్పర యేర్పడు పద్ధతి. పరమ సాధకులనగా గొప్ప సాధకులని యొక అర్థము. వాస్తవమునకు శివుడు నిత్యసిద్ధుడై నందున సాధకత్వము లేదు. ఐనను శిష్యానుగ్రహార్థము సాధకత్వమును పొందెను. సనకాదుల నెందఱనో శిష్యులుగా చేసికొని వారికి సాధనవిధానము నుపదేశించినాడు. శిష్యులందఱు తప్పునిసరియై సిద్ధికొఱకు సాధకులైనవారే కాని శివుడు స్వేచ్ఛచేత తప్పనిసరి కాకున్నను సాధకుడైనాడు. కావున ఆయన పరమసాధకుడు. మిగిలిన సాధకులు శివునివలె పరమ సాధకులు కాకపోయినను గొప్ప సాధకులు అను నర్థమున ఇచట పరమ సాధకులని చెప్పబడినారు.

2) శర్వుడనగా సంహరించువాడు. లయకర్త యగుటచే శివునకా పేరేర్పడినది. శివుడు సృష్టిస్థితిలయములకు సాక్షియే కాని వాని కాతడు కర్తకాదు అని భావించినప్పుడు శివునందు సృష్టిస్థితిలయాదులారోపింపబడిన వైనందున తత్కర్తృత్వాభిమానముగలవారిలో శర్వుడొకడు. ఆతడు సాధన చేసి ఆరోపమును తద్ధేతువైన భ్రాంతిని వీడి యున్నందున తొలుత ఆయన సాధకుడే యైనందున ఆతడు మొదటి సాధకుడని చెప్పబడును. ఆయనయే పరమసాధకుడు. పరమసాధకులలో మొదటివాడుగా నాతని భావించి **శర్వాది పరమసాధక** అని చెప్పబడినది. సాధకుడే గురువైనాడు. ఆతడే పరమసాధక గురువైనాడు. ఆతని శిష్యులెందఱో పరమసాధక గురువులైనారు. వారందఱు

అలయామాగమపీఠీ-
నిలయాం వలయాఙ్కసున్దరీమమ్బామ్॥42

ప్రతిపదార్థము :-

శశధరకలయా	= చంద్రకలచేత;
అంకితమౌలిమ్	= చిహ్నితమైన శిరముగల;
అమలచిద్వలయామ్	= స్వచ్ఛమైన చైతన్యముతో చుట్టబడిన;
అలయామ్	= లయములేని;
ఆగమపీఠీనిలయామ్	= ఆగమమనెడి పీఠికయే నిలయముగాగల;
వలయాంకసుందరీమ్	= వలయముల గుర్తులుగల శివుని కాంతయైన;
అమ్బామ్	= అమ్మను;
అంతః	= లోపల;
కలయామి	= ధ్యానించెదను.

తాత్పర్యము :-

చంద్రకలాం చిహ్నితమైన శిరముగల స్వచ్ఛచైతన్యముచే చుట్టబడిన లయరహితమైన ఆగమపీఠికయందు నివసించు కడియముల చిహ్నములుగల శివుని కాంతయైన అమ్మను మనము లోపల ధ్యానించెదము.

వివరణము :-

1) వలయమనగా వృత్తము. దానిలో ఏ రెండు బిందువుల కలుపురేఖ యైనను కల యనబడును. వృత్తము ఘనమైనచో గోళమనబడును. దానిలోని యేభాగమైనను కలయే. కల యనగా అంశము. చంద్రబింబము 360 డిగ్రీలుగల వృత్తము. దానిలోని పదేనవభాగముకల వృత్తముయొక్క రేఖ. మొత్తమునొక కలగా భావించి దానిని గూడ కలిపి కల యనగా పదారవభాగమని చెప్పబడినది. పదేనుదినములలో దినమొక భాగము పెరిగి పూర్ణిమనాడు చంద్రబింబము పూర్ణ(వృత్త)మగును. అమ్మవారు చిద్వలయము చుట్టును చైతన్యము కలది. ఇంతకు ముందు మొత్తము వృత్తరేఖ అమ్మవారే అని చెప్పబడినది. కావున అమ్మవారు చిద్వలయ చంద్రబింబమున మలము (మచ్చ) ఉన్నది కాని చిద్వలయమైన అమ్మవారిలో మచ్చలేదు. కావున అమ్మవారు అమలచిద్వలయమై యున్నది. లయకాలమందమ్మవారుండును. అన్నింటిని లయమొనర్చును. లయమొనర్చుటకు ఒకరు ఉండవలెను గదా! లయకర్త ఒకరున్నాడు సరే ఆ లయకర్త ఉన్నాడు, లయము జరిగినది అనుటకు ఒక సాక్షి కావలెను. ఆ సాక్షి వలయాంకుడు అనగా శివుడు. లయకర్త లయసాక్షి వేరుగా నుండనక్కఱలేదు. ఒకరే కావచ్చును. లయమును చేయునది ఒక శక్తి. సృష్టి మొదలగు అన్ని పనులు చేయునది కూడ ఒక శక్తియే. సృష్టిశక్తి పాలనశక్తి లయశక్తి, ఇత్యాది శక్తులు భిన్నములని కూడ చెప్పనక్కఱలేదు.

ఆ శక్తులన్నియు నొకటే. అది శివుని కన్న వేరుగా లేదు. శివుడు సృష్టి చేసినప్పుడాతనికి సృష్టిశక్తి యున్నదని, పాలించగలిగినపుడు పాలనశక్తి యున్నదని, లయము చేయునప్పుడు లయశక్తి యున్నదని మనము గుర్తింతుము. కాని ఆ శక్తి ఎవరికి కనబడదు. అది అనుమేయముగానే ఉండును. ఒకడున్నాడనగా వానికి ఉనికి యున్నదని అర్థము. ఆ ఉనికి(సత్త) కూడ శక్తియే. ఆతడు తెలిసినవాడు అనగా ఆతనికి తెలివి (జ్ఞానము) యున్నదని యర్థము. ఆ తెలివిశక్తి. ఆతడు కర్తయనగా ఆతనికి క్రియ ఉన్నదని అర్థము. ఆతనికి (సృష్టిస్థితిలయాదులచేయు) క్రియాశక్తి యున్నదని అర్థము. ఆతడు ఆనందించును. అనగా ఆనందము అను శక్తి ఆతనికి ఉన్నదని అర్థము. ఈ విధముగా అమ్మవారే సత్త, జ్ఞానము ఆనందము అయి ఉన్నది. తెలిసినది, ఆనందించునది అన్నప్పుడు సత్తయే జ్ఞానమై ఆనందమై అదిగలవాడు అన్నపుడు అది వేరై శక్తి శివ భేదవ్యవహారము కలుగును. అమ్మవారు చిద్వలయ. ఆ చిద్వలయమెవరికున్నదో వాడు వలయాంకుడు. ఆతనిలోని చిద్వలయము అమ్మవారు. ఈ విధముగ అమ్మవారు **వలయాంకసుందరి** యనబడును. వలయము అనునది ఒక భూషణము. దానిని కడియము అని యందురు. కాలికి వేసికొన్నది కాలికడియము (మంజీరము). చేతికి వేసికొన్నది చేతికడియము (కంకణము) నడుమునకు చుట్టుకొన్నది ఒడ్డాణము (కాంచీ), భుజదండమునకు వేసికొన్నది దండకడియము (అంగదము). ఏకామ్రేశ్వరునకివి యన్నియు నున్నవి. ఉత్సవములలో ఆ భూషణములాయనకు ధరింపజేయుదురు. అందుచే ఆతడు వలయాంకుడు. చిత్తునకు వలయాకారమున్నదనుట ఒక కల్పనము. అది వలయాకారముచే గుర్తింపబడునప్పుడు ఆమెయే వలయాంక యగును. ఆమెయే సుందరియగును. కాని యీ శ్లోకమున కవి తాత్పర్యము వలయాంకుడు శివుడని ఆతని సుందరి శ్రీకామాక్షీదేవియను భేదవ్యవహారమే ప్రస్తుతము కవిచేత ఉద్దిష్టము అని గమనింపవలెను. చిద్వలయ వలయాంకసుందరి అను రెండు శబ్దములు ప్రయోగించినందున మూకకవి యుద్దేశమదియే. అంకశబ్దమునకు అంకె అను అర్థమును గ్రహించి శ్రీకల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులవారు వలయాంక సుందరి అను శబ్దమును పూర్ణాంక స్వరూపముగాగలది అని చెప్పినారు. సున్నయే పూర్ణాంకము. ఆ పూర్ణాంకము అన్ని అంకెలకు అతీతముగా నుండును. అన్ని అంకెలు సృష్టిలోనివి. ఆమె వానికతీత యని వారి భావము కావచ్చును. వలయము అనగా చుట్టు ఉండునది. ఒక వస్తువుని మూసివేయునప్పు డేదేని మరొక వస్తువుతో దానిని మూయుటకు మూసివేయబడినది మూసివేయునది అని రెండు పదార్థములుండవలెను. మూసివేయబడినది చిత్తు. దానిని మూయునది శ్రీ కామాక్షీదేవి. మూయుదానిని ఆవరణము అందురు. అమ్మవారు శివజ్ఞానమును దాచియుంచును. కావున అమ్మవారు ఆవరణము. జగత్తంతయు శివునకు ఆవరణము. జగత్తును తొలగించినచో శివుడు కన్పించును. శివుడు కన్పించకుండ ఆవరణముగా ఉండి చిద్రూపముగా తానే కనబడుచున్నది. అందువలన అమ్మవారు చిత్తు అను శివుని చుట్టి ఆవరణముగా

(వలయము) నున్నది కావున అమ్మవారు **చిద్వలయ.** శివుడు వలయాంకుడు. ఆ వలయాంకుని కామె సుందరి కావున ఆమె వలయాంక సుందరి. ఇట్లు శివుని మూసి జీవుని భ్రాంతింపజేయుట ఆవరణము తొలగించి జీవుని శివునిగా జేయుట అమ్మవారి ఆట, ఆమె వినోదము. పూర్వార్ధమున కలయా రెండు పాదముల ఆదిలో ద్విరావృత్తమైనది. కావున ఇచట పాదాదియమకము అను శబ్దాలంకారమున్నది. ఉత్తరార్ధమున పాదాదిప్రాస మున్నది.

2) అమ్మవారు **శశధరకలయాంకితమౌళి** యని చెప్పబడినది. అమ్మవారి శిరసున చంద్రకల యున్నదని దాని యర్థము. శశమనగా కుందేలు, దాని ధరించినవాడు శశి లేక శశధరుడు. చంద్రబింబములోని మచ్చ కుందేలు వంటి ఆకృతిగలదని భావించి చంద్రుని శశధరుడనుచున్నారు. మృగమని భావించి మృగాంకుడు మృగధరుడు అని చెప్పుదురు. మృగమనగా జింక. ఆ మచ్చ జింక యని భావించి చంద్రునా పేర్లతో చెప్పుదురు. శివుని పదిచేతులలోని యొక చేతిలో జింకయుండును. అందువలన శివునకు కూడ మృగధరుడని పేరున్నది. మృగధరశబ్దమే కాక సోమశబ్దము చంద్రునితో పాటు శివుని బోధించును. సహస్రారచంద్రుని శివుడనుట గూడ తాంత్రిక (యోగి) వ్యవహార సిద్ధము. కుండలినీ చంద్రవేధము అమ్మవారి శివుని సంభోగముగా కూడ చెప్పబడును. శశధర అనగా చంద్రుడు, శశధరకల అనగా చంద్రకల. శశధరకలను శివుడు శిరసున ధరించును. శివుని అర్ధశరీరమగుటచే శశధరకల అమ్మవారి శిరముపై కూడ నుండును. మరొక విధముగా శశధరమండలము శివస్వరూపము కల అమ్మవారు కుండలినీ స్వరూపము. శివుడు యోగీశ్వరుడు కావున ఆతని సహస్రారచంద్రుని యందు కుండలినీవేనము జరుగుచుండును. అట్లే అమ్మవారు యోగీశ్వరి. ఆమె సహస్రారచంద్రుని యందును కుండలినీవేనము జరుగుచుండును. ఇరువురి సహస్రారములందు శివశక్త్యైక్యానందామృతాస్వాద ముండును. ఆ శివశక్తులు బాహ్యరూపైక్యము నెట్లు కలిసియున్నారో యోగ భూమికలలో కూడ నా యైక్యము ననుభవించుచున్నారు.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారికి లయము లేదని అలయామ్ అను పదముచే చెప్పబడినది. లయముగలవారికి గర్వముండకూడదు. అది నిష్ప్రయోజనము. లయములేనివారెవరైన ఉన్నచో వారికి గర్వముచితము. శివుడు లయము చేయునేగాని ఆయనకు లయము లేదు. ఆయన గర్వముచితము. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారే ఆ శివుని గర్వముగా చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ శర్వాదిపరమసాధక–
గుర్వానీతాయ కామపీఠజుషే।
సర్వాకృతయే శోణిమ–
గర్వాయ సమర్ప్యతే హృదయమ్॥ 43

ప్రతిపదార్థము :-

కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
తవ	= నీయొక్క;
పదపూజనసంతోషతరంగితస్య	= పాదముల పూజించుట యందలి సంతోషముతో ఓలలాడువానికి;
జన్తోః	= జీవముగల వానికి;
బంధః	= బంధము;
భవతి యది	= కలుగునేని;
సింధోః	= సముద్రముయొక్క;
అంభఃసు	= జలములయందు;
శిలా	= ఱాయి;
బంభ్రమీతి	= తిరుగును.

తాత్పర్యము :-

అమ్మా! కామాక్షీదేవీ! నీ పాదముల పూజించుటలో సంతోషించు వానికి బంధమున్నదన్నచో సముద్రజలములో ఱాయి తిరుగుననన్నట్లే యగును.

వివరణము :-

తరంగితస్య అనుటచే అమ్మవారి పాదముల పూజించువాని సంతోషము సముద్రము అని చెప్పినట్లైనది. సముద్రజలములలో ఱాయి పైన తేలనట్లు అమ్మవారి పాదముల పూజించుటలో సంతోషమనుభవించు వానికి సంసారబంధ ముండదని తెలును. పూర్వార్ధమునను ఉత్తరార్ధమునను పాదాది ప్రాసములున్నవి.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి పాదముల పూజించువారికి బంధము కలుగదని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున బంధనివారిణియైన అమ్మవారికి నమస్కార మాచరింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ కుణ్డలి కుమారి కుటిలే
చణ్డి చరాచరసవిత్రి చాముణ్డే।
గుణిని గుహారణి గుహ్యే
గురుమూర్తే త్వాం నమామి కామాక్షి॥ 46

ప్రతిపదార్థము :-

కుండలికుమారి	= నాగకన్యవైన;
కుటిలే	= వంకరలుగలదానవైన;

ఎక్కడో ఉన్న అమ్మవారిని భూలోకమునకు మూలాధారమునకు తెచ్చినారు. అదియే కాంచి. అది కామపీఠము. ఆమె నక్కడ నిలిపినారు. ఆమె అక్కడ నిలచినందున కామపీఠజుషే అని చెప్పబడినది. సాధకులందఱు ఎక్కడో సహస్రారమున లేక బ్రహ్మాండముల కావలనున్న అమ్మవారిని సాధనబలముతో ఎవరికి వారు తెచ్చుకొనవలసినదే కాని ఒకరు తెచ్చుకొనజాలరు. అందుచేతనే **శర్వాదిపరమసాధక గుర్వానీతాయ** అని అమ్మవారు చెప్పబడినారు. అమ్మవారు ఎవరి ఇచ్ఛచేతను భూలోకమునకు తీసికొనిరాబడరు. ఆమె స్వేచ్ఛచేతనే భూలోకమునకు అందును కాంచికి అందును కామపీఠముకు వచ్చి నిలచినది. కాదను వారెవ్వరు అని చెప్పుట కామపీఠమును పొందినది అను అర్థమిచ్చు **కామపీఠజుషే** అను సమాసము ప్రయోగింపబడినది. అమ్మవారిని సాధించి భూలోకమునకు తేవలెనని బుద్ధిపుట్టుట ఆమె తేబడుట ఆమె స్వయముగా వచ్చుట అంతయు ఆమె ఇచ్ఛయే. ఆమెకు మన హృదయము సమర్పించెదము. అది చాలును. ఆమె తలచుకొనిన మనము సాధకుల మగుదుము. పరమ సాధకులమగుదుము. గురువులమగుదుము. అమ్మవారిని భూలోకమునకు తెత్తుము. లేక ఆమె వచ్చునట్లు చేయుదుము లేక ఆమె స్వయముగా వచ్చినప్పుడు దర్శించుకొందుము. అమ్మవారున్నంత యెఱ్ఱగా నెవ్వరును లేరు. తనభార్య అట్లున్నందుకు శివునకు గర్వము. అట్లున్నందుకు ఆమెకును గర్వమున్నదేమో? రాగము ఎఱుపు, కోపము ఎఱుపు అని చెప్పబడును. శివుని రాగమామె, శివుని కోపమామె, శివుని గర్వమామె, ఆమె యెఱుపు ఆమె గర్వము. ఆమెకు హృదయము సమర్పించిన సాధకులకు లయముండదు. నాకు లయము లేదను గర్వమును వహింతుము. తల యెత్తుకొందుము. లోకము పాదాక్రాంతము చేసికొందము. ఇది యంతయు అమ్మవారి ఇచ్ఛ. నాలుగు పాదములలో ప్రాసమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి కొఱకు హృదయ సమర్పణము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారితో తాదాత్మ్యముయొక్క ప్రాప్తి విశ్వసింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ సమయా సాన్ధ్యమయూఖైః
సమయా బుద్ధ్యా సదైవ శీలితయా।
ఉమయా కాఞ్చీరతయా
న మయా లభ్యేత కిం తు తాదాత్మ్యమ్॥ 44

ప్రతిపదార్థము :-

సాంధ్యమయూఖైః	= సంధ్యాసమయ కిరణములతో;
సమయా	= సమానురాలైన;
సమయా బుద్ధ్యా	= సమయాదేవి అను బుద్ధితో;

సదా = ఎల్లప్పుడు;
శీలితయా = ధ్యానింపబడిన;
కాంచీరతయా = కాంచీనగరమందిష్టముగల;
ఉమయా = కామాక్షీ దేవితో;
తాదాత్మ్యమ్ తు = అభేదమే;
కిం న లభ్యేత = ఎందుకు కలుగకుండునో?

తాత్పర్యము :-

సంధ్యాసమయకిరణ సమాన కాంతిగల సమయాదేవి అను బుద్ధితో ధ్యానింపబడిన కాంచీనగరమందిష్టముగల ఉమాదేవితో (కామాక్షీదేవితో) తాదాత్మ్యము కలుగకుండునా?

వివరణము :-

సంధ్యాసమయకిరణకాంతివలె అమ్మవారి కాంతి యొప్పునిది. మూలాధారమునందు సమయమతానుయాయులచే ధ్యానింపబడు దేవత సమయాదేవి. శ్రీ శంకరులు సౌందర్యలహరిలో మూలాధారమునందు సమయాధ్యానమును చెప్పినారు. సమయాదేవిగా కామాక్షీదేవి కవిచే ధ్యానింప బడినది. ధ్యేయ స్వరూపము ధ్యాతకు కలుగుట తాదాత్మ్యము. అది ధ్యానఫలము. దక్షయజ్ఞమందు తన స్థూలశరీరమును యోగాగ్నిలో దహింపజేసిన యమ్మవారు హిమాలయ పర్వతరాజు, ఆయన భార్య మేనకయొక్క పుణ్యఫలముగా వారినుండి మరల స్థూలశరీరమును పొందినది. పూర్వజన్మసంస్కారవశమున మరల శివుని భర్తనుగా పొందుటకు తపస్సు చేయబోవునప్పుడామె తల్లిచే ఉ (ఓ అమ్మాయి) మా (తపస్సునకు పో) వలదు అని చెప్పబడినందున పూర్వజన్మమున సతియని పేరుగల యామెకు ఈ జన్మమున ఉమయను పేరు గలిగినది. 1) ఉమ యనగా పురుషుని (శివుని) ఇచ్చు శివశబ్దములోని ఇకారము కూడ ఇచ్చును బోధించును. 2) ఉ అనగా శివుడు మా యనగా విద్య. ఉమ యనగా శివుని జ్ఞానశక్తి. 3) ఉ అనగా శివుడు మా అనగా కాంతి. ఉమ అనగా శివుని కాంతి. 4) ఉ అనగా శివుడు మా అనగా మాయ. ఉమ అనగా శివుని మాయ. 5) ఉ అనగా అభేదము మ్ అనగా జీవుడు అ అనగా శివుడు. ఉమ యనగా జీవశివైక్యమును బోధించు ఓంకారము. ఓంకారము నందలి అకార ఉకార మకారములు ఉమా శబ్దమున క్రమము విడచి కూర్పబడియున్నవి. జీవశివైక్యము నిర్గుణాత్మయందే సంభవించును కావున ఉమ యనగా నిర్గుణాత్మ. అదే ఓంకారము యొక్క అర్థము. పరాశబ్ద వాచ్యము దానికి సమయాకళ అను పేరుకలదని శ్రీ కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులుగారు చెప్పినారు. కామాక్షీదేవియే ఇట ఉమగా చెప్పబడినది. ఆమెయే సమయాదేవిగా చెప్పబడినది. మా యనగా విద్య. దానితో కూడిన శివుడు సమ అని చెప్పబడును. ఆ శివుని పొందించునది సమయా లేక సమశబ్దము భావ ప్రధానముగా సామ్యమును బోధించును.

ఐదు విధములైన శివసామ్యము అమ్మవారి యందు కలవు.

1) **అధిష్ఠాన సామ్యము :** శివుని అనుష్ఠానమైన కైలాసమే అమ్మవారికిని అధిష్ఠానమై ఉండుట

2) **అనుష్ఠానసామ్యము :** శివుని అనుష్ఠానములైన సృష్టిస్థితిలయ తిరోధానానుగ్రహములను ఐదు కృత్యములు నమ్మవారికిని ఉండుట.

3) **అవస్థాన సామ్యము :** శివుడు నృత్య మొనరించు స్థితియే లేక (శివుని అవస్థయైన తురీయావస్థ) అమ్మవారికిని ఉండుట (మాండూక్యోపనిషత్తున శివుని అవస్థ తురీయమని చెప్పబడినది)

4) **రూపసామ్యము :** శివుని చంద్రశేఖరేత్యాది రూపము అమ్మవారికిని ఉండుట.

5) **నామసామ్యము :** శివ అనుపేరే అమ్మవారికిని ఉండుట.

ఈ ఐదు సామ్యములు సమశబ్దముచే చెప్పబడును. సమములు అనగా సామ్యములు వానిని యా అనగా పొందునదిగా వున్న అమ్మవారు సమయ అని చెప్పబడును. ఈ పంచవిధసామ్యములు భావించుట సమయాచారము అని చెప్పబడును. అమ్మవారు జీవశివులందు సమముగా ఉండును. కావున ఈ శివాశివ సామ్యభావనము జీవశివతాదాత్మ్య భావనమున జీవశివాభేద (జీవశివైక్య)మున పర్యవసించి కైవల్యసిద్ధికి హేతువగును. సమ సమాన శబ్దములు ఏకత్వ వాచకములు **రషాభ్యాం నో ణః సమానపదే** అను పాణిని వ్యాకరణసూత్రమున సమాన శబ్దము **సమం పశ్య హి సర్వత్ర నిర్దోషం హి సమమ్** బ్రహ్మ ఇత్యాదులలో సమశబ్దములు ఏకత్వవాచకములు. కావున సమమ్ అనగా ఏకత్వమును పొందించునది **సమయా** అని చెప్పబడును. ఓంకారార్థమైన నిర్గుణాత్మయే ఉమాశబ్దార్థము సమయాశబ్దార్థము కూడ కావున **ఉమయా సమయా బుద్ధ్యా శీలితయా** అని చెప్పబడినది.

2) నాలుగు పాదముల ఆదిలో ద్విప్రాసమున్నది. పూర్వార్ధమున రెండు పాదములలో ఆది యమకమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారితో తాదాత్మ్యము కలుగునను విశ్వాసము ప్రకటింపబడినది. ఈ శ్లోకమున భేదభావరూపసంసారబాధముండదని ప్రకటింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ జన్తో స్తవ పదపూజన-
సన్తోషతరఙ్గితస్య కామాక్షి!
బన్ధో యది భవతి పునః
సిన్ధోరమ్బుఃసు బమ్భ్రమీతి శిలా॥ 45

స్వీకరించుటయే పుట్టుక. శరీరమును పరిత్యజించుటయే మరణము. ఇట్లు జననాది మరణపర్యంత వికారములు అన్నీ శరీరమునకు చెందినవే యైనను స్థూలశరీరాభిమానముచే జీవాత్మ తనకు చెందినవిగా భావించును. తాను ఆత్మయే యైనను, తాను స్వీకరించు శరీరము తాను కాకపోయినను, తానే శరీరమని భావించుట అహంకారమని చెప్పబడును. అట్లే సూక్ష్మశరీరమును ఆత్మకాదు. తానుకాని ఆ సూక్ష్మశరీరమును తానని భావించుటయు అహంకారమే. ఈ భావనము అహమభిమానము అని చెప్పబడును. (ఇదియే అహంకారము). మట్టినుండి పుట్టిన దంతయు మట్టియే యైనట్లు ఆత్మయగు పరమేశ్వరుని నుండి పుట్టిన ప్రపంచము అంతయు ఆత్మయే యగును. ప్రపంచము శబ్దప్రపంచము, అర్థ ప్రపంచము అని ద్వివిధముగా నున్నది. శబ్దప్రపంచమునకు నామప్రపంచమని, అర్థప్రపంచమునకు రూపప్రపంచమనియు పర్యాయములున్నవి. శబ్ద ప్రపంచము వాచకము, అర్థప్రపంచము వాచ్యము. అర్థప్రపంచము అంతయు శివుడు, శబ్దప్రపంచము అంతయు అమ్మవారు. కాళిదాసు పార్వతీ పరమేశ్వరులు వాగర్థముల వలె విడదీయరానివారు అని చెప్పినాడు. ఆ శ్లోక వ్యాఖ్యానములో మల్లినాథుడు వాక్స్వరూప (శబ్దస్వరూపిణి) అమ్మవారని, శివుడు అర్థస్వరూపుడు అను పురాణవాక్యములను ఉదహరించినాడు. పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతమైన అర్థప్రపంచమంతయు శివుడు. ఆ అర్థప్రపంచమును బోధించు శబ్దప్రపంచము అంతయు అమ్మవారు. శబ్దప్రపంచము అంతయు **అ**కారము మొదలు **హ**కారము వఱకుగల వర్ణముల నుండి యేర్పడినది. వర్ణములకు మాతృకలని పేరు. ఈ వర్ణములు కూడ శబ్దములే. వర్ణములనుండి పదములు, పదములనుండి వాక్యములు, వాక్యములనుండి వేదపురాణాది సమస్తవాఙ్మయ మేర్పడినది. అంతయు శబ్దప్రపంచమే. ఏ వస్తువును అంటుకొనకుండ మొత్తము అర్థ ప్రపంచమును ఆకాశము తనలోనే ఉంచుకొనునట్లు ఆత్మకూడ ఏ వస్తువును తాకకుండ అన్ని వస్తువులను తనలో దాచుకొనును. అట్లే అర్థమును తాకకుండనే శబ్దము దానిని బోధించును. అర్థమును వాచ్యమనియు శబ్దమును వాచకమనియు అందురు. శబ్దము వినబడగానే అర్థము స్ఫురించును. అర్థము మనసులోనికి వచ్చినదనగా శబ్దము కూడ వచ్చును. శబ్దము అర్థము ఒకదానిని విడచి మరొకటి విడిగా ఉండవనునది సారాంశము. ఏ శబ్దమును విన్నను అకారము మొదలుకొని హకారము వఱకు ఉన్న వర్ణమాలలోని వర్ణములతో నేర్పడునట్టిదే. అన్ని అర్థములును అహమర్థములే. అన్ని శబ్దములును అహమ్ రూపములే. అహంత అనగా అన్ని అర్థములు నాస్వరూపములే అని భావించుట, ఆ విధముగా అనుభవించుట. అమ్మవారు ఇట్టి అహంతాస్వరూపిణి. వాస్తవమునకు ఈ నామరూపములు మిథ్యలు. ఉన్నది బ్రహ్మమొక్కటే. శబ్దార్థ ప్రపంచములు లేనివే. ఆ జ్ఞానము కలవాడు శివుడు కావున ఆయనకు అహంకారము లేదు. అహంతయు లేదు. అమ్మవారు శివస్వరూపిణి. శివునివలె అహంకారము లేనిది. అజ్ఞానము లేనిది మాయలేనిది. శివునకెట్లు అహంత లేదో ఆమెకు కూడ అహంతలేదు. కావున అనహంతారూపిణి

చండి	= కోపస్వభావముగల దానవైన;
చరాచరసవిత్రి	= చరాచరములకు తల్లివైన;
చాముండే	= చండముండ సంహారము చేసినదానవైన;
గుణిని	= గుణములుగలదానివైన;
గుహారణి	= గుహవు అరణివియైన;
గుహ్యే	= గుహలోనున్న దానివైన;
గురుమూర్తే	= గురుస్వరూపిణివైన;
కామాక్షి	= ఓ కామాక్షీదేవీ;
త్వామ్	= నిన్నుగూర్చి;
నమామి	= నమస్కరించెదను.

తాత్పర్యము :-

అమ్మవారు వంకరలు తిరుగు కుండలిని యనబడు నాగకన్యక. కోపస్వభావము కలది. చరాచరములకు తల్లి. గుణవతి, చండముండుల సంహర్త్రి, గుహారూపిణి, అరణి రూపిణి, గుహలో నుండునది, గురుస్వరూపిణి.

వివరణము :-

1) కుండలిని మేల్కొని పైకి పోవునప్పుడు అత్తగారింటికి కొత్తగా బోవుకుమారివలె మంద్రధ్వని చేయును. **యత్కుమారీ మంద్రయతే** అనుశ్రుతి దీనిని సమర్థించుచున్నది. అమ్మవారు కుటిలస్వభావులైన రాక్షసాదులయందు కుటిలగా నుండి వారిని సంహరించును. కావున అమ్మవారు కుటిలయని చెప్పబడినది. ఆమె కుండలినీ స్వరూపిణి. కావున వంకరలుగా తిరుగుట కుండలినికి స్వభావము. కుటిలే అను పదమాస్వభావమును తెలుపును. చాలా కాలము నిద్రించి మేల్కొన్న కుండలిని ఆకలిగొని కోపించియున్న పామువలె బుసలు కొట్టుచుండును. చండియను పదము ఆ కోపముగలది అని తెలుపును లేదా దుష్టులను సంహరించునప్పుడు ప్రలయమందందరిని సంహరించుటకు తమోగుణమును స్వీకరించున్పుడు కోపముగలది అని చండి పదము బోధించును. గుణిని అనుపదము అమ్మవారి సగుణత్వము తెలుపును. భక్తుల ననుగ్రహించు కరుణావాత్సల్యాది కల్యాణగుణములు కలది అని తెలుపును. పరమాత్మ నివసించు బుద్ధికి గుహ అని పేరు. అమ్మవారు బుద్ధిరూపిణి అని గుహశబ్దము తెలుపును. అరణియందెట్లు అగ్ని గూఢముగా నుండునో గుహయందట్లు పరమాత్మ యుండును. కావున బుద్ధి రూపిణియగు అమ్మవారు అరణి వంటి గుహ కావున గుహారణి అని చెప్పబడినది. గుహ్యా అనగా గుహయందున్నది అని అర్థము. పరమాత్మరూపిణియై గుహయందుండుటచే అమ్మవారు గుహ్యా అని చెప్పబడినది. **శ్రీ గురుః సర్వకారణభూతా శక్తిః(1)** అను భావనోపనిషత్సూక్తి ననుసరించి అమ్మవారు గురుస్వరూపిణి.

2) ప్రథమపాదములో ఉన్న అన్ని పదముల మొదట రెండులో అన్ని పదములమొదట, మూడవ పాదములో ఉన్న అన్ని పదముల మొదట వడి ఉన్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున శ్రీ కామాక్షీ దేవి గురుమూర్తిగా భ్రమించు కుండలినిగా వాచ్యమైనది. ఈ శ్లోకమున ఆమె అనిర్వాచ్య అని, భ్రమింపజేయునది అని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అభిదాకృతిర్భిదాకృతి–
రచిదాకృతిరపి చిదాకృతిర్మాతః।
అనహన్తా త్వమహన్తా
భ్రమయసి కామాక్షి శాశ్వతీ విశ్వమ్॥ 47

ప్రతిపదార్థము :–

మాతః	= అమ్మా!
కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
త్వమ్	= నీవు;
అభిదాకృతిః	= భేదములేని దానవు;
అపి	= అయినను;
భిదాకృతిః	= భేదముకల దానివి;
అచిదాకృతిః అపి	= జడవైనను;
చిదాకృతిః	= చైతన్యరూపిణివి;
అనహంతా	= అహంతలేని దానవు;
అపి	= అయినను;
అహంతా	= అహంతారూపిణివి;
శాశ్వతీ	= శాశ్వతియైన దానవై;
విశ్వమ్	= ప్రపంచమును;
భ్రమయసి	= భ్రమింపజేయుచున్నావు.

తాత్పర్యము :–

ఓ తల్లీ కామాక్షీదేవీ భేదాభేదాకృతులలో చేతనజడాకృతులలో అనహంతాహంతా రూపములలో శాశ్వతమైన దానవై యుండియు విశ్వమును భ్రమింపజేయుచున్నావు.

వివరణము :–

శ్రీ కామాక్షీదేవి మాయా స్వరూపిణి. మాయ అనునది ఎవరికిని ప్రత్యక్షము కాని పరమేశ్వరుని శక్తి. మనకీ లోకము కనబడుచున్నది. అది ఎట్లు వచ్చినది. అను

ప్రశ్నము మనకు కలుగుచున్నది. మనము చూడలేని ఒక శక్తి ఈ ప్రపంచమును సృష్టించుచున్నది అని మన మనమును సమాధాన పెట్టుకొందుము. శాస్త్రములు పురాణములు ఇట్లే చెప్పుచున్నవి. వాస్తవమునకు ప్రపంచము ఎట్లు పుట్టియున్నదో మనకు తెలియదు. ఎవని వలన ఈ జగము పుట్టునో ఎవనిచే జీవించునో ఎవనియందు లీనమగునో వాడు పరమేశ్వరుడు (బ్రహ్మ) అని తైత్తిరీయోపనిషత్తు చెప్పినది. కాని పరమేశ్వరుడేల ఈ జగమును సృష్టించెను? అను ప్రశ్నమునకు సమాధానములు కాని సమాధానములు అనగా సమాధానాభానములు ఎన్నో ఉన్నవి. ఒకరు దేవుడాడుకొనుచున్నాడని చెప్పిరి. ఒకరు ఒంటిగా నున్న దేవునికానందము లేక ఆనందము కొఱకు ఈ ప్రపంచమును సృష్టించెనని చెప్పిరి. మరి కొందఱు సృష్టించుటయే పరమేశ్వరుని స్వభావము కావున సృష్టించకుండ నెట్లుండును? అని ఎదురు ప్రశ్నించిరి. ఈ సమాధానములతో మన మనమును సమాధానపెట్టుకొనుచున్నాము. సరే పరమేశ్వరుడు సృష్టించినాడు, కాపాడుచున్నాడు, సంహరించుచున్నాడు అనగా ఆతని కాశక్తి యున్నదని అర్థము. ఆ శక్తి ప్రత్యక్షము కాదు. ఆ శక్తినే మాయయని కొందఱనిరి. ఇది చాలా విచిత్రమైనది. ఈ శక్తి పరమేశ్వరుని కంటే వేరుగా కనబడునా? కనబడదు. అట్లని లేదందుమా లేనిచో నీ ప్రపంచముయొక్క సృష్టిస్థితి లయములను శక్తిలేని దేవుడు ఎట్లు చేయగలడు. శక్తిలేని వాడెవడును ఎవరిని కూడ చేయలేడనుట మన మెఱుగుదుము. సృష్టిస్థితిలయములు చేయుశక్తి యున్న దేవుడే వానిని చేయుచున్నాడని ఒప్పుకొనవలెను. ఒకడొక పని చేసిన పిమ్మటనే ఆ పని చేయుశక్తి ఆయనకున్నదని మనకు తెలియును కాని ఆ పని చేయక ముందాతని శక్తి యున్నదని ఎట్లు తెలియును? ఎట్లు చెప్పగలము? కావున శక్తి కార్యానుమేయ యని చెప్పబడినది. ఈ శక్తి ఆతని కన్న భిన్నమా అభిన్నమా అను ప్రశ్నకు భిన్నమని కాని అభిన్నమని కాని చెప్పలేము. అట్లే మాయాశక్తిస్వరూపిణియైన శ్రీ కామాక్షీదేవి శివునికన్న భిన్నయని కాని అభిన్నయని కాని చెప్పలేము. అందుచేతనే ఈ శ్లోకమున శ్రీకామాక్షీదేవి అభిదాకృతి యైనను భిదాకృతి యని చెప్పబడినది.

2) శివుడు చిద్రూపుడు, అమ్మవారు శివాభిన్నయని భావించు కొన్నప్పుడు ఆమె కూడ చిదాకృతియే యగును. శివుని కన్న భిన్నయని భావించుకొన్నప్పుడు అచిదాకృతి యని చెప్పబడును. అందుచేత నీ శ్లోకమున ఆమె అచిదాకృతి యైనను చిదాకృతి యని చెప్పబడినది.

3) అహమ్ అను శబ్దమునకు ఆత్మయని అర్థము. కాని ఎవరికినీ ఆ శబ్దము పూర్తిగా అర్థము కాకున్నది. అర్థమైనను సరిగా ప్రయోగింపలేకున్నవారే ఎక్కువ మంది. పైగా పుట్టిన శరీరమునే నేననుకొనుచున్నారు. నేను పుట్టి యిప్పటి కరువదియైదేండ్ల కాలము పూర్తియయినది. ఇరువది యైదేండ్ల కాలము పూర్తియయినది ఇత్యాది వ్యవహారములు అట్లన్నవారి శరీరముల వయస్సునే తెల్పును. పుట్టక ముందును ఆత్మ ఉన్నది. చచ్చిన తరువాత కూడా అది ఉండును. పుట్టక ముందున్న ఆత్మ శరీరమును

తాత్పర్యము :-

ఓ కామాక్షీ! నీవు కాముని శత్రువైన శివుని కామినివి. కామేశ్వరుడైన శివుని యిల్లాలవు. కామపీఠమధ్యమున నున్నదానవు. నీవు కామకలవు. కోట్ల కొలది కామములు నీయందున్నవి. అనగా భక్తులకు కోట్లకొలది కామములను కోరిన వానిని అనుగ్రహించుదానవు. నీవు నాకు కామములను పితుకుము.

వివరణము :-

కామునికి శత్రువైన శివుని కామము అమ్మవారి యందున్నది. ఆ శివుని కామము మిక్కిలి ప్రశంసనీయము అని కామపరిపన్థికామిని అను సమాసముయొక్క అర్థము. ఈ సమాసమున విరోధాభాసాలంకారస్ఫూర్తి యున్నది. విష్ణువు కామ జనకుడు, శివుడు కామ సంహారకుడు. కాముడు సృష్టిమూలము. ఆ కాముని అమ్మవారు తన చూపును ధరించి కామాక్షి అను నామమును పొందినది. కామముయొక్క విధములకు అంతులేదు. ఎన్నికోట్ల విధములో చెప్పలేము. అనంతత్వమును చెప్పుటకు కోటి అను పదము చివఱగల కామకోటి అను సమాస మీ శ్లోకమున వాడబడినది. అమ్మవారు కామిని అనగా కామములుగలది. కోట్ల కొలది కామములుగలది. వానిని భక్తుల కొసగి ఆనందింపజేయునది. కామశబ్దమునకు కోరదగినది అను అర్థము కలదు. కావున కామము అనగా సుఖము. ఆ సుఖము శబ్దస్పర్శవిషయముల అనుభవమున కలుగునను మాట పూర్ణముగా సత్యము గాకున్నను పెక్కు ఆ విషయముల అనుభవమునకై ఆరాటపడుచుందురు. అది సుఖమువలె కనిపించు దుఃఖమే కాని అదియే సుఖమనుకొని విషయములకై వెంపఱలాడుచున్నారు. శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము అని విషయములైదు. కాని ఒక్కొక్కటి కోట్ల కొద్ది విధములుగలది. వాని అనుభవములు కోట్లు. తజ్జన్యసుఖములు కోట్లు. అవి అన్నియు ప్రపంచస్వరూపిణియైన అమ్మవారి స్వరూపములు కావున అమ్మవారు కామకోటి అనబడినది. కోటి అను శబ్దమునకు అంచు అను నర్థము కలదు. అంచు చివఱ నుండునది. కావున ఇహలౌకిక (ప్రాపంచిక) సుఖముల అంచులో అనగా చివఱలో పారలౌకిక సుఖములుండును. అవి కూడ కామశబ్దముచే బోధింపబడును. దాని ప్రకారములు కోట్లు, ఆ ప్రకారములన్నియు అమ్మవారి స్వరూపములే కావున ఆమె **కామకోటి** అని చెప్పబడినది. ఇహపరసుఖములందు విరక్తులైన మోక్షసుఖమును అనగా శాశ్వతసుఖమును కోరుదురు. కామమనగా కోరదగినది. కావున మోక్షము కూడ కామమే. ఆ మోక్షము ఇహపరలోకములయొక్క వైరాగ్యపుటంచులలో లభించునది. వైరాగ్యములేనిదే మోక్షము రాదు. మోక్షముకొఱకు వైరాగ్యముకూడ కోరదగినది కావున వైరాగ్యముకూడ కామమే. వైరాగ్యముయొక్క అంచు అనగా పరమవైరాగ్యము అచట లభించునది. మోక్షరూపిణియైన అమ్మవారు కావున అమ్మవారు కామకోటియని చెప్పబడినది. కాంచియందు కామకోటియను పేరుగల శంకరపీఠమున్నది. ఆ పీఠము అమ్మవారి స్వరూపము కావున

కూడ. లేని జగత్తు ఉన్నట్లు కనిపించుట దానికి కర్త పరమేశ్వరుడనుకొనుట అంతయు మాయయే. లేని జగత్తు ఉన్నట్లు కనిపింపజేసినదెవరు? మాయ. పరమేశ్వరుడేమియు చేయలేదు. అంతయు మాయయే చేసినది కావున ఆమె పరమేశ్వరుని చిద్రూపుని జేసినను జడరూపిణియైనది. పరమేశ్వరునకు ఈ జగత్కర్మను ఈ జగమంతయు నేనే అను అభిమానము కలిగించి అహంకారము అహంతయు తానే యున్నది. వాస్తవమునకు శివునకు భిన్నముకాని తాను అహంత యెట్లగును? కావున అనహంతరూపిణియు ఆమెయే. పూర్వార్ధమున రెండు పాదములలో మూడవ అక్షరము ప్రాసగా నున్నది. ఈ శ్లోకమున విరోధాభాసాలంకారమున్నది.

4) పరస్పర విరుద్ధ భేదాభేద, చిజ్జడ, అహంతా నాహంతాది రూపముల ధరించి విశ్వమును భ్రమింపజేయుచున్నది అమ్మవారే. అనాది మాయోపాధికుడు నైన ఈశ్వరుడు సృష్ట్యారంభమున అహమవ్యాకృతః నామరూపే వ్యాకరనాణి అను అహంవృత్తులను పొందును. ఈ అహమాకారవృత్తియే విమర్శయని శాక్తేయులచే చెప్పబడును. ఈ విమర్శయే అహంత యనబడును. ఆ శ్రీ కామాక్షీ విశ్వమును భ్రమింపజేయును. శ్రీ కామాక్షీదేవి ఒక్కటిగానున్న చిద్రూపబ్రహ్మను శివుడుగా జీవుడుగా భ్రమింపజేయును. చైతన్యరూపమైన బ్రహ్మను చిజ్జడములుగా భ్రమింపజేయును. శివుని జీవునిగా విశ్వమున భ్రమింపజేసి మరల విశ్వోత్తీర్ణునిగా శివునిగా జేయు అవిద్యావిద్యాస్వరూపిణి ఆమె.

అవ॥:- పై శ్లోకమున ఒకే బ్రహ్మమును భిన్నాభిన్నములుగ భ్రమింపజేయున దమ్మవారే యని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి భక్తులు భిన్నములైన (విరుద్ధములైన) వస్తువుల నభిన్నములుగా దర్శించుట చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ శివ శివ పశ్యన్తి సమం
శ్రీకామాక్షీకటాక్షితాః పురుషాః।
విపినం భవనమమిత్రం
మిత్రం లోష్ఠం చ యువతిబిమ్బోష్ఠమ్॥ 48

ప్రతిపదార్థము :-

శ్రీకామాక్షీకటాక్షితాః	= శ్రీ కామాక్షీ దేవిచేత చూడబడిన;
పురుషాః	= పురుషులు;
విపినమ్	= అడవిని;
భవనమ్	= ఇల్లుగా;
భవనమ్	= ఇంటిని;
విపినమ్	= అడవిగా;

అమిత్రమ్	= శత్రువును;
మిత్రమ్	= మిత్రునిగా;
యువతి బిమ్బోష్ఠమ్	= పడుచుయొక్క దొండపండువంటి పెదవిని;
లోష్టమ్ చ	= మట్టిబెడ్డగాను;
సమమ్	= సమముగా;
పశ్యంతి	= చూచెదరు;
శివ శివ	= విచిత్రము.

తాత్పర్యము :–

శ్రీదేవి కటాక్షపాత్రులైన పురుషులు అడవిని ఇల్లుగా, ఇల్లును అడవిగా శత్రువును మిత్రునిగా, మిత్రుని శత్రువుగా, మట్టిబెడ్డను యువతిబిమ్బోష్ఠముగా, యువతిబిమ్బోష్ఠమును మట్టిబెడ్డగా చూచెదరు. శివ శివ ఇది విచిత్రము గదా!

వివరణము :–

1) సాధారణ జనులు ఇండ్లలో నివసించెదరు. అడవులనిన భయము చెందెదరు. ఒకవేళ అడవికి బోయినను ప్రొద్దుగ్రుంకేలోపల ఇండ్లకు తిరిగి వచ్చెదరు. అడవిలో నివసించు ఆటవికులు అప్పుడప్పుడు గ్రామములోనికి వచ్చినను పనులు పూర్తి చేసికొని తిరిగి అడవులలోనికి పోయెదరు. అమ్మవారి అనుగ్రహముచే విరక్తినందిన వారికి ఇల్లు అడవియు రెండును సమానములుగా నుండును.

2) రాగద్వేషములు మిత్రామిత్ర భావహేతువులు. అమ్మవారి భక్తులకు రాగద్వేషములుండవు. కావున వారు శత్రువులను మిత్రులను సములుగా చూచెదరు. వారికి అమ్మవారి భక్తులందు రాగమున్న నా భక్తులును మిత్రులగుదురు. ద్వేషమున్నవారు శత్రువులగుదురు అంతేకాని అమ్మవారి భక్తులు రాగద్వేషముల ననుసరించి వారికి శత్రువులు మిత్రులేర్పడరు. అమ్మవారి భక్తులు తమను ద్వేషించు వారిని కూడ శత్రువులుగా చూడరు. తమయందు రాగమున్నదని వానిని మిత్రులుగా చూడరు. అందరిని సమముగా చూచెదరు. అట్లే అమ్మవారి భక్తులు పడుచుదాని దొండపండువంటి ఎఱ్ఱని పెదవిని మట్టిబెడ్డవలె ఉపేక్షించెదరే కాని దానిని చుంబించగోరరు. ఇటువంటి భక్తులు అమ్మవారి అనుగ్రహమునకు పాత్రులే కావున వారికి అందఱిని అన్నింటిని సమముగా చూచెడు గొప్పగుణమబ్బినది.

3) అమ్మవారి భక్తులు సుఖములను కోరరు, దుఃఖములను ద్వేషించరు. కావున వారు గృహమందున్నను అడవియందున్నను ఒకే విధముగా నుందురు. ప్రారబ్ధపుణ్యకర్మకు సుఖమును, ప్రారబ్ధపాపకర్మకు దుఃఖమను ఫలము నీశ్వరుడొసగును. ఆ సుఖదుఃఖములు రెండును భగవద్దత్తములే, భగవత్ప్రసాదములే, అను భావములో వానిని స్వీకరించెదరేకాని వానిపట్ల భేదమును ప్రదర్శించరు. కావున వారికి విపిన

భవనములలో నేదియైన నొకేవిధముగా కనబడును. అమ్మవారి భక్తులు ఒక వస్తువును మరొక వస్తువుగా మార్చగలుగుదురు. వారికెవరియందు అనుగ్రహము కలుగునో వారడవులలో దుఃఖమనుభవించుచు దాని నివారణమును కోరువారైనచో వాని కావనవాసము తొలగి గృహవాసము లభించును. ఎవరికి అమ్మవారి భక్తులందు నిష్కారణద్వేషముండునో వారు గృహవాసము చేయు వారైనచో వారు వనవాసము ననుభవించెదరు. అమ్మవారి భక్తుల అనుగ్రహమునకు పాత్రులైన వారికి శత్రువులున్నచో వారు శత్రుభావము వీడి మిత్రులగుదురు. ఒకవేళ ఆ అమ్మవారి భక్తులయెడల నిష్కారణద్వేషము కలిగియుందురేని వారి మిత్రులుకూడ శత్రువులుగా మారి దుఃఖము కలిగించెదరు. అమ్మవారి భక్తుల సహవాసమును పొందిన రాగులు కూడ విరక్తులై యువతిబిమ్బోష్ఠమును లోష్టముగా భావించు విరక్తులుగా మారుదురు. ఇది యంతయు అమ్మవారి భక్తుల సమ(బ్రహ్మ) దర్శన ప్రభావము. శివ శివ అను శివశబ్దామ్రేడనముచే వారి ప్రభావమును దర్శించిన కవియొక్క ఆశ్చర్యము వ్యంగ్యమగును. మనమందే భావముద్రేకించినను, శరీరమునందే కదలిక కదిలినను తుమ్ము, దగ్గు మొదలగు నేవికారములు కలిగినను, భగవతీ నామస్మరణము చేయవలెనను సంప్రదాయము నీ కవి పాఠకులకు సూచించుచున్నారు.

అవ॥:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి కటాక్షమునకు పాత్రులైనవారి సిద్ధి చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున సిద్ధిని పొంది పరవశించినవారి **భగవతీనామగానము** చేయబడుచున్నది.

శ్లో॥ కామపరిపన్థికామిని!
కామేశ్వరి! కామపీఠమధ్యగతే!।
కామదుఘా భవ కమలే!
కామకలే కామకోటి! కామాక్షి॥ 49

ప్రతిపదార్థము :–

కామపరిపన్థికామిని	= కాముని శత్రువు(శివుని) ప్రియురాలా!
కామేశ్వరి	= కామేశ్వరుని (శివుని) భార్యయైనదానా!
కామపీఠమధ్యగతే	= కామపీఠమధ్యనున్నదానా!
కమలే	= లక్ష్మీస్వరూపముగలదానా!
కామకోటి	= కామముల కోట్లుగలదానా!
కామాక్షి	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
కామదుఘా	= కామముల పితుకుదానవు
కామకలే	= కామకలవు
భవ	= అగుము.

మమ	= నాయొక్క;
హృదయమ్	= ఎద;
అతిశీతమ్	= మిక్కిలి చల్లబడియున్నది.

తాత్పర్యము :–

కాంచీనగర మందాటలయందు ఆసక్తయైన, అఖిలాగమములందలి యంత్రతంత్రమంత్రములు స్వరూపములుగాగల శివుని జీవనోపాయరూపమైన అమ్మవారిచేత నా హృదయము చల్లబడియున్నది.

వివరణము :–

శివుడు వాచామగోచరుడు. కావున ఆయన అభివ్యక్తుడు కాడు. ఆయన అనభివ్యక్తుడు. ఆయనయొక్క అభివ్యక్తియే ఈ ప్రపంచము. దీని అభివ్యక్తికి హేతువుగా ఆయనను అనుమానప్రమాణముచే అనుమానించు కొనవలెను. ఈ ప్రపంచాభివ్యక్తి మాయాకార్యమని కొందఱందురు. మాయ, అభివ్యక్తి యనునవి శివుని జీవనోపాయములు. శివుడున్నాడు అనుటకు ప్రపంచ ముండవలెను. ఈ ప్రపంచముయొక్క దర్శనమే ఆయన ఉనికికి ప్రమాణము. ఇట్లనుటయే ఆయన అనుమానప్రమాణగమ్యుడని చెప్పుట. అమ్మవారు శివుని జీవనోపాయమని చెప్పుట ఇదియే. ఈ ప్రపంచము శబ్దార్థమయము. శబ్దార్థాభి వ్యక్తియే అమ్మవారి స్వరూపము. అమ్మవారు మాయాస్వరూపిణి. మాయా కార్యమైన ప్రపంచముయొక్క స్వరూపము కూడ అమ్మవారే. అద్దములోని ప్రతిబింబము అద్దముకన్న వేరు కానట్లు మాయామయమైన ప్రపంచమును మాయయు వేరుకావు. మట్టియు, మట్టికార్యమైన కుండయు, వేరు కానట్లు మాయయు, మాయాకార్యమైన ప్రపంచమును వేఱుకావు. వివర్తవాదమందును పరిణామవాదమందును అమ్మవారే ప్రపంచపరిణామమున కుపాదానము కాని వివర్తవాదమందు శివుడు ప్రపంచాధిష్ఠానము. ప్రపంచము శివుని వివర్తమనుట విశేషము. ఈ వివర్తపరిణామాది వాదములను చెప్పినవి వివిధాగమములు. స్థూలముగా పౌరుషేయములు ఆగమములు, అపౌరుషేయములు వేదములు. పౌరుషేయములైన యంత్రమంత్రతంత్రములను నిరూపించు శాస్త్రములు ఆగమములు, యంత్రశాస్త్రములు మంత్రశాస్త్రములును ఆగమములలో చేరిన భాగములు. ఈ ప్రపంచము అంతయు శబ్దార్థమయమని చెప్పబడినది. శబ్దార్థములే నామరూపములు. మాయామాయిక ప్రపంచాభేదము ఇదివరకు చెప్పబడినది. అట్లే అర్థప్రపంచము శబ్దప్రపంచముకన్న వేరుకాదు. శబ్దప్రపంచమునుండియే అర్థప్రపంచము జనించినది. కావున శబ్దప్రపంచము కారణము. అర్థప్రపంచము కార్యము. కారణమునకు కార్యము భిన్నమైనది కాదు. మట్టికన్న కుండవేరు కాదని ఇదివఱకు చెప్పబడినది. శబ్దార్థములే నామరూపములనియు చెప్పబడినది. నామమును స్మరించినంతనే రూమును, రూపమును స్మరించినంతనే నామమును, మనసున మెదలును. కాళిదాసు అమ్మవారు శివుడు నామరూపములవలె విడదీయరానట్లు కలిసియున్నవారు అని రఘువంశ కావ్యారంభమున

అమ్మవారు కామకోటియని చెప్పబడినది. ఆ పీఠముయొక్క మధ్యమున దేవతగా పూజింపబడునది కావున అమ్మవారు కామ పీఠమధ్యగతే యని చెప్పబడినది. విష్ణువు కామునికి తండ్రి. అనగా కాముని సౌందర్యము కూడ విష్ణువు నుండియే ఆతనికి సంక్రమించినది. శివుడు విరూపాక్షుడు. విష్ణువువలె పద్మనేత్ర అను పేరాతనికి ప్రసిద్ధముగా లేదు. పద్మనేత్రాది స్త్రీ వాచక శబ్దములు కొన్ని విష్ణు వాచకములుగా నున్నవి. అమ్మవారే విష్ణుసోదరి కావున ఆమె పద్మనేత్ర. అన్న చెల్లెండ్రపోలిక స్వాభావికము కావున విష్ణునేత్రములును పద్మములవలెనే ఉన్నందున అమ్మవారి సౌందర్యమువలె ఆయన సౌందర్యముకూడ పురుషమోహకమే. శివుడు కామసంహారకుడు కావున ఆతనికి కాముని సౌందర్యము రాలేదు. ఆ సౌందర్యమున్నట్లు తననెవరు భావించుట లేదని శివుడు కొంచెము చింతించి విష్ణువువలె కాదు కాదు విష్ణువును మించిన సౌందర్యమును ధరించినాడు. అదియే శివుని కామేశ్వరావతారము. బ్రహ్మాండపురాణమునందీ కామ శంకరావతార (కామేశ్వరావతార) ప్రసక్తి ఉన్నది. ఆ కామేశ్వరునికి భార్య యగుటచేత అంత మాత్రమే కాదు అపారమైన కాముని మించిన, రతీదేవిని మించిన సౌందర్యముగలదగుటచేత సౌందర్య విషయమున కాముడు ఆమెకు దాసుడగుటచేత ఆ కామునికి ఆ విషయమున అమ్మవారు ఈశ్వరియగుటచేత అమ్మవారు **కామేశ్వరి** యని చెప్పబడినది. కామమనగా కోరిక, మోక్షేచ్ఛ కూడ కోరికయే కాని అన్ని కోరికలకన్న మించినది మోక్షము. నిత్యసుఖస్వరూపము. అల్పసుఖవాంఛలకన్న నిత్యసుఖమైన మోక్షము నందలి కోరిక **కామేశ్వరి** యని చెప్పబడును. ఆ మోక్షేచ్ఛారూపకామము అమ్మవారి అనుగ్రహము చేతనే కలుగును. కావున అమ్మవారు కామేశ్వరి యని చెప్పబడినది. పాలు పితుకుట నెక్కువగా స్త్రీలే చేయుదురు. పాలు చేపుట స్త్రీజాతికే సాధ్యము. కామములను పితుకుట కామేశ్వరికే సాధ్యము. కామములను క్షీరములను పితికి జీవుల దృప్తుల జేయునది అమ్మవారే కావున అమ్మవారిని **కామదుఘా భవ** కామముల పితుకు దానవు కమ్ము అని కవి కోరుచున్నాడు. అమ్మవారు కామదుఘయైనను జీవులు పుణ్యకర్మచేయనిదే వారికి కామములను పితుకదు. కామములను చేపదు. మూకకవికి (ఈ గ్రంథము చదువువానికి) పూర్వపుణ్యము లేనందుననే అమ్మవారు కామముల పితుకుట లేదు చేపుట లేదు అని అనిపించినది. అమ్మా పుణ్యము లేకున్నను నాకు పాలు పితుకవచ్చును గదే చేపవచ్చును గదే పాలకై యేడ్చు శిశువు నేడ్చు చుండగా తల్లి ఉపేక్షించునా? పూర్వ పుణ్యమున్నదా? లేదా అని ఆలోచించునా? ఆలోచించదు. అమ్మా, అట్లే నా పూర్వ పుణ్య విశేషమున్నదా లేదా యను విచారమును వీడి నాకు పాలు పితుకుదానవు పాలు చేపుదానవు కమ్ము! అట్లు చేసిన నిన్ను తప్పు పట్టువారెవరు? తప్పు పట్టెదఱను భయమున్నచో కొంగుచాటు చేసికొని ఎవ్వరికిని తెలియకుండ కామదుఘవు కమ్ము అని కవి కోరుచున్నాడు. ఈ శ్లోకమున సంబోధనములన్నియు కకారాదులుగా నున్నందున అమ్మవారి **కాదివిద్యాస్వరూపత్వము**ను వ్యంజింపజేయును. 'వడి' కలిగి యున్నవి.

అవ:- పై శ్లోకమున నమ్మవారిని కామములనొసగు మని యర్థించుట జరిగినది. ఈ శ్లోకమున తత్సాధనమైన **నమనము** చేయబడుచున్నది.

శ్లో॥ మధ్యేహృదయం మధ్యేని(టి)టలం
మధ్యేశిరోఽపి వాస్తవ్యామ్।
చణ్డకరశక్రకార్ముక-
చన్ద్రసమాభాం నమామి కామాక్షీమ్॥ 50

ప్రతిపదార్థము :-

మధ్యేహృదయమ్ = హృదయమధ్యమున;
మధ్యేని(టి)టలమ్ = ఫాలమధ్యమున;
మధ్యేశిరః+అపి = శిరోమధ్యముననను;
వాస్తవ్యామ్ = నివసించునట్టి;
చండకర, శక్రకార్ముక చంద్రసమాభామ్ } = సూర్యునితో, సింగిణితో, చంద్రునితో సమానమైన కాంతిగల;
కామాక్షీమ్ = కామాక్షీదేవికి;
నమామి = నమస్కరించుచున్నాను.

తాత్పర్యము :-

హృదయఫాలశిరో మధ్యభాగములలో నివసించు సూర్యశక్రధను శ్చంద్రుల కాంతితో సమానమైన కాంతిగల శ్రీ కామాక్షీదేవికి నమస్కరించు చున్నాను.

వివరణము :-

హృదయకమలమున ఇష్టదేవతను ధ్యానించుట సర్వోపాసన సమ్ప్రదాయప్రసిద్ధము. ఫాలశిరోదేశములలో నుపాసించుట ముఖ్యముగా తాంత్రికోపాసనలో ప్రసిద్ధము. వైదికులు సంధ్యాసమయములలో సూర్య మండలము నందలి చిచ్ఛక్తిని ధ్యానించెదరు. అట్లు ధ్యానించవలెనని **అహరహస్సంధ్యాముపాసీత** అను విధి కూడ ఉన్నది. తాంత్రికులదృష్టిలో హృదయకమలము సూర్యమండల ప్రాతినిధ్యము కలది. అనగా హృదయ కమలమే సూర్యమండలము. అందు ఇష్టదేవత ఉపాసించదగినదే అనుట సర్వోపాసక సమ్మతము. మధ్యేహృదయమ్ అను సమాసము దీనిని సూచించును. భ్రూమధ్యము నాసయొక్క పై అగ్రము ఫాలముయొక్క క్రింది అగ్రము. అక్కడ దీపాకారముగా తిలకాకారముగా శివలింగాకారముగా చిద్రూపజ్యోతిర్దర్శనము యోగులు చేయుదురనుట యోగసంప్రదాయములలోని ముఖ్య మతములలో నొకటి. మధ్యేనిటలమ్ అని ఆ మతముయొక్క సంప్రదాయమిట సూచితమైనది. భ్రూమధ్యము నందలి లింగాకారజ్యోతియొక్క ఆరంభముండి అది దాదాపు శిరస్సుయొక్క క్రింది యగ్రము వఱకు దాని చివఱ యుండును. దీర్ఘవర్తులముగా దర్శింపబడును. జ్యోతిస్సు

లింగాకారముగా నుండును. అది శివుని ఫాలాక్షము నందలి అగ్నియు నేక రూపములే యను భావనము శివాత్మసాధనోపాయము. శిరోమధ్యమున సహస్రారకమల మొకటి యున్నదని యోగులు చెప్పెదరు. ముఖ్యముగా తంత్రపద్ధతి నవలంబించు యోగులా సహస్రారమను చంద్రమండలమునకు కుండలినిని పంపి ఆ కుండలినియొక్క వేధమును చంద్రమండలమునకు కలిగించి అప్పుడు స్రవించు అమృతముచే శరీరములోని డెబ్బదిరెండువేల నాడులకాప్యాయనమును కలిగించెదరనునది శాక్త తంత్ర ప్రసిద్ధము. అపి శబ్దముచే సమయమతస్థుల ఉదరమధ్యమందలి నాభి ప్రదేశమున మణిపూరచక్రమున సాక్షాత్కరించిన అమ్మవారిని పూజించు సంప్రదాయము సూచింపబడుచున్నది. మూలాధార స్వాధిష్ఠానములందలి అమ్మవారికి కౌళు లొనరించు పూజ ధ్యానము కూడ సూచింప బడవచ్చుననవచ్చును. కాని యిది సమయమతానుసారియగు మూకకవికి సమ్మతము కాకపోవచ్చును. అమ్మవారు అనాహత కమలమున సూర్యకాంతి గలిగియున్నదిగా, ఫాలప్రదేశమున ఇంద్ర ధనుః కాంతిగలిగినదిగా, సహస్రారమున చంద్రకాంతి కలిగియున్నదిగా ధ్యానింప బడుటను ఉత్తరార్ధమందలి దీర్ఘసమాసము సూచించును. హృదయస్థా, రవిప్రఖ్యా, ఫాలస్థేంద్రధనుఃప్రభా ఇత్యాది లలితాసహస్రనామ స్తోత్రము నీధ్యానము చెప్పుచున్నది. పూర్వార్ధమందలి హృదయఫాలశిరఃక్రమము ననుసరించి సూర్యశక్ర ధనుశ్చంద్రకాంతుల క్రమము చెప్పబడుటచే నీ శ్లోకమున క్రమాలంకారము (యథా సంఖ్యాలంకారము)న్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున తంత్రోక్తోపాయానుసారము హృదయఫాలశిరో మధ్యమున ఏయో కాంతులుగల అమ్మవారు ధ్యానింపబడవలెనో చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె శివునియొక్క **యంత్రమంత్రతంత్రమయ జీవనోపాయము**గా వర్ణింపబడు చున్నది.

శ్లో॥ అధికాఞ్చి కేలిలోలై-
రఖిలాగమయన్త్రతన్త్రమన్త్రమయైః।
అతిశీతం మమ హృదయం
విషమశరద్రోహిజీవనోపాయైః॥ 51

ప్రతిపదార్థము :-

అధికాంచి = కాంచీనగరమందు;
కేలిలోలైః = క్రీడలందాసక్తములైన;
అఖిలాగమయంత్రతంత్ర మంత్రమయైః } = సమస్తములైన ఆగమములలోని యంత్ర తంత్రమంత్రములే స్వరూపములుగాగల;
విషమశరద్రోహిజీవనోపాయైః = మన్మథుని శత్రువు (శివుని)బ్రతుకు నుపాయములైన అమ్మవారిచే;

శక్తి, వియత్తు శివుడు. నిరంజనము నిర్గుణమునైన చిత్తు. సగుణత్వమందినప్పుడు బిందువుగా శివశక్త్యైక్యరూపమున పరిణమించుట ప్రథమపరిణామము. ఆ బిందువు వియన్నాదములుగా పరిణమించుట ద్వితీయపరిణామము. సగుణమైనను శివశక్త్యైక్యరూపబిందువు సచ్చిదానందఘనము అర్ధనారీశ్వరతత్త్వమున కది సంకేతము. ఆ బిందువులు వియన్నాదములుగా శివశక్తులుగా (శివపార్వతులుగా) విడిపోవుట (శబ్దార్థాత్మక) నామరూపాత్మక పరిణామము గడచిన శ్లోక వివరణము నందు నాదము(వాక్కు) పార్వతీరూపము అని చెప్పబడినది. వియత్తు నాశ్రయించి నాదముండును. అట్లే శివునాశ్రయించి పార్వతి యుండును. రూప (అర్థ) ప్రపంచమూలము శివుడు. నామప్రపంచమూలమైన నాదము (వాక్కు) పార్వతి యని ఇంతకుముందే చెప్పితిని. ఈ పరిణామ మంతయు సృష్ట్యారంభమున జరుగును. ప్రలయవేళ వియన్నాదరూపులైన పార్వతీ పరమేశ్వరులు బిందువులై ఐక్యమందుదురు.

2) ఈ శ్లోకము మూడు పాదముల ఆదిలో ప్రాసమున్నది.

అవ:– జీవుని దుఃఖమునకు హేతువైన అమ్మవారి వియన్నాదాది పరిణామ రూప సంసారము పై శ్లోకమున చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఈ సంసారజ్వర దుఃఖము పోవుటకు కావలసిన ఔషధముకూడ అమ్మవారే అని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ శమ్పాలతాసవర్ణం
సమ్పాదయితుం భవజ్వరచికిత్సామ్।
లిమ్పామి మనసి కిఞ్చన
కమ్పాతటరోహి సిద్ధభైషజ్యమ్॥ 53

ప్రతిపదార్థము :–

శమ్పాలతాసవర్ణమ్ = మెఱుపుతీగవంటి;
భవజ్వరచికిత్సామ్ = సంసారరోగచికిత్సను;
సమ్పాదయితుమ్ = సంపాదించుటకు;
కమ్పాతటరోహి = కమ్పానదీ తీరమున మొలచు;
కించన = ఒకానొక;
సిద్ధభైషజ్యమ్ = సిద్ధౌషధమును;
మనసి = మనస్సున;
లిమ్పామి = పూసెదను.

తాత్పర్యము :–

సంసారరోగమునకు చికిత్స చేయుటకు మెఱుపుతీగ వంటి వన్నెతో

చెప్పినారు. నామము మాయవంటిది. రూపము దానిలోని ప్రతిబింబము వంటిది. నామము అద్దము వంటిది. రూపము దానిలోని ప్రతిబింబము వంటిది. నామరూపముల అభేదము మాయామాయికా భేదము వంటిది. మంత్రశాస్త్రము శబ్దప్రపంచమున అనగా నామప్రపంచమున చేరినట్టిది. యంత్రశాస్త్రము అర్థప్రపంచమున అనగా రూపప్రపంచమున చేరినట్టిది. తంత్రశాస్త్రము ఆ రెంటి అభేదముయొక్క ధ్యానజ్ఞానముల ప్రతిపాదించు శాస్త్రము. మంత్రమునకు మాతృకవర్ణము. అచ్చు హల్లు రెండును వర్ణములనబడును. వర్ణములవలన ఏకాక్షరద్వ్యక్షరత్ర్యక్షరాది మంత్రములు పదములు నేర్పడును. పదములు కొన్ని మంత్రములలోను ఉండును. పదములతో వాక్యములేర్పడును. కొన్ని బహ్వక్షరమంత్రములలో వాక్యములుకూడ నుండును. మంత్రముల కర్థమున్నను అవి శబ్దప్రధానములు. యంత్రములలో బీజాక్షరములు వ్రాయబడినను వ్రాయబడకున్నను వానిలో శబ్దమునకన్న అర్థమునకే ప్రాధాన్యము. నామప్రపంచమునకు వర్ణము (అచ్చు హల్లు) మాతృకయైనట్లు; రూప ప్రపంచమునకు కూడ వర్ణము (రంగు) పితృస్థానమగును. అర్థప్రపంచ మూలవర్ణము **బిందు రేఖావృత్తతల ఘనాద్యాత్మకము**గా నుండును. వర్ణరహితము లైన అర్థములు కొన్ని యున్నను కనబడునదంతయు వర్ణమయమైన యర్థమే. అనగా రూపమే. వర్ణముల (అచ్చులు, హల్లులు)కు వర్ణములు (రంగు లున్నట్లు) మంత్రశాస్త్రము చెప్పును. అన్ని వర్ణములు తెల్లనివే అని మంత్రశాస్త్రము లోని కొన్ని గ్రంథములు చెప్పును. యంత్రములు రాగి మొదలైన లోహముల మరియు శిలల ఫలకములపై చెక్కబడును. దీర్ఘకాలవస్థాయులగుటకు అట్లు చెక్కబడును. అట్టి అవశ్యకత లేనప్పుడు గుడ్డలపై వ్రాయబడును. ఈనాడు కాగితములపై కూడ వ్రాయబడుచున్నవి. ఆ యంత్రములకు ధాన్యాధివాస శయ్యాధివాస జలాధివాసాదులు చేసి వేల లక్షల తద్యంత్ర సంబంధ మంత్రజపము హోమతర్పణాదులు చేసిన వానిని దేవాలయములలో ముందుగా ప్రతిష్ఠించి వానిపైన ఆయా దేవతల విగ్రహములు ప్రతిష్ఠింపబడును. ప్రతిష్ఠాతంత్రము లందు ఆయాయాధివాసములు మంత్రసంఖ్యాదులు వివరింపబడును. ఇట్లు యంత్ర మంత్ర తంత్ర సమన్వయ మాగమములందు చేయబడియుండును. ఇదిగాక శ్రీ చక్రాది చరయంత్ర తంత్ర సమన్వయమాగమములందు చేయబడియుండును. ఇదిగాక శ్రీచక్రాది చరయంత్రములందు విగ్రహాదులందువలె పూజాదులు నిర్వహింపబడు విధానము కూడ ఆగమములలోని తంత్ర గ్రంథములందు వివరింపబడును. ఇట్లు బహిర్యాగసంబంధ విషయములే కాక అంతర్యాగ సంబంధవిషయములలో వెనుక శ్లోకములో చెప్పబడిన మూలాధారాది శరీరాంతర్భాగచక్రములందు దేవతల నుపాసించు విధానముకూడ తంత్రము లందు వివరింపబడియున్నది. ముఖ్యముగా పుందేవతల యుపాసనల కన్న స్త్రీదేవతల యుపాసనముల వివరణములే తంత్ర గ్రంథములం దధికముగా నున్నవి. స్త్రీ దేవతల యుపాసనముల వివరించు గ్రంథములే శాక్తతంత్రములని చెప్పబడును. వానిలో శివశక్తి సామరస్యమున పర్యవసించు లలితా (రాజరాజేశ్వరీ కామేశ్వరీ కాళీ)ది దేవతల

యుపాసనలకే మరింత ప్రాచుర్యము కలదు. వానిలో కాదివిద్యాతంత్రగ్రంథములకు మరింత ప్రాచుర్యము కలదు. అమ్మవారు యంత్ర (విగ్రహ)ములందు పూజింపబడుట రూపోపాసనము. ఈ యుభయమును ఆశ్రయించి యంత్రముల ముందుంచుకొని మంత్రముల జపించుట మంత్రజప పూర్వోత్తరాంగములుగా యంత్రముల పూజించుటయు శిష్టసంప్రదాయముగా నున్నది. మంత్రజప మంగియైనప్పుడు యంత్రపూజ అంగము కాదు. యంత్రపూజ అంగియైనప్పుడు మంత్రజపము అంగముగాను ఉండును. **యజ్ఞానాం జప యజ్ఞోస్మి** (10.25) అను గీతావచనము ననుసరించి నామమంత్రజపమునుకు శ్రేష్ఠత యున్నది. ఇదిగాక పూజాజపములు అంగములుగా ధ్యానమంగిగా నుండునది ఉపాసనము. అదియే తంత్రశాస్త్రము యొక్క ముఖ్య ప్రతిపాద్యము. ఉపాసనమునకు బాహ్యపూజ అంగమైనట్లు, మానసికపూజ కూడ అంగమే. ఈ మానసికపూజయే అంతర్యాగమని చెప్పబడును. మానసికమైన హోమము కూడ అంతర్యాగమే. సర్వమును ఆత్మయందు హోమము చేయుట, లేక సర్వమును ప్రవిలాపింప జేయుట, లేక సర్వమును సమర్పించుట అంతర్యాగముయొక్క పరమావధి. ఈ పరమావధి నిర్వికల్పసమాధి రూపము. అది జీవ బ్రహ్మైక్య జ్ఞానికి నిద్రవంటిది. **నామము మంత్రము శబ్దము అమ్మవారి రూపము. రూపము యంత్రము విగ్రహము అర్థము అమ్మవారి రూపము.** ఆ రెంటియొక్క పరస్పరాను సంధానము తాదాత్మ్యభావనారూపమైన ఉపాసనము తంత్రము అమ్మవారి రూపము. ఇట్లు **అమ్మవారు మంత్రమయి, యంత్రమయి, తంత్రమయి.** ఈ శ్లోకమున ఈ మూడింటి రూపమైన అమ్మవారు శివుని జీవనోపాయమని చెప్పబడినది. అమ్మవారు లేనిదే శివుడుండడనుటయే జీవనోపాయ శబ్దార్థము. అది బహువచనాంతముగ అమ్మవారి యందు పూజ్యతను తెలుపుటకై చెప్పబడినది. శివుని జెప్పుటకు ఈ శ్లోకమున విషమశరద్రోహ శబ్దము ప్రయోగింపబడినది. విషమ శబ్దమునకు బేసియని యర్థము. మన్మథుని శరములు ఐదు. అది బేసి సంఖ్య కావున మన్మథుడు విషమశరుడని చెప్పబడును. శివుడు మూడు కన్నులు గలవాడు. కావున విషమాక్షుడని చెప్పబడును. విష్ణ్వాదులకు లేని ఫాలనేత్రము శివునకున్నది. అది జ్ఞానాగ్ని రూపము. కావున విషమశరుడైన కాముని (కామమును) అది దహించినది. మన్మథుని విషమశరత్వము అమ్మవారి విషమశరగా నుపాసించినందున నేర్పడినది. కావుననే తనయొక్క అనుగ్రహముగా నున్న విషమశరత్వము ఫాలాగ్ని దగ్ధమగుట చూచి అమ్మవారు తన కన్నులలో వానిని దాచి కామాక్షియైనది. మరల మన్మథునకు విషమశరత్వము ననుగ్రహించినది. విషమాక్షుని విషమత్వము నమ్మవారు పునస్స్వీకరించినది. శివుడు అమ్మవారిపట్ల కాముకుడైనాడు. అమ్మవారు కూడ విషమశరయే కావున ఆమె ప్రభావముచే శివుడు కాముకత్వము నొందుటలో విచిత్రమేమున్నది. ఇంతేకాదు అమ్మవారు లేనిదే శివుడు జీవించలేని పరిస్థితి యేర్పడినది. శివుడు జీవించవలెనన్న అమ్మవారి సాన్నిధ్యము అవసరమైనది. ఈ యర్థమంతయు

విషమశరద్రోహిజీవనోపాయైః అనుటచే వ్యంగ్యమైనది. ఈ శ్లోకమునందలి మొదటి మూడు పాదములు అకారాదులై 'వడి' కలిగియున్నవి.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి యంత్ర తంత్ర మంత్రమయ పరిణామము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి **బిందువియన్నాదాది పరిణామము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ నన్దతి మమ హృది కాచన
మన్దిరయన్తీ నిరన్తరం కాఞ్చీమ్।
ఇన్దురవిమణ్డలకుచా
బిన్దువియన్నాదపరిణతా తరుణీ॥ 52

ప్రతిపదార్థము :–

నిరంతరమ్	= ఎల్లప్పుడు;
కాంచీమ్	= కాంచీపురిని;
మందిరయన్తీ	= ఇల్లుగా చేసికొనుచున్న;
ఇందురవిమండలకుచా	= సూర్యచంద్రమండలములే స్తనములుగా గల;
బిందువియన్నాదపరిణతా	= బిందువుగా ఆకాశముగా నాదముగా పరిణమించిన
కాచన	= ఒక;
తరుణీ	= యువతి;
మమ	= నాయొక్క;
హృది	= ఎదయందు;
నందతి	= ఆనందించుచున్నది.

తాత్పర్యము :–

ఎల్లప్పుడు కాంచిపురినే నివాసముగా చేసికొన్న సూర్యచంద్ర మండలములే పాలిండ్లుగాగల బిందువుగా, ఆకాశముగా, నాదముగా పరిణమించిన ఒక తరుణి నా యెదలో నానందించుచున్నది.

వివరణము :–

1) శ్రీ శంకరులు **ముఖమ్ బిందుమ్ కృత్వా కుచయుగమధస్తస్య** అని కామకలాధ్యాన ప్రకారమును చెప్పినారు. కామకల అమ్మవారు. కామకలలోని బిందువు అమ్మవారి ముఖము, దానిక్రింది రెండు బిందువులు కుచయుగము అని చెప్పినారు. ఆ రెండు కుచములు సూర్యచంద్రమండలములని మూకకవి **ఇందురవిమండలకుచా** యను సమాసముతో మూడవ పాదములో వివరించినారు. బిందువు శివశక్త్యైక్యరూపము. శివశక్తులు పృథగ్భావము నొంది వియన్నాదములుగా మారినారు. అందును నాదము

కొన్ని తంత్ర గ్రంథములందు చెప్పబడినది. భండాసురవధాదికమైన అమ్మవారి చరిత్రము విస్మయజనకము కావున అమ్మవారు విస్మయార్హవృత్తాంతము (కలది). అమ్మవారు వేదవాక్కుల చేత ప్రతిపాదింపబడిన సిద్ధాంతము అనగా అమ్మవారియందు వేదముయొక్క తాత్పర్యమున్నది. వేదమునందలి మంత్రాదులలో భిన్నాభిన్నవిషయములు చెప్పబడినను వానియందు వేదమునకు తాత్పర్యము లేదు. కావున అమ్మవారే వేదవాక్కుల సిద్ధాంతమైయున్నది. అమ్మవారు శూలపాణిసిద్ధాంతమునందు అనగా అంతఃపురమునందు ఉండునది. కావున ఆమెయే శూలపాణి సిద్ధాంతముగా చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున చాలా పదముల అంతమందు ప్రాసమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి ధ్యేయమూర్తి చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారు జ్ఞాన(స్ఫూర్తి) మయ విద్యామూర్తి అని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆహితవిలాసభఙ్గీ–
మాబ్రహ్మస్తమ్బశిల్పకల్పనయా।
ఆశ్రితకాఞ్చీమతులా–
మాద్యాం విస్ఫూర్తిమాద్రియే విద్యామ్॥ 56

ప్రతిపదార్థము :–

ఆబ్రహ్మస్తమ్బశిల్పకల్పనయా	=	బ్రహ్మమొదలు స్తమ్బమువఱకుగల శిల్పముయొక్క కల్పనచేత;
ఆహితవిలాసభఙ్గీమ్	=	చేయబడిన విలాసరీతులుగల;
ఆశ్రితకాంచీమ్	=	కాంచీనగరము నాశ్రయించిన;
అతులామ్	=	సాటిలేని;
ఆద్యామ్	=	మొదటి;
విస్ఫూర్తిమ్	=	విస్ఫురణరూపమైన;
విద్యామ్	=	విద్యను (అమ్మవారిని);
ఆద్రియే	=	ఆదరించెదను.

తాత్పర్యము :–

ఆ బ్రహ్మస్తంబజీవుల కల్పన మామెవిలాసము. ఆ ఆద్యావిస్ఫూర్తి రూపిణియైన, సాటిలేని, కాంచినగరము నాశ్రయించిన విద్యను (అమ్మను) ఆదరించెదను.

వివరణము :–

చతుర్ముఖబ్రహ్మ హిరణ్యగర్భనామ ధేయుడు. ఆయన ప్రథమజీవుడు. ఉత్తమోత్తమ జీవుడు. స్తమ్బమనగా చెఱుకుయొక్క జొన్నతుంగ మొదలగు జాతులకు చెందిన చిన్నమొక్కయొక్క పేర్ల సముదాయము (మూలము). జీవులలో స్థావరములే

సమానమైన వన్నెగల, కమ్పానదీతీరమున మొలచు సిద్ధౌషధము నొక దానిని అనగా అమ్మవారిని నా మనసున పూసెదను.

వివరణము :–

1) సంసారమనునది మానసిక వ్యాధి. దానివలన మనసు గాయపడును. ఆ గాయము మాయుటకు లేపనము కావలెను. కమ్పానదీ తీరమందు మెఱుపుతీగ వంటి ఓషధి (అమ్మవారు) మొలచియున్నది. ఆ ఓషధియొక్క రసమును నా మనస్సునకు పూసెదను అని కవి చెప్పవలెను. ఆ రసమే అనగా అమ్మవారి ధ్యానమే సంసారమను మానసిక వ్యాధికి చికిత్స కాని అమ్మవారే ఆ లేపనము అని శ్లోకమున కవిచే ప్రధానముగా చెప్పబడినది. మానసిక వ్యాధి వలన శరీరమున కూడ తాపము కనబడును. సంసారవ్యాధి శరీరమున తాపమును జనింపజేయదు. జ్వరము కూడ మనస్సునకే కలుగును. వాస్తవమునకు శరీరము నందలి జ్వరము వలన బాధపడునది మనస్సే. సంసారము మనోజ్వరమని కవి చెప్పుట ఉచితముగ నున్నది. మనస్సునకే చికిత్స అవసరము కావున అమ్మవారినే మనసున చూసికొందును అని కవి చెప్పుచున్నాడు.

2) అన్ని పాదములందాది ప్రాసమున్నది. శమ్పాలతాసవర్ణమ్ అను పాదమున ఉపమాలంకార స్ఫూర్తి యున్నది. చాలా శ్లోకములందున్నట్లు ఈ శ్లోకమున కూడ పర్యాయోక్తాలంకార మున్నది. చాలా శ్లోకములలో పర్యాయోక్త్యలంకారము అతిశయోక్త్యను ప్రాణితమైనట్లు ఈ శ్లోకమున కూడ అట్లే ఉన్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున భవజ్వరనివారణోపాయము అమ్మవారని చెప్పబడినది. భవజ్వరము తొలగగా కలుగు ఆనందము నమ్మవారే ఇచ్చునని ఈ శ్లోకమున చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అనుమితకుచకాఠిన్యా–
మధివక్షఃపీఠమఙ్గజన్మరిపోః।
ఆనన్దదాం భజే తా–
మానఙ్గబ్రహ్మతత్త్వబోధిసిరామ్॥ 54

ప్రతిపదార్థము :–

అఙ్గజన్మరిపోః	= మన్మథశత్రువు(శివుని)యొక్క;
అధివక్షఃపీఠమ్	= ఱొమ్ము అను పీటయందు;
అనుమితకుచకాఠిన్యామ్	= అనుమానింపబడిన స్తనముల కఠినతగల
ఆనఙ్గబ్రహ్మతత్త్వబోధిసిరామ్	= మన్మథునిచే ప్రతిపాదించబడిన బ్రహ్మతత్త్వమును బోధించు నాడియైన;
ఆనన్దదామ్	= ఆనందమునొసగు;

తామ్	= ఆమెను(అమ్మవారిని);
భజే	= సేవించెదను.

తాత్పర్యము :-

శివుని ఱొమ్మునందు అనుమానింపబడిన స్తనముల కఠినతగల మన్మథ ఋషిప్రతిపాదితబ్రహ్మతత్త్వమును బోధించు నాడియైన ఆ అమ్మవారిని భజించెదను.

వివరణము :-

1) కొండమీద అగ్ని ఉన్నది. పొగ (యుండుట) వలన అనునది అనుమానము. అనగా హేతువుచేత బాహ్యేంద్రియముల కనుగొనలేని వస్తువును కనుగొనుట హేతువు ప్రత్యక్షముగా నుండును. పై అనుమానమున పొగ కనబడుచున్నది. అగ్ని కనబడకున్నను పొగయున్న చోట అగ్ని ఉండును కావున అగ్ని ఉన్నదని నిశ్చయించుకొనుట అనుమానము. ప్రత్యక్షమాధారముగా పనిచేయు ప్రత్యక్షానంతరిక ప్రమాణము (అను-తరువాత, మానము- ప్రమాణము). ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి కుచద్వయము కొండల జంట వంటిది. ఎక్కడ కనబడని విషయమున్నదని హేతువుచేత నిశ్చయింపబడునో అది పక్షమనబడును. అమ్మవారి కుచద్వయము కూడ పక్షమే. కాఠిన్యము కంటికి కనబడునది కాదు. శివుని ఱొమ్మునందలి కాఠిన్యము అనుమానింపబడుచున్నది. కొండయందు నిప్పువలె కుచములందు కాఠిన్యముకూడ హేతువుచే నిర్ధారించుకొనవలసి యున్నందున సాధ్యము అనబడును. శివుని ఱొమ్మునందలి గుర్తులే అమ్మవారి కుచముల కాఠిన్యము సాధించు హేతువులు ఇవి. కొండమీద కనబడు పొగవంటివి. పొగవలననే కదా మనము అగ్ని ఉన్నదని నిర్ధారించుకొనగలుగుట. సాధ్యము (కాఠిన్యము) కుచములందున్నది. హేతువులు రాపిడి గుర్తులు. (ఆలింగనము వలన శివుని ఱొమ్మునందు విభూతి తొలగుట ఆ విభూతి మీద అమ్మ వారి స్తనములందలి కుంకుమ మరకలు) శివుని ఱొమ్ము నందున్నవి. కావున హేతుసాధ్యములు. భిన్న స్థలములందుండుట హేత్వాభాసము అను అనుమానదోష మున్నదని చెప్పుట కవకాశమున్నది. అయినను వాస్తవముగా ఇచట ఆ గుర్తులే హేతువులని చెప్పబడినను స్తనములందలి ఆ గుర్తుల నేర్పఱచగలుగుట అను ధర్మమే హేతువు. కావున ఇచట ఆ దోషము లేదు. అస్తు. పూర్వార్ధమున అనుమానాలంకార మున్నది.

2) సుషుమ్నానాడియందు కుండలినీ శక్తి మూలాధారాది చక్రముల భేదించుకొని చివఱకు సహస్రారము జేరి శివైక్యము నొందును. ఆ శక్తి (అమ్మవారే) ఆ సుషుమ్నా నాడియే అని లక్షణావృత్తిచే చెప్పబడినది. సహస్రారమున కుండలినీ వేధముచేతనే ఆనందము కలుగును. ఆనందము నొసగునది అమ్మవారే అని చెప్పబడినది. లేక అమ్మవారి అనుగ్రహము చేత కుండలినీ యోగుల శక్తిపాతద్వారమున ఆనందము

కలుగును. కావున అమ్మవారే ఆనందం. పూర్వార్ధపాదములు అకారాదులై ఉత్తరార్ధ పాదములు ఆకారాదులై వడి కలిగియున్నవి. కాదివిద్యకు ఋషి మన్మథుడు. కావున అనంగబ్రహ్మవిద్య యనబడును. దానివలన జపోపాసనముల ద్వారమున వానివలన కలుగు జీవబ్రహ్మైక్యజ్ఞానమే ఇట ఆనంగబ్రహ్మతత్త్వబోధమని చెప్పబడినది. ఆ బోధము నొసగు కుండలిని నివసించు సుషుమ్న కూడ అమ్మవారే అని ఈ శ్లోకమున చెప్పబడినది.

అవ:- పై శ్లోకమున అనంగబ్రహ్మతత్త్వబోధము ప్రస్తావింపబడినది. అది ఎట్టి ధ్యానమువలన కలుగునో అట్టి పాశాంకుశహస్తాన్తమైన అమ్మవారి ధ్యేయరూపము యొక్క దర్శన మీ శ్లోకమున చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఐక్షిషి పాశాఙ్కుశధర-
హస్తాన్తం విస్మయార్హవృత్తాన్తమ్।
అధికాఞ్చి నిగమవాచాం
సిద్ధాన్తం శూలపాణిశుద్ధాన్తమ్॥ 55

ప్రతిపదార్థము :-

అధికాంచి	= కాంచీనగరమున;
పాశాంకుశధరహస్తాన్తమ్	= పాశమును అంకుశమును ధరించు ముంజేతులుగల;
విస్మయార్హవృత్తాన్తమ్	= ఆశ్చర్యపడదగిన సంగతులుగల;
నిగమవాచామ్	= వేదవాక్యములయొక్క;
సిద్ధాన్తమ్	= సిద్ధాన్తమైన;
శూలపాణిశుద్ధాన్తమ్	= శూలమును చేత ధరించువాని (శివుని) భార్యను;
ఐక్షిషి	= చూచితిని.

తాత్పర్యము :-

కాంచీనగరమున ముంజేతులలో పాశాంకుశములు ధరించి విస్మయమును కలిగించు సంగతులెన్నో కలిగిన, వేదవాక్యముల సిద్ధాంతమైన శివుని భార్యను చూచితిని.

వివరణము :-

అమ్మవారు పాశాంకుశముల ధరించినది. జీవుల రాగక్రోధములే ఆ పాశాంకుశములు. జీవులలో రాగము, క్రోధము కలుగుట అమ్మవారి చేతిపని. ఎంతటి జ్ఞానియైనను వానికి రాగము అమ్మవారి ఇచ్చవలన కలుగును. అట్లే క్రోధమును కలుగును. అట్లే మోహము కూడ కలుగును. మోహము జ్ఞానులకు సైతము అమ్మవారివలననే కలుగును అని సప్తశతియందు చెప్పబడినది. ఇచ్ఛాశక్తియే పాశమని, జ్ఞానశక్తియే అంకుశమని,

పఞ్చాశదర్ణకల్పిత-
పదశిల్పాం తాం నమామి కామాక్షీమ్॥ 59

ప్రతిపదార్థము :-

సుధియామ్	= విద్వాంసులయొక్క;
సౌషుమ్ణీమ్	= సుషుమ్నానాడికి చెందిన;
పదవీమ్	= మార్గమును;
సమేత్య	= పొంది;
చతుర్ధా	= నాల్గువిధములుగా;
పరిణతవతీమ్	= పరిణామములుగల;
పంచాశదర్ణకల్పితపదశిల్పామ్	= ఏబది వర్ణములతో కల్పింపబడిన పదముల శిల్పముగల;
తామ్	= ఆ;
కామాక్షీమ్	= కామాక్షీదేవిని గూర్చి;
నమామి	= నమస్కరించెదను.

తాత్పర్యము :-

విద్వాంసుల సుషుమ్నా నాడిలో పరాపశ్యంత్యాది చతుర్విధ పరిణామ ముల నందిన ఏబది వర్ణములలో పదశిల్పముల నెన్నింటినో కల్పించిన ఆ కామాక్షీ దేవికి మ్రొక్కెదను.

వివరణము :-

సుషుమ్నానాడి అధోభాగము మూలాధారము. ఆ నాడికి మూలము ఆధారమునైనందున ఆ చక్రము **మూలాధార**మని పిలువబడినది. అచ్చట ఇచ్ఛాశక్తిచే ప్రేరేపింపబడిన వాయువు(అగ్ని) పరాపశ్యంత్యాది చతుర్విధ వాక్కులుగా పరిణమించు ప్రక్రియ ఆరంభింపబడును. ఆ వాయువు శివ స్వరూపము. ఆ వాయువులోని అగ్ని శక్తిరూపము. ఆ రెంటియొక్క ఐక్యమే వాక్కుయొక్క ప్రథమపరిణామము. అదియే **పర.** అది బీజరూపము. స్వాధిష్ఠానము నందు ఆ బీజము ఉచ్ఛూనమగును. మణిపూరమున ఏకరూపమైన బీజము ద్విధా భావము నొంది **పశ్యంతి** యనబడును. ద్విధా భావము కనిపించుటయే దాని పశ్యంతీత్వము. ఇది ప్రధానముగా జ్ఞానశక్తి రూపము. అనాహతమున ఇతరులకు వినిపింపని నాదము కలిగి **మధ్యమ** యనబడును. అది కంఠదేశము నందలి విశుద్ధచక్రమున ఇతరులకు వినిపించు ధ్వని కలిగి క్రియాశక్తిరూపిణియై స్వరవ్యంజనాది శాఖాసహితగా విస్తరించి **వైఖరి** యని పేర్కొనబడును. స్వరవ్యంజన భేదములుగల పంచాశద్వర్ణములలో స్వరములు శక్తి రూపములు. వ్యంజనములు శివరూపములు. వర్ణమే **అర్ణము** అని కూడ చెప్పబడును. విశుద్ధి

అధమములు. వానిలో స్తమ్బము మిక్కిలి చిన్నయొక్క అధమాధమ జీవి. ఉత్తమోత్తమజీవి మొదలు అధమాధమజీవివఱకుగల జీవులు అనగా సమస్తజీవులు భిన్నులుగా కనబడుటకు హేతువులు శరీరములు. వానిలోని స్థూలశరీరముల నిర్మాణమునందు శిల్ప (కల్పన) చాతుర్యము మనకు స్పష్టముగా గోచరమగును. ఇంతటి శిల్పమును కల్పించుట కామె యేమియు శ్రమపడలేదు. ఆ శిల్పకల్పన మామె విలాసముగనే యొనర్చినది. అది యామె విలాసము మాత్రమే. ఆద్య విస్ఫూర్తి యనగా మొదటి వృత్తి జ్ఞానము. అది అహమాకారము. దీనికే అహంకారమని పేరు. అమ్మవారు అహంకారరూపిణి అనుట ఫలితాంశము. **బహు స్యామ్ ప్రజాయేయ** (ఛా. 6-2. 3) ఇత్యాదులు (బహు భవనసంకల్పాదులు) తదనంతర వృత్తులు. ప్రధానము ప్రకృతి అవ్యక్తము ఇత్యాది నామములుగల సాంఖ్యోక్త ప్రథమతత్త్వము మొదలు చతుర్వింశతితత్త్వములు అవిద్యారూపములు. పురుషతత్త్వము విద్యారూపము. అవిద్యారూప చతుర్వింశతి తత్త్వాత్మక ప్రకృతి విద్యారూపపురుషతత్త్వము ఉభయమును అమ్మవారే అనుట ఫలితాంశము. ఈ శ్లోకములోని నాలుగు పాదము లాకారాదులై వడి కలిగియున్నవి. నాలుగవ పాదము యొక్క ఆదిమధ్యము లందు కూడ వడియున్నది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున ఆబ్రహ్మస్తంబ జగచ్ఛిల్పకల్పనమమ్మవారి విలాసమని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అఘటన ఘటనా రూపమైన అమ్మవారి విలాసము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ మూకోఽపి జటిలదుర్గతి-
శోకోఽపి స్మరతి యః క్షణం భవతీమ్।
ఏకో భవతి స జన్తుః
లోకోత్తరకీర్తిరేవ కామాక్షి॥ 57

ప్రతిపదార్థము :-

కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
మూకః+అపి	= మూగవాడైనను;
జటిలదుర్గతిశోకః+అపి	= తీవ్రమైన క్లేశసముదాయముయొక్క దుఃఖము కలవాడైనను;
యః	= ఎవడు;
క్షణం	= క్షణకాలము;
భవతీమ్	= నిన్ను;
స్మరతి	= తలచునో;
సః	= ఆ;
ఏకః	= ఒక;
జన్తుః	= ప్రాణియే;

లోకోత్తరకీర్తిః = లోకాతిశాయియైన కీర్తిగలవాడు;
భవతి = అగును.

తాత్పర్యము :–

మూకుడు (మూగవాడు), తీవ్రదారిద్ర్యాది దుర్గతి శోకుడునైన ప్రాణి నిన్ను క్షణకాలము స్మరించెనేని లోకోత్తరకీర్తిగలవాడగును.

వివరణము :–

లోకమున చక్కగా మాటాడువానికే కీర్తి కలుగును. మూగవానికి అపకీర్తి యుండును కాని కీర్తియుండదు. అందఱు మూగవానిని అపహసించెదరు కూడ. అట్లే దారిద్ర్యాది దుర్గతికి లోబడిన వానికిని అపకీర్తియే యుండును. వానినెవరు పట్టించుకొనరు. జాలితో నెవరైన బిచ్చమిడుదురేమో కాని ప్రశంసించరు. అట్టివాడు కూడ క్షణకాల మమ్మవారిని స్మరించెనేని వాడు లోకము నందందఱికంటె అధికమైన కీర్తిగలవాడై అందఱిచే ప్రశంసింపబడుచుండును. ఈ శ్లోకమునందలి విరోధాలంకారము అమ్మవారి స్మరణమహత్త్వమును వ్యక్తీకరించును. నాలుగు పాదములందాది ప్రాసము కలదు.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి స్మరణము శోకహరమని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున స్మరణీయమైన అమ్మవారి **పంచదశీ మంత్రరూపము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ పఞ్చదశవర్ణరూపం
కఞ్చన కాఞ్చీవిహారధౌరేయమ్।
పఞ్చశరీయం శమ్భో-
ర్వఞ్చనవైదగ్ధ్యమూలమవలమ్బే॥ 58

ప్రతిపదార్థము :–

పఞ్చదశవర్ణరూపమ్ = పదేను వర్ణముల మంత్రమే రూపముగాగల;
కాఞ్చీవిహారధౌరేయమ్ = కాంచీనగరమున విహరించుటకు ముందుండు;
పఞ్చశరీయమ్ = మన్మథునకు సంబంధించిన;
కఞ్చన = ఒకానొక;
శమ్భోః = శివునియొక్క;
వంచనవైదగ్ధ్యమూలమ్ = మోసముచేయు నేర్పరితనమునకు మూలమును (అమ్మవారిని);
అవలమ్బే = ఆశ్రయించెదను.

తాత్పర్యము :–

కాంచీపుర విహారమందాసక్తి చూపు శివుని వంచింపవలెనను మన్మథుని

నైపుణ్యమునకు మూలమైన పంచదశీ మంత్రరూపిణియైన అమ్మవారిని ఆశ్రయించెదను.

వివరణము :–

కాదివిద్య అనగా **కాది పంచదశీ విద్య** తత్సంబంధితానేకానేక రహస్యముల జ్ఞానము. అకారాది పంచదశీ మంత్రమే అమ్మవారి సూక్ష్మరూపము. కరచరణాది మయరూపము అమ్మవారి స్థూలరూపము. స్థూలరూపము ధ్యానము నకు ముఖ్యముగా అర్చనకు అనుకూలము. సూక్ష్మరూపము ధ్యానమునకు, జపమునకు అనుకూలము. అమ్మవారి సూక్ష్మరూపమైన పంచదశీ మంత్రమున పదేను (అక్షరములు) వర్ణములున్నవి. అందుచేతనే ఆ మంత్రము పంచదశి యనబడుచున్నది. **పంచదశవర్ణరూపమ్** అను సమాసమునందలి వర్ణశబ్దము అక్షరము అను అర్థమును బోధించును. వాస్తవమునకు కాదిపంచదశీ మంత్రమందు అచ్చులు పదేను, హల్లులు పదారు, మూడు బిందువులు, మూడు నాదములు కలిసి మొత్తము ముప్పదియేడు వర్ణములున్నవని **అజ్వ్యంజన బిందుత్రయ నాదత్రితయైర్విభావితాకారా షట్త్రింశత్తత్త్వాత్మా తత్త్వాతీతా చ కేవలా విద్యా** అను శ్లోకము చెప్పుచున్నది. శాక్తేయతంత్రమున తత్త్వములు ముప్పది యాఱు. ముప్పదియేడవ తత్త్వము ఆత్మరూపము. ఈ మంత్రమందలి ముప్పదేడు వర్ణములా ముప్పదేడు తత్త్వములకు ప్రతీకములు కావున అమ్మవారి బ్రహ్మాండమయ స్థూలరూపము మంత్రముయొక్క వాచ్యమని పై శ్లోకము సూచించును. ఈ కాది విద్య పంచశరీయము అనగా మన్మథర్షిదృష్టము. మన్మథర్షికాదర్శించు అనుగ్రహము పంచశరయగు అమ్మవారి చేతనే లభించినది. అందువలన కూడ అమ్మవారు పంచశరీయము అని పేర్కొనబడినది. పంచశరుని శివుడు చంపినాడు. వానిని చంపినాననుకొని శివుడు తనకిక కామబాధ యుండదని యనుకొన్నాడు. పంచశరుడు పంచశరమైన అమ్మవారి కన్నులనుండి పునర్జన్మనందినాడు. పంచశరయగు నమ్మవారిని చూచినను ఆమె ఆడుది కావున తాను పంచశరుని చూచుట లేదనుకొన్నాడు. అమ్మవారి పట్ల కామమును పొందుచునే యుండుట నా శివుడు గమనింపనేలేదు. ఇట్లు అమ్మవారి సాయముతో శివుని మన్మథుడు వంచించినాడు. అట్లు వంచించు వైదగ్ధ్యము నమ్మవారే ప్రసాదించినది. కావున దానికి మూలమమ్మవారే కావున శంభోర్వంచనవైదగ్ధ్యమూలమని ఆమె చెప్పబడినది. నాలుగు పాదములలో ఆదిప్రాసమున్నది.

కఏఈలహ్రీం హసకహలహ్రీం సకలహ్రీం

అవ:– పై శ్లోకమున పంచదశవర్ణ (మంత్ర) రూపము ప్రస్తావింపబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి పంచాశద్వర్ణకల్పితపదశిల్పము ప్రస్తావింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ పరిణతవతీం చతుర్ధా
పదవీం సుధియాం సమేత్య సౌషుమ్నీమ్।

అని చెప్పబడినది. శివుని స్మరశాసనమునకు అనగా అమ్మవారిని కామించవలెనను స్మరుని శాసనమునకు లోబడిన వానినిగా చేసినందున స్మరుడు హర్షితుడైనాడు. ఆయన శాసనమందు వర్తితమైన లోకమంతయు సంతోషించినది. అందుచేతనే అమ్మవారు **హర్షితస్మరశాసన** యైనది. అమ్మవారికి తానే ఆసనమై యున్నానని కవి చెప్పినాడు. ఆసనమనగా ఆధారము. అమ్మవారు తన ఆత్మయందే ఉన్నట్లు కవి దర్శించినందున కవికి తనకు అభేదమైనందున అమ్మవారు స్వాసనయైనది. అమ్మవారు కవి మనస్సును తన ఆసనముగా చేసికొని యున్నందున అమ్మవారు స్వాసన యైనది. అమ్మవారు సకలజగముగా భాసించుటచే **సకలజగద్భాసన** అని చెప్పబడినది. అమ్మవారు సకలజగమును తనయందు భాసింపజేయుటచే సకలజగద్భాసన యని చెప్పబడినది. రాక్షసులను ఓడించి తన వాహనములుగా సింహాసనములుగా చేసికొనుట దేవతలకొక విలాసము. వినాయకుడు మూషికాసురుని జయించి వానిని తన ఆసనముగా చేసికొనెను. అమ్మవారు కాముని రూపమున శంబరాసురుని జయించి వానిని తన ఆసనముగా చేసికొనుటచే **కలితశమ్బరాసన** అని చెప్పబడినది. జలమును (నారములను) తన ఆసనముగా (అయనముగా) చేసికొని నారాయణియైన అమ్మవారు కలితశమ్బరాసన అని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున సరిపాదములందు ఆద్యంతత్రిప్రాసములున్నవి.

అవ॥:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు సంతోషదాయిని అని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున సంతోషహేతువైన ప్రేమగల ఆమె చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రేమవతీ కమ్పాయాం
స్థేమవతీ యతిమనఃసు భూమవతీ।
సామవతీ సత్యగిరాం
సోమవతీ శిరసి భాతి హైమవతీ॥ 62

ప్రతిపదార్థము :–

కమ్పాయామ్	= కమ్పానదియందు;
ప్రేమవతీ	= ప్రేమగలది;
యతిమనఃసు	= యతుల మనసులందు;
స్థేమవతీ	= స్థిరత్వముగలది;
సత్యగిరామ్	= సత్యవాక్కులలో (వేదములలో);
సామవతీ	= సామ(వేద)ము కలది;
శిరసి	= శిరస్సునందు;
సోమవతీ	= చంద్రుడుగలది;
భూమవతీ	= సర్వాతిశయాధిక్యము గలదియునైన;

చక్రమునందు వైఖరీత్వమందిన ఈ పంచాశద్వర్ణాత్మక వాక్కు మూలాధారాది షట్చక్రముల వివిధ సంఖ్యగల దళములుగా విస్తరించి యుండును. ఈ పంచాశద్వర్ణములే సమస్తపదములు, వాక్కులు జనించుటకు హేతువు లైనందున **మాతృక**లని పేర్కొనబడును. మొత్తమేబది వర్ణముల సమాహారముకూడ మాతృక యని పేర్కొనబడును. పదోచ్చారణమే అర్థ జన్మమునకు హేతువనుట తాంత్రిక సంప్రదాయము. **వేదశబ్దేభ్య ఏవాదౌ జగన్నిర్మమే** వంటి సూక్తులు ఈ సంప్రదాయముయొక్క వైదికతను చాటుచున్నవి. ఈ మాతృక అమ్మవారు కావున ఆమె **పంచాశదర్ణకల్పితపదశిల్ప** యని పేర్కొనబడినది. నాలుగు పాదములు పాదులై వడి కలిగియున్నవి.

అవ:– పై శ్లోకమున మాతృకారూప పంచాశదర్ణములు ప్రస్తావింపబడినవి. ఈ శ్లోకమున ఆ మాతృక మంత్రరూపమనియు, దానిని గురుసార్వభౌముని అనుగ్రహముచే కవి పొందినట్లు చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆదిక్షన్మమ గురురా–
డాదిక్షాన్తాక్షరాత్మికాం విద్యామ్।
స్వాధిష్ఠచాపదణ్డాం
నేదిష్ఠామేవ కామపీఠగతామ్॥ 60

ప్రతిపదార్థము :–

స్వాధిష్ఠచాపదండామ్	= మిక్కిలి తీయని చెఱుకు వింటికఱ్ఱగల;
కామపీఠగతామ్	= కామపీఠమందున్న;
నేదిష్ఠామ్	= మిక్కిలి సమీపమందున్న;
ఆదిక్షాన్తాక్షరాత్మికామ్	= అకారము మొదలు క్ష కారము వఱకున్న అక్షరములు స్వరూపముగాగల;
విద్యామ్ ఏవ	= విద్యయే యైన అమ్మవారిని (మాతృకను);
గురురాట్	= గురుసార్వభౌముడు;
మమ	= నాకు;
ఆదిక్షత్	= ఉపదేశించెను.

తాత్పర్యము :–

తీయని చెఱుకువింటి కఱ్ఱ ధరించిన, కామపీఠమందున్న మిక్కిలి దగ్గఱగా నున్న, అకారాది క్షకారాన్త విద్యాస్వరూపిణియైన మాతృకను నాకు గురుసార్వభౌము డుపదేశించెను.

వివరణము :–

1) మూలాధారమున వ,శ,షస (4);స్వాధిష్ఠానమున– బ,భ,మ, య,ర,ల

(6); మణిపూరమున–డ,ఢ,ణ,త,థ,ద, ధ,న,ప,ఫ(10); అనాహతమున –క,ఖ,గ,ఘ,ఙ,చ,ఛ,జ,ఝ,ఞ,ట,ఠ(12); విశుద్ధమున అ,ఆ,ఇ,ఈ,ఉ,ఊ, ఋ,ౠ,ఎ,ఏ,ఐ,ఒ,ఓ,ఔ,అమ్,అః(16); ఆజ్ఞాచక్రమున హ,ళ,లేక హ,క్ష(2); సహస్రారమున క్ష లేక సర్వవర్ణములు(1). పై పట్టికను పరిశీలించిన వర్ణముల సంఖ్య 'క్ష'తో కలిసి ఏబది ఒకటి యని దానిని విడచి ఏబదియని తెలియుచున్నది. కాని కవి ఆదిక్షాన్తక్షరాత్మకము విద్యయన్నారు. పూర్వశ్లోకమున వానిసంఖ్య ఏబది యని చెప్పినారు. క్షకారముతో కూడి యేబది యను సంఖ్యను కవి నిర్దేశించినందున ఏబదికి ఏబది యొకటికిగల స్వల్పభేదము (ఏకాక్షర భేదము) పట్టించుకొననక్కఱ లేదని హకారము మహాప్రాణాంతర్గతమైనందున దానిని విడువవలెననియే కవి భావించియుండవచ్చును. **అత్రాకథా అక్షరాః సన్నివిష్టాః(1)** అను త్రిపురోపనిష ద్వాక్యమున హ,ళ,క్ష అను మూడు వర్ణములను విడచి వేయబడిన మూడు షోడశులు (48) మాత్రమే సంగ్రహింపబడినవి. విశుద్ధ్యాది మూలాధార పర్యంతమువఱకుగల ఐదు చక్రముల దళముల మొత్తము నలుబది యెనిమిదియే అని గమనింపవలెను. **హ,ళ,క్ష** అను మూడును ఆజ్ఞాసహస్రార చక్రములకు సంబంధించినవిగా చదువరు లీవఱకే గుర్తించి యుందురను కొందును. అదిగాక అహమ్ ప్రత్యాహారము నందు క్ష చేరనే చేరదు. ళ కారము లకార డకారముల లోని యొక వర్ణముతో నైక్యమొంది ప్రయోగింపబడుటయు విజ్ఞులెఱిగినదే. క్షకారమును కలిపికొని అక్ష అను ప్రత్యాహారమును కల్పించుకొని దానియందు రమించుటచే వర్ణముల కక్షరవ్యవహారము కూడ సముచితమే. ఈ విషయములు **ఆదిక్షాన్తాక్షరాత్మికా** అని ఈ శ్లోకమున, పూర్వశ్లోకమున **పంచాశదర్ణకల్పితపదశిల్ప** అని ప్రయోగించుటచే కవికీ సంప్రదాయభేదముల పరిచయము కలిగింపవలెనను కోరికయున్నదని సూచింపబడుచున్నది. స్త్రీదేవతా ప్రధాన మంత్రములకు **విద్య**యను వ్యవహారము కలదు. ఆదిక్షాన్తాక్షరాత్మిక మాతృకయు విద్యయే. మాతృకయు మాత్రమే అని అదియే కవికి గురూపదిష్టమైనదని చెప్పుటకు విద్యాశబ్ద ప్రయోగము సముచితముగానున్నది. మాతృకావిద్య అమ్మవారి నామము. కామపీఠమందున్న తీయని చెఱుకు విల్లు ధరించినది రూపము. అది (నామము) ఇది (రూపము) రెండును సచ్చిదానందైక వస్తువునకు చెందినవే అని **ఏవ** పదము సూచించుచున్నది. కావుననే నామముచే దాని కల్పితరూపము; రూపముచే దాని కల్పితనామము, బుద్ధిలో సముపస్థాపితము లగును. నామరూపములు సచ్చిదానందరూపిణియైన అమ్మవారియందే కల్పితములు. ఆ కల్పితములైన నామరూపముల ఐక్యము కూడ ఏవ అను శబ్దముచే సూచింపబడును. ప్రపంచమునందు తనకు (ఆత్మకు) భిన్నముగా కనిపించు వస్తువులు దేశకాలపరిచ్ఛేదములు కలిగియున్నట్టివి. వానికి స్వీయ (వస్తు) పరిచ్ఛేదము కూడగలదు. ఆత్మ ఆ త్రివిధ (దేశకాలవస్తు) పరిచ్ఛేదములు లేనట్టిది. నేదిష్ఠ శబ్దము భక్తుడైన కవికి దేవతయైన కామాక్షికి ఆ పరిచ్ఛేదములు లేవని తెలుపును. **నేదిష్ఠ** అనగా మిక్కిలి దగ్గఱిది. దూరము, దగ్గఱ

అనునవి ప్రధానముగా దేశమునకు చెందినవై దేశపరిచ్ఛేద రాహిత్యమును తెలుపుచునే ఉపలక్షణవిధి నాశ్రయించి కాలవస్తుపరిచ్ఛేదరాహిత్యమును సూచించును. కామాక్షీదేవియొక్క రూపము (సేక్షుచాపము) ఆమె నామము (మాతృక) తనకు నేదిష్ఠములని కవి చెప్పుటచే కవి వానిని స్వాత్మరూపములుగానే భావించుచున్నాడని ఆమె నామ రూపములు ఆమెయందు కల్పితములు. ఆమె సచ్చిదానంద రూపిణి. ఆమె తనకు నేదిష్ఠ అనగా ఆమె తనకాత్మగా నున్నదని యెఱిగినాడని నేదిష్ఠశబ్దముచే వ్యంగ్యమగును.

2) ఈ శ్లోకములోని నాలుగుపాదములందు ఆది ప్రాసమున్నది. ద్వితీయపాదమున ఆది మధ్యవర్ణముల మైత్రి అనగా వడియున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి విద్యయొక్క ఉపదేశమును కవి పొందినట్లు చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున దానితో తనకు సంతోషము కలుగుచున్నదని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ తుష్యామి హర్షితస్మర–
శాసనయా కాఞ్చీపురికృతాసనయా।
స్వాసనయా సకలజగ–
ద్భాసనయా కలితశమ్బరాసనయా॥ 61

ప్రతిపదార్థము :–

హర్షితస్మరశాసనయా	= సంతోషపెట్టబడిన మన్మథుని శాసించినవాడు (శివుడు)గలది;
కాంచిపురికృతాసనయా	= కాంచిపురమునందు చేయబడిన ఆసనముగలది;
స్వాసనయా	= తనయందు కూర్చున్నట్టిది;
సకలజగద్భాసనయా	= సకల జగముల భాసింపజేయునట్టిది;
కలితశమ్బరాసనయా	= కూర్చబడిన జలముయొక్క ఆసనము గలట్టిదియునైన అమ్మవారిచేత;
తుష్యామి	= సంతోషించెదను.

తాత్పర్యము :–

శివుని సంతోషింపజేయునది. కాంచీపురమునందు నివసించునది. తనలోనే ఉండునట్టిది, సకల జగముల ప్రకాశింపజేయునది. జలమందు ఆసనము నేర్పఱచుకొన్నదియు నైన అమ్మవారి చేతనే సంతోషము కలుగుచున్నది.

వివరణము :–

స్మరుని శాసించినవాడు అనగా శిక్షించినవాడు శివుడు. ఆయన అమ్మవారిచే హర్షితుడైనాడు. అనగా సంతోషింపజేయబడినాడు. అందుచే అమ్మవారు హర్షితస్మరశాసన

రమ్‌ధాతువు పీలన అనగా గ్రహతే అను క్రియ వలన వ్యంజింపబడుచున్నది. స్వాహాదేవి అగ్నితో నెట్లు రమించుచున్నదో అట్లే అమ్మవారు శివునితో రమించు చున్నది. అని **స్వాహాసహాయతిలకేన** శబ్దము ఉపమాలంకారమును వ్యంజించుచున్నది. అగ్ని స్వాహాసహాయుడని భంగ్యంతరముగా చెప్పుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది. ఆ రమించుట సహకారవృక్షమూల దేశమున. సహకారపుష్పము మన్మథుని పంచబాణములలో నొకటి. అట్టి సహకార పుష్పబాణము శివుని కామాగ్నిలో వ్రేల్చుచునే ఉన్నది. తచ్ఛాంత్యర్థము శివునితో ఆమె రమించవలెనని శివుడు కోరుచునేయున్నాడు. ఆ కోరిక కనుగుణముగా ఆమె స్వయంగ్రహపరిష్వంగమాయనకు లభించుచునే యున్నది. ఆ రమణము నకు ముగింపు లేదు. యూనా కేనాపి అనుటచే నీయర్థము లభించుచున్నది. ఆ కామ మనంతము. సహకారము (వృక్షము) ఆ మన్మథునికి సహకరించుచునే యుండును. ఆ మన్మథుని కావృక్షము వలన వారి రమణమునకు సహకారము లభించుచునే యుండును. ఆ సహకారమనంతము. ఆ సహకార మూలదేశము వారి రమణమున కుద్దీపనవిభావముగా తనవంతు సహకారము నందించుచునే యున్నది. **సహకారమూలదేశే** అను శబ్దముచే నీయర్థము లభించుటచే పరికరాలంకార ధ్వని ఈ శ్లోకమున నున్నది.

2) అమ్మవారు సంవిద్రూప. శివుడును సంవిద్రూపుడు. వారిరువురి (శివశక్తి) సంయోగము జీవ పరమాత్ముల సంయోగము. ఆమెకు కుటుమ్బ మున్నది. ఆమె కుట్టుమ్బిని విచిత్రకుటుమ్బిని. కుటుమ్బిని యయ్యు భర్తతో అనంతకాలము రమించుట విచిత్రము. యూనా కేనా, దేహా స్వాహా, సహాయ శబ్దములలో అనుప్రాసమను శబ్దాలంకారమున్నది.

అవ॥:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు కుసుమశరద్రోహి శివుని కుటుమ్బిని యని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున కుసుమశరగర్వసంపత్కోశగృహముగా చెప్పబడు చున్నది.

శ్లో॥ కుసుమశరగర్వసమ్ప–
త్కోశగృహం భాతి కాఞ్చిదేశగతమ్।
స్థాపితమస్మిన్కథమపి
గోపితమన్తర్మయా మనోరత్నమ్॥ 65

ప్రతిపదార్థము :–

కుసుమశరగర్వసమ్పత్కోశగృహమ్	= మన్మథుని గర్వసంపదయొక్క భాండాగారము;
కాంచిదేశగతమ్	= కాంచిదేశగతమై ఉన్నది;
అస్మిన్	= దీనియందు;

హైమవతీ	= హిమవత్పర్వతపుత్రిక;
భాతి	= ప్రకాశించుచున్నది.

తాత్పర్యము :–

అమ్మవారు కంపానదియందు ప్రేమకలది. యతులమనసులందు స్థిరముగా నుండునది. శిరసునందు చంద్రుడుగలది. సత్యవాక్కులనదగిన వేదములలో సామవేదము స్వరూపముగాగలది. సర్వాతిశయాధిక్యము గలదియునైన హిమవత్పర్వత పుత్రికయగు అమ్మవారు అంతట ప్రకాశించు చున్నది.

వివరణము :–

1) ఈ సర్వప్రపంచము అంతయు బ్రహ్మస్వరూపిణియైన అమ్మవారి యందు మిక్కిలి అల్పము. ఈ ప్రపంచమును మించిన ఆధిక్యము అమ్మవారి యందే ఉన్నది. అందుచేత అమ్మవారు భూమవతి అని చెప్పబడినది. వేదములు సత్యవాక్కులు వానిలో సామవేదము శ్రేష్ఠము, వేదపాఠులవాక్కులు సత్యములు. సామవేదగాయకుల వాక్కులు పరమసత్యములు. ఆమె వాక్కులు వేదములు. ఆమె గానము సామవేదము. సామమనగా ఇతరులలో సౌమనస్యము కలిగించు వాక్యము, అట్టి సామములు స్వరూపముగాగలది గావున అమ్మవారు సామవతి అని చెప్పబడినది. అమ్మవారి శిరమున చంద్రుడుండుటచే ఆమె శిరసి సోమవతి అని చెప్పబడినది.

2) ఈ శ్లోకమున అన్ని పాదములందు త్రిప్రాసమున్నది. ద్వితీయ చతుర్థాంతమును త్రిప్రాసమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారికి కమ్పానది యందు ప్రేమ యున్నదని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమెకు ఆ నదియందు కౌతుకమున్నట్లు చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కౌతికినా కమ్పాయాం
కౌసుమచాపేన కీలితేనాన్తః।
కులదైవతేన మహతా
కుట్మలముద్రాం ధునోతు నః ప్రతిభా॥ 63

ప్రతిపదార్థము :–

కమ్పాయామ్	= కమ్పానదియందు;
కౌతికినా	= కుతూహలముగల;
కౌసుమచాపేన	= పూలువిల్లుగల;
మహతా	= గొప్పనైన;
అంతః	= లోపల;

కీలితేన	= చెక్కబడిన;
కులదైవతేన	= కులదైవమైన అమ్మవారిచేత;
నః	= మాయొక్క;
ప్రతిభ	= కవితానిర్మాణశక్తి;
కుట్మలముద్రామ్	= మొగ్గ దొడిగియుండు ముద్రను;
ధునోతు	= విడచుగాక.

తాత్పర్యము :–

కమ్పానదియందు కౌతుకముగలదియు పూలు విల్లుగ ధరించినదియు నా (కవి)లోపల చెక్కబడినట్లు స్థిరముగా నిలచియుండునదియు గొప్పకులదైవము నైన అమ్మవారిచేత మా కావ్యనిర్మాణప్రతిభ వికసించుగాక.

వివరణము :–

1) మన్మథునకు చెఱకు విల్లు అనియే కాక పూవుకూడ విల్లు అని బాణము అనియు ప్రసిద్ధముగా నున్నవి. అట్లే అమ్మవారికిని పూవు విల్లు అని చెప్పబడినది. మన్మథుని ఆ రూపము అమ్మవారి అనుగ్రహముచే లబ్ధము. శివునిచే దహింపబడిన పిమ్మట మన్మథుడు అమ్మవారి శరీరమునందు లీనమై యుండుటచే అమ్మవారు ఆ రూపముతో భక్తుల ననుగ్రహించినది. శివుని రంజింపజేసినది. కౌసుమచాప శబ్దమును కులదైవతశబ్దముతో నన్వయించి అమ్మవారు కౌసుమచాపుని కులదైవతమనియు చెప్పవచ్చును. ఆ రూపముగల అమ్మవారు కవి మనస్సున చెక్కబడినట్లు స్థిరముగా నున్నది. ఎన్నడును తొలగక యున్నది. అని కీలితేన అను పదముచే వ్యక్తమగును. పురుషునందున్న పుత్రోత్పాదన శక్తి యౌవనకాలముననే వ్యక్తమైనట్లు కవికి అది మొగ్గ దొడిగియే యున్నదట. ఇంత గొప్పకవి తన ప్రతిభమొగ్గ దొడిగియున్నదని చెప్పుచు అది వికసింపవలెనని కోరుచున్నాడు. అది ఇప్పటికే భువనమంత నిండునంతటి కీర్తి సౌరభమును నింపివైచినది. ఇక అది వికసించినదో దాని పరిమళము కొత్త బ్రహ్మాండముల ద్వారములను బద్దలు కొట్టుకొని వ్యాపించి తీరవలసినదే అని నాలుగవ పాదము వ్యంజింపజేయుచున్నది.

2) అమ్మవారి చాపమనెడి కుసుమముయొక్క ధ్యానముచేత కుట్మలము కూడ పుష్పత్వమందును. పరమాత్మరూపిణియైన అమ్మవారి ధ్యానముచేత జీవాత్మ పరమాత్మత్వప్రాప్తిని పరంపరగా (గురూపదేశ ద్వారమున) పొందును. శ్రవణము చేతనే లభింపవలసియున్న పరమాత్మత్వము ప్రతిబంధవశమున లభింపనప్పుడు ధ్యానము సాధన మగుటయను సంప్రదాయ భేదములిట వ్యంజింపజేయబడుచున్నవి. జీవాత్మకుట్మలమువలె నుండినందున సౌరభ ప్రకాశములేక యుండును. ఆతడు పరమాత్మత్వ మందిన పిదప ఆతడు ఆనంద సౌరభ ప్రకాశము కలిగియుండుననుట ఇట **కుట్మలకుసుమ** శబ్ద

ప్రయోగముచే వ్యంగ్యమగును. పూర్వార్ధమున ఉత్తరార్ధమున పాదాదులలో వడియున్నది. **కౌసుమచాపేన, కీలితేన, కులదైవతేన** అను పదములలో అంత్యప్రాసమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు కుసుమచాపుని కులదేవతగా చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున (కుసుమచాపుని శత్రువైన శివుని) కుటుంబిని యని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కేనాపి మిలద్దేహా
యూనా స్వాహాసహాయతిలకేన।
సహకారమూలదేశే
సంవిద్రూపా కుటుమ్బినీ రమతే॥ 64

ప్రతిపదార్థము :–

స్వాహాసహాయతిలకేన	= స్వాహాదేవి సహాయగాగలవాడు (అగ్ని) తిలకముగాగల;
కేన+అపి	= ఒకానొక;
యూనా	= యువకునిచేత;
మిలద్దేహా	= కలియుచున్న దేహముగల;
సంవిద్రూపా	= జ్ఞానరూపిణియైన;
కుటుమ్బినీ	= ఇల్లాలు;
సహకారమూలదేశే	= మామిడిచెట్టు మూలముగల దేశమున;
రమతే	= రమించుచున్నది.

తాత్పర్యము :–

అగ్ని తిలకుడైన ఒకానొక యువకుడైన శివుని దేహముతో తన దేహమును చేర్చి ఆతని కుటుమ్బిని యైన కామాక్షీదేవి మామిడిచెట్టు క్రింది భూమిపై రమించుచున్నది.

వివరణము :–

1) స్వాహాదేవికి భర్త అగ్ని. ఆ అగ్నిని తిలకముగా ధరించిన వాడు శివుడు. అతని కా అగ్ని తిలకముగా, మూడవనేత్రముగా కూడ ఉన్నాడు. ఆ అగ్నితో కుసుమచాపుని కాల్చివైచి శివుడు కామారి అని పిలువబడినాడు. కాని ఆయన ఆ కామారిత్వ మెంతసేపో నిలువలేదు. మన్మథుడు కాలిపోయియు అమ్మవారిలో లీనమైనాడు. అమ్మవారిలో లీనుడై ఆ కాముడు శివుని కాల్చుట నారంభించినాడు. శివుడోర్వలేక అమ్మవారి అక్షులలో కన్పించు కాముడే అగ్నియై తనను దహించుచున్నాడని గ్రహించి ఆమెకు లోబడుట కంగీకరించాడు. కామమునకు లోబడిన శివునితో ఆమె రమించుట కారంభించినది. ఇప్పటికి రమించుచునేయున్నది. **రమతే** అను వర్తమానాత్మకప్రత్యయముతో కూడిన

ఆరుణ్యపరిణామ గర్వము పల్లవించినట్లున్న అమ్మవారిని నా కన్నులకు విందు చేసికొందునుగాక.

వివరణము :-

1) పుంరూప శివుడు ఆనందరూపుడు. ఆ ఆనందము స్త్రీ రూపము ధరించుట ఆనందపాక భేదము. పాకము వలన పదార్థముల రుచి పెఱుగును. అందుకే మనము పదార్థముల వండుకొని తిందుము. అమ్మవారి దర్శనము ఆనంద పాక భేదము. అమ్మవారు కన్నులకు విందు. అది ఆనందపాక భేదము. ఆనందరూపుడైన శివునకే అది ఆనందకరము. అమ్మవారు అరుణిమ పరిణామ గర్వ పల్లవిత. అరుణిమ పరిణామము ఇంతకుమించి యుండదనునది ఆ గర్వము అనుపల్లవించినది. పల్లవము లెఱ్ఱనివి కావున ఆ గర్వము మరల ఎఱ్ఱబడి అరుణిమమునకు మరొక ఆరుణ్యమును చేకూర్చినదేమో యనునట్లున్నది. దానిని నా కనులలో నింపుకొందును గాక అని కవి వాంఛించు చున్నాడు.

2) నాలుగు పాదములు అకారాదులై వడి కలిగియున్నవి.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు ఆనందపాక భేదము అని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె **అరుణిమపాకభేద**మని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ బాణసృణిపాశకార్ముక
పాణిమముం కమపి కామపీఠగతమ్।
ఏణధరకోణచూడం
శోణిమపరిపాకభేదమాకలయే॥ 68

ప్రతిపదార్థము :-

బాణసృణిపాశకార్ముకపాణిమ్	= బాణములు అంకుశము పాశము విల్లు చేతులందుగల;
కామపీఠగతమ్	= కామపీఠమందున్న;
ఏణధరకోణచూడమ్	= జింకను ధరించువాని (చంద్రుని) కల శిరమందుగల;
శోణిమపరిపాకభేదమ్	= అరుణిమ పాకభేదమైన;
అముమ్	= ఈ;
కమ్+అపి	= ఒకానొకదానిని (అమ్మవారిని);
ఆకలయే	= బాగుగా ధ్యానించెదను.

తాత్పర్యము :-

బాణములు, అంకుశము, పాశము, విల్లు చేతులందు కల, కామపీఠగతమైన చంద్రకలను ధరించిన, ఒకానొక అరుణిమ పరిపాకభేదమును బాగుగా ధ్యానించెదను.

అంతః	= లోపల;
కథమ్+అపి	= ఎట్లో;
మయా	= నాచేత;
మనోరత్నమ్	= మనస్సనెడి రత్నము;
స్థాపితమ్	= ఉంచబడినది;
గోపితమ్	= దాచబడినది.

తాత్పర్యము :-

అమ్మవారు మన్మథుని సంపద్గర్వమునకు భాండాగారము. అది కాంచీదేశ మందున్నది. దానియందు లోపల మనోరత్నము నెట్లో దాచి యుంచగలిగితిని. (ఇక దాని నేమాయావియు అపహరింపలేదు)

వివరణము :-

తనను కాల్చిన శివుని గెలిచినానను గర్వము మన్మథునకున్నది. ఆ గర్వమే ఆతని సంపద. ఆ సంపదను దాచుకొను కోశగృహమే అమ్మవారు. అమ్మవారిలో తన మనోరత్నమును కవి దాచి యుంచినాడు. మన్మథుని తన గర్వసంపదను దాచుకొను కోశగృహము కూడ అమ్మవారే. ఆమె లేకున్న శివుడెప్పుడో మన్మథుని గర్వమణచి వేసియుండెడివాడు. శివునికి కామమునకు లోబడకూడదనే ఉన్నది. అందుకు కావలసిన మనోనిగ్రహాది బహువిధయోగ ప్రక్రియ శివుడు చేపట్టగలడు. అవి అన్నియు అమ్మవారిని చూడగనే వ్యర్థములై పోవును. ఆమెను విడచి యొక క్షణముండలేని పరిస్థితిలో పడిపోయినాడు. ఇక మన్మథుని గర్వము నణచు ఊహయు పొడమదు. పూర్వార్ధమందలి పాదముల ఆదిలో వడి; ఉత్తరార్ధముయొక్క పాదములలో ఆదిప్రాసమునున్నది.

అవ:- శివుని కామున కోడునట్లుచేసి కాముని గర్వసంపదకు భాండాగార మమ్మవారని పై శ్లోకమున చెప్పబడినది. అమ్మవారి తారుణ్యమే దానికి కారణము. అది ఈ శ్లోకమున చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ దగ్ధషడధ్వారణ్యం
దరదలితకుసుమ్భసమ్భృతారుణ్యమ్।
కలయే తవ తారుణ్యం
కమ్పాతటసీమ్ని కిమపి కారుణ్యమ్॥ 66

ప్రతిపదార్థము :-

దగ్ధషడధ్వారణ్యమ్	= కాల్చిన షడధ్వమను అరణ్యము కల;
దరదలితకుసుమ్భ	= కొంచెము వికసించిన కుసుమ్భపుష్పముల

సమ్భృతారుణ్యమ్	యెఱుపును మోసిన;
కమ్పాతటసీమ్ని	= కమ్పానదీతటప్రదేశమున;
కిమపి	= ఏదో;
కారుణ్యమ్	= దయ యనెడు;
తవ	= నీయొక్క;
తారుణ్యమ్	= యౌవనమును;
కలయే	= ధ్యానించెదను.

తాత్పర్యము :-

షడధ్వారణ్యమును కాల్చిన, కొంచెము వికసించిన కుసుమ్భ పుష్పముల యెఱుపును ధరించిన, కమ్పాతటప్రదేశమున వెలసిన, దయయో అనదగిన నీ యౌవనమును ధ్యానించెదను.

వివరణము :-

1) శివశక్తిసంయోగము సృష్ట్యాదిన బీజప్రాయముగా నుండి షడధ్వారణ్యముగా విస్తరించినది. షడధ్వములలోని వర్ణ, పద, మంత్ర రూపములైన మూడు అధ్వములు శబ్దప్రపంచవిస్తృతిరూపములు (ప్రపంచ మంతయు వాగర్థమయము నామరూపమయము) కావున మొదటి మూడు అధ్వములు శక్తి మయములు. తరువాతి మూడు అధ్వములు శివమయములు. శక్తి సంయుక్త శివుడు (మాయా) శబలబ్రహ్మమని చెప్పబడిన ఈ ప్రపంచమున ఆ శివోపాసనము నామరూపముల ద్వారముననే అనగా నామప్రతీకమైన, రూప ప్రతీకమైన ఉపాసనముల ద్వారముననే చేసి పిపీలికామార్గమున లోకాంతరము లందున్న బ్రహ్మమును పొందవలెను. ఈ మార్గమే కర్మభక్తియోగోపాసనా (యోగ) మార్గమనియు చెప్పబడును. విహంగమార్గమున బ్రహ్మమును ఈ లోకముననే పొందుట **జ్ఞానమార్గమని** చెప్పబడును.

2) నామరూప ప్రతీకోపాసనములు చిత్తశుద్ధిద్వారమున అనగా చిత్తైకాగ్ర్యద్వారమున జీవబ్రహ్మైక్య జ్ఞానమునకును పరమ్పరాసాధనములగును. కావున పై ఆఱు అధ్వములలో నేదైనను ఉపాసనాప్రతీకమై బ్రహ్మప్రాప్తికి పరమ్పరా హేతువగును. ఇట్లుపాసనా మార్గత్వము వానియందు పొందగల్గుటయే వాని యధ్వత్వము. షడధ్వములలో దేనియందైనను బ్రహ్మబుద్ధి చేయుటయే ఉపాసనము. వానిలో శ్రీమదూర్జితమైనది. ఉపాసనమునకు శ్రేష్ఠప్రతీకమగును. స్వభిన్న సర్వము బ్రహ్మము అను పరోక్షజ్ఞానముగల సాధకునకు ఏ వస్తువైనను ప్రతీకమగును. చివఱకు బ్రహ్మము మిగిలి అధ్వములన్నియు జ్ఞానాగ్నిలో దగ్ధము లగును. అమ్మవారు జ్ఞానాగ్నిరూపిణియని **దగ్ధషడధ్వారణ్యమ్** అను విశేషణము వ్యంజించుచున్నవి. అరుణ్యమ్ అను పదముచే అమ్మవారు అగ్నిరూపిణియని స్ఫురించుటచే అధ్వదాహము సమంజసమగుచున్నది. **యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః**

(1.2.23) అను కఠోపనిషత్సూక్తి ననుసరించి బ్రహ్మప్రాప్తి బ్రహ్మానుగ్రహ లభ్యము. బ్రహ్మరూపిణియైన అమ్మవారి అనుగ్రహము లేనిది బ్రహ్మ ప్రాప్తి కలుగదు. ఆ అనుగ్రహము కలుగు ఉద్దేశము తోడనే కర్మభక్త్యుపాసనాది మార్గము లవలంబించబడును. కాని వాని వలన అనుగ్రహము కలుగుట ఐకాంతికము కాదు. బ్రహ్మరూపిణియైన అమ్మవారికి నిరంకుశ స్వాతంత్ర్యముతో జీవులందు నెవరికోయొక్కరికి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు కారుణ్యలాభము కలుగును. బ్రహ్మ (శివుని) యొక్క కారుణ్యమే అమ్మవారు పురుషులకన్న స్త్రీల కెక్కువ దయ యుండును. అమ్మవారికి స్త్రీత్వపురస్కృతియైన కారుణ్యమే ఉన్నది. అమ్మవారు ఆరుణ్యవతి, తారుణ్యవతి, కారుణ్యవతి గుణగుణులకు ధర్మధర్ములకు భేదము లేదను నియమము ననుసరించి ఇట అమ్మవారే ఆరుణ్యము, తారుణ్యము, కారుణ్యము అని పేర్కొనబడినది.

3) నాలుగు పాదములలో అంత్యద్విప్రాసమున్నది. రెండవ, మూడవ పాదముల అంత్యమున తారుణ్య శబ్దద్విరుక్తిచే యమకము అను శబ్దాలంకార మున్నది.

అవ॥:- దర్శనీయములైన అమ్మవారి ఆరుణ్యతారుణ్యములు పై శ్లోకమున చెప్పబడినవి. ఈ శ్లోకమున వానిని కలిగియున్న అమ్మవారి **దర్శనము** చెప్పబడు చున్నది.

శ్లో॥ అధికాఞ్చి వర్తమానా-
మతులాం కరవాణి పారణామక్ష్ణోః।
ఆనన్దపాకభేదా-
మరుణిమపరిణామగర్వపల్లవితామ్॥ 67

ప్రతిపదార్థము :-

అధికాఞ్చి	= కాంచీనగరమందు;
వర్తమానామ్	= నివసించుచున్న;
అతులామ్	= సాటిలేని;
ఆనందపాకభేదామ్	= ఆనందపాక విశేషమైన;
అరుణిమపరిణామగర్వపల్లవితామ్	= ఎఱుపు పరిణామముయొక్క గర్వముచే పల్లవించిన అమ్మవారిని;
అక్ష్ణోః	= కన్నులకు;
పారణామ్	= విందును;
కరవాణి	= చేసికొందును గాక.

తాత్పర్యము :-

కాంచీనగరియందు నివసించునట్టి సాటిలేని ఆనంద పాక విశేషమైన

1) శ్రీచక్రమమ్మవారి గృహము. దాని నడుమ సదాశివమయమైన మంచమున్నది. ఆ మంచముపైన పరశివుడను పూలపానుపున్నది. దానిపై నాభాగ్యమైన కామాక్షీదేవి కూర్చొనియున్నది.

2) ఆ సదాశివ మంచమునకుగల నాలుగు కోళ్ళు బ్రహ్మవిష్ణురుద్ర ఈశ్వరులు. పై నలుగురు; సదాశివుడు పంచప్రేతములనబడుదురు. ఆ మంచము **పంచప్రేతమంచ** మనబడును. మూకకవి అభిప్రాయమున పరశివుడు కూడ ప్రేతకల్పుడే అగుచున్నాడు. పర్యంక శబ్దమునకు అంకము అని మాత్రమే అర్థము చెప్పి పరశివుని ప్రేతాతీతుడు పంచకృత్యరహితుడు లేక పంచకృత్య సమష్టికృత్యుడుగా మూకకవి భావించినాడని చెప్పవలెను. శ్రీ శంకరులు కూడ **శివాకారే మంచే పరమశివపర్యంక నిలయామ్** అని చెప్పుట మూకకవికి మార్గము చూపుటకావచ్చును. లలితశబ్దము సర్వానతీత్య లలితే అను పౌరాణిక వ్యుత్పత్తి నాశ్రయించుటచే నీ సర్వాతీతత్వము అనగా పంచబ్రహ్మలు (పంచ ప్రేతములు) అనబడువారిని దాటిన పరశివుడు (పరమశివుడు) అయిన శివునంకమున నున్నదమ్మవారు అని ఆస్తే అను పదముచే ఆమె కూర్చొని ఉన్నదనియు చెప్పుట ఉచితముగా ఉండును. కాని ఆ పర్యంకము పౌష్పమని విశేషించుట, పానుపు అను అర్థమును చెప్పుట కనుకూలముగా ఉన్నది.

3) సదాశివుడు పంచకృత్యములలోని అనుగ్రహమును చేయువాడు. ఆయన మంచముయొక్క నాలుగు పాదముల చెక్కుటకు సాధనమైన ఫలకము గావున అది ముఖ్యము కావున బ్రహ్మవిష్ణువులు రుద్రేశ్వరులు మంచమున చేరినను సదాశివ ప్రాధాన్యము ననుసరించి అది సదాశివమయమని చెప్పబడినది. ఫలకము కాకపోయినను ఆ నాలుగు కోడులను కలుపు వస్త్రము (నవారు) అని చెప్పినను సదాశివుని ప్రాముఖ్యమునకు ఇబ్బంది లేదు. పౌష్ప పర్యంక శబ్దమునకు పూలపానుపు అని అర్థము చెప్పినను సదాశివాతీతత్వమునకు బాధలేదు. కాని ప్రేత కల్పత్వమును వారించుట మాత్రము కష్టమే. అమ్మవారి ప్రాధాన్యమును పెంచుట కా పరశివునికి ప్రేతకల్పత్వమును మూకకవి యిష్టపడి యుండవచ్చును. పౌష్పపర్యంక శబ్దములో రేఫమును లకారాభిన్నమని భావించి పూలపల్లకి శ్రీచక్రమునకు పైనున్న ఆకాశము నందున్న బిందు స్థానీయమని చెప్పవచ్చును. ఊర్ధ్వత్రికోణచక్రమధ్యమున **బిందువు** చిత్రించనక్కఱలేదను సంప్రదాయము నిది సూచించును. మంచము శ్రీచక్రము (భూమి) నంటి యుండక తప్పదు. పూలపల్లకికి భూమినంటియుండ నక్కఱలేదు. దానిని మోయు బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రేశ్వరులంటియున్న చాలును. అయినను ఫలకమెట్లును భూమి నంటియుండదు. పై సంప్రదాయమునకు మంచము పల్లకి, అను భావనలలో ఏదైనను విరుద్ధము కాదు. మంచము అగుటయే ప్రసిద్ధము.

వివరణము :-

1) అమ్మవారు ఒకచేత అయిదు బాణములను, మరొక చేత పాశమును, ఇంకొక చేత అంకుశమును, వేరొక చేత విల్లును ధరించియుండును. ఆ విల్లు చెఱకు విల్లు, ఆ బాణములు పూవులు. అమ్మవారు వీనిని ధరించుటలోని రహస్యమేమి? అవి సంకేతములు. ఈ విషయముల నిందు వివరించెదను. పాశమనగా రాగము లేక ఇచ్ఛాశక్తి. అంకుశమనగా క్రోధము లేక జ్ఞానశక్తి. అమ్మవారిచేత రాగము కలదు. మన ఇచ్ఛచేత రాగము మనకు కలుగదు. ఎవరిపై ఎందుకు రాగము కలుగునో తెలియదు. అసలు రాగమే యెందుకు కలుగవలెను. అది యంతయు (ఆ రాగము కలుగుట కలుగకపోవుట) అమ్మవారి ఇచ్ఛ ననుసరించి జరుగును. అమ్మవారికి రాగము చేతనున్న దనగా అమ్మవారు జీవవిలక్షణ యనుట. జీవుని రాగము జీవుని చేత ఉండదు. అమ్మవారి చేత అమ్మవారి రాగముండును. రాగమామెకు స్వాధీనమై యుండును. జీవునకది స్వాధీనముగా నుండదు. అట్లే మనకెవరిపై ఎప్పుడు ఎందుకు క్రోధము కలుగును? ఒక్కొక్కపుడు ఇతరులు తప్పు చేయక పోయినను మనకు కోపము జనించును. ఒకప్పుడు వాడెంత తప్పు చేసినను క్రోధము కలుగదు. మనకు క్రోధము కలుగుట కలుగక పోవుట అమ్మవారి ఇచ్ఛ ననుసరించి యుండును. అమ్మవారి చేత కోపమున్నదనగా అది ఆమెకు ఆధీనమైయున్నది. కోపము కలుగవలెనన్న కలుగును, వలదన్న కలుగకుండును. ఇట్లు రాగక్రోధములు అమ్మవారికి స్వాధీనములై ఆమె ఏ జీవునధోగతి పాలు చేయదలచునో వానియందు రాగక్రోధములు కలుగును.

2) రాగక్రోధములకు చిత్తము నిలయము. ఆ చిత్తమే చెఱుకువిల్లు యొక్క ఆకృతి ధరించి అమ్మవారి చేతనున్నది. చిత్తము మనకు స్వాధీనము గాక చంచలముగా నున్నది. అది నిశ్చలము చేయుటకు యత్నించుచుందుము. అసలు చిత్తమే ఆమెచేత నుండగా నీ ప్రయత్నమామె యిష్టపడిన నీకు స్వాధీనమై నిశ్చలముగా నుండును. లేకున్న చంచలముగానే తిరుగుచుండును. అమ్మవారి చేత మనసున్నది. అది ఆమెకు స్వాధీనముగా నున్నది. మనకు పరాధీనముగా నున్నది. పంచతన్మాత్రలను పూవులు అమ్మవారి చేతిలో బాణములైయున్నవి. శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు వరుసగా శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణేంద్రియ విషయములు. చిత్తమున వానియెడ రాగమో ద్వేషమో యేర్పడుచుండును. ఇంద్రియములకు విషయముల పట్ల ఆకర్షణము రాగకృత్యము, వానికి వానిలో వైముఖ్యము క్రోధకృత్యము. ఈ వైముఖ్యము విషయసుఖముల అశాశ్వతత్వము నెఱిగిన జ్ఞానులకు శాశ్వతముగా నుండును. క్రోధము వలన నేర్పడు వైముఖ్యము తాత్కాలికము. అమ్మవారిచేత అంకుశము క్రోధము అని కొందఱిచేత, జ్ఞానము అని మఱికొందఱిచేతను చెప్పబడినది.

3) వృక్షాదులలో ఆకులు మొదలగు వానిలో రంగులు మారుచుండును. దానికి

సూర్యకిరణాదుల వలన వానిలో కలుగు పాకమే కారణము. శివుని రాగమే అమ్మవారి అరుణిమము. దానికి అమ్మవారి సౌందర్యముచే పాకమేర్పడినది. అందుచేత అమ్మవారి శోణిమము శోణిమపాకభేద మని చెప్పబడినది. ధర్మాధర్ముల అభేదము ననుసరించి అమ్మవారే అరుణిమపాక భేద మని చెప్పబడినది. నాలుగుపాదములందాది ప్రాసమున్నది.

అవ:- రాగద్వేషదూషిత చిత్తరూపమైన సంసారమే అమ్మవారి చేత నున్నదని పై శ్లోకమున చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారు తప్ప మరొక దేవత ఏదియు సంసారమును రోసిన వారికి ఫలము నీయజాలదని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కిం వా ఫలతి మమాన్యై-
ర్బిమ్బాధరచుమ్బిమన్దహాసముఖీ।
సమ్బాధకరీ తమసా-
మమ్బా జాగర్తి మనసి కామాక్షీ॥ 69

ప్రతిపదార్థము :-

మమ	= నాకు;
అన్యైః	= ఇతరులతో;
కిం వా ఫలతి	= ఫలించునదేమున్నది;
బిమ్బాధరచుమ్బిమందహాసముఖీ	= దొండపండు వంటి క్రింది పెదవిని ముద్దిడుకొను ముఖముగల;
తమసామ్	= చీకట్లకు;
సంబాధకరీ	= అత్యంతిక నాశమును కలిగించు;
కామాక్షీ అంబా	= కామాక్షి అమ్మ;
మనసి	= మనసునందు;
జాగర్తి	= మేలుకొనియున్నది.

తాత్పర్యము :-

చీకట్లను మరల రాకుండా నశింపజేయుచున్నట్టి, దొండపండు వంటి పెదవిని ముద్దిడుకొను చిఱునవ్వు మోముగల కామాక్షి అమ్మ నామనస్సున మేల్కొని యుండగా నా కితర దేవతలేమి ఫలమీయగలరు.

వివరణము :-

1) అమ్మవారి పెదవి దొండపండు వలె ఎఱ్ఱగా ఉన్నది. దానిమీద తెల్లని చిరునవ్వు చిందులాడుచున్నది. పెదవి ఎఱుపు అమ్మవారి వలెనే ఎఱ్ఱనిది. చిఱునవ్వు శివుని వలె తెల్లనిది. అమ్మవారి పెదవిని చిఱునవ్వు ముద్దాడుచున్నది కాని శివుడే

అమ్మవారిని ముద్దాడుచున్నట్లు ఆ దృశ్యము కవిభావనలో కనబడుచున్నదని **చుమ్బి** అను పదము వ్యంజించుచున్నది.

2) తమసాం సంబాధకరీ మనసి జాగర్తి అను పదములు మరియు మూడవపాదము తమస్సులను తాత్కాలికముగ పోగొట్టు సంధ్య వలె అమ్మవారు తమోగుణము శాశ్వతముగా పోగొట్టునని వ్యతిరేకాలంకారమును ధ్వనింపజేయు చున్నది. **సంధ్యే సృష్టిరాహ హి** (3.2.1.1) అను బ్రహ్మ సూత్రము స్వప్నసంధ్యలో ఐక్యము చెప్పును. మనసు మేల్కొనుట స్వప్నలక్షణము కదా. మోక్షప్రదాత్రి కామాక్షీదేవి నిరంతరము నా మనస్సున మేలుకొనుచుండగా నితర దేవతలు వారీయగలిగిన ఫలములందు విరక్తుడనైన నాకేమి ఫలమీయగలరు అను అర్థమును మొదటి పాదము వ్యంజింపజేయుచున్నది. నాలుగు పాదములందాదిప్రాసమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు మనసున మేల్కొనుట చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున దానికి సాధనమైన శ్రీచక్రముయొక్క మధ్యలో ఉన్నదను విశ్వాసము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ మఞ్చే సదాశివమయే
పరశివమయలలితపౌష్పపర్యఙ్కే।
అధిచక్రమధ్యమాస్తే
కామాక్షీనామ కిమపి మమ భాగ్యమ్॥ 70

ప్రతిపదార్థము :-

అధిచక్రమధ్యమ్	= శ్రీచక్రమధ్యమున;
పరశివమయలలితపౌష్పపర్యంకే	= పరశివుడను సుందరమైన పుష్పపర్యంకము గల;
సదాశివమయే	= సదాశివమయమైన;
మంచే	= మంచమునందు;
కామాక్షీనామ	= కామాక్షీదేవియను;
కిమ్ అపి	= ఒకానొక;
మమ	= నాయొక్క;
భాగ్యమ్	= భాగ్యము;
ఆస్తే	= కూర్చొనియున్నది.

తాత్పర్యము :-

శ్రీచక్రమధ్యమున పరశివుడను పుష్పపర్యంకముగల సదాశివ మయమైన మంచము నందు కామాక్షీదేవి యనెడి నా భాగ్యము కూర్చొనియున్నది.

వివరణము :-

పరపదోద్యదిందుమయీమ్	= పరమపదమున నుదయించు చంద్రుడి స్వరూపముగాగల;
మంత్రమయీమ్	= మంత్రమయియైన;
తంత్రమయీమ్	= తంత్రమయియైన;
విశ్వవికృతిమయీమ్	= విశ్వవికారరూపిణియైన ప్రకృతిని గూర్చి;
నౌమి	= నమస్కరించెదను.

తాత్పర్యము :-

వేదనాదబిందురూపిణి, పరమపద మందుదయించు చంద్రుడు స్వరూపముగాగల, మంత్రతంత్రమయియైన, విశ్వవికారమయియైన, ప్రకృతియైన అమ్మవారికి నమస్కరించెదను.

వివరణము :-

1) ఈ ప్రపంచమంతయు నమ్మవారే. పరమపదమని చెప్పదగిన సహస్రారము ఇందువు. అదియు అమ్మవారే. ప్రకృతియైన అమ్మవారే విశ్వమను నీ వికారముగా పరిణమించిది. ప్రకృతి యనగా కరణము. వికృతి యనగా కార్యము. కారణము కార్యమును అమ్మవారే. మట్టియొక్క వికారము కూడ కారణమైన మట్టియు కార్యమైన కుండయు మట్టియే యైనట్లు కారణము కార్యమును అమ్మవారే. ఈ ప్రపంచములోని వేదములు, ప్రకృతివికృతులు, బిందునాదములు, మంత్రములు, తంత్రములు అన్నియు అమ్మవారే అని చెప్పుటచే **సర్వం ఖల్విదమ్ బ్రహ్మ** అను శ్రుత్యర్థము ఈ శ్లోకమున చెప్పబడినది. సహస్రారములో బిందువే యిందువు. బిందువే సుధాసింధువు. ఈ బిందు స్థానం సుధౌ సింధుః అని తంత్రవచనము. సుధా సింధువును బిందువువలె జన్మించు ఇందువు అమృత బిందువు. ఇందువునకు సోముడని పేరు. శివునకు సోముడని పేరు. కావున సహస్రారము శివస్థానము. శివమయి అమ్మవారు కావున **పరపదోద్యదిందుమయి** యని చెప్పబడినది.

2) చతుర్వేదములు, దశవిధ నాదములు, సప్తకోటి మహామంత్రములు, చతుఃషష్టి తంత్రములు అన్నియు అమ్మవారే. ద్వితీయ పాదమున యతికి బదులు ప్రాసయున్నది. చతుర్థపాదమున కూడ ప్రాసయతియే ఉన్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారికి నమస్కరించుట లేక ఆమెను స్తుతించుట చెప్పబడినది. అవి అమ్మవారి కరుణకొఱకే అని ఈ శ్లోకమున సూచింప బడుచున్నది.

శ్లో॥ పురమథనపుణ్యకోటీ
పుఞ్జితకవిలోకసూక్తిరసధాటీ।
మనసి మమ కామకోటీ
విహరతు కరుణావిపాకపరిపాటీ॥ 75

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి పీఠము మంచము (పల్లకి) అని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున పీఠములలో నొకటైన కామపీఠము ఊయలగా చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ రక్ష్యోఽస్మి కామపీఠీ-
లాలికయా ఘనకృపామ్బుకాలికయా।
శ్రుతియువతికున్తలీమణి-
మాలికయా తుహినశైలబాలికయా॥ 71

ప్రతిపదార్థము :-

కామపీఠీలాలికయా	= కామపీఠము ఊయెలగాగల;
ఘనకృపామ్బుకాలికయా	= గొప్పదయాజలమునకు వర్షాకాలమైన;
శ్రుతియువతికుంతలీమణి మాలికయా	= శ్రుతుల పడచుల కేశములలో మణిహారమైన;
తుహినశైలబాలికయా	= హిమగిరిపుత్రిచేత;
రక్ష్యః+అస్మి	= రక్షింపదగినవాడను అగుచున్నాను.

తాత్పర్యము :-

కామపీఠమను ఊయలగల, గొప్పదయాజలమునకు వర్షాకాలమైన, శ్రుతులను పడచుల కేశములలోని మణిహారమైన, హిమగిరి బాలికచే రక్షింపదగిన వాడను.

వివరణము :-

మొదటి మూడు పాదములలో రూపకాలంకారములున్నవి. సరిపాదములలో నాద్యంతత్రిప్రాసమున్నది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు హిమగిరికి కూతురని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె శివునకు **భార్య**గా చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ లీయే పురహరజాయే!
మాయే! తవ తరుణపల్లవచ్ఛాయే!।
చరణే చన్ద్రాభరణే!
కాఞ్చీశరణే! నతార్తిసంహరణే!॥ 72

ప్రతిపదార్థము :-

చంద్రాభరణే	= చంద్రుడు అవతంసముగాగలదానా!
పురహరజాయే	= శివునకు భార్యయైనదానా!
మాయే	= ఓ మాయా!
తరుణపల్లవచ్ఛాయే	= లేజిగుళ్ళవంటి కాంతిగలదానా!

కాంచీశరణే = కాంచి యిల్లుగాగలదానా!
నతార్తిసంహరణే = నమస్కరించువారి బాధల పోగొట్టుదానా!
తవ = నీయొక్క;
చరణే = పాదమందు;
లీయే = దాగియుందును.

తాత్పర్యము :-

అమ్మవారు శివునకు భార్య, మాయాస్వరూపిణి. లేజిగురువలె ఎఱ్ఱనైనది. చంద్రుని శిరమున అలంకరించుకొన్నది. నమస్కరించువారి బాధలను బోగొట్టునది. కాంచీనగరమున నివసించునట్టిది. అట్టి అమ్మవారియొక్క పాదమున దాగికొనియుందును.

వివరణము :-

1) అమ్మవారు చంద్రాభరణ కావుననే నతార్తి సంహరణ కాగలిగినది. తాపము యొక్క ఆర్తిని పోగొట్టుటలో చంద్రుడు సమర్థుడు గదా. పై రెండు విశేషణములు సాభిప్రాయములు. కావున పరికరాలంకార మున్నది. పూర్వార్ధమున పాదములలో ఆద్యంత ప్రాసమున్నది. ఉత్తరార్ధమున పదాన్తాను ప్రాసమున్నది. శివుడు పురహరుడు. అమ్మవారు ఆతని జాయ. భార్యాభర్తలు విరోధి లింగులైయుందురు కావున శివునిభార్య త్రిపురసుందరియైనది. మాయ యనగా త్రిగుణాత్మక ప్రకృతి. గుణాతీతుడైన శివునకు సగుణత్వము మాయా ధనము. మాయ సగుణ కావున శివుడు కూడ తత్సంబంధమున మాయయై సగుణుడైనాడు.

2) చరణమున బడి శివుడు ఆమెను ప్రసన్నను చేసికొనువాడు. నేనుగూడ ఆమె చరణమునబడి ఆమె ప్రసాదమునకు పాత్రుడనై శివత్వము నందుదును. నేనే కనబడకుండనయ్యెదను అని లీయే పదముచే వ్యంగ్యమగును. తరుణపల్లవచ్ఛాయే అను సమాసమున ఉపమాలంకారమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున చెప్పబడిన చంద్రాభరణత్వమే ఈ శ్లోకమున సవిశేషముగా చెప్పబడుచున్నది.

> **శ్లో॥ మూర్తిమతి ముక్తిబీజే**
> **మూర్ధ్ని స్తబకితచకోరసామ్రాజ్యే।**
> **మోదితకమ్పాకూలే**
> **ముహుర్ముహుర్మనసి ముముదిషాస్మాకమ్॥ 73**

ప్రతిపదార్థము :-

మూర్తిమతి = ఆకారముగల;
ముక్తిబీజే = ముక్తి కారణమైన;
మూర్ధ్ని = శిరమున;
స్తబకితచకోరసామ్రాజ్యే = పూగుత్తిగా చేయబడిన చంద్రుడుగల;
మోదితకమ్పాకూలే = కమ్పానదీ తీరమును సంతోషింపజేసిన అమ్మవారియందు;
ముహుర్ముహుః = మాటిమాటికి;
అస్మాకమ్ = మాకు;
మనసి = మనసున;
ముముదిషా = ఆనందించు కోరిక (అస్తి-ఉన్నది).

తాత్పర్యము :-

ఆకారముగల, ముక్తిహేతువైన, శిరమున చంద్రుని పూగుత్తివలె ధరించిన, కమ్పానదీ తీరము నానందింపజేసిన అమ్మవారి వలన సంతోషమును పొందవలెనను కోరిక నా మనసున మాటిమాటికి కలుగుచున్నది.

వివరణము :-

1) ముక్తిని పొందుట యనగా నిరాకార నిర్గుణ పరమాత్మైక్యము నందుట. అమ్మవారు మూర్తిమతి అనగా సాకార అయ్యును ఆమె ముక్తి హేతువగుననుటచే నిందు విరోధాలంకార స్ఫురణమున్నది. చంద్రుని భంగ్యంతరముగ చకోరసామ్రాజ్యముగా చెప్పుటచే పర్యాయోక్త్యలంకారమున్నది. అమ్మవారు కమ్పానదీతీరమున జేరి దానిని సంతోషింపజేసినది కావున కమ్పాతీరమున అమ్మవారి సన్నిధిని సంతోషింపవలెనని కోరిక యున్నది అని కవి చెప్పుచున్నాడు. మోదము కలిగించు వారి చెంతనే మోదము నొందవలెనను కోరిక ఫలించును. ఇతరుల చెంత జేరిన మోదము నొంద వలెనను కోరిక ఫలింపదు గదా అనుట ఉత్తరార్ధమున వ్యంగ్యము. పాదములన్నిట వడియున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు **ముక్తి బీజ**మని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ముక్తి క్షేత్రమైన పరపదమున నుదయించు చంద్రుడు స్వరూపముగాగలది అని చెప్పబడుచున్నది.

> **శ్లో॥ వేదమయీం నాదమయీం**
> **బిన్దుమయీం పరపదోద్యదిన్దుమయీమ్।**
> **మన్త్రమయీం తన్త్రమయీం**
> **ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీమ్॥ 74**

ప్రతిపదార్థము :-

వేదమయీమ్ = వేదమయియైన;
నాదమయీమ్ = నాదమయియైన;
బిందుమయీమ్ = బిందుమయియైన;

పరశివోల్లాసమని చెప్పదగిన అమ్మవారిని చూచుచున్నాను ఆహా!

వివరణము :-

1) తనను తానుచూచు చూపు ప్రత్యఙ్ముఖదృష్టి అనబడును. ప్రత్యక్ అనగా ఆత్మ దానికి అభిముఖమైనది. ప్రత్యఙ్ముఖ అద్దములోనికి చూచునప్పుడు ప్రతిబింబము ద్వారా తనకు తానభిముఖమై తనను చూచుచున్నానని భ్రాంతి కలుగును. సాధారణముగా మన దృష్టి పరాఙ్ముఖమై యుండును. కఠోపనిషత్తులో **పరాంచి ఖాని వ్యతృణత్ స్వయమ్భూః తస్మాత్ పరాఙ్ పశ్యతి నాంతరాత్మన్** (2.11) భగవానుడు పరాఙ్ముఖములుగా నుండునట్లు ఇంద్రియములను పోషించెను. అందువలన ప్రతి జీవుడును బయటకు చూచును. తనలోనికి తన చూపు ప్రసరించదు. చూపేకాదు. ఏ యింద్రియమును తనలోనికి ప్రసరించదు. అమ్మవారి అనుగ్రహము కలిగినచో ఆ చూపు పరాఙ్ముఖత్వమును వీడి ప్రత్యఙ్ముఖ మగును. బయటి చూపును వీడి లోచూపుకలవాడై తనను తాను చూచుకొని తానే అమ్మవారుగా అమ్మవారే తానుగా అగు దర్శనము ఆత్మ సాక్షాత్కారము అది కలుగును. అప్పటి ఆనందము సాటిలేనిది. అది **పరశివోల్లాసము.** కోట్లకొలది పుణ్యములు పండుటచే ఆ సాక్షాత్కారము కలుగును.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి దర్శనము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అదృష్టమైన అమ్మవారు స్తుతింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ విద్యే! విధాతృవిషయే!
కాత్యాయని! కాలి! కామకోటికలే!।
భారతి! భైరవి! భద్రే!
శాకిని! శామ్భవి! శివే! స్తువే భవతీమ్॥ 78

ప్రతిపదార్థము :-

విద్యే	= ఓ విద్యా!
విధాతృవిషయే	= బ్రహ్మకు తెలియబడుదానా!
కాత్యాయని	= కాత్యాయనీ!
కాలి	= ఓ కాళీ!
కామకోటికలే	= కామకోటీశ్వరుడగు చంద్రుని (చంద్రమౌళియైన శివుని) కలయైనదానా!
భారతి	= వాగ్రూపిణియైనదానా!
భైరవి	= భైరవుని భార్యయైన దానా!
భద్రే	= భద్రతా స్వరూపముగలదానా!
శాకిని	= శాకినీ స్వరూపురాలా!

ప్రతిపదార్థము :-

పురమథనపుణ్యకోటీ	= పురముల మథించిన శివుని కోటి పుణ్యముల స్వరూపమైన
పుఞ్జితకవిలోకసూక్తిరసధాటీ	= పుంజీభవించిన కవిలోక సూక్తుల యందలి రసముయొక్క వేగమైన
కరుణావిపాకపరిపాటీ	= దయాపరిణామముయొక్క సంప్రదాయమైన;
కామకోటీ	= కామకోటి పీఠరూపిణియైన అమ్మవారు;
మమ	= నాయొక్క;
మనసి	= మనసున;
విహరతు	= విహరించుగాక.

తాత్పర్యము :-

శివుని కోటి పుణ్యముల మూర్తి, కవిలోకసూక్తుల పుంజీభావము, కరుణాపరిణామ సంప్రదాయమును, కామకోటి పీఠదేవతయునైన అమ్మవారు నా మనసున విహరించుగాక.

వివరణము :-

నాలుగు పాదములలో అంత్యప్రాసమున్నది. పూర్వార్ధపాదాదులందు వడియున్నది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారు **కరుణావిపాకపరిపాటి** యని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున కరుణాఫలముగా అమ్మవారి దర్శనమైనట్లు చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కుటిలం చటులం పృథులం
మృదులం కచనయనజఘనచరణేషు।
అవలోకితమవలమ్బిత-
మధికమ్పాతటమమేయమస్మాభిః॥ 76

ప్రతిపదార్థము :-

కచనయనజఘనచరణేషు	= కేశనేత్రకటిపాదముల యందు;
కుటిలమ్	= వంకరయైన;
చటులమ్	= చంచలమైన;
పృథులమ్	= విశాలమైన;
మృదులమ్	= మృదువైన;
అధికమ్పాతటమ్	= కమ్పానదీతీరమున;
అవలోకితమ్	= చూడబడిన;

అమేయమ్	= ప్రమాణములకందనిది (అమ్మవారు);
అస్మాభిః	= మాచేత;
అవలమ్బితమ్	= ఆశ్రయింపబడినది.

తాత్పర్యము :–

వక్రకేశములు, చంచలనేత్రములు, విశాలజఘనము, మృదు చరణములుగల, కమ్పానదీతీరమున కనబడునట్టి అమ్మవారే మాచేత ఆశ్రయింపబడినది. ఆమె ఏ ప్రమాణముల చేతను తెలియరానిదై యున్నది.

వివరణము :–

1) పూర్వార్ధమున నాలుగు విశేషణములు (గుణములు), వాని కాధార స్థానములు నాలుగు వరుసగా చెప్పబడినందున క్రమాలంకారమున్నది. **అమేయమ్** అనగా ప్రమాణముచే తెలిసికొనరానిది అని చెప్పుచునే అవలోకితమ్ చూడబడినది అని అనుప్రత్యక్షప్రమాణము తెలియబడినది, అని పూర్వ విరుద్ధముగా చెప్పుటచే విరోధాలంకారమున్నది. పంచేంద్రియములు అంతఃకరణము (మనస్సు) అను ఆఱింటిని ప్రత్యక్షప్రమాణములందురు. శ్రోత్రత్వక్చక్షు ర్జిహ్వాఘ్రాణములు అను బహిరింద్రియములే బయటనున్న శబ్దస్పర్శరూప రసగంధములు అను విషయములను గ్రహించుటచే ఆ ఇంద్రియములు ప్రత్యక్షములు లేక ప్రత్యక్ష ప్రమాణములు. ఆ విషయములు ప్రత్యక్ష ప్రమేయములు లేక ప్రత్యక్షములు అని చెప్పబడును. సుఖదుఃఖములు అంతర విషయములు అంతఃకరణము అయిన మనస్సుచే తెలియబడును. కావున మనస్సు కూడ అంతర ప్రత్యక్ష ప్రమాణము అని చెప్పబడును. ప్రత్యక్షమైన ధూమముచే కొండమీది అగ్ని ఉన్నదని తెలియును. కావున అగ్ని అనుమేయము అనబడును. ధూమమున్న చోట అగ్ని ఉండును అను వ్యాప్తి జ్ఞానము అనుమానము అనబడును.

2) గోసదృశము గవయము అని తెలిసిన వానినుండి విని తాను అడివికి పోయినప్పుడు అక్కడ గోసదృశపిండమును చూచి ఇది గవయము అని గ్రహించుట ఉపమానము. గవయము ఉపమాన ప్రమాణవేద్యమై ఉపమేయ మనబడును. గవయమందలి గో సాదృశ్యజ్ఞానము ఉపమానము అనబడును. శబ్దస్పర్శరూపరస గంధములు సుఖదుఃఖములే ప్రమాణము (ప్రత్యక్షము)చే వేద్యములో వాని అభావము కూడ అప్రమాణముచేతనే తెలియబడును. కావున శబ్దాద్యభావము నుపలబ్ధి అను ప్రమాణముచే తెలియబడును. కావున అభావము అనుపలబ్ధి ప్రమాణవిషయము కావున అదికూడ మేయమే. బలిసియున్న దేవదత్తుడు పగలు భుజింపడు. అను వాక్యముపపన్నము కావలెననిన అనగా దేవదత్తుని బలుపు ఉపపన్నము కావలెనను పై వాక్యముచేత దేవదత్తుడు రాత్రి భుజించును అను అర్థము ఆక్షిప్తమగును. కావున ఆతని రాత్రి భోజనము అర్థా పత్తి ప్రమాణలభ్యము.

3) కొందఱు పురాణాదులను ఐతిహ్యప్రమాణముగా నంగీక రించెదరు. కొందఱు ఈ చెట్టుపై దయ్యమున్నది అని ఉండుట సంభవము కావున దీనిని సంభవ ప్రమాణమనెదరు. ప్రత్యక్షాదులైన పై సప్త ప్రమాణములను నిర్దోషములు కాజాలవు. వేదమొక్కటే నిర్దోష ప్రమాణము. అదియే శబ్ద ప్రమాణము అని కూడ అనబడును.

4) అమ్మవారికి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు లేకపోవుటచే ప్రత్యక్ష ప్రమాణవేద్యము కాదు. ప్రత్యక్షముయొక్క ప్రామాణ్యము మీదనే అది ఆధారముగాగల మిగిలిన ప్రమాణములు ప్రత్యక్షమంత ప్రబలములు కావు. ఆ ప్రత్యక్షమే దోషభూయిష్ఠమగు నవకాశమున్నందున ప్రబలప్రమాణము కాజాలదనగా వేదమొక్కటే ప్రబలప్రమాణము. బ్రహ్మము వేదదేద్యమని చెప్పబడినందున అది అమేయమెట్లగును. అన్న ప్రశ్నమునకు **తత్త్వమసి** అను వేద మహావాక్యము ఆవరణభంగము నొనరించి చరితార్థము కాగా అమ్మవారు స్వయముగనే గోచరించును. కావున ఆమె **అమేయ** యని చెప్పబడవచ్చును.

అవ॥:– అమ్మవారు అమేయ యని పై శ్లోకమున చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి అనుగ్రహముచే కవి తానే ఆమెను దర్శించినట్లు చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రత్యఙ్ముఖ్యా దృష్ట్యా
ప్రసాదదీపాఙ్కురేణ కామాక్ష్యాః।
పశ్యామి నిస్తులమహో
పచేలిమం కిమపి పరశివోల్లాసమ్॥ 77

ప్రతిపదార్థము :–

కామాక్ష్యాః	= కామాక్షీదేవియొక్క;
ప్రసాదదీపాంకురేణ	= అనుగ్రహదీపపు మొలకయైన;
ప్రత్యఙ్ముఖ్యా	= ప్రత్యఙ్ముఖియైన;
దృష్ట్యా	= చూపుచేత;
నిస్తులమ్	= సాటిలేని;
పచేలిమమ్	= పండిన;
కిమపి	= ఒకానొక;
పరశివోల్లాసమ్	= పరశివుని ఉల్లాసమును (అమ్మవారిని);
పశ్యామి	= చూచుచున్నాను;
అహో	= ఆహా.

తాత్పర్యము :–

అమ్మవారి అనుగ్రహముచే కలిగిన ప్రత్యఙ్ముఖిదృష్టిచేత సాటిలేని పండిన

నమస్యామ్	= నమస్సును;
రచయామః	= చేయుచున్నాను.

తాత్పర్యము :–

అమ్మవారి కుచభరము ఏనుగుకుంభస్థలమున ఔన్నత్యముతో వినదించు చున్నట్లున్నది. ఆ కుచభరముచే నడుము పీడించబడి మిక్కిలి చిక్కినట్లున్నది. అమ్మవారు శివుని కన్నులకెట్టిని యమృతమువలె ఆస్వాద్యమై ఉన్నది.

వివరణము :–

పూర్వార్ధమున ఉత్ప్రేక్షాలంకారమున్నది. ఉత్తరార్ధమున అమ్మవారిని చెప్పక శివనయనామృతముగా చెప్పబడుటచే అతిశయోక్త్యలంకారమున్నది. అమృతము తెల్లనిది. అమ్మవారెఱ్ఱనిది. అమ్మవారు ఎఱ్ఱని అమృతమని చెప్పబడినది. పూర్వార్ధమున తృతీయాక్షర ప్రాసమున్నది. ఉత్తరార్ధమున ద్వితీయాక్షర ప్రాసమున్నది.

అవ॥:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి మధ్యము కుచభరపీడితమని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆ మధ్యమున విలసిల్లు కాంచి (మొలనూలు) ప్రస్తావింప బడుచున్నది.

శ్లో॥ అధికాఞ్చితమణి కాఞ్చన–
కాఞ్చీమధికాఞ్చి కాఞ్చిదద్రాక్షమ్।
అవనతజనానుకమ్పా–
మనుకమ్పాకూలమస్మదనుకూలామ్॥ 82

ప్రతిపదార్థము :–

అధికాంచితమణికాంచనకాంచీమ్	= మిక్కిలి పూజనీయమైన మణులు పొదిగిన బంగారు ఒడ్డాణముగల;
అవనతజనానుకమ్పామ్	= నమస్కరించిన జనులయందు దయగల;
అస్మదనుకూలామ్	= మాకు అనుకూలమైన;
కాంచిత్	= ఒకానొక దానిని (అమ్మవారిని);
అనుకమ్పాకూలమ్	= కమ్పానదీ తీరమున;
అధికాంచి	= కాంచీనగరమున;
అద్రాక్షమ్	= చూచితిని.

తాత్పర్యము :–

కమ్పానదీతీరమున కాంచీనగరమున మిక్కిలి పూజనీయ మణికాంచన కాంచిని ధరించిన, మాకు అనుకూలమైన నమస్కరించిన జనులయందు దయగల ఒకానొక **యమ్మను** చూచితిని.

శామ్భవి	= శమ్భుతత్త్వ స్వరూపిణియైనదానా!
శివే	= మంగళస్వరూపురాలా!
భవతీమ్	= నిన్ను;
స్తువే	= స్తుతించుచున్నాను.

తాత్పర్యము :–

అమ్మవారు విద్యా స్వరూపిణి, కాత్యాయని, మహాకాలి, కామకోటికల, సరస్వతీరూపిణి, మంగళస్వరూపిణి, భద్రతాస్వరూపిణి, శాకినీస్వరూపిణి, శమ్భుతత్త్వస్వరూపిణి, శివ అట్టి అమ్మవారిని స్తుతించెదను.

వివరణము :–

1) విద్యయనగా ఉపాసనము, విద్యయనగా అవిద్యను నశింపజేయు బ్రహ్మ జ్ఞానము. తదుభయము అమ్మవారే. ఆమె మాయా స్వరూపిణి. అందఱు ఆమెచే మోహితులై యుందురు. ఒక్క పరమేశ్వరుడే ఆమెను స్వాధీనము నందుంచుకొని ఎఱుక గలిగియుండును. ఆయనకు మాత్రమే ఆమె దర్శన మిచ్చును. పతివ్రతా స్త్రీ భర్తకు తప్ప మరొకరికి దర్శన విషయము కానట్లు అమ్మవారు విధాతయగు పరమేశ్వరునకే దృగ్విషయమగును. కత్యఋషి వంశీయులచే ఉపాసింప బడినది కావున ఆమె **కాత్యాయని**. ఆమె నల్లనిదై కాలి యనబడును. సమస్తమును మ్రింగునది కావున కాలి యనబడును కాలస్వరూపిణి కావున **కాలి** యనబడును. ఆమె భక్తులకు భద్రములను కలిగించునది కావున ఆమె **భద్ర** యనబడును. శమ్భుజ్ఞానమును ప్రసాదించునది కావున శాంభవి యనబడును. భా అనగా కాంతి జ్ఞానము దానియందు రతి కలది కావున **భారతి** యనబడును. భైరవి యనగా భయంకరమైన ధ్వనిగలది లేక భైరవుని భార్య భైరవి యనబడును. శాకము లాభరణములుగా ధరించు భూదేవియొక్క రూపముగలది కావున ఆమె **శాకిని**.

2) ప్రథమ పాద వికారారంభ పదములు, ద్వితీయపాదము కకారారంభపదములు, తృతీయ పాదమున భకారారంభపదములు, చతుర్థపాదము శకారారంభముగల పదములుగలదనుటచే అనుప్రాసము అను శబ్దాలంకార మున్నది.

అవ॥:– పై శ్లోకమున అమ్మవారు స్తుతింపబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె నమస్కరింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ మాలిని! మహేశచాలిని!
కాఞ్చీఖేలిని విపక్షకాలిని తే।
శూలిని విద్రుమశాలిని
సురజనపాలిని కపాలిని నమోఽస్తు॥ 79

ప్రతిపదార్థము :-

మాలిని = మాలకలదానా!
మహేశచాలిని = మహేశుని కదిలించుదానా!
కాంచీఖేలిని = కాంచీనగరమున నాడు కొనుదానా!
విపక్షకాలిని = శత్రువులను సంహరించుదానా!
శూలిని = శూలము కలదానా!
విద్రుమశాలిని = పగడములవలె నొప్పుదానా!
సురజనపాలిని = సురజనులను పాలించుదానా!
కపాలిని = కపాలముగలదానా!
తే = నీకు;
నమః = నమస్సు;
అస్తు = అగుగాక.

తాత్పర్యము :-

మాలను ధరించుదానా! మహేశుని కదిలించుదానా! కాంచీనగరమున నాడుకొనుదానా! శత్రువుల సంహరించుదానా! శూలము ధరించుదానా! పగడముల ధరించుదానా! లేక పగడముల రంగుగలదానా! అనగా ఎఱ్ఱని దానా! సురజనుల పాలించుదానా! కపాలము ధరించుదానా! ఓ దేవీ! నీకు నా నమస్సు అగుగాక!

వివరణము :-

ఈ శ్లోకమున పదాంత ద్విప్రాసమున్నది. ద్వితీయార్థమున పాదాది వడియున్నది.

అవ:- ఈ శ్లోకమున అమ్మవారికి శూలియు కపాలియునైన శివునితో సామ్యము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారు శివునకు గురువని చెప్పబడు చున్నది.

శ్లో॥ దేశిక ఇతి కిం శఙ్కే
తత్తాదృక్తవ ను తరుణిమోన్మేషః।
కామాక్షి! శూలపాణేః
కామాగమసమయతన్త్రదీక్షాయామ్॥ 80

ప్రతిపదార్థము :-

కామాక్షి! = ఓ కామాక్షీ!
తవ = నీయొక్క
తత్తాదృక్ = తత్త్వదర్శియైన;

తరుణిమోన్మేషః = యౌవనోదయము;
శూలపాణేః = శివునకు;
కామాగమసమయతంత్రదీక్షాయామ్ = మన్మథ విద్యతంత్ర దీక్షయందు;
దేశిక ఇతి కిం ను = గురువువలె ఆచరించుచున్నదా? అని
శంకే = సందేహించుచున్నాను.

తాత్పర్యము :-

అమ్మా! కామాక్షీ! శివా! తత్త్వదర్శియైన నీ యౌవనోదయము శివునకు కాదివిద్యా సమయతంత్ర దీక్షయందు గురుత్వమును వహించుచున్నదా యేమి?

వివరణము :-

1) కామాగమ సమయము ఆహ్లాదకర వాతావరణము వర్షాకాలమో వసంతర్తువో హేమంతమో శరదృతువో ఏదియైన కావచ్చును. అమ్మవారి యౌవనోన్మేషము శివునకు కామము నుద్దీపింపజేయును. ఇంతేకాదు విరక్తుడైన శివునకు సంభోగతంత్రమునందు మెలకువలు నేర్పుటలో అమ్మవారు గురుత్వమును వహించినది.

2) కామాగమ సమయ తంత్రమనగా కాదివిద్యలోని సమయాచారము. శివుడును అమ్మవారి ఉపాసకులలో నొకడు కావున ఆతనికి అమ్మవారే గురువు. శివుడు గురువైనప్పుడు అమ్మవారు శిష్యురాలు. అమ్మవారు గురువైనప్పుడు శివుడు శిష్యత్వము వహించుట తంత్రములో సాధారణమే. దేశిక ఇతి అనుటచే ఉపమాలంకారము స్ఫూర్తియున్నది. ఉత్తరార్థమున పాదాదిప్రాసమున్నది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి యౌవనోన్మేషము చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున యౌవనోన్మేషమున వర్ధిల్లు కుచభరము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ వేదణ్డకుమ్భడమ్బర-
వైతణ్డికకుచభారార్తమధ్యాయ।
కుఙ్కుమరుచే నమస్యాం
శఙ్కరనయనామృతాయ రచయామః॥ 81

ప్రతిపదార్థము :-

వేదండకుంభడంబరవైతండిక కుచభారార్తమధ్యాయ } = గజకుంభముల ఆడంబరముతో వినదించు కుచముల భారముతో పీడితమైన నడుముగల;
కుంకుమరుచే = కుంకుమవన్నెగల;
శంకరనయనామృతాయ = శివుని నేత్రముల కమృతమైన అమ్మవారికి;

నేడు చెవులకు ధరించుటచే కమ్మలను పేరువచ్చి యుండవచ్చును. తాళపత్రమో తమాలపత్రమో చెవులకు ధరించి యలంకరించు కొనుట పేదవారికిని అలంకారప్రీతి యుండుననుటకు నిదర్శనము. స్త్రీలకు అలంకరణప్రీతి సంపత్తి, సువర్ణరజతాది భూషణములు లేకున్నను తగ్గదు. పురుషులకు కూడ స్త్రీలకున్నంత లేకపోయినను అలంకారప్రీతి ఎంతో కొంత ఉండనే ఉండును. ఆటవికులు పాములను సొమ్ములుగా ధరించి ధనికులకు వినోదము కల్పించి ధనము సంపాదించువారిని మనము అప్పుడప్పుడు చూచెదము. అమ్మవారు కిరాతయోషా వేషమున సర్పరాజులను ధరించినది.

2) ఆటవికులు కందమూలములను త్రవ్వుకొనుటకు చేతగడ్డపాఱ లేక గునపము ధరించెదరు. శివునకు పీతాంబరములు లేవు. దిగంబరుడుగానో చర్మాంబరుడుగానో ఉండును. ఆతని భార్య కిరాతవేషమున ఆకులనే చీరగా కట్టుకొన్నది. ఆటవికులలో ఇప్పటికి వస్త్రములు ధరింపని వారు పెక్కుఱున్నారు. తమాలాది పత్రములతో దొప్పలు కుట్టుకొని వానిలో మద్యరసమును దాచుకొందురు. వానికిష్టమైన పానీయమద్యము దొప్పలలో పోసికొని త్రావుదురు. యౌవనవతులలో మదపువాసనవేయు చమట, గజముల మదజలమువలె గండస్థలముల స్రవించును. దానిని పత్రవ్యజనముతో విసరుకొనుచు పోగొట్టుకొందురు. పూర్వార్ధమున ఉత్తరార్ధమునను పదాంతప్రాసమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి కిరాతయువతి వేషము వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున మరొక వేషము వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ అఙ్కే శుకినీ గీతే
కౌతుకినీ పరిసరే చ గాయకినీ।
జయసి సవిధేఽమ్బ! భైరవ-
మణ్డలినీ శ్రవసి శఙ్ఖకుణ్డలినీ॥ 86

ప్రతిపదార్థము :-

అంబ	= అమ్మా;
అంకే	= తొడయందు;
శుకినీ	= చిలుకగలది;
గీతే	= పాటయందు;
కౌతుకినీ	= కౌతుకముగలది;
పరిసరే చ	= చుట్టుపట్టులందును;
గాయకినీ	= గాయకులుగలది;
శ్రవసి	= చెవియందు;
శంఖకుండలినీ	= శంఖకుండలములుగలది;

వివరణము :-

అధికాంచితమణికాంచనకాంచీమ్ అను విశేషణమున కాంచి ద్విరావృత్తమగుటచే యమకాలంకార మేర్పడియున్నది. ఉత్తరార్ధమున అనుకమ్పానుకూలశబ్దముల ద్విరావృత్తిచే యమకాలంకారమేర్పడియున్నది. అధికాంచి కాంచి దద్రాక్షమ్ అను పదములలో అవ్యవహిత కాంచి శబ్దద్వారావృత్తిచే ఛేకాను ప్రాసాలంకార మేర్పడియున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి నడుమునందలంకారమైన కాంచన మణికాంచి ప్రస్తావింపబడినది. ఈ శ్లోకమున శివుని ఉత్సంగమున కమ్మవారే అలంకార మని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ పరిచితకమ్పాతీరం
పర్వతరాజస్య సుకృతసంనాహమ్।
పరగురుకృపయా వీక్షే
పరమశివోత్సఙ్గమఙ్గళాభరణమ్॥ 83

ప్రతిపదార్థము :-

పరిచితకమ్పాతీరమ్	= పరిచితమైన కమ్పానదీతీరముగల;
పర్వతరాజస్య	= హిమవంతునియొక్క;
సుకృతసంనాహమ్	= సుకృతముల సమూహమైన;
పరమశివోత్సంగమంగలాభరణమ్	= పరమశివుని ఒడికి మంగలాభరణమైన అమ్మవారిని;
పరగురుకృపయా	= పరమగురుని దయచేత;
వీక్షే	= చూచెదను.

తాత్పర్యము :-

కమ్పానదీ తీరముతో పరిచయముగల హిమవంతుని పుణ్యముల సమూహమైన, పరమశివుని ఒడికి మంగళాభరణమైన అమ్మవారిని పరగురుని కృపతో చూచెదను.

వివరణము :-

తన తపస్సుచే శివునిచే గళాభరణము కట్టించుకొన్న అమ్మవారు శివుని ఒడికి మంగలాభరణమైనది. గురుకృపచేతనే తనకు అమ్మవారి దర్శనమైనదని కర్మభక్త్యాది సాధనవలన కాదని కవి తన నిరహంకారత నీ శ్లోకమున ప్రకటించినాడు. **వీక్షే** అను వర్తమానక్రియచేత అమ్మవారి దర్శన మొకసారి కలిగిన దానికంతముండదని కవి

సూచించుచున్నాడు. పాదాదులందు వడి యున్నది. ద్వితీయార్ధమున ప్రాసము కూడ నున్నది.

అవ:- అమ్మవారికి పరమశివసంగము కలుగుట పై శ్లోకమున చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున దానికి కారణము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ దగ్ధమదనస్య శమ్భోః
ప్రథీయసీం బ్రహ్మచర్యవైదగ్ధీమ్।
తవ దేవి తరుణిమశ్రీ-
చతురిమపాకో న చక్షమే మాతః॥ 84

ప్రతిపదార్థము :-

మాతః	= అమ్మా!
తవ	= నీయొక్క;
తరుణిమశ్రీచతురిమపాకః	= యౌవన శోభాచాతుర్యపాకము;
దగ్ధమదనస్య	= కాల్చబడిన కాముడుగల;
శమ్భోః	= శివునియొక్క;
ప్రథీయసీమ్	= ప్రసిద్ధమైన;
బ్రహ్మచర్యవైదగ్ధీమ్	= బ్రహ్మచర్య నిపుణతను;
న చక్షమే	= క్షమించలేదు.

తాత్పర్యము :-

అమ్మా! నీ యౌవనశోభాచాతుర్యపాకము మన్మథుని కాల్చిన శివుని ప్రసిద్ధమైన బ్రహ్మచర్యనిపుణతను క్షమించలేదు.

వివరణము :-

1) ఏ పురుషునేస్త్రీ ఆకర్షించ బూనినదో ఆ పురుషుని బ్రహ్మచర్య దీక్షనా స్త్రీ క్షమించజాలదు. కాముని కాల్చిన మన్మథుని బ్రహ్మచర్యవైదగ్ధి అను స్త్రీ ఎదుట అమ్మవారి యౌవనశోభా చాతుర్యపాక పురుషుడు క్షమించలేక పోయినాడు. ఇచట స్త్రీ పురుష భావము వ్యత్యస్తమైనది. శివుడు పురుషుడు. కామాక్షి స్త్రీ. శివుని బ్రహ్మచర్యవైదగ్ధి స్త్రీ లింగమున, అమ్మవారి తరుణిమ శోభాచాతుర్యపాకము పుంలింగమున ప్రయోగింపబడుట స్త్రీపురుషుల సామ్యమును తెలుపుచున్నది. మొదట శివుడు గెలిచినట్లే గెలిచినాడు కాని తరువాత శివుడే అమ్మవారిని తనకై కుదుర్చుమని సప్తర్షులని ప్రార్థించి హిమవంతు నొప్పించి పెండ్లాడినాడు. అనగా అమ్మవారే గెలిచినట్లైనది. శివుని బ్రహ్మచర్యవైదగ్ధి ఒక స్త్రీ. ఆమె అమ్మవారి యౌవన శోభను ఓర్వలేక పురుషుని ముందోడి పోకపోవుటను క్షమింపక ఆ పురుషుడు ఆమె ఓడి పోవు వఱకు విశ్రమించలేదు. ఆ తరువాత కథ కంచికి వెళ్ళి సుఖాంతమైనది.

2) అర్థాలంకారము సమాసోక్తి. ద్వితీయ చతుర్థపాదములలో స్థాన భేదమును వర్ణమైత్రి పాటింపబడినది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి **యౌవనము** ప్రస్తావింపబడినది. ఈ శ్లోకమున యౌవనమదముగల **పుళిందయువతి**గా అమ్మవారు వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ మదజలతమాలపత్రా
వసనితపత్రా కరాధృతఖనిత్రా।
విహరతి పులిన్దయోషా
గుఞ్జాభూషా ఫణీన్ద్రకృతవేషా॥ 85

ప్రతిపదార్థము :-

మదజలతమాలపత్రా	= మదజలము తమాలపత్రముగాగల;
వసనితపత్రా	= వస్త్రముగా చేసికొన్న ఆకులుగల;
కరాధృతఖనిత్రా	= చేతధరించిన గడ్డపాఱగల;
గుంజాభూషా	= గురువింద పూసల సొమ్ములుగల;
ఫణీంద్రకృతవేషా	= సర్పరాజుచే చేయబడిన వేషముగల;
పుళిందయోషా	= కిరాతస్త్రీ;
విహరతి	= విహరించుచున్నది.

తాత్పర్యము :-

మదజలము తమాలపత్రముగాగల, ఆకులచీర ధరించిన, చేతగడ్డపాఱ ధరించిన, గురువిందపూసల సొమ్ముల ధరించిన, వేషము వేయుటలో సర్పరాజు నుపయోగించుకొన్న, కిరాతస్త్రీ విహరించుచున్నది.

వివరణము :-

1) శివుడు కిరాతవేషము ధరించి అర్జునునితో యుద్ధము చేసి ఆతని పరాక్రమమునకు సంతోషించి పాశుపతాస్త్రము నాతనికిచ్చిన కథ భారత ప్రసిద్ధము. కిరాతార్జునీయ మహాకావ్య రచనకు ఆధారమైనది. శివున కాదికిరాతుడను పేరు కూడ ప్రసిద్ధము. లయకర్తకాపేరుచితము కూడ. శివుడు కిరాతవేషమును ధరించినప్పు డమ్మవారు కిరాతివేషమును ధరించినది. దాని వర్ణన మీ శ్లోకమున చేయబడినది. ఒక అమ్నాయ దేవత కీవేషము కలదని మూడు శ్లోకములలో నిట్టి దేవతల వేషములు వర్ణింపబడినవని పెద్దలు చెప్పెదరు. తాళపత్రమును తెనుగున తాటికమ్మ అందురు.

కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
దర్వీభరితేన	= గరిటెలో నింపబడిన;
భక్తపూరేణ	= అన్నపుముద్దచే;
త్వమ్ ఏవ	= నీవే;
గుర్వీమ్	= గొప్పదైన;
అకించనార్తిమ్	= పేదవారి బాధను;
ఖర్వీకురుషే	= తగ్గించుచున్నావు.

తాత్పర్యము :-

పేదలకు గరిటెల నింపిన ఆహారములతో తృప్తికలిగించి వారి బాధను పోగొట్టెదవు.

వివరణము :-

1) ఆకలిగొన్నవారెంతమంది భక్తులు అమ్మవారి ఇంటిముందాహారమునకై వేచి యుందురనగా వారిదొక ప్రవాహమున్నట్లుండును, అని **భక్తపూరేణ** శబ్దము వ్యంజింపజేయును. ఆకలి చాలా గొప్ప బాధ కదా! అన్నము పెట్టు అమ్మలందఱు అన్నపూర్ణలే. ఆకలికింత తినగలిగినవారు కూడ కోరికల ఆకలితో అమ్మవారి యింటిముందు వేచియుండు వారి సంఖ్యకూడ అనంతమే. అమ్మవారు తన గరిటెతో ఆహారమునే గాక కోరికలను గూడ వడ్డించును అని **దర్వీభరిత** శబ్దము స్ఫురింపజేయును. అన్నము తిన్నవారికాకలి యెంత పెద్దదైనను తొలగునట్లు భక్తుల బాధ ఎంత పెద్దదైనను అమ్మవారి అనుగ్రహముచే తొలగును.

2) నాలుగు పాదములందు ప్రాసమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున **అన్నపూర్ణరూపము** వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున **వారాహి రూపము** వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ తాడితరిపుపరిపీడన-
భయహరణనిపుణహలముసలా।
క్రోడపతిభీషణముఖీ
క్రీడసి జగతి త్వమేవ కామాక్షి॥ 90

ప్రతిపదార్థము :-

కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
తాడితరిపు-	= కొట్టబడిన శత్రువుగల;

సవిధే	= సమీపమున;
భైరవమండలినీ	= భైరవమండలముననున్న నీవు;
జయసి	= జయించెదవు సర్వోత్కర్షముగ వర్ధిల్లెదవు.

తాత్పర్యము :-

ఆమె తొడపై చిలుక యున్నది. ఆమెకు పాటయనిన ఇష్టము. ఆమె చుట్టుపట్టులలో గాయకులు గాయికలు ఉన్నారు. ఆమె చెవులకు శంఖములతో చేయబడిన కుండలములున్నవి. ఆమె చుట్టు భైరవులు అనగా కాపాలిక వ్రత దీక్షితుల లేక వేదముల లేక (కుక్కల) మండలమున్నది. ఈ రూపముతో నా సమీపముననే ఉన్నావు.

వివరణము :-

ద్వితీయార్ధమున ఆద్యవర్ణమునకు యత్యనంతర స్థానిక వర్ణమునకు మైత్రి ఉన్నది. నాల్గవపాదమున ఆద్యంత త్రిప్రాసమున్నది. భైరవమండలినీ అనుటచే ఈమె **మహాభైరవి** యని స్ఫురింపజేయబడినది. ఆమె చుట్టు గాయకులు గాయికలున్నారని **పరిసరే చ గాయకినీ గీతే కౌతుకినీ** అను పదములు తెలుపుచున్నవి. సముద్ర ప్రాంతములలోని గిరిజన స్త్రీలు శంఖముచే చేయబడిన కుండలముల ధరించెదరు. అమ్మవారు ఆ వేషముచే సాక్షాత్కరించినట్లు **సవిధే, జయసి** అను పదములు తెలుపుచున్నవి.

అవ:- పై శ్లోకమున విచిత్రవేషయగు నమ్మవారు వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి **దుర్గారూపము** వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రణతజనతాపవర్గా
కృతరణసర్గా ససింహసంసర్గా।
కామాక్షి! ముదితభర్గా
హతరిపువర్గా త్వమేవ సా దుర్గా॥ 87

ప్రతిపదార్థము :-

కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవి!
ప్రణతజనతాపవర్గా	= ప్రణమిల్లిన జనసమూహమునకు ముక్తినైన;
కృతరణసర్గా	= చేయబడిన యుద్ధముల సృష్టిగల;
ససింహసంసర్గా	= సింహసంబంధముతో కూడిన;
ముదితభర్గా	= సంతోషించిన శివుడుగల;
హతరిపువర్గా	= చంపబడిన శత్రు సమూహముగల;
త్వమ్ ఏవ	= నీవే;
సా	= ఆ;
దుర్గా	= దుర్గవు.

తాత్పర్యము :-

నమస్కరించు జనులకు మోక్షము నొసగునది, యుద్ధములను సృష్టించునది, సింహమును వాహనముగా చేసికొన్నది. శివుని సంతసింప జేయునది, శత్రువులను సంహరించునది యైన కామాక్షాదేవి దుర్గయే.

వివరణము :-

1) భక్తులకు ఆత్మ (శివ/బ్రహ్మ) జ్ఞానము కలిగించు గురురూపిణి యగుటచే అమ్మవారు భక్తులకు ముక్తి హేతువైనందున ముక్తియే యని చెప్పబడినది. బలమును గలిగించు నెయ్యిని గూర్చి చెప్పు సమయమున నెయ్యి బలము అని చెప్పుట లోక సాధారణము. అందఱి బుద్ధుల ప్రచోదినియై దేవాసురల మధ్య యుద్ధమును సృజించున దమ్మవారే కావున **కృతరణసర్గ** యని చెప్పబడినది. అమ్మవారు సింహమునందు కూర్చున్నందున ఆమెకు సింహముతో సంయోగ సంబంధమున్నది. అందుచే **సింహసంసర్గ** అని చెప్పబడినది.

2) శివుని భర్తగా చేసికొనిగాని లేక రాక్షసులతో దౌత్యము నెఱపు దూతగా చేసికొనిగాని ఆయనను సంతోషింపజేయున దమ్మవారు కావున **ముదిత భర్గ**యని చెప్పబడినది. బహిశ్శత్రువైన రాక్షసాది దుష్టలోకకంటకులను అంతశ్శత్రువులైన కామక్రోధాద్యరిషడ్వర్గమును నశింపజేయునది గావున అమ్మవారు **హతరిపువర్గ** యని చెప్పబడినది.

3) అమ్మవారి యుద్ధము శత్రుసంహారము భక్తమోక్ష ప్రధానము. శివుని సంతోషింపజేయుట మొదలగు అంశములు దుర్గాసప్తశతి యందు వర్ణింపబడినవి. ఆ దుర్గయే ఈ **కామాక్షి** యని ఇట చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున పదాంత ప్రాసమున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి దుర్గాస్వరూపము వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి **చాముండా** స్వరూపము వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ శ్రవణచలద్వేదణ్డా
సమరోద్దణ్డా ధుతాసురశిఖణ్డా।
దేవి! కలితాన్త్రషణ్డా
ధృతనరముణ్డా త్వమేవ చాముణ్డా॥ 88

ప్రతిపదార్థము :-

దేవి!	= ఓ దేవీ!
శ్రవణచలద్వేదండా	= చెవులయందూగుచున్న ఏనుగులు కలది;
సమరోద్దండా	= యుద్ధము నందుద్ధతయైన;
ధుతాసురశిఖండా	= కదలింపబడిన రాక్షసుల(తలలోని) నెమలి పింఛములుగల;
కలితాంత్రషండా	= ధరించిన పేగుల గుంపులుగల;
ధృతనరముండా	= ధరించిన మనుష్యుల తలలుగల;
త్వమ్ ఏవ	= నీవే;
చాముండా	= చాముండవు.

తాత్పర్యము :-

చెవులందేనుగులూగులాడు చున్నవి. రాక్షసుల కిరీటములలోని నెమలి యీకలు కదలిపోయినవి. పేగులను వేసికొన్నది. మనుష్యుల తలలను ధరించినది అయిన చాముండ నీస్వరూపమే.

వివరణము :-

అమ్మవారి బలమెంతటిదనగా ఆమె తన చెవులకు ఏనుగుల గట్టుకొని నడచుచుండగా ఆ ఏనుగులు కుండలములవలె చెవులక్రింద నూగులాడుచున్నవి. ఏనుగులు కుండలములవలె నూగుచున్నవనగా ఇక నామె యెంత పొడవుగా నున్నదో ఊహించుకొననగును. ఈ విశేషణము ఆమె చాలా పొడుగుగా నున్నదని వ్యంజింప జేయును. ఆమె రణరంగమున నిలచినదనగానే రాక్షసుల తలలపైని కిరీటములు కదలును, వానిపై నున్న నెమలి యీకలు కదలును అని చెప్పుటచే రాక్షసులు భయముచేత వణికి పోవుదురని వ్యంగ్యమగును. నరకపాలములను ప్రేగులను హారములుగా ధరించి భయంకర స్వరూపమున యుద్ధమున నుద్దండయై చండముండుల సంహరించుటచే చాముండయని దుర్గాదేవిచే నామకరణము చేయబడిన దేవతకు చాముండయని పేరు. అమ్మవారు కల్పించిన దేవత కూడ అమ్మవారే అనుటచే అమ్మవారు కల్పించిన జగమంతయు నమ్మవారేయని వ్యంగ్యమగును. దండశబ్దముయొక్క ఆవృత్తిచే, ముండశబ్దముయొక్క ఆవృత్తిచే యమకాలంకారములున్నవి. మూడు నాలుగు పాదములలో అంత్యప్రాసమున్నది.

అవ॥:- పై శ్లోకమున అమ్మవారి **చాముండారూపము** వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె **అన్నపూర్ణారూపము** వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఉర్వీధరేన్ద్రకన్యే
దర్వీభరితేన భక్తపూరేణ।
గుర్వీమకిఞ్చనార్తిం
ఖర్వీకురుషే త్వమేవ కామాక్షి॥ 89

ప్రతిపదార్థము :-

ఉర్వీధరేంద్రకన్యే	= హిమవంతుని కుమార్తెవైన;

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి రూపము పింగవర్ణము కలిగియున్నట్లు చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున ఆమె నలుపు రంగు రూపము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ కనకమణికలితభూషాం
కాలాయసకలహశీలకాన్తికలామ్।
కామాక్షి! శీలయే త్వాం
కపాలశూలాభిరామకరకమలామ్॥ 94

ప్రతిపదార్థము :–

కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
కనకమణికలితభూషామ్	= బంగారుతో మణులతో కూడిన సొమ్ములుగల;
కాలాయసకలహశీలకాంతికలామ్	= ఇనుముతో కలహించు స్వభావము కల కాంతి లేశముగల;
కపాలశూలాభిరామకరకమలామ్	= పుఱ్ఱెతో, శూలముతో మనోహరములైన కమలములవంటి చేతులుగల;
త్వామ్	= నిన్ను;
శీలయే	= ధ్యానించెదను.

తాత్పర్యము :–

ఓ కామాక్షీదేవీ! మణిఖచిత కనకాభరణములుకల, ఇనుమును మించిన నలుపుకాంతిగల, పుఱ్ఱెను శూలమును పట్టుకున్న చేతులుగల నిన్ను ధ్యానించెదను.

వివరణము :–

కాలాయసకలహశీల కాంతి కలామ్ అను విశేషణమున ఉపమాలంకార స్ఫూర్తి ఉన్నది. ద్వితీయ చతుర్థపాదములలో అంత్యప్రాసమున్నది. 1–4 గణముల మొదట వర్ణమైత్రి ఉన్నది. లకారప్రాచుర్యముచే వృత్త్యనుప్రాస మున్నది. పదములన్ని కకారాదులై ఉండుటచేత కూడ వృత్త్యనుప్రాసమున్నది. ఈ కాదిపదత్వము అమ్మవారి **కాదివిద్యా స్వరూపిణీత్వము** ను వ్యంజింపజేయును.

అవ॥:– పై శ్లోకమున **అమ్మవారి నలుపు కాంతి** వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున **అమ్మవారి ఎఱుపు** వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ లోహితతమపుఞ్జమధ్యే
మోహితభువనం ముదా నిరీక్షన్తే।
వదనం తవ కుచయుగలం
కాఞ్చీసీమాఞ్చ కేఽపి కామాక్షి॥ 95

పరిపీడనభయహరణనిపుణహలముసలా	= మిక్కిలి పీడనము వలన గలిగిన భయమును హరించుటలో నిపుణములైన హల ముసలములుగల;
క్రోడపతిభీషణముఖీ	= వరాహపతి ముఖము వంటి భయంకరముఖముగల;
త్వమ్ ఏవ	= నీవే;
జగతి	= జగమున;
క్రీడసి	= క్రీడించుచున్నావు.

తాత్పర్యము :–

శత్రుసైన్యమును దండించునది, శత్రుభయమును పోగొట్టుటలో సమర్థములైన హల ముసలములుగల వరాహముఖముగల దానివి నీవే జగమున క్రీడించుచున్నావు, ఓ కామాక్షీదేవి!

వివరణము :–

1) వరాహముఖముకల దేవి వారాహి యనబడును. ఆమె హల ముసలములు ధరించి యుండును. వారాహీరూపము కూడ కామాక్షీదేవిదే.

2) నాలుగు పాదములందును ప్రాసమున్నది.

అవ॥:– పై శ్లోకమున వారాహీరూపము వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున బాలారూపము వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్మరమథనవరణలోలా
మన్మథహేలావిలాసమణిశాలా।
కనకరుచిచౌర్యశీలా
త్వమమ్బ! బాలా కరాబ్జధృతమాలా॥ 91

ప్రతిపదార్థము :–

అంబ!	= అమ్మా!
స్మరమథనవరణలోలా	= మన్మథుని మథించినవాని (శివుని) వరించుట యందాసక్తిగల;
మన్మథహేలా కనకరుచిచౌర్యశీలా	= మన్మథుని హేలయైన బంగారు కాంతిని దొంగిలించు స్వభావము గల;
కరాబ్జధృతమాలా	= కమలములవంటి హస్తములందు ధరించిన మాలగల;
బాలా	= బాలవు;
త్వమ్ ఏవ	= నీవే.

తాత్పర్యము :–

అమ్మా! మన్మథుని మథించిన, శివుని మన్మథవిలాసములతోనే వరించుటలో ఆసక్తిగల, బంగారుకాంతిని దొంగిలించు స్వభావముగల, చేత మాల ధరించిన నీవు బాలవే.

వివరణము :–

మన్మథుని రూపమే యనదగిన అమ్మవారు మన్మథుని మథించిన శివుని వరించుట యందాసక్తిగలదై యున్నదనుటలో విరోధాలంకారస్ఫూర్తి యున్నది. ఈ శ్లోకమున పదాంత పాదాంత ప్రాసములున్నవి. **కరాబ్జధృతమాలా** అను శబ్దము అమ్మవారు బాలాత్రిపురసుందరీరూపిణి అని తెలుపుచున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి **బాలా** స్వరూపము వ్యంజింపజేయబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారి **సరస్వతీరూపము** వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ విమలపటీ కమలకుటీ
పుస్తకరుద్రాక్షశస్తహస్తపుటీ।
కామాక్షి! పక్ష్మలాక్షీ
కలితవిపఞ్చీ విభాసి వైరిఞ్చీ॥ 92

ప్రతిపదార్థము :–

కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
విమలపటీ	= శుభ్రవస్త్రముగల;
కమలకుటీ	= కమలము కుటీరముగాగల;
పుస్తకరుద్రాక్షశస్తహస్తపుటీ	= పుస్తకము చేత రుద్రాక్షల చేత పవిత్రములని ప్రశంసనీయములైన చేతుల ముడుపుగల;
పక్ష్మలాక్షీ	= ఱెప్పలతో కూడిన కన్నులుగల;
కలితవిపంచీ	= ధరించిన వీణగల;
విలాసివైరించీ	= విలాసములుగల బ్రాహ్మివి;
విభా	= కాంతివి;
అసి	= అయివున్నావు.

తాత్పర్యము :–

ఓ కామాక్షి! శుభ్రములైన తెల్లని వస్త్రములను ధరించిన, కమలము కుటీరముగాగల, పుస్తక రుద్రాక్షల దాల్చుటచే పవిత్రములైన చేతులుగల, ఱెప్పలధికముగా నున్న కన్నులుగల, వీణ ధరించిన సరస్వతివి నీవే.

వివరణము :–

పూర్వార్ధమున నాల్గవపాదమున పాదాంతానుప్రాసమున్నది.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి **సరస్వతీరూపము** వర్ణింపబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారే వరదాభయ హస్తములను పుస్తకాక్షమాలలను ధరించినట్లు చెప్పబడు చున్నది.

శ్లో॥ కుఙ్కుమరుచిపిఙ్గమసృ–
క్పఙ్కిలముణ్డాలిమణ్డితం మాతః।
జయతి తవ రూపధేయం
జపపటపుస్తకవరాభయాబ్జకరమ్॥ 93

ప్రతిపదార్థము :–

మాతః	= అమ్మా!
కుంకుమరుచిపింగమ్	= కుంకుమకాంతితో పింగళవర్ణముగల;
అసృక్పంకిలముండాలిమండితమ్	= రక్తపు బురదగల పుఱ్ఱెలచే అలంకరింపబడిన;
జపపటపుస్తకవరాభయాబ్జకరమ్	= జపమాల పుస్తక వరదాభయముద్రగల కమలముల వంటి చేతులుకల;
తవ	= నీయొక్క;
రూపధేయమ్	= రూపము;
జయతి	= జయించుచున్నది.

తాత్పర్యము :–

కుంకుమకాంతిచే పింగలవర్ణము నొందిన, రక్తపుబురదగల పుఱ్ఱెల గుంపుచే అలంకరింపబడిన, జపమాలను పుస్తకమును వరాభయముద్రలను ధరించిన, కమలముల వంటి చేతులుగల నీ రూపమమ్మా జయించుచున్నది.

వివరణము :–

1) ఎఱుపు తెలుపు గలిపిన వర్ణము పింగవర్ణము. కుంకుమ ధరించుటచే అమ్మవారి రూపమారంగు కలిగియున్నది. ఈ శ్లోకమున సరస్వతీరూప సామ్యముగల అమ్మవారి రూపము వర్ణింపబడినది. సరస్వతీ రూపము నందువలె చేతులలో పుస్తకజపమాలలున్నవి. కాని వీణ లేదు. అమ్మవారి రూపమున రక్తపు బురదతో కూడి కపాలమున్నది. అది సరస్వతీ రూపమున నుండదు. చేతులలో వీణకు బదులు వరదాభయముద్ర లున్నవి. 2) పూర్వార్ధమందలి పాదములలో ప్రాసము, తృతీయ చతుర్థపాదాదిన వడి యున్నది.

సబీజసమాధిని ఆ తరువాత నిర్బీజసమాధి అను నీవరుసమెట్లుగల నిచ్చెనవంటి ఊర్ధ్వయానమార్గమున పయనించి మోక్షసౌధముయొక్క వలభిని చేరుకొందురు.

వివరణము :-

వియోగమనగా చిత్తమునందు వృత్తులు పుట్టకుండ ఆగిపోవుట. **యమము నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధారణ, ధ్యానము, సమాధి** అనునవి దానికి అంగములు. సంసారమునకు బీజము అవిద్య. అది పూర్తిగా నశించకున్నను ఏడు అంగముల అభ్యాసము వలన ఎనిమిదివ యోగాంగమైన సమాధి కలుగును. ఈ సమాధిలో ధ్యేయాకారమును ధ్యాత చిత్తము తాత్కాలికముగ పొందును. వృత్తులకు బీజమైన చిత్తమునకు లయమేర్పడకుండుటచే ఈ సమాధి **సబీజసమాధి** అనబడును. బీజమైన అవిద్య నశించిన పిమ్మట యావజ్జీవము చిత్తముయొక్క అనువృత్తియున్నను దాని యందు వృత్తులు ఆగినంతకాలము అది **నిర్బీజసమాధి** యనబడును. ఈ సమాధి కలిగినవారు జీవన్ముక్తులు. బీజమైన అవిద్య నశించి యుండుటచే దేహావసానమున వారు ఆత్మయొక్క స్వభావమైన కైవల్యము నొందుదురు. ఈ స్థితినే శంకరులు **నిద్రాసమాధిస్థితిః** అని చెప్పిరి. గుర్వనుగ్రహమున ఆత్మజ్ఞానము నొందిన వారికే అవిద్య నశించి ఈ **నిర్బీజసమాధి** కలుగును. కావున శిష్యులు గురుచరణములను సత్కరించి మాత్రమే ఈ ఆత్మజ్ఞానమును అమ్మవారి అనుగ్రహమున పొందగలరు అని చెప్పుటకు **సత్కృతదేశికచరణాః** అని చెప్పబడినది. వర్గమనగా త్రివర్గము. ధర్మార్థకామత్రయము దీనికి మోక్షము చేరదు. కావున అది అపవర్గము అని చెప్పబడినది. అట్టి మోక్షమను మేడయొక్క వలభి అనగా పై భాగము నొందెదరు. క్రింది భాగమున సాలోక్యాది ముక్తులున్నవి. కాని కైవల్యము మోక్షసౌధముయొక్క పైభాగము అని చెప్పబడినది. పూర్వార్ధమందలి రెండు పాదాలు సకారాదులై ఉత్తరార్ధమున రెండు పాదాలు ఆకారాదులై వడి కలిగియున్నది.

అవ:- పై శ్లోకమున **జ్ఞానుల మోక్షసౌధారోహణము** చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారిని నిరంతరము ధ్యానించు వారి మహిమ ఆమె అనుగ్రహమున వర్ధిల్లును అని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అన్తరసి బహిరసి త్వం
జన్తుతతేరన్తకాన్తకృదహన్తే!।
చిన్తితసన్తానవతాం
సన్తతమపి తన్తనీషి మహిమానమ్॥ 98

ప్రతిపదార్థము :-

అహంతే = ఓ అహంతారూపిణి!

ప్రతిపదార్థము :-

కామాక్షి! = ఓ కామాక్షీదేవీ!
లోహితమపుంజమధ్యే = ఎఱుపుల సమూహము నడుమ;
మోహితభువనమ్ = మోహింపజేయబడిన లోకములుగలన
తవ = నీయొక్క;
వదనమ్ = ముఖమును;
కుచయుగలమ్ = చనుదోయిని;
కాంచీసీమాం చ = కాంచీసీమను కూడ;
కేఽపి = ఎవఱో;
ముదా = సంతసముతో;
నిరీక్షంతే = చూచెదరు.

తాత్పర్యము :-

ఎఱుపు కాంతుల నడుమ భువనమును మోహింపజేయు నీ ముఖమును, చనుదోయిని, కాంచిని ఎవఱో ధన్యులు మాత్రమే చూచెదరు.

వివరణము :-

ఉదయాస్తమయములలో సంధ్యారుణ కాంతుల నెందఱు చూచుట లేదు. వారెవరికైన నీ ముఖమో, చనుదోయియో, కటియో కనబడినదా? ఒకవేళ కనబడినను వానిని జూచి సాధారణ స్త్రీ సహజావయవములుగానే దర్శించినారు. కాని నీ ముఖము కామకలయొక్క ఊర్ధ్వబిందువుగ, కుచ యుగమును క్రింది రెండు బిందువులుగ, దానిక్రింద కట్యాద్యధోభాగమును, హకారార్ధమునుగా దర్శించినారా? అంతయు నెఱుపుగానే సాధారణోపాసకులు అందలి అవయవ భేదమును దర్శింపలేకపోవుచుండగా, శివాభిన్నసిద్ధులు మాత్రము ముఖాదిభిన్నా వాయవములను దర్శించెదరు. ముఖమును అగ్నిమయద్యులోకముగా, స్తనద్వయమును సూర్యచంద్రబింబములుగా చూచి ఆనందించు వారెవ్వఱో చెప్పగలమా? దృశ్యము ఎఱ్ఱని కాంతి, దృక్కు ఉపాధి భేదమున బహుత్వము నొందిన దృగ్రూపియైన శివుడు. సంతోషముతో నా ఎఱ్ఱని కాంతిని (అమ్మవారిని) చూచును. మిగిలిన జీవులలో ఆత్మజ్ఞానమును పొందినారెవఱు? ఎందఱు ఆ కాంతిని సంతోషముతో చూచెదరు? భేదదర్శన మందే ఆనందించువారు అభేద రూపమైన ఆ కాంతిని సంతోషముతో చూచెదరా. అభేదరూపమైన ఎఱ్ఱని కాంతిలోనిదే ముఖస్తనాది రూపమైన భిన్న ప్రపంచము అని తెలిసికొని దాని నభిన్నముగా చూచి ఆనందించు వారెవ్వఱు. ఎవఱో కొందఱు ధన్యులు మాత్రమే సంతోషముతో దర్శించెదరు. పూర్వార్ధపాదములలో ఆదిప్రాసమున్నది. నాల్గవపాదమున 1-4 గణములు కాదులై వర్ణమైత్రి కలిగియున్నవి.

అవ:– పై శ్లోకమున అమ్మవారి దర్శనము ప్రస్తావింపబడినది. ఈ శ్లోకమున అమ్మవారే శివుని గలియుటకై షట్చక్రములు దాటి సహస్రారమును జేరుట చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ జలధిద్విగుణితహుతవహ–
దిశాదినేశ్వరకలాశ్వినేయదలైః।
నలినైర్మహేశి! గచ్ఛసి
సర్వోత్తరకరకమలదలమమలమ్॥ 96

ప్రతిపదార్థము :–

జలధిద్విగుణిత హుతవహదిశా దినేశ్వర కలాశ్వినేయదలైః	= నాలుగు, ఆఱు, పది, పన్నెండు, పదాఱు, రెండు దలములుగల;
నలినైః	= కమలముల మార్గమున;
మహేశి	= ఓ మహేశ్వరి!;
అమలమ్	= స్వచ్ఛమైన;
సర్వోత్తరకరకమలదలమ్	= అన్నిటికి పైనున్న కమలములయొక్క దలమును;
గచ్ఛసి	= పొందుచున్నావు.

తాత్పర్యము :–

మూలాధార, స్వాధిష్ఠాన, మణిపూర, అనాహత, విశుద్ధ, అజ్ఞాచక్ర షట్కమును దాటి సహస్రారకమలము నందు అమలమైన శివుడుండుదలమును చేరుచున్నావు.

వివరణము :–

1) వ,శ,ష,స అను దళములు నాలుగు కలది మూలాధార కమలము. బ,భ,మ,య,ర,ల అను ఆఱుదలములు కలది స్వాధిష్ఠానకమలము. డ,ఢ,ణ, త,థ,ద,ధ,న,ప,ఫ అను పదిదలములు కలది మణిపూరకమలము. క,ఖ,గ,ఘ,ఙ, చ,ఛ,జ,ఝ,ఞ,ట,ఠ అను పన్నెండు దలములు కలది అనాహతకమలము. అ,ఆ,ఇ,ఈ,ఉ,ఊ,ఋ,ౠ,ఌ,ౡ,ఎ,ఐ,ఓ,ఔ,అం,అః అను పదునాఱు స్వరములు దలములుగాగలది విశుద్ధ కమలము. ళ,హ అను రెండు దలములు కలది ఆజ్ఞాకమలము. కుండలిని అను శక్తి మూలాధారమునందు నిద్రించి సాధకుని ప్రయత్నమున మేల్కొని ఊర్ధ్వముఖమున ప్రయాణము చేసి మూలాధారమునుండి సహస్రారమువఱకు మధ్యనున్న కమలములను దాటి సహస్రారమును చేరుకొని శివునితో నైక్యమందును. సహస్రకమలదలమనుటచే సహస్రదళములలోని ఒక దలము శివమంచముగా నున్నదని అచ్చటనున్న శివునామె చేరుకొనునని వ్యంగ్యమగుచున్నది. అమలమ్ అను విశేషణముచే ఆ సహస్రారము సర్వవర్ణముల సమాహారమైన ధావల్యమని వ్యంగ్యమగుచున్నది.

2) పూర్వోత్తర దక్షిణ పశ్చిమదిశలందు నాలుగు సముద్రములున్నవి కావున **జలధి** అను శబ్దము నాలుగు అను అర్థము నొసగును. అగ్నులు మూడు హుతవహము లనబడును. అవి ద్విగుణితములైన ఆఱు అగును. గార్హపత్యము అహవనీయము దక్షిణము అని అగ్నులు మూడు త్రేతాగ్నులనబడును. ఆ మూడు ద్విగుణితములైన ఆఱగును కావున **ద్విగుణితహుతవహశబ్దము** ఆఱు అను నర్థమొసగును. తూర్పుపడమరలు ఉత్తరదక్షిణములు వానిమధ్యగల మూలలు. పైన క్రింద అనునవి పది దిక్కులు కావున **దిశా**శబ్దము పది అను అర్థమొసగును. నెలకొక సూర్యుడు, నెలలు పన్నెండు, సూర్యులు పన్నెండుగురు కావున **దినేశ్వర** శబ్దము పన్నెండు అను నర్థమొసగును. చంద్రుని కలలు పదునాఱు కావున **కలా**శబ్దము పదునాఱు అను అర్థమిచ్చును. అశ్వినీ దేవతలిద్దఱు కావున **అశ్వినేయ** శబ్దము రెండు అను నర్థమొసగును. ఈ సంఖ్యలు వరుసగా మూలాధారాది ఆజ్ఞాపర్యంతముగల ఆఱు కమలములలోని దలముల సంఖ్యను చెప్పుచున్నవి. వాని దలముల సంఖ్యగల కమలములని చెప్పుటచే పర్యాయోక్త్యలంకార మేర్పడియున్నది.

అవ:– పూర్వశ్లోకమున షట్చక్రభేదనము అను కుండలినీయోగమున **శక్తి శివైక్యము** చెప్పబడియున్నది. ఈ శ్లోకమున యమనియమాది సమాధ్యవధ్యష్టాంగ యోగము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ సత్కృతదేశికచరణాః
సబీజనిర్బీజయోగనిశ్రేణ్యా।
అపవర్గసౌధవలభీ–
మారోహంత్యమ్బ కేఽపి తవ కృపయా॥ 97

ప్రతిపదార్థము :–

అంబ	= అమ్మా!
సత్కృతదేశికచరణాః	= సత్కరించిన గురుపాదములుగల;
కేఽపి	= ఎవఱో;
సబీజనిర్బీజయోగనిశ్రేణ్యా	= సబీజనిర్బీజ సమాధుల నిచ్చెనచేత;
తవ	= నీయొక్క;
కృపయా	= దయచేత;
అపవర్గసౌధవలభీమ్	= మోక్షమను మేడయొక్క పిట్టగోడను;
ఆరోహంతి	= ఎక్కెదరు.

తాత్పర్యము :–

గురుచరణముల సత్కరించి నీకృపకు పాత్రులైన ఏ కొందఱో ముందు

వివరణము :-

శతక సమాప్తి యందు అమ్మవారికి జయవెట్టుచున్నాడు. కవి **చిద్గగన కౌముదీధారే** పదమున శివుడు చిద్గగన చంద్రుడు. ఆతని కాంతి ప్రవాహము అమ్మవారు అని రూపింపబడుటచే రూపకాలంకారమేర్పడియున్నది. ✤

అవ॥:- పై శ్లోకమున జయకారముయొక్క పునఃపునరావృత్తిచే శతకసమాప్తి సూచింపబడినది. ఈ శ్లోకమున **శతక పఠన ఫలము** చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆర్యాశతకం భక్త్యా
పఠతామార్యాకటాక్షేణ।
నిస్సరతి వదనకమలా-
ద్వాణీ పీయూషధోరణీ దివ్యా॥ 101

ప్రతిపదార్థము :-

భక్త్యా	= భక్తితో;
ఆర్యాశతకమ్	= ఆర్యాశతకమును;
పఠతామ్	= చదువువారికి;
ఆర్యాకటాక్షేణ	= అమ్మవారి కటాక్షముచేత;
వదనకమలాత్	= ముఖమను కమలము నుండి;
పీయూషధోరణీ	= అమృతధారవంటి;
దివ్యా	= దివ్యమైన;
వాణీ	= వాక్కు;
నిస్సరతి	= బయలుదేరును.

తాత్పర్యము :-

భక్తితో ఆర్యాశతకము పఠించు వారి ముఖకమలము నుండి అమృత ధారవంటి దివ్యవాణి బహిర్గతమగును.

వివరణము :-

ఆర్యాశతకము అనగా ఆర్యావృత్తములతో రచింపబడిన అమ్మవారిని స్తుతించు పద్యముల సమూహము. ఆర్యాకటాక్షమనగా అమ్మవారి కడగంటి చూపు. వదనకమలాత్ అను సమాసమున రూపకాలంకారమున్నది. కమలము నందు మధువు స్రవించునట్లు ఆర్యాశతకము పఠించువారి ముఖమునుండి దివ్యవాక్కు బయలుదేరును. ఉత్తరార్ధమందు దివ్యవాక్కు అను అమృతము కమలమువంటి ముఖమునుండి స్రవించుననుటచే ఉపమ స్ఫురించుచున్నది. వాణీ పీయూషధోరణీ అను పదములలో పదాంతానుప్రాసమున్నది.

శ్రీః

జంతుతతేః	= ప్రాణిచయముయొక్క
అంతః	= లోపల;
అసి	= ఉన్నావు;
బహిః	= బయట;
అసి	= ఉన్నావు;
అంతకాంతకృత్	= యముని అంతము చేయుదానవు;
సంతతమ్	= ఎల్లప్పుడు;
చింతితసంతానవతామ్	= ధ్యానముగలవారియొక్క;
మహిమానమ్	= మహిమను;
తంతనీషి	= విస్తరింపజేసెదవు.

తాత్పర్యము :-

ఓ అహంతారూపిణీ కామాక్షీదేవి! నీవు యముని సంహరించుదానివి. జంతుసమూహముయొక్క లోపల బయటనున్నావు. ఎడతెగక ధ్యానము చేయువారి మహిమను వర్ధిలజేసెదవు.

వివరణము :-

మాయాశబల బ్రహ్మమునకు **అహమ్** అను స్ఫురణము ఉండును. మాయాశబలబ్రహ్మయైన పరమేశ్వరుని ఆ స్ఫురణములో సర్వమును అంతర్భవించి యుండును. ఆ అహమ్ స్ఫురణమే **అహంత** అనబడును. అనగా పరమేశ్వరుని అహమాత్మకస్ఫురణమే అమ్మవారు కావున ఆమెకు అహంత అని పేరు. జీవుని అహంకారమునుండి అహమాత్మకస్ఫురణమునుండి అది వేఱని తెలుపుటకు ఈశ్వరుని ఆ అహమ్ స్ఫురణము **పూర్ణాహంత** అనియు అనబడును. ఈ అహమ్ స్ఫురణము జీవేశ్వరుల **అహమజ్ఞః అహమ్ సర్వమ్** ఇత్యాది సర్వవృత్తులకును సాక్షిగా నుండును. స్థూలాది శరీరములందలి ఆ అహమభిమానము **అహంకార**మని పిలువబడును. చైతన్యము ప్రకృతిలో (మాయ) ప్రతిబింబించి **అహమ్ అవ్యాకృతః నామరూపే వ్యాకరవాణి** ఇత్యాది వృత్తులకు హేతువగును. స్థూలాది భావాభావ విషయసాక్షి అహంస్ఫురణమని అంతః కరణముయొక్క మాయావిషయాకారపరిణామము వృత్తి యని చెప్పబడును. తత్ప్రతిఫలిత చైతన్యము వృత్తిజ్ఞాన మనబడును. **అహమవ్యాకృతః నామరూపే వ్యాకరవాణి** మొదలగు తొలి వృత్తుల కాయా యాకారములు నామరూప వ్యాకరణానంతరము అవిద్యా కల్పితములో వైదిక వ్యవహారసిద్ధములో కావలసినదే కాని మనమాయాకారముల నిర్దేశించజాలము. అహమ్ శబ్దము అహంకారమునందును ప్రయోగింపబడును. **మహదహమాదయోఽ ండమ సృజన్ యదనుగ్రహీతః** అను శ్రుతిగీతలో అట్లు ప్రయోగింపబడినది. గ్రహమనగా చైతన్యము, అనుగ్రహమనగా చైతన్య ప్రతిఫలనము, అహంకారేత్యాది శబ్దములలోని కార అనునది ఆకారార్థమునను అభేదార్థమునను ప్రయోగింపబడును. అస్తు. అహంకార

ప్రతిఫలిత చైతన్యము అహం కర్తా అనువృత్తి జ్ఞానము. ఈ అహంతలో తాంత్రిక సమ్మతమైన మరొక విశేషము గమనింపదగినది. అహమ్ లోని అకారము శివవాచకము, హకారము అవిద్యా ప్రతిఫలిత చైతన్యరూపుడైన జీవునకు వాచకము కావున అహమ్ అను స్ఫురణమే శివజీవైక్య విషయకము. **శివోऽహమ్** అను చరమవృత్తియందును శివజీవైక్యమే విషయము. ఇది యంతయు వివరించరాని అహంతయొక్క యథామతి వివరణము. అది అమ్మవారి స్వరూపము. చైతన్యరూపిణియైన అమ్మవారు జంతువుల లోపల, బయటను ఉండును.

2) దీర్ఘకాలిక ఏకవిషయ జ్ఞానము లేక ఏకవిషయ ప్రత్యయముల ప్రవాహము కాని **ధ్యాన** మనబడును. ఆ ధ్యానము లేక ఉపాసనమును చేయు యోగులందు చిరంజీవిత్వ సత్యకామత్వ సత్యసంకల్పత్వాది రూపమహిమను వారి జ్ఞానములందు విషయముగా కూడ నున్న అమ్మవారే అనుగ్రహించుచుండును.

అవ॥:- పై శ్లోకమున యోగులకు మహిమలను ప్రసాదించగల మహిత అమ్మవారు అని చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున శివుని రంజింపజేయు అమ్మవారి వాఙ్మంజులత వర్ణింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ కలమఞ్జులవాగనుమిత-
గలపఞ్జరగతశుకగ్రహౌత్కణ్ఠ్యాత్।
అమ్బ! రదనామ్బరం తే
బిమ్బఫలం శమ్బరారిణా న్యస్తమ్॥ 99

ప్రతిపదార్థము :-

అమ్బ!	= అమ్మా!
కలమంజులవాగనుమితగల	= అవ్యక్తమధురమైన అందమైన వాక్కు చేత తెలియబడిన
పంజరగతశుకగ్రహౌత్కణ్ఠ్యాత్	పంజరమందున్న చిలుకను పట్టు తీవ్రవాంఛవలన;
తే	= నీయొక్క;
రదనామ్బరమ్	= పెదవియనెడు;
బిమ్బఫలమ్	= దొండపండు;
శమ్బరారిణా	= మన్మథునిచేత ;
న్యస్తమ్	= ఉంచబడినది.

తాత్పర్యము :-

అమ్మా! నీ అవ్యక్తమధురమంజుల వాక్కుచేత నీ కంఠమను పంజర మందొక చిలుక యున్నదని దానిని పట్టుకొనుట కెఱగా పెదవియను దొండపండును మన్మథుడు పెట్టినాడు.

వివరణము :-

పూర్వార్ధమున వాక్కు అను హేతువుచేత నీ కంఠపంజరము అను పక్షమునందు చిలుక అను సాధ్యము అనుమితమగుచున్నదని చెప్పుటచే ననుమాలంకారమున్నది. ఆ చిలుకను పట్టుకొనుట కామన్మథుడెఱగా పెట్టిన దొండపండేమో యన్నట్లు నీ పెదవి యున్నదని చెప్పుటచే నుత్ప్రేక్షాలంకారము ఉత్తరార్ధమున అనుప్రాసాలంకారములున్నవి.

అవ॥:- అమ్మవారి వాక్కులు మధురమంజులములు అని పై శ్లోకమున చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమున అట్టి వాక్కులనే తనకు ప్రసాదించిన అమ్మవారికి కృతజ్ఞతతో జయజయ కారమును కవి చేయుచు ఆర్యాశతకమును సమాప్త మొనరించుచున్నాడు.

శ్లో॥ జయ జయ జగదమ్బ! శివే
జయ జయ కామాక్షి జయ జయాద్రిసుతే।
జయ జయ మహేశదయితే
జయ జయ చిద్గగనకౌముదీధారే॥ 100

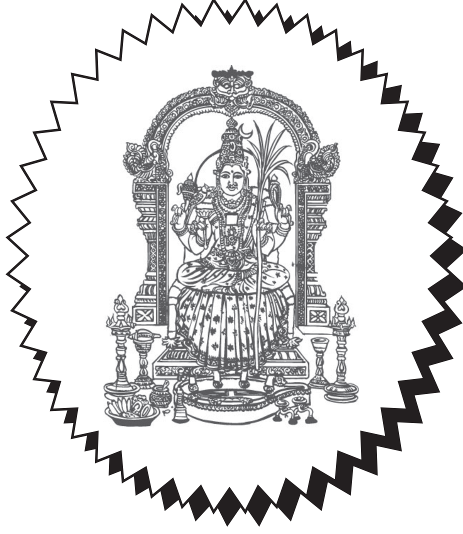
ప్రతిపదార్థము :-

జగదమ్బ	= ఓ జగజ్జననీ!
శివే	= ఓ మంగలస్వరూపురాలా!
జయ	= జయింపుము;
జయ	= జయింపుము;
కామాక్షి!	= ఓ కామాక్షీదేవీ!
అద్రిసుతే	= ఓ మంచుకొండ కూతురా;
జయ	= జయింపుము;
జయ	= జయింపుము;
మహేశదయితే	= ఓ మహేశుని దయితా!
జయ	= జయింపుము;
జయ	= జయింపుము;
చిద్గగనకౌముదీధారే	= ఓ చిదాకాశమందలి దట్టమైన వెన్నెల ప్రవాహమా!
జయ	= జయింపుము;
జయ	= జయింపుము.

తాత్పర్యము :-

ఓ జగజ్జననీ! మంగల స్వరూపిణివైన నీవు మరల మరల జయింపుము. ఓ కామాక్షీ! మంచుకొండ బిడ్డవైన నీవు మరల మరల జయింపుము. మహేశ్వరుని భార్యవైన నీవు మరల మరల జయింపుము. చిద్గగన మందలి దట్టమైన వెన్నెల ప్రవాహమవైన నీవు మరల మరల జయింపుము.

ఆర్యాశతకమ్ - శ్లోకానుక్రమణికా

పాదారవిన్దశతకమ్